

Učitel základní školy jako činitel axiologické geneze u žáka

Bc. Hana Vítová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana VÍTOVÁ**
Osobní číslo: **H118594**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Učitel základní školy jako činitel axiologické geneze u žáka**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009), případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:

- vysvětlelní pojmu "axiologie" z pohledu filozofie, historie, práva a pedagogiky
- názory současných českých autorů na problematiku axiologie v návaznosti na edukační proces
- možnosti sociální pedagogiky a působení sociálního pedagoga na axiologickou genezi žáka
- poznatky respondentů, kterými je učitel zaujal a kterými ovlivnil vývoj jejich hodnotového systému.

Součástí práce bude sociologický výzkum (event. drobný sociologický výzkum) zaměřený na zjištění vlivu a důležitosti působení učitele základní školy jako činitele pro axiologickou genezi žáka, jehož hodnotový systém ještě není utvořen a stabilizován.

Respondenti budou členěni do dvou skupin dle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání (vyučení bez maturity a vysokoškoláci). Z důvodu vyšší objektivnosti sociologického výzkumu budou všichni oslovení bývalými žáky téhož učitele.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Bobková-Valentová, K. Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia. Praha: Karolinum, 2006

Jedlička, R. et al. Děti a mládež v obtížných životních situacích - nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. Praha: Themis, 2004

Jůva, V. et al. Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2001

Jůva V. sen. et jun. Stručné dějiny pedagogiky. Brno: Paido, 2007

Komenský, J. A. Orbis pictus - Svět v obrazech. Praha: Fr. Borový, 1941

Komenský, J. A. Jak dovedně užívat knih, hlavního nástroje vzdělávání. Praha: SPN, 1970

Kopecký J. František Mokrý jubilující 1891 - 1991, (Komenský: "Jak dovedně užívat knih, hlavního nástroje vzdělávání"). Žďár nad Sázavou: Okresní knihovna M. J. Sychry, 1991

Matějček, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Praha: Portál, 2007

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Milošlav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Mühlbacher, Ph.D.
vedoucí katedry

PhDr. Milošlav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

HANA VÍTOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 30. 11 2011

Hana Vítova

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Hlavním cílem diplomové práce je vysvětlit čtenáři pojem „axiologie“, seznámit ho s členěním hodnot z pohledu několika vědních oborů, podchytit hlavní názory, chápání a náhled na hodnoty v důležitých historických obdobích. V každé epoše jsou zpracovány životopisy a filozofické postoje představitelů, kteří se mi z mého pohledu jeví jako filozoficky a axiologicky významní. Na konci každé kapitoly jsem uvedla krátké shrnutí předchozí části.

Praktickou část jsem opřela o řízené strukturované rozhovory se skupinou bývalých žáků téhož učitele, kteří jsou již dospělí, a hodnotový žebříček mají již upevněn a zakotven. Záměrně jsem volila skupinu respondentů s maximálním vzděláním „vyučen“ a další skupinu s nejvyšším vzděláním „vysokoškolské vzdělání“, aby byly případné odlišnosti v názorech výraznější.

Ve výzkumu jsem zjistila, že vyučení respondenti nepovažovali učitele prvního stupně základní školy za vzor pro tvorbu svého hodnotového systému; teprve na druhém stupni se u jednoho ze tří vyučených respondentů objevuje názor, že ho ovlivnil učitel základní školy a zaujal ho neměnností postojů v období změny režimů před a po sametové revoluci.

Naopak dva ze tří vysokoškolsky vzdělaných respondentů uvádějí, že již na prvním stupni základní školy chápali učitele jako vzor pro tvorbu a vývoj svého hodnotového systému. V průběhu vzdělávání na druhém stupni základní školy uvádí pouze jeden ze tří oslovených, že byl ovlivněn chováním vyučujících, jednalo se o vzor při tvorbě praktických pracovních postojů.

Klíčová slova: Hodnoty - třídění hodnot – hodnoty v antice – Sókrates - Platón - Aristoteles - hodnoty ve středověku - křesťanská morálka - sv. Augustin – Tomáš Akvinský - Jan Hus - hodnoty v období humanismu a renesance - René Descartes - Francis Bacon – Jan Ámos Komenský - hodnoty v 17. – 19. století - John Locke – Jean Jacques Rousseau - Immanuel Kant - současná axiologie - Tomáš Garrigue Masaryk - Masarykovy děti - Masaryk očima lékaře - Lenka Gulová - Stanislav Střelec - Vlastimil Švec - učitel z pohledu axiologie - teleologická explanace - kauzální explanace - analýza výzkumu - hodnotové systémy dětí – šikana - výchova ve škole – učitelské kompetence - role učitele - učitel jako vzor – pracovní výchova.

ABSTRACT

The main aim of this thesis is to explain to readers the term "axiology", to acquaint him with the breakdown of values from the perspective of several disciplines to capture main views, understanding and insight into the value of important historical periods. In each epoch are processed biographies and philosophical attitudes of leaders, who to me, from my perspective appeared to be philosophical and axiological significant. At the end of each chapter I introduced a short summary of the previous section.

The practical part, I relied on a controlled structured interviews with a group of former pupils of the same teachers who are already adults, and value system are already mounted and anchored. I deliberately opted for a group of respondents with the maximum education "trained" and another group with the highest education "higher education", that any significant differences in opinion.

In my research I found that the respondents nepovažovali skilled teachers at primary school as a model for the creation of their value system, only the second stage is one of the three trained respondents discovers the view that it influenced an elementary school teacher and gave him no changes in attitudes in the period of change modes before and after the Velvet Revolution.

On the contrary, two of the three university-educated respondents reported that at the primary school teachers understood as a model for the creation and development of their value system. In the course of education in secondary schools shows only one in three respondents to have been influenced by the behavior of teachers, it was a pattern in the development of practical work attitudes.

Keywords: Values - sorting values - values in antiquity - Socrates - Plato - Aristotle - Values in the Middle Ages - Christian morality - St. Augustin - Saint Thomas Aquinas - Jan Hus - the values of humanism and the Renaissance - René Descartes - Francis Bacon - Jan Amos Comenius - values in the 17 - 19 century - John Locke - Jean Jacques Rousseau - Immanuel Kant - current axiology - Tomáš Garrigue Masaryk - Masaryk children - Masaryk by eye doctor - Lenka Gulová - Stanislav Střelec - Vlastimil Švec - the teacher in terms of axiology - teleological explanace - causal explanace - research analysis - value systems of children - bullying - school education - teaching competencies - role of the teacher - the teacher as a role model - work education.

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za užitečnou metodickou pomoc, doporučenou literaturu a cenné rady, které mi poskytl při zpracování méj diplomové práce.

Poděkování patří také všem respondentům, kteří mi věnovali svůj volný čas, a umožnili mi provedení jednotlivých rozhovorů. Ty se pak staly nepostradatelným materiálem, bez kterého by diplomová práce nemohla vůbec vzniknout.

Za maximální podporu, pochopení a vstřícnost v průběhu celého mého studia upřímně a z celého srdce děkuji mému životnímu partnerovi, a také synovi, kteří mi byli a stále jsou obrovskou duševní oporou a mým největším životním štěstím...

Obrovský dík patří také mým rodičům, kteří mi ze všech sil pomáhali při stavbě rodinného domku, kterou jsme se v době mého vysokoškolského studia zabývali.

Šťasten je národ, který oplývá dobrými školami,
dobrými knihami a dobrými předpisy
nebo zvyky ve výchově mládeže.“

(J. A. Komenský, Štěstí národa)

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	14
1 VYSVĚTLENÍ POJMU „AXIOLOGIE“.....	15
1.1 NÁHLED NA POJEM „AXIOLOGIE“ Z HLEDISKA HISTORICKÉHO – EXKURZ Z POHLEDU ANTIKY	26
1.2 SÓKRATÉS.....	29
1.3 PLATÓN	39
1.4 ARISTOTELES.....	47
1.4.1 Rozdíly mezi Platónem a Aristotelem	56
2 EXKURZ Z POHLEDU HISTORIE - STŘEDOVĚK.....	59
Středověký pohled na ženu.....	66
Křesťanská morálka.....	67
2.1 SV. AUGUSTIN.....	72
2.2 TOMÁŠ AKVINSKÝ.....	78
2.3 JAN HUS.....	83
3 EXKURZ DO AXIOLOGIE Z POHLEDU HISTORIE- PŘELOM STAROVĚKU A NOVOVĚKU - POHLED V RÁMCI HUMANISMU A RENESANCE.....	91
3.1 RENÉ DESCARTES.....	94
3.2 FRANCIS BACON.....	99
3.3 JAN ÁMOS KOMENSKÝ.....	110
4 EXKURZ DO AXIOLOGIE 17. STOL. AŽ KONCE NOVOVĚKU (ZAČÁTKU 20. STOLETÍ).....	122
4.1 JOHN LOCKE.....	126
4.2 JEAN JACQUES ROUSSEAU.....	135
4.3 IMMANUEL KANT.....	145

5	POHLED NA AXIOLOGII V SOUČASNOSTI, VAZBA AXIOLOGIE NA SOUČASNOU PEDAGOGIKU, UKÁZKY NÁZORŮ SOUČASNÝCH AUTORŮ.....	153
5.1	TOMÁŠ GARRIQUE MASARYK.....	154
5.1.1	T. G. Masaryk očima lékaře.....	167
5.1.2	Osud Masarykových dětí.....	167
5.2	LENKA GULOVÁ.....	171
5.3	STANISLAV STŘELEC.....	173
5.4	VLASTIMIL ŠVEC.....	175
5.5	OSOBNOST UČITELE Z POHLEDU AXIOLOGIE.....	176
II	PRAKTICKÁ ČÁST	183
6.	ANALÝZA EMPIRICKÝCH DAT	184
6.1	SKUPINA RESPONDENTŮ – VYSOKOŠKOLÁCI.....	187
6.1.1	Rozhovor č. 1 ze dne 23.1.2013 - pan Pavel P.	187
6.1.2	Rozhovor č. 2 ze dne 23.2.2013 - pan Tomáš G.	239
6.1.3	Rozhovor č. 3 ze dne 23.1.2013 - pan Vítězslav K.	248
6.2	SKUPINA RESPONDENTŮ – VYUČENÍ BEZ MATURITY.....	251
6.2.1	Rozhovor č. 1 ze dne 19.1:2013 - pan Miroslav Č.	251
6.2.2	Rozhovor č. 2 ze dne 19.1.2013 -pan Michal K.	255
6.2.3	Rozhovor č. 3 ze dne 19.2.2013 - pan Zdeněk K.	259
6.3	TELEOLOGICKÁ A KAUZÁLNÍ EXPLANACE – ZJIŠTĚNÍ VLIVU UČITELE JAKO VZORU NA VÝVOJ HODNOTOVÉHO SYSTÉMU ŽÁKA.	267
6.4	NÁVRHY HYPOTÉZ - NÁVRHY DALŠÍCH EMPIRICKÝCH VÝZKUMŮ.....	276
	ZÁVĚR.....	278
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	283
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	297
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	298
	SEZNAM TABULEK	300
	SEZNAM PŘÍLOH.....	301

ÚVOD

Před dvěma roky jsem obhajovala bakalářskou práci na téma „Práce učitele ZŠ, jeho hodnotový systém na počátku a konci celoživotní praxe“, při jejímž zpracování jsem se setkala s několika pedagogy, kteří byli natolik vstřícní a umožnili mi pohovořit s nimi na uvedené téma. Zjištěné výsledky jsem zveřejnila v závěru bakalářské práce.

V jejím závěru v hodnocení uvádím, že „analýzou údajů zjištěných při strukturovaných řízených rozhovorech jsem zjistila, že hodnotový systém učitelů na počátku a konci jejich praxe zůstal shodný. Změnil se pouze postoj pedagogů při vyžadování dodržování stanovených pravidel a hodnot ze strany žáků.

Z rozhovorů vyplynulo, že se učitelé při sebereflexi viděli na počátku své praxe přísnější, než na jejím konci. Závěr pedagogické praxe se vyznačoval uznáváním totožných hodnot, ale zřejmě vlivem získaných životních i profesních zkušeností bylo již vyžadování preferovaných hodnot žáky ze strany učitelů mírnější. Na prohřešky dětí se dívali shovívavěji a z určitého nadhledu, s větší vyrovnaností a klidem. Více se snažili vcítit do pozice a momentální situace žáků.“¹

V pokračujícím magisterském studiu jsem se rozhodla volně navázat na poznatky zveřejněné v práci bakalářské. Obsahem diplomové práce je tedy sonda do života učitele prvního stupně základní školy - učitele, který svým vlivem, výchovným působením, chováním, jednáním, postoji a mnoha dalšími aktivitami působí na tvorbu a vývoj hodnotového systému žáků.

Cílem diplomové práce na téma „Učitel základní školy jako činitel axiologické geneze u žáka“ je zjistit pomocí řízených strukturovaných rozhovorů s bývalými žáky téhož učitele, jakým způsobem byli pedagogem ovlivněni, v čem se jim stal vzorem, které způsoby chování a které postoje po svém učiteli převzali nebo „okopírovali“. Zmíním se také o faktu, kdy jim byl vzorem negativním a které negativní hodnoty učitele naopak do svého hodnotového žebříčku nepřevzali...

¹ Vítová, Hana. Práce učitele ZŠ, jeho hodnotový systém na počátku a konci celoživotní praxe. Brno, 2011. Bakalářská práce. Institut mezioborových studií. Vedoucí bakalářské práce Miloslav Jůzl. s. 85

Jak se mi výše popsaný tento úkol podařil, bude na posouzení čtenáře.

Diplomová práce je rozčleněna do dvou hlavních částí - – teoretické a praktické. Tyto jsou pak následně členěny do jednotlivých kapitol a podkapitol.

V teoretické části jsem se zaměřila na výklad pojmu „axiologie“, její členění z pohledu filozofie, ekonomiky, psychologie a dále z pohledu některých historicky významných představitelů, kteří se tímto oborem zabývali.

Detailněji se budu zabývat antikou, středověkem, renesancí a humanismem, obdobím 18. a 19. století, ale také axiologií současnou. V současné axiologii se pokusím najít vazbu na problémy nynější společnosti a vazby na pedagogicko-axiologické problémy.

V rámci jednotlivých historických období uvedu stručné životopisy významných představitelů, zdůvodním jejich postoje, upozorním na některé zajímavé momenty z jejich života; v závěru kapitoly shrnu, kterými problémy se jednotlivé osobnosti zabývaly, případně uvedu vazby na další význačné představitele, kteří podobnou problematikou řešili.

V praktické části jsem uskutečnila řízené strukturované rozhovory se dvěma tříčlennými skupinami respondentů ve věku 30 – 45 let², kdy všichni dotazovaní jsou bývalými žáky téhož učitele.³

Po získání informací pomocí rozhovorů jsem zpracovala analýzu shromážděných dat a poznatky získané v rámci obou sledovaných skupin jsem vzájemně porovnávala. Zjištěné údaje pak uvádím v 6. kapitole a závěru této diplomové práce.

² Dotazovaní budou spadat do věkové skupiny 30 – 45 let, tedy do věku, kdy z pohledu životních hodnot mají hodnotový žebříček již utvořen.

³ Z důvodu vyšší objektivnosti výzkumu.

METODOLOGIE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Výzkum byl proveden kvalitativní metodou - empirická data byla shromážděna pomocí řízeného standardizovaného rozhovoru, na jehož základě byly zpracovány kazuistiky jednotlivých respondentů – tyto jsou umístěny v příloze diplomové práce.

Respondenti jsou členěni do dvou tříčlenných skupin podle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání - vyučení bez maturity a vysokoškoláci. Úmyslně je volen mezi oběma skupinami respondentů výraznější vzdělanostní rozestup.

Dotazovaní představují věkovou skupinu 30 – 45 let, tedy věk, kdy z pohledu vývoje žebříčku životních hodnot mají tento již vytvořen.

Z důvodu vyšší objektivnosti výzkumu byli všichni oslovení bývalými žáky téhož učitele.

Po provedeném výzkumu a analýze shromážděných dat byly získané poznatky obou sledovaných skupin vzájemně porovnány a vypracována teleologická a kauzální explanace, kterou jsem umístila do 6. kapitoly diplomové práce.

Na základě rozhovorů jsem do textu diplomové práce zařadila poznatky a postřehy jednotlivých respondentů zaměřené zejména na/na to, zda:

- popis sociokulturního prostředí respondenta (rodiče, sourozenci, vesnice, město...)
- někdo z respondentových nejbližších vykonává/vykonával učitelské povolání, případně kde, ve kterém období,
- se respondent/ka chtěl/a někdy profesionálně věnovat učitelství
- v souvislosti s volbou povolání na respondenta působily nejrůznější vzory z jeho okolí, filmu, literatury, divadla apod., kdo byl jeho/jejím vzorem a proč,

- se stal některý z jeho/jejích pedagogů v průběhu základní školní docházky či během dalšího studia jeho/jejím celoživotním vzorem,
- kladné hodnoty respondent/ka u svých učitelů preferoval/a,
- se posunul díky působení učitele nějakým způsobem respondentův žebříček hodnot,
- které záporné hodnoty učitele/ů respondentovi/ce nejvíce vadily
- respondentovi/ce jako žákovi vadila pedagogova přísnost
- si respondent/ka uvědomuje, že jeho/její současné postoje a jednání jsou „okopírováním“ postojů a jednání bývalého učitele, které to jsou,
- kdo a které prostředí respondenta/ku nejvíce ovlivnilo svým působením - (rodina, učitelé, vrstevníci, vesnické nebo městské prostředí, zájmové a společenské organizace a spolky, hospodářská a politická situace dané doby, kdy respondent vyrůstal/a),
- uvést další vlivy, které respondent/ka považuje za důležité na tvorbu žebříčku hodnot
- zda respondent/ka litujete některého svého jednání vůči učitelům (např. lež, podvod, hrubost...),
- momenty a postřehy, na které respondent/ka rád/a vzpomíná a mají vazbu na školní prostředí a učitele
- zda při tvorbě hodnotového systému respondent/ka pocítoval/a více vliv školy nebo naopak více vliv okolního prostředí
- na kterou ze sledovaných skupin pedagogů jako vzor působil více.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. VYSVĚTLENÍ POJMU „AXIOLOGIE“

Mezi hodnoty můžeme zahrnout nejrůznější hmotné věci, ale i záležitosti nehmotné – cíle, postoje, ideje, zájmy, pocity..., zkrátka vše pro lidstvo důležité, vše, čeho lidstvo chce dosáhnout, co touží získat a co člověka uspokojuje.

Hodnoty jsou hybnou silou pro každého z nás; získání představitelů hodnot (např. vzdělání, svoboda, auto...) nás motivuje k našemu dalšímu jednání podle toho, jaký význam každý z nás té které hodnotě přisuzuje. Obecně lze konstatovat, že čím je pro nás hodnota hůře dosažitelná, tím se stává atraktivnější a významnější. S hodnotami tedy úměrně souvisí pojem „uspokojování našich potřeb“, „pozitivní hodnocení našich postojů jinými subjekty“ nebo „obecné kritérium, na základě kterého uznáváme nejrůznější objekty jako hodné naší pozornosti a zájmu“⁴

Změny ve společnosti přinášejí změny do každodenního života všech lidí (např. změny v oblasti technologické, společenské, politické, hodnotové, mezigenerační...). Každá doba hodnotila okolní svět ze „svého úhlu“ pohledu, aktuální hodnoty se v průběhu času odlišovaly. Existují však hodnoty, které lze charakterizovat jako stále „aktuální“ a nepodléhající vlivu času – na mysli mám například hodnoty sledované z osobního pohledu člověka: především zdraví, rodina; z pohledu celospolečenského pak svoboda.

Zamyslíme-li se nad pojmem „hodnota“, můžeme ho chápat z mnoha pohledů. Definice popisovaného pojmu zní podle encyklopedie takto: „Hodnota je údaj vzniklý objektivním/subjektivním posouzením hmotné/nehmotné podstaty a je vyjádřený v určitých měřitelných/neměřitelných jednotkách. Je vyjádřen komparativně ve vztahu k obecně přijímaným jednotkám reálným, např. měna, kusy, či imaginárním jakými jsou abstraktní termíny mnoho, velmi, nezvykle mnoho, vůbec apod. V běžném životě je hodnota chápána obvykle v kvantitativní podobě.“⁵

⁴ Hudeček, Jaroslav. Hodnotová orientace v motivační sféře osobnosti. Praha: Academia, 1986. s. 45

⁵ Wikipedie. Hodnota.[online].[cit.2012-10-21]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.7val.com/wiki/Hodnota>

Ke třídění hodnot⁶ je nutno přistupovat ze tří různých pohledů:

- z pohledu podle jednotlivých teorií a v souvztáznosti na problematiku hodnot v rámci axiologie nebo v rámci jednotlivých konkrétních společenských věd,
- třídění hodnot podle jejich typologie (druhy hodnot, jejich vzájemné vztahy a hodnotová hierarchie),
- z hlediska hodnotícího procesu (toto pojetí je nejméně časté, odpovídá tradičnímu hodnocení třídění hodnot

Co autor teorie, to jiné členění hodnot; co autor - jiné pohledy, jiné dimenze klasifikace hodnot. **Stanislava Kučerová**⁷ člení hodnoty z pohledu člověka a jeho vlastního vnímání sebe sama v rámci světového kontextu:

„Přírodní hodnoty

1 Hodnoty vitální - přírodní podmínky života, zdraví, svěžesti, zdatnosti, příjemnosti, tělesného blaha. Tyto hodnoty odpovídají potřebám tělesné existence. Jsou výrazem tendence udržet prosadit, uchovat a rozvinout život organismu.

2. Sociální hodnoty – jsou projevem vztahu člověka k druhým lidem a k sobě samému. Člověk má potřebu být milován, uznán, oceněn, uplatnit se, asociace a družnosti.

Civilizační hodnoty

Jsou podmínkou i výsledkem společenské výroby a organizace, techniky a ekonomiky. Zbavují člověka bezprostřední závislosti na přírodě, umožňují mu vytvářet materiální kulturu.

⁶ Dobrovolská, Dana et Duplinský, Josef. Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot. 1. vyd. Praha: SPN, 1981, s. 35

⁷ Kučerová, Stanislava. Úvod do pedagogické antropologie a axiologie. Brno: Masarykova univerzita, 1994, s. 49

Duchovní hodnoty

Jsou ohniskem, kolem kterého vyrůstá niterní kultura člověka, jedince i společnosti. Odpovídají potřebě integrace, vnitřní jednoty, jednoty sebe a světa, jednoty všech rozmanitých a různorodých tendencí, potřeba uvědomělého řádu života.

Snad nejznámější, z mého pohledu nejlogičtější a nejpřehlednější se mi jeví třídění hodnot **A. H. Maslowem**, který uvádí:

- fyziologické potřeby – základní potřeby, související s porušenou homeostázou, tedy např. potřeba vzduchu, jídla, tekutin, tepla atd.
- potřeby bezpečí – vystupující v situacích ztráty životní jistoty
- potřeby sounáležitosti a lásky – náležen k nějaké skupině, být někým milován
- potřeby uznání – být obdivován a uznáván, mít kompetenci a respekt
- potřeba sebeaktualizace – potřeba realizovat svou individualitu, tj. své schopnosti a záměry.

(Příloha č. 1)

Maslow třídí lidské potřeby a schematicky vytváří tzv. Maslowovu pyramidu hodnot. Na jejím základním (nejširším) stupni umísťuje potřeby nejdůležitější, tedy metapotřeby. Tvrdí, že pokud nemá člověk uspokojeny potřeby fyziologické, neřeší dosahování potřeb na vyšších stupních pyramidy, například potřeby sebeúcty a seberealizace.

Z mého pohledu je zřetelná, výstižná a pochopitelná definice pojmu dle **Pavla Hungra**: „Kategorii „hodnota“ lze charakterizovat jako element vztahu člověka ke skutečnosti, jako význam, který je subjektem přikládán určitému společenskému či přírodnímu jevu (objektu).“⁸

⁸ Hungr, Pavel. Teorie práva II, Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 5

Jaroslav Hudeček poukazuje na situaci, při níž můžeme hodnotu chápat ve třech významech:

- hodnotou je možné pojmenovat stavy věcí, ke kterým směřujeme naše úsilí, případně které uspokojují naše potřeby
- hodnotami označujeme pozitivně chápané objekty v rámci našich postojů
- hodnota může být obecné kritérium, na jehož základě klasifikujeme nejrůznější objekty jako hodné či nezasluhující si naše hodnocení.⁹

Evžen Řehulka se nad hodnotami zamýšlí v kontextu, že „je hodnota vyjádřením názoru na to, co je žádoucí, dobré, a co nežádoucí, zlé. Hodnota je vždy nějaká vlastnost předmětu, jevu, bytosti, situace nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním motivačních činitelů jedince.“¹⁰

Z hlediska **jazykového** můžeme podstatné jméno „hodnota“ nahradit ekvivalentem „cena, důležitost, význam nebo váha.

Psychologie definuje „hodnotu“ takto: „Hodnota je vlastnost, kterou člověk přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním svých potřeb a zájmů“¹¹

Z pohledu **matematiky** můžeme hovořit o hodnotě jako výsledku jakéhokoliv výpočtu.

Fyzika uvádí hodnotu jako údaj získaný měřením.

Ekonomika rozlišuje několik druhů hodnot, například hodnotu směnnou (představovaná cenou v rámci obchodu), užitnou (představující užitečnost nebo žádoucnost po zboží nebo službě), hodnotu pro zákazníka („poměr mezi užitekem a náklady“¹²).

⁹ Hudeček, Jaroslav. Hodnotová orientace v motivační sféře osobnosti. Praha: Academia, 1986, s. 45

¹⁰ Řehulka, Evžen. Úvod do studia psychologie. Brno: Paido, 1995, s. 63

¹¹ Hartl, Pavel. Stručný psychologický slovník. Praha: Portál, 2004, s. 81

¹² Žák Milan et al. Velká ekonomická encyklopedie. 2. vyd. Praha: Linde, 2002, s. 299

Hodnota z pohledu **etiky a filozofie** je chápána jako „hybná síla“, která ovlivňuje lidské rozhodování.

V rámci diplomové práce se budu zabývat pohledem na hodnoty z hlediska etiky a filozofie.

Hodnoty můžeme obecně členit podle:

- základních **životních oblastí** na materiální (auto, potrava, oblečení...) a duchovní (spravedlnost, pravda, krása...)
- **společenských vazeb** na morální, právní, estetické, filozofické, ekonomické, matematické, sociální, politické...
- **sociálního členění struktur** na celospolečenské, skupinové, individuální
- **obsahu** na motivační (vyjadřují osobní postoje, zájmy a potřeby) a normativní (vyjádření požadavky společnosti nebo skupin, stojí nad zájmy jednotlivce).

Wolfgang Brezinka ve Filozofických základech výchovy člení hodnoty na:

- **statky** (předměty mající hodnotu)
- **ideální kulturní statky** (tj. morální normy)
- **říše idejí** (morální, náboženské a estetické hodnoty, mravní, estetické)
- **osobní vlastnosti** (ideály – tyto dále dělí na:

formální (emancipace, schopnost sebeurčování, schopnost – kompetence – hodnotit, schopnosti kritiky, schopnost výběru dobra, kompetence v rozhodování, schopnost morálního jednání, mravní dospělost; schopnost moudré reflexe o hodnotových soudech, citech, postojích)

- **neformální** (ctnosti, smýšlení, přesvědčení založená na víře).

Například o idejích hovoří takto: „Ideje jsou zprostředkovány výchovou, tedy osvojením norem a jiných statků víry v rámci dané kultury, v rámci vlastní skupiny k získání životní zdatnosti. Jde v jistém smyslu o dogmatické ideály, neboť každé společenství má vlastní hierarchii hodnot - „dobré ideály“. Jsou předávány intencionálně - záměrně i funkcionálně - nezáměrně, jde o tzv. „indoktrinaci“ - zprostředkování „doktríny“, která neoslovuje

pouze intelekt, nýbrž všechny duševní síly. Jde o zprostředkování „nosných postojů“ oslovováním celého člověka od malička.“¹³

Každý člověk uznává, respektuje nebo zavrhuje specifickou škálu hodnot na základě porovnání svých potřeb vůči hodnotám okolní společnosti. Individuálně „poměřuje“ klady nebo zápory daného jevu, bere v úvahu celospolečenský názor na danou hodnotu a poté se rozhoduje, jaký zvolí postoj a kterým směrem se bude posouvat jeho budoucí chování.

Hodnocení představuje nejdůležitější moment mezi člověkem a jeho okolím.

Hodnoty nejsou konstantní, mění se v průběhu času a v návaznosti na celospolečenské změny. Jiné hodnoty uznávali lidé v antice, jiné hodnoty uznávají lidé současní (např. pohled na otroctví, trest smrti). Existují však hodnoty, které jsou v rámci tisíciletí takřka neměnné a těmito hodnotami jsou například zdraví, spravedlnost, pravdomluvnost...

Jiným způsobem se dívá tentýž člověk např. na hodnotu zdraví v období mladosti, když nemá žádné zdravotní problémy; jako mnohem důležitější a významnější hodnotu bude zdraví uznávat v období nemoci nebo v období stáří, kdy se stává více či méně nepohyblivým nebo je dokonce upoután na lůžko.

Můžeme tedy konstatovat, že každý člověk si vytváří svůj specifický hodnotový žebříček podle toho, nakolik významné pro něho dané hodnoty jsou, ale také podle toho, jak obtížně může požadovanou hodnotu dosáhnout, případně nakolik ho požadovaná hodnota uspokojí z hlediska jeho osobního psychického obohacování.

Hodnoty jednotlivců se vyvíjejí v návaznosti na hodnoty, které jsou uznávané danou společností. Jiné hodnoty bude uznávat křovák, jiné pak člověk žijící ve vyspělé společnosti uprostřed Evropy.

¹³ Brezinka, Wolfgang. Filozofické základy výchovy. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996. s. 120-125

Rozdílné hodnoty uznávají nejrůznější zájmové skupiny v rámci sledované společnosti (například v rámci české společnosti uznává jiné hodnoty člověk z majoritní skupiny, jiné hodnoty pak v rámci téže společnosti člověk z minority).

„Hodnotový systém tvoří základ pro vznik a vývoj systému norem, tj. pravidel chování, jejichž účelem je stanovení vzoru chování, jímž je zvýrazněna hodnota společensky či skupinově preferovaná.“¹⁴

Často klademe na stejnou úroveň mravnost a zákon jako určitou formu hodnot. „Mravnost a zákon se samozřejmě často shodují. Například krást a zabít je špatné z mravního hlediska, i protizákonné. Tyto věci jsou obě v rozporu se zákonem. Nicméně mravnost a zákon se nutně shodovat nemusejí.“¹⁵

Morální a etické prohřešky proti obecně uznávaným morálním a hodnotovým zásadám a normám jsou hodnoceny společností kladně či záporně, nejsou však právně vymahatelné. Není žádnou výjimkou, že jsou v rámci společenského vývoje dříve uznávané hodnoty, normy morální postoje přebírány do celospolečenských zákonů. Z dříve právně nevymahatelných jevů se tak díky pozdějšímu společenskému vývoji stávají zákony vymahatelné státní mocí. Tomuto „přerodu“ z od morálky k zákonu však předchází složitý legislativní proces.

Problémy hodnot a hodnotového systému se zabývají odborníci mnoha vědních oborů. V pedagogice například **Wolfgang Brezinka**, který popisuje hodnotu jako hybnou sílu a pojem definoval takto: „Touha po „hodnotové výchově“ je jednou z odpovědí na krizi orientace, kterou rychlá kulturní proměna moderních společností způsobila v mnoha příslušnících těchto společností. Projevuje se v bezradnosti a nejistotě v ústředních otázkách, týkajících se hodnot, norem, smyslu a cílů, v růstu psychických poruch, sociálních konfliktů a chybného chování. Ohrožuje nejen blaho jedince, ale i soudržnost společenství.“¹⁶

Současná společnost prochází obrovskými kulturními a společenskými změnami. Lidé jsou dezorientováni v rozhodování; dříve uznávané hodnoty se přestávají preferovat a začínají

¹⁴ Hungr, Pavel. Teorie práva II. Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 6

¹⁵ Law, Stephen. Akta F – filozofie pro záškoláky. 1. vyd. Praha: Argo, 2005, s. 136

¹⁶ Brezinka, Wolfgang. Filozofické základy výchovy. 1. vyd. Praha: Zvon, 1996, s. 112

být potlačovány do ústraní. Tato společenská situace se projevuje ve způsobech lidského chování, s nímž se můžeme každodenně setkávat – lidem chybí lidství: jsou agresivní ve verbálním i fyzickém projevu, necítí s ostatními lidmi, ani zvířaty, narůstá brutalita vůči slabším (dětem, ženám, seniorům, tělesně a duševně handicapovaným...). Projevy násilí pozorujeme u nižších a nižších věkových kategorií a není nic neobvyklého, že se již na prvním stupni základních škol, ale i v předškolních zařízeních objevují projevy šikany. Zejména agresori v pubertálním věku se následně se svými útoky na slabší chlubí prostřednictvím sociálních sítí... Šikanovaný málokdy nachází pomoc mezi ostatními vrstevníky – ti totiž mají strach, aby se sami nestali obětí agresora...

Stále častěji se objevují v médiích informace o žácích, kteří se „baví“ tím, že šikanují své učitele. Před třídou je zesměšňují, při výuce sabotují, nespolupracují... Jakou má učitel pravomoc, aby se útokům a posměškům žáků bránil? V rámci legislativy oporu stěží najde a žák, který by měl mít ke svému učiteli úctu už jen proto, že by ho ctil jako člověka věkově staršího, má pak vytvořen široké pole pro svou škodlivou a druhým lidem život otravující působnost.

Pokud učitel nevydrží posměšky žáka a brání se verbálně nebo dokonce fyzicky, ocitá se v hledáčku zájmu médií a je pranýřován v televizním vysílání i v tisku s poukazem na to, co si to vlastně vůbec jako učitel dovolil. Jeho sebeobrana vůči šikaně žáka je s ním disciplinárně řešena, pokud dokonce nedojde k tomu, že je s ním pro jeho „selhání“ ukončen pracovní poměr. Nejsem zastáncem fyzických trestů, ale lze se učiteli pracujícím pod dlouhodobým nátlakem a v dlouhodobém stresu divit, že neudrží svoje emoce na uzdě a brání se i třeba nevhodným nebo nepřiměřeným způsobem? Kde má učitel hledat oporu pro sebe sama jako kantora a kde pro sebe sama jako člověka?

Násilí se v nejrůznějších formách objevuje na pracovištích (mobbing, bossing), a bohužel také v rodinném prostředí. Problémy v rodině jsou pro vývoj dětské psychiky ty nejhorší. Rodina a domov by měla poskytovat dítěti bezpečné prostředí nabité kladnými emocemi, mělo by zde být vytvořeno prostředí, kam se bude dítě rádo vracet... Bohužel je stále mnoho rodin, které nesplňují svoje základní funkce (funkci reprodukční, ekonomickou, socializační

a emocionální), jak uvádí Lenka Lovasová (2006) ve své knize *Rodinné vztahy*.¹⁷ Děti zde často nacházejí jen hrubé urážky, bití, ponižování, trýznění fyzické i psychické; stále častěji se ve společnosti bohužel začíná vyskytovat i teror vedoucí až ke smrti oběti.

Na řešení současných společenských problémů reagují zákonodárci tvorbou příslušných zákonů na ochranu obětí výše popisovaných sociálně-patologických jevů.

Alvin Toffler v knize „Šok z budoucnosti“ popisuje dnešní svět jako „dobu prázdnoty a sobectví“¹⁸ Nejistotu a bezradnost klade do souvislosti s uznáváním základních otázek života v oblasti hodnot, smyslu života a životních cílů.

Vlivem nevhodného, stresového a velkým množstvím negativních informací přesyceného prostředí se objevují sociální konflikty jak v rodinném prostředí, tak i v mezipartnerských a mezigeneračních vztazích. Dosavadní jistoty člověka se ztrácejí vlivem ztráty morálky, stále se zvyšujícímu individualismu, působením lidského sobectví a potřeby „být samostatným“.

Tradiční hodnoty (rodina, tradice, víra, zodpovědnost, čestnost...) se vytrácejí, věci s původně pevným řádem jsou zpochybňovány, lidské jistoty jsou stále více narušovány.

Člověk žije ve vzájemné interakci se společností, která požaduje, aby se v průběhu svého života socializoval, tzn. osvojil si určitou (většinou) morálku, názory a ideje, které bude uznávat a ctít.

V dětství je pak tvorba hodnotového žebříčku ovlivněna vzory, které dítě přebírá ze svého sociálního prostředí, ale které je také významně tvořeno výchovným působením ve školních a výchovných zařízeních a zejména díky volnočasovým aktivitám, kterými se dítě zabývá.

Jan Amos Komenský poukazoval na fakt, že „dítě je opičátko“, a je třeba využít tuto dětskou vlastnost – je potřebné již od nejtělejšího dětství ovlivňovat mladého človíčka kvalitní výchovou, ale i kvalitním působením a vedením. Chování a jednání dítěte je třeba hodnotit a zaujímat k němu patřičné stanovisko, aby mělo dítě možnost zpětné vazby a mohlo se na základě svého vhodného či nevhodného chování poučit do budoucnosti.

¹⁷ Lovasová Lenka. *Rodinné vztahy*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 31

¹⁸ Toffler, Alvin. *Šok z budoucnosti*. 1. vyd. Praha: Práce, 1992, s. 178

Člověk si svými postoji a stanovisky k určitému chování vytváří priority, kterými se později ve svém životě řídí a podle nichž posuzuje svoje okolí; přijaté hodnoty se pak stávají motivátory jeho dalšího chování a jednání.

Spousta současných i budoucích problémů by se dala příznivě ovlivnit pomocí výchovy dětí a mládeže, v níž by byly dětem ve školách i v rodinách vštěpovány základní hodnoty zdůrazňující ochranu života a život chránit jako hodnotu nejvyšší. Ne nutné vychovávat děti k ochraně zdraví svého i druhých, učit je jednat tak, aby jejich postoje a chování nebyly příčinou k zahájení sporů, konfliktů a válek.

Předáváním vhodných vzorců chování a myšlení můžeme ovlivnit tvorbu hodnotového žebříčku nastupujících generací a spolupůsobit tak na změnu kvality života nás všech v následujících letech.

Na závěr kapitoly uvedu slova **prof. Mühlpachra**, který k tématu současné společnosti ve skriptech „Sociální pedagogika II“ uvádí: „Naše současná kultura a civilizace stojí na třech základních pilířích, má tři hlavní kořeny.

- **antiku** (v kulturním i sociálním smyslu, v sociálním smyslu převážně její římská větev),
- **křesťanství** (hlavně v duchovním smyslu, ale do určité míry i ve smyslu sociálním, silně determinované Římem, hierarchické uspořádání feudalismu apod.),
- **judaismus** (skoro výlučně duchovně a hlavně prostřednictvím křesťanství).¹⁹

Současná postmoderní společnost je typická zpochybňováním dříve nezpochybnitelných principů, svět je zmatený, složitý, žije se stále „rychleji“, člověk ani nestíhá přijímat obrovské množství informací, kterým je každodenně zahrnován. Významný vliv na světovém vývoji má globalizace.

Dříve uznávané pojmy jsou zpochybňovány a vyvraceny vlivem objevů nových technologií, důraz je kladen na celostní náhled na studovanou a řešenou problematiku,

¹⁹ Mühlpachr, Pavel. et al. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 7

důležitým a uznávaným prvkem ve společnosti je udržení moci. Uznávání jsou lidé, kteří mocí disponují a ovládají druhé.

Pomocí mnoha vědních disciplín se způsoby uplatňování moci v rámci společnosti a kultur zkoumají. Klasické hodnoty se odbourávají, společnost se stává hravou, lidé nemají životní vizi, práci nepovažují za jednu ze základních lidských možností seberealizace, ale ani za životní hodnotu; morálka se stává přežitkem, morální hodnoty jsou pak luxusem, výchova je přežitkem, lidé ztrácejí zodpovědnost sami za sebe a raději ji přesouvají na druhé, chybí výchovné vzory, projevuje se úbytek vlivu klasického náboženství a náhradou vznikají náboženství nová – sekty. Lidí na planetě neustále přibývá, objevují se problémy s nadbytečnou populací, což vyvolává omezování práv a svobod občanů, roste obava před důsledky terorismu, lidé se posouvají od uznávání duchovních hodnot k materiálním hodnotám a požitkům, nejvyšší státní představitelé podléhají korupci, lžou a kradou, aniž by za svoje činy byli trestáni.

Vychytralec je oslavován a uznáván jako hrdina, který přelstil svoje okolí a stává se vzorem... V jakých podobách a jak dlouho bude tento stav udržitelný?

1.1 NÁHLED NA POJEM AXIOLOGIE“ Z HLEDISKA HISTORICKÉHO – EXKURZ Z POHLEDU ANTIKY

„V první fázi se na filozofii pohlíželo jako na ancilla theologiae, tedy jako na služku náboženství.“²⁰

Přibližně rokem 450 př. n. l. můžeme ukončit dobu označovanou jako období předsokratovské (presokratické nebo předsokratické). Tento zlom způsobil Sokrates založením nové filozofie.

Předsokratovské období je členěno do osmi období:

- **Milét'ané** (Thalés z Milétu, Anaximandros, Anaximenés)
- **Pythagorejci** (Pýthagorás, Alkmaión, Filolaos, Timaios)
- **Eleaté** (Xenofanés, Parmenidés, Zénon z Eleje)
- **Hérakleitos**²¹
- **Anaxagorás**
- **Empedoklés**
- **Atomisté** (Leukippos, Démokritos)
- **Sofisté** (Protágorás, Prodikos, Gorgiás, Hippiás, Kritiás).²²

²⁰ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie, 1. vyd. Praha: 2006, Dokořán, s. 52

²¹ „Svou filozofii obracel (Sokratés – poznámka autorky) jako jeden z prvních k člověku a nikoli k přírodě, jak to dříve činili představitelé tzv. starořecké přírodní filozofie (Herakleitos, Thálés, Anaxagoras aj., zabývající se v první řadě kosmologií jako rozumem postižitelných přírodních procesů, probíhajících ve vesmíru a majících vliv i na stvoření světa.“ – in Liška, Vladimír. Neslavné konce mocných – Boží mlýny v dějinách. In Neslavné konce mocných - Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 33 – 34

²² Wikipedie. Předsokratici [online].[cit.2012-10- 21]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99eds%C3%B3kratici>

Předsokratovci se zabývali mnoha problémy; jejich přístupy k základním filozofickým otázkám byly rozmanité a navíc se z tohoto období zachovalo velmi málo písemných památek, které by etapu blíže specifikovaly. „Tito myslitelé se snad shodli pouze v kritickém postoji vůči mýtům řecké antiky.“²³

Počátky západní filozofie kladl Platón na jónské pobřeží Malé Asie²⁴ do počátku 6. století př. n. l., kdy se zde vytvořil kroužek učenců označovaným jako „**sedm mudrců**“. Platon mezi jeho členy zařazuje Thalese z Miletu, Solona z Athén, Klebulose z Lindu, Chilona ze Sparty, Pittakose z Mytiléné, Biase z Prieny a Mysona z Chenu.

Jejich výroky se šířily ústní formou, byly různě zapisovány, obsahovaly návody a doporučení ke kázní, sebeovládání, skromnosti, nenáročném způsobu života, lásce k bližnímu – ať se jednalo o přítele nebo i nepřítele (názor Pittakose).

Jejich úvahy se týkaly i státníků (státníkem byl i Bias z Prieny), kteří měli být duševně vyrovnaní, měli spoléhat na trvalou moudrost víc, než na pomíjivý majetek.

Klebulos z Lindu považoval za správné, když lidé mluvili uvážlivě a nepodléhali svým vášním, ale dokázali si i ve vypjatých chvílích zachovat klidnou mysl.

I přesto, že tento „spolek moudrých“ byl v době svého působení zesměšňován (dějepisem Damonem z Kyreny a opovrhoval jimi), „považujeme je za první západní filozofy, které známe alespoň podle jména – a filozofy byli určitě, neboť si kladli otázky týkající se života a přemítali o nich.“²⁵

Do tabulky č. 1 jsem pro lepší orientaci čtenáře této práce umístila seznam nejvýznamnějších filozofů předsokratovského období.

²³ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 11

²⁴ území dnešního Turecka – poznámka autorky

²⁵ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 13

Vzdělávání v antice

V antice existovalo několik stupňů vzdělávání. „Třetí stupeň antického vzdělávání, studium u rétora, zůstalo v podstatě privilegiem mladých mužů, kteří pocházeli z vyšších vrstev. Bylo obvyklým odrazovým můstkem k veřejnému působení v politice, v justici a ve správě. Kdo přišel k nějakému učiteli rétoriky, musel se nejprve seznámit se systémem pojmů a pouček, jaký se tradoval v různých příručkách, např. Aristotelových, Ciceronových či Quintilianových. Učil se například, že existují tři druhy řeči - soudní, k lidu a řeči slavnostní, že každá řeč se dělí do pěti částí - na úvod, vylíčení stavu věci, rozvržení provedení důkazů a závěrečného slova, a na mnoho jiných, až do těch nejjemnějších rozvětvení nezřídka okázale přepjatého scholasticismu.“²⁶

Označují-li dějiny Sokrata za filozofa etiků, Platóna za filozofa umělců a druhého křesťanského Jana Křtitele, pak je Aristoteles označován jako filozof učenců, „otce logiky“.

²⁶ Fuhrmann, Manfred. Seneca a císař Nero. 1. vyd. Praha: H & H Vyšehradská s.r.o., 2002, s. 32

1.2 SÓKRATÉS

Sokratés se narodil roku 469 př. n. l.²⁷ (Obrázek č. 1) do rodiny sochaře a porodní báby ve vesnici poblíž Athén.

Podle Platóna dosáhl již v mládí solidního vzdělání, ale podle Aristotela byl prý nevychovaný a hloupý, což se však později změnilo. Jeho nevychovanost a „hloupost“ patrně pramenila z jeho temperamentu. „V mládí se stal jen těžko zvladatelným hochem, ačkoli se později naučil umění sebeovládání jako žák filozofa Archeláa.“²⁸

„Fyzická práce mu nevoněla, a i když pocházel z nižší společenské vrstvy, sám se cítil být nadřazen ostatním. Býval velmi ironický, trpěl sklony k sebestřednosti a velikášství. A už vůbec nechtěl být dědicem otcovy kamenické dílny a pomáhal mu jen s velkým sebezapřením. Jak jen to bylo možné, utíkal z domova a toulal se po athénských ulicích i tržištích a tohle jeho flukтуаční chování pak bylo příčinou častých rodinných konfliktů.“²⁹

V dospělosti byl údajně nevhledný, podsaditý, statný s řídkými vlasy, ale měl obrovské charisma; byl otevřený, vznětlivý a smyslný, čestný, uvážlivý, přímočarý. Dialogy praktikoval na tržišti, kde na něho lidé reagovali nenávistně i shovívavě; chováním působil spíše jako venkovan, měl přirozenou autoritu, upřímně se zajímal o život ostatních lidí, bral druhé vážně, uměl jim naslouchat; neučil, ale otázkami přiváděl spoludiskutující na správnou cestu k poznání, pomáhal probouzet v nich vědění. Řeč a rétoriku používal jako prostředek k „odhalování“ znalostí a moudrosti v žácích i v sobě. Cílem Sokratovy výchovy bylo vychovat celého člověka, celistvou osobnost. Vychovával ke zralosti, znalostem a samostatnému myšlení. Veškeré diskuse by podle jeho názoru měly být vedeny ve vážnosti, protože se jedná o vážných záležitostech.

Zřejmě komplex sociální méněcennosti byl motivátorem, který Sokrata hnál kupředu za vytyčeným cílem: za dosažením lepšího společenského postavení. To se mu nakonec povedlo, protože se stal čelním představitelem athénské městské rady a tudíž vrcholem

²⁷ Některé zdroje uvádějí rok pozdější – např. Liška, Vladimír: Neslavné konce mocných. 3 – Boží mlýny v dějinách, Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 32

²⁸ Liška, Vladimír. Neslavné konce mocných. 3 – Boží mlýny v dějinách, Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 32

²⁹ Liška, Vladimír. Neslavné konce mocných. 3 – Boží mlýny v dějinách, Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 33

intelektuální elity³⁰. V době jeho politického působení bylo odsouzeno devět vojevůdců k trestu smrti. Sokrates proti tomuto trestu protestoval, popudil proti sobě řadu lidí, ale od svého názoru neustoupil. Neustále pokračoval v kritice a bylo mu kromě jiného vytýkáno špatné působení na mládež.

I přes svoje postavení se snažil zůstat „nadstranický“ a současné politiky hodnotil bez ohledu na společenskou vrstvu, z níž pocházeli – hodnotil je pouze podle jejich „ducha“. Je velmi pravděpodobné, že Sokratova hodnocení jeho současníků byla záminkou k zahájení soudního procesu, který mu byl osudným...

„Sokrates stanovil zásadu, podle které se nevyplácí být zlý. „Kdo se chová špatně,“ říkával, „je v případě, kdy hodní žijí lépe než zlí, pouhým hlupákem!“ A dodával: „V životě je tajemstvím dobré chování. Zbytek není podstatný.“³¹

Spravedlnost („dike“) znamenala vyvážený vztah mezi jednotlivci a společností. Morální hodnota člověka byla zjišťována pomocí „dikaiosyne“, tj. „spravedlivé mysli“, spolu s „sophrosyne“, tj. „zdravou myslí“ – sebekázní určující, co je člověku prospěšné. V rámci správného poznání uváděl, že je nutné jednat spravedlivě a na chyby a nedostatky upozorňovat – jak diskutující Sokrata, tak opačně. Podstatné bylo jednat a chovat se spravedlivě – „dikaion“, tj. v Sokratově době jednat s lidmi s úctou, slušně, v souladu s jeho důstojností, to znamenalo nezesměšňovat žáky nebo klamat spoluobčany. Spravedlivý člověk měl také prokazovat „dobro“ přáteli a nenávidět nepřítelé. „Kdo si myslí, že díky svému postavení může žáky ponižovat a po libosti kritizovat, není způsobilý být pedagogem. Kdo si dovoluje si se svěřenými osobami zlomyslně, neupřímně a cynicky zahrávat a chová se pohrdavě a samolibě, místo aby se společně s nimi vydal na cestu pravdy, není svého úkolu hoden. Tím, že druhé ponižuje, vystavuje nikoli jim, ale sám sobě špatné vysvědčení.“³²

³⁰ „Sókratés se politicky exponoval přinejmenším dvakrát: jako předsedající sněmu v roce 406, když odmítl bezprávně vynesený rozsudek smrti proti stratégům, kteří v námořní bitvě nepohřbili athénské mrtvé, a v roce 403, když se vzepřel vykonat rozkaz vlády třiceti a podílet se na uvěznění salaminského Leonta. Je však nepravděpodobné, že by Sókratés zastával nějaký vyhraněný politický postoj.“ In Graeser, Andreas. Česká filozofie klasického období, vyd. 1. Praha: 2000, Oikoymenh, s. 14

³¹ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 45

³² Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 61

Neuznával povrchní „užitečnost“, ale věřil v pravdu, uznával, že je třeba věnovat se poznatkům o vesmíru, ale mnohem důležitější je pozorovat a zkoumat člověka a jeho duši. Jeho otázky o tom, co je a co není důležité, co dělat a jak žít, jsou stále aktuální.

Konat dobro představovalo pro Sokrata nejdůležitější mravní výkon a „dobro“ patřilo do Sokratova každodenního slovníku.

Ústředním bodem Sokratova zájmu byly **hodnoty vycházející z mravních problémů**. Aby mohl poznat vnější svět, **musel** nejprve **poznat sám sebe**. Jestliže ale jednou poznal, pak již věděl. Hodnota vědění vedla dle Aristotelova názoru k hodnotě „**ctnosti**“ a „**mravnosti**“. Tvrdil, že kdo jednou poznal **dobré, nemůže již být nectnostným** – k těmto hodnotám dospěl pomocí metody „**etického intelektualismu**“.

Lukáš Valenta uvádí, že cílem Aristotelovských morálních hodnot bylo nastavení nových morálních pravidel k obrodě morálně strádající komunity. Tímto způsobem by podle jeho představy mělo být zabráněno krizi ve společnosti.³³

Věřil, že člověk sám od sebe chce konat dobro, špatné chování vyplývá z neznalosti a nevědomosti a není úmyslné. Každého se snažil přesvědčit k tomu, aby konal dobro – což stálo v protikladu s názory lidí jeho doby... Z jeho postojů se dalo usuzovat, že brzy vyvolají soudní spor.

Sokrates učil bezplatně (pouze za byt a stravu), což můžeme chápat jako prvek jeho sociálního cítění a praktikování **hodnot sociálních** v běžné filozofické a učitelské praxi. Jestliže ze svých žáků vychovával rétory na poli politickém, hovoříme o hledisku **hodnot politických** - jeho žáky byli například Xenofon (zanechal spis Vzpomínky na Sokrata), Platón se se Sokratem poprvé setkal pravděpodobně roku 408 př. n. l., kdy byl učitel již v pokročilém věku.³⁴

³³ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 19 - 21

³⁴ Úloha filozofa dle Xenofona: „Můj milý, nezůstávej neseznámen sám se sebou, nepropadni chybě, kterou dělá většina lidí! Neboť velké množství jich má sklon pozorovat výkony druhých a zapomínají přitom zkoumat sami sebe. Neproměškej to tedy! Namáhej se dávat pozor sám na sebe! Nepouštěj však ze zřetele ani záležitosti státu, můžeš-li přispět k nějakému zlepšení! Neboť jsou-li v pořádku, budou z toho mít užitek i ostatní občané a tvoji přátelé, nejen ty sám.“ in Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 60

Výuka prováděná formou rozhovorů s občany způsobila, že se do dnešních dnů nedochoval jeho jediný autentický text, který by posloužil jako pramen.³⁵ Spoléháme se tedy na práce jeho žáků a další výzkumy, které nám Sokratovu filozofii přibližují.

Pomlouvačné hlasy tvrdily, že žil velmi skromně, sbíral mince nalezené na athénském tržišti na zemi, ale je možné a pravděpodobné, že žil z úroků z peněz, které si uložil „v bance“, které již v antice byly obvyklé. Mnozí Sokrata považovali za žvanila nebo „tlachala zlepšujícího svět“³⁶ – tentýž názor o svém manželovi měla i jeho žena Xantipa.

O manželství Sokrata s hádavou Xantipou³⁷ bylo popsáno mnoho stran. Diogenes Laertios uvádí, že na otázku mladého muže, zda se má oženit, Sokrates odpověděl: „Ať uděláš cokoli, budeš toho litovat.“³⁸ Manželství a zacházení se svou manželkou srovnával s úlohou krotitele divokých koní: „Jako si oni, jakmile ovládnou takového koně, lehce poradí i s ostatními, tak si i já, snesu-li se s Xantipou, lehce poradím s ostatními lidmi.“³⁹

Sokratův přítel Chairefont⁴⁰ se při návštěvě delfské věštírny otázel vědmy, zda existuje někdo, kdo by svými znalostmi Sokrata předčil. Vědma Pýthie mu odpověděla, že nikdo moudřejší není. O tomto příběhu se Sokrates dozvěděl a rozhodl se zkoumat sám sebe.

Štěstí viděl Sokrates ve správném, spravedlivém a moudrém jednání v prostředí s dostatečným sociálním zázemím i věděním. Jenomže právě v tom byla podle něho současně největší potíž. Vědění pro něho představovalo rozumové chápání rozdílů mezi dobrem

³⁵ Platón, Obrana Sokratova; Platón a Xenofon, Vzpomínky na Sokrata.

³⁶ Například názor básníka Timona – poznámka autorky.

³⁷ Ve spise „O urozenosti“ od Aristotela je dochována zmínka o Myrthó, vnučce athénského státníka Aristeida, který se zasloužil roku 490 př. n. l. o porážku Peršanů u Marathónu a u Plataj v roce 479 př. n. l. Když státníkova vnučka ovdověla, Sokrates ji prý vydržoval a snad s ní nějaký čas i žil. Zda se ale stala nakonec jeho manželkou, je sporné. O uvedeném vztahu je zmínka pouze v Aristotelově spise. Nelze vyloučit, že se jednalo o smyšlenku, případně byla Myrthó pouze filozofovou družkou, než ji vystřídala Xantipa, s níž se Sokrates oženil. – in Liška, V. Neslavné konce mocných. 3 – Boží mlýny v dějinách, Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. Olomouc, Fontána, 2007. 1, vydání, celkem 224 stran, s. 33

³⁸ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 57

³⁹ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 53

⁴⁰ Vůdce demokratů Chairefont a „Alkibiadés, Kritias a Charmidés“ patřili mezi Sokratovy žáky. „Oba posledně jmenovaní byli Platónovi strýci. A z obou se stali krajní oligarchové. Patřili ke třiceti tyranům a roku 403 přišli v zápase proti demokracii o život. Je možné, že tato okolnost, totiž že tyto tři muže lze řadit mezi Sókratovy žáky, sehrála určitou roli, když demokraté (Thrasýbulos, Anytos) svrhli Spartou podporovanou loutkovou vládou třiceti tyranů a na Sókrata byla podána žaloba, kterou podporoval Anytos.“ In Graeser, Andreas. Česká filozofie klasického období. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 14 - 15

a zlem i nekonečný proces sebevzdělávání a sebezdokonalování, jehož konce nelze dohlédnout, protože život a lidské zkušenost přinášejí stále něco nového...

Sokrates sám se však moudrým necítil – cítil se být pouze nevědomým. Proto také prohlásil: „**Vím, že nic nevím**“ ... Všechno je možno zpochybnit – i to, co člověk už zná, protože jen moudrý ví, že není možno dosáhnout konečného poznání absolutní pravdy, kterou se celý svůj život snaží nalézt...

Hodnota „**vědění**“ prostupuje dle Sokratova názoru všednodenní život ze všech úhlů pohledu. Tím nejzásadnějším je snad skutečnost, že pouze „**vědoucí**“ člověk je natolik „nejlepší“, že může stanout v čele státu. Klouzal se tak k potřebě vychovávat z žáků co možná nejlepší znalce všeho, čímž by se stvořila jakási aristokracie, jež by stanula v čele státu. Tato doktrína aristokratické vlády však ostře kontrastovala s principy athénské demokracie.⁴¹

K hodnotě „**vědění**“ se dostával prostřednictvím uvědomování si vlastní nevědomosti, o níž se snažil své žáky i přátele přesvědčit tradiční větou: „**Vím, že nic nevím**“. Často pak následovala spleť promyšlených otázek položených tak, aby se diskutující přistihl v rozporu se svým vlastním původním výrokem (tzv. „**Sokratovská metoda**“).

Další rozjímání o tématu a odpovídání na otázky po smyslu hodnot nutilo diskutujícího k vytyčení pojmu a zmapování závěru o vlastním názoru či hodnotě. Na cestě k osvojení hodnoty „**vědění**“ Sokrates hojně využíval **další specifickou metodu**, kterou si při výuce svých žáků osobně vyvinul – tzv. „**maieutiku**“ (techné maieuticé - v překladu „porodnické umění“). Nelze se tedy divit, že své učení o hodnotách přirovnával k porodnickému umění, jímž napomáhal svým žákům k **rození myšlenek**.⁴²

Sokratův žák Platón svého učitele v dialogu „Gorgias“ „nechává promlouvat takto: „Říkám stále totéž, totiž že věřím, jak se věci mají; ale z těch lidí, které jsem potkal dříve či nyní, nebyl nikdo schopný tvrdit něco jiného, aniž by se přitom nezesměšnil.“⁴³

⁴¹ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 20

⁴² Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 19

⁴³ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd., Praha: Portál, 2005, s. 53

V průběhu stárnutí se filozof „stával klidnějším, rozváznějším a konflikty s mladou manželkou⁴⁴ považoval za naprosto malicherné a s přehledem i stoickým klidem jim prostě nevěnoval pozornost a dokázal je eliminovat i tím, že odcházel z domu. Toulavou povahu v sobě nezapřel už od dětství.⁴⁵

V dospělosti trpěl sluchovými halucinacemi, kdy slychal vnitřní hlasy a považoval je za jakási vnuknutí bohů. Halucinace nazýval „daimonionem“ a přikládal jim velký význam. Z pohledu moderní medicíny je možné usuzovat, že se jednalo o poruchy vyplývající ze schizoidního rozpolcení tohoto filozofa. Bezpečně je však nelze ničím bezpečně doložit. Nepřátelé a protivníci si „hlasy“ vysvětlovali jako posedlost zlým duchem.

Roku 404 př. n. l. vtrhli do poražených Athén Sparťané a obnovili aristokratickou vládu – v historických materiálech označovanou jako „vláda 30 tyranů“. V jejím čele stál Kritiás, Sokratův přítel a dřívější mecenáš. Popravy demokratických příznivců byly ve městě na denním pořádku, lidé z Athén prchali, ale Sokrates zůstal. I přesto, že byl Kritiásem (Sokratův bývalý žák) varován, aby upustil od veřejného řečnění a kritiky vlády, že mu hrozí smrt, pokračoval i nadále ve svých projevech. S vládou nebyl spokojen a cítil povinnost o jejích nepravostech hovořit.

Aristokratická vláda trvala osm měsíců - při následném převratu byl Kritiás zabit a došlo k opětovnému obnovení demokracie.

Sokratovo postavení bylo ještě nejistější, než dříve. Přitížil mu navíc fakt, že Kritiás byl jeho přítelem. Sokratovi nepřátelé vůbec nebrali v úvahu fakt, že svého přítele Kritiáse za jeho tyranii kritizoval. Město Athény bylo vypleněno a upadlo do dlouhotrvající mravní krize – Sokrata propad hodnot citelně zasáhl – nejhorší bylo „rozčarování nad všeobecným úpadkem a ožebračením, který způsobila vláda lidí, z nichž mnozí patřili mezi jeho dřívější žáky.“⁴⁶

⁴⁴ Xantipa - o 30 let mladší manželka, s ní měl 3 syny, možná že pověst o hádavé ženě je výmyslem jeho nepřátel... Chtěli ukázat, že je i se svou filozofií na manželku krátký. – Poznámka autorky

⁴⁵ Liška, Vladimír. Neslavné konce mocných – Boží mlýny v dějinách. Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 35

⁴⁶ Liška, Vladimír. Neslavné konce mocných – Boží mlýny v dějinách. Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 35

Roku 399 př. n. l. byl zahájen soudní proces a starý filozof stanul před athénským soudem. Jeho žalobci byli Meletos (básník), Lykon (dějinami zapomenutý, patrně politik) a Anytos (mluvčí umírněných demokratů). Historikové naprosto nepochybují, že se jednalo o politicky motivovaný proces. Důvody obžaloby byly dva: kazí mládež politicky i morálně, propaguje bezbožnost a navíc „**daimion**“⁴⁷, jenž ho prý při výuce provázel - zařadme jeho vyznávané hodnoty do skupiny **hodnot náboženských**. Zavádí tak v Athénách nepřipustné božstvo.

K tomu zřejmě ještě nectil všechny zákony tak, jak se o něm později tradovalo...

Obžaloba zněla: „Je bezbožný a kazí mládež“⁴⁸,⁴⁹ a tím ji odrazuje od politické činnosti. Údajně neplnil předepsané náboženské rituály a vysmíval se kultu božstev. Sokrates se měl omluvit, ale neudělal to. Jako 70letý se choval i nadále stejným způsobem a svoje chování nijak nezměnil. Athéňany nejvíce pobuřovala jeho bezbožnost.

Je pravda, že Sokrates v bohy věřil, ale „hlásal, že nejposvátnější jsou dobří lidé, neboť právě lidské skutky určují podoby našich životů.“⁵⁰

Platón byl přesvědčen, že obžaloba byla výsledkem „práce“ sofistů, kteří byli z Athén vykázáni jako cizinci, v důsledku čehož ztráceli svůj vliv a možnost ovlivňovat občany. Domnívá se tedy, že šlo o „politickou“ akci výše popsané kliky proti Athéňanovi Sokratovi.

⁴⁷ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 20

⁴⁸ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 69

⁴⁹ „Divný byl jeho vztah k mládeži po řeckém způsobu, který snad byl zbytkem tradic orientálních, si vybíral hezké jinochy za miláčky a laskal se s nimi jako s ženami. Je divné, že v tom neviděli ani on ani jeho okolí nic nepřirozeného.“ in Rádl, E. Dějiny filozofie I., Starověk a středověk, 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 133 – 134

Emanuel Rádl byl učitelem a spolupracovníkem Přemysla Pitterra, (nar. 21. 6. 1895 – zemřel 15. 2. 1976), působil jako dobrovolník, věnoval se charitativní činnosti zejména chudých dětí a mládeže. Roku 1933 otevřel na pražském Žižkově tzv. Milíčův dům. Ani v době obou světových válek nedělal při výchovném působení na děti mezi svými svěřenci rozdíly, vychovával je společně bez ohledu na nařízení úřadů. Pomáhal dětem českým, židovským i německým. Obrovský rozsah představovala jeho práce v mimoškolní výchově dětí. Z politických důvodů byl nucen opustit republiku. V 50. letech 20. století začal působit mezinárodně - pomoc zaměřil zejména na pomoc azylantům v uprchlickém táboře Valka u Norimberku. Roku 1962 odešel z Německa do Švýcarska, kde se usadil. Za celoživotní dílo byl oceněn v Izraeli, Německu, Švýcarsku. Teprve roku 1991 byl vyznamenán v České republice – in memoriam Řádem T. G. Masaryka. In Wikipedie. Přemysl Pitner. [online]. [cit.2013-01-01]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99emysl_Pitner

⁵⁰ Liška, Vladimír. Neslavné konce mocných – Boží mlýny v dějinách. Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 47

Sokrates se před soudem zmínil o svém „vnitřním hlasu“, který ho varoval před tím, aby se věnoval politice v rámci athénskému státu. Jako většinu antických myslitelů i Sokrata strukturovala všudypřítomná politika, která se prolínala do každodenního života. Sokratovy **hodnoty** lze tedy označit za určitou formu **nábožensko-sociálně-politických** hledisek.

Aristofanes⁵¹ Sokrata označil jako spoluviníka, který zavinil krizi aténskému státu (vysmál se mu v komedii *Oblaka*.) přesto, že Sokrates fungování athénskému státu důrazně kritizoval.^{52, 53}

I když bylo běžné po žalobě emigrovat, Sokrates si věřil, že žalobu při obhajobě úplně rozbije – byl přece nejlepším řečníkem v Athénách!

V rámci své obhajoby Sokrates prohlásil, že nebyl nikomu učitelem, nikdy za výkon učitelství nepožadoval peníze a pouze s lidmi hovořil a diskutoval. „Soudce není ustanoven k tomu, aby právo milostivě rozdával, nýbrž aby ho posuzoval. Vždyť přísahal, že nebude projevovat přízeň, jak a komu se mu líbí, nýbrž že bude soudit podle zákonů.“⁵⁴ Těsnou většinou hlasů byl odsouzen „nadpoloviční většinou, poměrem 280 ku 220.“^{55,56}

„...následovalo hlasování o trestu. Žaloba navrhovala smrt, ale podle tehdejších zvyklostí si mohl sám obžalovaný dát trest nižší, v daném případě vyhnanství.“⁵⁷ Nabízenou možnost záchranu života odmítl a o navrženém rozsudku nechal hlasovat přítomné soudce. Proti bylo 140 hlasů. Svým přístupem a postojem odradil i řadu těch, kteří předtím hlasovali pro jeho osvobození.

⁵¹ řecký dramatik – poznámka autorky

⁵² „Demokratické zřízení doplatí na to, že bude chtít vyhovět všem. Chudí budou chtít část majetku bohatých a demokracie jim to dá. Mladí budou chtít práva starých, ženy budou chtít práva mužů, a cizinci budou chtít práva občanů a demokracie jim to dá. Zločinci budou chtít obsadit veřejné funkce a demokracie jim to umožní. A až zločinci demokracii nakonec ovládnou, protože zločinci od přírody tíhnou po pozicích moci, vznikne tyranie horší, než dovede nejhorší monarchie anebo oligarchie.“ – citát Sokrata in Holešovská výzva. [online].[cit.2012-09-23]. Dostupné z: <http://holesovskavyzva.zacit.cz/aktualni-deni.html>

⁵³ Sokratova slova: „Zbabělci a slaboši prý dávají průměrné zákony, aby zastrašili lidi silné.“ in Rádl, Emanuel. *Dějiny filozofie I., Starověk a středověk*, 1. vyd., Praha: Votobia, 1998, s. 131

⁵⁴ Paprotný, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 71

⁵⁵ Ustavní republika nebo vláda lidu? [online].[cit.2012-09-20]. Dostupné z: <http://www.dfens-cz.com/view.php?cislocianku=2010111406>

⁵⁶ Aby byl osvobozen, chybělo mu 30 hlasů. 281 bylo pro vinu, 220 pro nevinu. – Zde je rozpor v počtu hlasujících pro vinu. Liška, Vladimír. *Neslavné konce mocných – Boží mlýny v dějinách. Vůdčové, kteří chtěli změnit svět*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 48

⁵⁷ Liška, Vladimír. *Neslavné konce mocných – Boží mlýny v dějinách. Vůdčové, kteří chtěli změnit svět*. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 48

Sokratova poslední slova před soudem: „Pokud se domníváte, že zabíjením lidí zabráníte, aby vám nikdo nevyčítal, že nesprávně žijete, neděláte dobře. Tento způsob zbavovat se svých soudců není totiž ani dobře možný, ani krásný, ale nejkrásnější a nejsnazší je ten, neumlčovat jiných, nýbrž směřovat svou vlastní osobností, aby byla co nejlepší. S touto věštbou od vás odcházím, od vás, kteří jste mne odsoudili.“⁵⁸

Rozsudek smrti přijal Sokrates se slovy, že „není tak těžké uniknout smrti, protože pomocí peněz nebo řeči by to snad bylo možné, mnohem těžší však je uniknout každé špatnosti, neboť ta běží rychleji než smrt.“... „Teď tedy odejdu, jsa vámi odsouzen k trestu smrti; ti, kdo mě odsoudili, však jsou pravdou obviněni ze špatnosti a nespravedlnosti.“⁵⁹

„Svým rozsudkem vyslovili aténští občané soud sami nad sebou. Athény odsoudily k smrti toho nejspravedlivějšího ze všech lidí.“⁶⁰... „Když vládlo bezpráví, byl schopen projevit neposlušnost. Když však šlo o něho samého, proces přijal, protože podle svého názoru posloužil sobě, svým přátelům, státu i filozofii nejlépe tím, že obhajoval svůj názor a až do konce zůstal neoblomný.“⁶¹ Pokud měl zůstat v očích svých příznivců spravedlivým a nestranným, musel se verdiktu podrobit. Pokud by přijal možnost útěku a vyhnanství, ztratil by tvář sám před sebou, stál by proti tomu, co celý život hlásal. Vždy byl hrdý na svou vnitřní svobodu a nezávislost ducha, nechtěl však přijmout smrt od svých nepřátel. Pokud měl zemřít, pak jen v momentě, který si sám určí – proto mu jeho přátelé tajně přinesli lahvičku s jedem bolehlavu...

Svědectví o Sokratově posledním dni podal Faidon. Uvedl, že odsouzený šel na smrt pokojně, vyrovnaně, beze strachu, ovládal se. Život ukončil vypitím číše bolehlavu... Filozofoval až do chvíle, kdy začal působit jed z nápoje... „...pravda není bolestná, nýbrž je osvobozujícím dobrodiním.“⁶²

⁵⁸ Liška, Vladimír. Neslavné konce mocných – Boží mlýny v dějinách. Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. 1. vyd. Olomouc: Fontána, 2007, s. 49

⁵⁹ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 72

⁶⁰ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 72

⁶¹ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 72

⁶² Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 74

„...Athéňanům (se) za svá slova neomluvil. Omlouvat se, aniž by mu někdo prokázal omyl, by prý bylo: „Pod jeho úroveň.“ „Mravní atribut je rozhodující pro každou dobrou vládu“; nepovažoval tedy za potřebné omluvit se vládě, kterou opovrhoval.

A tak byl nejmoudřejší muž Athén – Sokrates - po zásluze roku 399 př. n. l. popraven za to, že „do všeho moc kecal“.⁶³

⁶³ Ústavní republika nebo vláda lidu? [online],[cit.2012-09-20]. Dostupné z: <http://www.dfens-cz.com/view.php?cisloclanku=2010111406>

1.3 PLATÓN

Platón (Obrázek č. 2) spatřil světlo světa roku 427 př. n. l.⁶⁴ Narodil se do aristokratické rodiny a prošel přísnou, laskavou, ale starostlivou výchovou. Jako dítě byl bystrý, snaživý, nadaný a pozorný a již v dětství byl dobře informován o významných básnických dílech starého Řecka. V dospělosti byl velmi citlivý a měl vášnivou povahu. Svoje city se snažil mírnit, jak to jen bylo možné. Měl smysl pro humor. Pohrdal hýřením všeho druhu, požívačným a nevázaným životem. „Mnohými je dokonce považován za otce filozofie.“⁶⁵

Podle popisu současníků měl atletickou postavu a do pozdního věku byl sportovně činný – aktivní byl zejména v zápase. Měl vlohy pro politické působení, ale způsobem politiky v Athénách jeho doby výrazně pohrdal. Z toho důvodu se do politických aktivit nepouštěl, i když o to byl politickými představiteli žádán. Nemohl athénským představitelům politické moci odpustit vyřčení trestu smrti nad jeho milovaným učitelem Sokratem.

Se Sokratem se seznámil asi jako 20letý mladík a od samého počátku měl na Platóna velký vliv. Bezprostředně po prvním setkání zničil Platón všechny svoje básně a další literární díla a usilovně si zapisoval poznámky Sokratových filozofických úvah.

„Sokrates nehlásal žádnou nauku, která by mohla být písemně kodifikována, přesto tento filozof Platóna od základu změnil.“⁶⁶

Sokrates Platóna ovlivnil natolik, že do učitelových úst vkládal myšlenky, které sám objevil a do posledních svých chvil svému učiteli projevoval obrovskou úctu. S ostatními Sokratovými žáky se stýkal jen velmi málo – překážku činil Platónův aristokratický původ a navíc nevyhledával filozofické rozpravy s prostými lidmi.

Po Sokratově smrti se vydal na studijní cesty do Itálie a do Egypta. „Později se spřátelil s pythagorejcem Archytem z Tarentu, jemuž vděčil především za své znalosti hudební teorie.“⁶⁷

⁶⁴ Wikipedie. Platón. [online].[cit.2013-03-12]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Plat%C3%B3n>

⁶⁵ Stephen, Law. Akta F – filozofie pro záškoláky. 1. vyd. Praha: Argo, 2005, s. 91

⁶⁶ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 74

⁶⁷ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 75

Roku 387 př. n. l. založil v Athénách Akademii – filozofickou vzdělávací instituci. Můžeme ji považovat za první západní univerzitu⁶⁸, v jejímž čele stanul. Je vysoce pravděpodobné, že právě zde byly uplatňovány platónské principy hodnot. Ve škole byl stanoven pevný řád – málo spánku, strava bez masa, sexuální abstinence, aby nebyla pozornost filozofujících rozptylována. Kdo chtěl filozofovat, musel mít znalosti v oblasti aritmetiky a geometrie; dále se vyučovala stereometrie⁶⁹, astronomie, hudba, nauka o harmonii a dialektika. Důvodem byla pověstná matematická pečlivost přenášená do rozměrů etiky.

Filozof si byl velmi dobře vědom faktu, že „náboženství není jen zbožná lež, nýbrž i mocný nástroj v rukou státních orgánů.“⁷⁰

O Platónově vztahu k ženám je znám fakt, že jim byl vzdálen po celý svůj život. Byl přesvědčen (stejně jako Sokrates), že duševní přátelství může vzniknout jen mezi muži (spojení pak měli být erosem a lačností po vzdělání). Rozvoji duše škodí i přehnaná pederastie⁷¹, kterou později popsal v Etice Nikomachově jako zlovyk. I přes - na dnešní dobu zajímavý vztah k ženám a lásce, proslavil se Platón uměleckým ztvárněním mýtů o lásce a eros oslavil v dialogu Symposion, v němž vysvětluje vášnivost, která ovládá člověka.⁷²

Platón poukazuje na fakt, že člověk sám není nic, pokud není obklopen dalšími lidmi. Člověk potřebuje druhého člověka, který k němu patří. Jako filozof pak v člověku objevuje to, co je krásné a snaží se s ním spojit, aby mocí erotu a požitku rozvíjel moudrost ve své duši. Teprve pak může rozvíjet krásno ve své duši a duše může vydávat své plody.

⁶⁸ V 6. stol. ji dal ve jménu Krista zavřít císař Justinián.

⁶⁹ Stereometrie – geometrie v prostoru – poznámka autorky.

⁷⁰ Graeser, Andreas. Česká filozofie klasického období. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 79

⁷¹ Pohlavní vztah zralého muže k pohlavně dospělému chlapci (pais = hoch, erastés – milovník), takový vztah byl v Platónově době cca 300 let společenskou normou. Pedagog byl „vůdcem“ hochů, kterému prostřednictvím lásky předával zkušenosti starších generací. – poznámka autorky.

⁷² Mýtus: Všichni lidé byli stejní – kulatá postava, silní a mocní. Bohové však měli strach, že by tito tvorové mohli proniknout do nebe a po dlouhých božských poradách na Olympu Zeus rozhodl, že člověka rozřízne na dvě části. Rozdělením se lidská namyšlenost vytratila, ale oddělené poloviny se začaly hledat. Pokud se našly, byly zaplaveny nesmírným štěstím, objaly se a zapomínaly i samy na sebe a umíraly hlady. Bohové ale nemohli připustit, aby umíraly. Dal proto každé polovině člověka jiné pohlaví. Když se oddělené poloviny našly, mohly se ze vzájemné přítomnosti těšit, spojit se, a pak zase svěží odejít za prací. Od té doby hledá každý člověk svou druhou, „lepší polovinu“.

Pro další generace popsal Platón **čtyři stupně poznání**:

- a) pojmenování, tj. označení jménem
- b) vysvětlení
- c) odraz
- d) vědění.

V Zákonech, které jsou posledním Platónovým dílem, se dočteme: „Pravda je něco krásného a trvalého; zdá se však, že není snadné přimět lidi, aby jí věřili.“...“Pravda je lahodnější než každá lichotka.“⁷³ Jen málokdo však chtěl pravdu zkoumat nebo jí jen naslouchat – a to je problém každé doby.

V Zákonech sepsal Platón svou filozofickou závěť a napomenutí k mravnému životu, aby byla spasena duše. Upozorňuje na nutnost umírněnosti, děti by měly mít respekt a úctu k tomu, že jsou vychovávány ve správné lodi. Výchova má probíhat v laskavosti, upřímnosti vhodným příkladem, sebeovládáním, dobrotou a vlídností.

Nejdůležitější při hledání pravdy je podle Platóna rozhovor. Platónovy dialogy vydal dvorní astrolog císaře Tiberia - Thrasyllus.⁷⁴ Podstatné pro nalezení pravdy však je, aby ti, kteří diskutují, byli o své pravdě přesvědčeni. Teprve pak je dialog přínosný. Důležitým faktem však je, aby při dialogu nedošlo jen k prosazování „vlastní pravdy“, ale aby se jednalo o otevřenou přínosnou diskusi a ne jen o plané řečnění. Upozorňuje na nutnost a umění naslouchat. Učit nechtěl, chtěl jen ukázat a nasměrovat na správnou cestu k poznání a vzdělanosti. Platón věděl, že lidské chápání nekončí s hranicí rozumné argumentace.

V rámci filozofie Platón navazuje na předsokratovce – Thales, Anaximandros a Anaximenes a jejich kosmologické teorie; viditelný je vliv Anaxagora a Empedokla a dalších významných zakladatelů filozofie. Když něco tvrdil, pokládal za důležité svoje tvrzení zdůvodnit – toto nečinili předsokratovci a Platón jim to měl za zlé. Platón klade důraz na porozumění přednášené filozofické látce. Z předsokratovců bezmyšlenkově

⁷³ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 81

⁷⁴ Fuhrmann, Manfred. Seneca a císař Nero. 1. vyd. Praha: H & H Vyšehradská s.r.o., 2002, s. 51

nepřejímá to, s čím nesouhlasí nebo co mu názorově nevyhovuje. Pokouší se předávat kladné vědění.

Sokratovo učení rozšířil o „nauku o ideách“⁷⁵. Životní osud člověka je určen tím, jak je člověk dobrý. Pokud se na světě chová dobře, jeho osud bude lepší; špatným chováním si přivodí osud horší... Spravedlivý člověk „dostane“ osud lepší, nespravedlivý pak horší.

V návaznosti na vzdělání je u Platóna zřetelná prvotní návaznost v Sokratovi. Stejně jako jeho učitel, i on sám vysvětluje, že podstatou vzdělání je pochopení vlastní nevědomosti. Duše už kdysi „viděla“ daný problém, ale člověk si to, že jeho duše tento problém již „viděla“ neuvědomuje. Je tedy člověka přizpůsobit tak, aby si duše již dříve viděný problém uvědomila, a pak člověku bude jasné, jak problém vyřešit. Uvědomování si již kdysi viděného problému probíhá pomocí učení. „Protože duše už všechno poznala, nic nebrání tomu, vzpomene-li si kdo na jednu jedinou věc, což lidé nazývají učením, aby sám vypátral všechno ostatní, bude-li jen statečný a v hledání vytrvalý. Neboť hledání a učení není nic jiného než vzpomínka.“⁷⁶ Teprve člověk nejistý a zmatený touží po poznání a vzdělávání.

Jednou z důležitých Platonových otázek bylo, zda je možno naučit se ctnosti. Pojem „ctnost“ je v antice chápána jako zdatnost v praktickém životě. Vysoké státnické špičky v Platónově době podle filozofa „ctnost“ měli, ale neuměli ji předat. Proto jejich děti byly vychované jinak, než jejich rodiče. Děti nevěděly, co „ctnost“ je, ale měly „doxu“ – správné mínění a jednaly správně díky intuici, což k výkonu politických funkcí podle Platóna dostačovalo.

Stejně jako Sokrates, věřil i Platón, že lidé chtějí být dobří. Zlo páchají z nevědomosti nebo na základě domnělých „vědomostí“, což byla pro společnost horší verze. Cílem konání je vždy dobro. Na toto dobro, na nejvyšší ze všech idejí, tedy na „ideu dobra“, by člověk měl zaměřit svůj život.“⁷⁷

⁷⁵ idea = podoba, tvar, pravzor, podstata

⁷⁶ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 93

⁷⁷ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 97

V Ústavě vkládá Platón Sokratovi do úst názor, že cílem filozofie je zdůvodnit člověku, jak by měl žít. Vést poctivý život ze strany intelektuální a „opravdově“. V sedmé knize Ústavy je obsaženo podobenství o jeskyni – otázka vzdělání a nevzdělání člověka.

Vzdělání chápal jako prostředek napomáhající formování člověka, jeho chování, charakteru a způsobu prožívání života. Ke vzdělání má člověk docházet postupně, nenásilně, má být přizpůsobeno vlivům politickým, ekonomickým osobním a osobnostním nebo společenským, vyslovil požadavek na zavedení předškolní výchovy dětí již od 3 let věku.

Aktuální i po více než dvou tisíciletích jsou Platónovy názory na politiky, politiku, demokracii a záležitosti související s těmito tématy.

Velmi zajímavá je myšlenka, že stát by měl být veden filozofy. Platón svou myšlenku opírá o fakt, že filozofové jsou lidé, kteří vidí ideu dobra a touto myšlenkou jsou zcela naplněni a pohlceni. Bylo by tedy pro stát optimální, aby vysoké státní posty nebyly obsazovány lidmi, kteří tyto úřady zastávat nechtějí, případně chtějí proto, že jsou posedlí mocí. Filozof by byl pro výkon veřejné funkce optimální již z výše uvedených důvodů, ale také proto, že o výkon této pozice vůbec neusiluje. Raději by se věnoval vědě, ale pokud by už tento úřad vykonával, chápal by výkon činnosti jako službu, závazek a povinnost sloužit všem, nejen sobě. Úřad by nesl jako břemeno a jednal by v zájmu o zachování vnitřní jednoty své i v zájmu státu. Takový politik by byl vyrovnaný a v souladu sám se sebou. Taková struktura by měla platit nejen pro stát, ale i pro jednotlivé obce.

V takto fungujícím státě by byl šťastný ten, kdo by nepreferoval a neoplýval materiálními statky, ale kdo by byl bohatý díky trvalým hodnotám, které nelze ztratit: představovány jsou rozumem, zdatností a ctnostmi.

Platón se chtěl stát učitelem některého filozofa, který dříve vykonával státnickou činnost.

Názory na athénskou demokracii uvádím v příloze č. 2.

Platón byl uznáván ostatními filozofy už v době svého života. Velmi byl ceněn Aristotelem, svým žákem. Aristoteles ho považoval za „jediného nebo prvního ze smrtelníků,

kterýž svým vlastním životem i metodou své řeči ozřejmil, jak může být ctnostný člověk zároveň šťastný“. Aristoteles byl nejnadanějším Platónovým žákem.

Na myšlenky Platóna se později odvolával Seneca...

Platón byl velmi literárně činný. Jeho dílo má formu dialogu mezi ním jako žákem a jeho učitelem Sokratem. Jeho dílo obsahuje více než 36 autentických spisů v 56 svazcích i jeho rozsáhlá korespondence.

Platón zemřel roku 347 př. n. l. v 80 letech. Pohřeb proběhl v tichosti a Athény jeho smrt ani nezaznamenaly.

V dílech Platóna se objevují jím vyznávané hodnoty: **respekt k zákonům, ctnost, rétorika, láska, nesmrtelnost, stvoření světa.**⁷⁸

Platónovo nejvýznamnější dílo Ústava (10 knih) je obrazem politických hodnot, obsahuje zákony s hodnotami autorem uznávanými stejně jako řadu autorových politických názorů⁷⁹ Skutečnost, že se Platónova rodina řadila k athénské aristokracii, nás nutí, abychom brali na zřetel jeho ryze aristokratický pohled na svět.⁸⁰

„Platón byl náruživým politickým myslitelem, až příliš ochotným zasahovat do osudů svého domovského města. Stejně jako jiní intelektuálové IV. století (př. n. l. – poznámka autorky) nebyl ani on žádným přítelem demokracie.“⁸¹

⁷⁸ Platón, Obrana Sokratova; Platón, Kriton (o poslušnosti zákonů); Platón, Protagoras (o ctnosti); Platón, *Gorgias* (rétorika); Platón, Symposion (o lásce); Platón, Faidón (nesmrtelnost); Platón, Tímaios (o stvoření světa); Platón, Politea (Ústava); Platón, Politikos (Politik); Platón, Nomoi (Zákony)

⁷⁹ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 23 - 28

⁸⁰ Platón, Obrana Sokratova; Platón, Kriton (o poslušnosti zákonů); Platón, Protagoras (o ctnosti); Platón, *Gorgias* (rétorika); Platón, Symposion (o lásce); Platón, Faidón (nesmrtelnost); Platón, Tímaios (o stvoření světa); Platón, Politea (Ústava); Platón, Politikos (Politik); Platón, Nomoi (Zákony).

⁸¹ Graeser, Andreas. Česká filozofie klasického období. 1. vyd. Praha: Oikoymenth, 2000, s. 15

Podle Platóna **existují dva světy**:

- a) svět **idejí** (pravých jsoucen, poznatelných pouze racionálně, jimž dává bytí nejvyšší idea dobra)⁸² a
- b) světa **smyslového** (je svérázným způsobem závislý na světě idejí – ideje jsou vzorem smyslových věcí, věci jsou pak nedokonalou nápodobou ideje a jsou taktéž vázány na hmotě).

Platónova filozofie se opírá o poznání, že **reálný svět, který nás obklopuje, není světem opravdovým**. Je to jen matný odstín skutečného světa, světa idejí, pak **opravdu skutečné jsou pouze ideje**.

Každá duše má podle Platóna následující hodnoty:

- **„myšlení** (sídlo v hlavě),
- **žádostivost** (sídlo v podbřišku) a
- **cit** (sídlo v hrudi)“.

Protože je naše myšlení jediné nesmrtelné, všechno naše poznání je vzpomínkou na to, co duše vnímala v předchozích stavech a vtěleních. Myšlení se sdružuje v říši idejí a v ní je nejvyšší ideou **nejvyšší dobro**. Člověk dobra docílí povznesením se do nadsmyslového světa.⁸³

Čteme-li v dnešních školních řádech mezi řádky, můžeme v nich nalézat jistou podobnost s Platonovými hodnotami v tom smyslu, že materiální svět je jen nedokonalým odrazem perfektního řádu světa ideálního. Snad právě proto připadají dnešní školní řády žákům jako téměř nadpřirozený axiologický systém.⁸⁴ Důvodem je patrně věčná „platónovská“ snaha

⁸² Ideu dobra považuje Platón za nejdůležitější součást a předmět filozofické zkušenosti, protože umožňuje získat poznání a poznatelnost.

⁸³ Platón, Obrana Sokratova; Platón, Kriton (o poslušnosti zákonů); Platón, Protagoras (o ctnosti); Platón, Gorgias (rétorika); Platón, Symposion (o lásce); Platón, Faidón (nesmrtelnost); Platón, Tímaios (o stvoření světa); Platón, Politea (Ústava); Platón, Politikos (Politik); Platón, Nomoi (Zákony).

⁸⁴ Srov. Souček, Josef. Úvod do učitelství. Úvodní přednáška PF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (místo a rok vydání neuvedeno), s. 5

objevit pravý řád světa, vnést stabilitu do chaosu světa a dosáhnout klidu (tvrdil: „**Klid je božský, změna zlá**“). V hierarchizaci Platónových idejí zaujímá nejvyšší místo idea Dobra.⁸⁵

Platón se vyslovoval i k občanskému hledisku výchovy. Tvrdil, že dobrý (tj. racionální) občan dokáže rozpoznat dobro, to, co je krásné, a stejně tak dokáže najít pravdu.

Po Dionově násilné smrti Platón došel k názoru, že nadání, práce a bádání nestačí. Důležitý je také talent a citlivost, houževnatost... Platónův sen o filozofickém státě se mu nesplnil. „**Platón** je zástancom "totalitného štátu", občan je tu pre **štát**, nie **štát** pre občana.“⁸⁶

Platón po celý svůj život hledal odpověď na otázku: Jaký druh výchovně vzdělávacího procesu nejlépe zajistí, aby se žák stal dobrým člověkem?⁸⁷

Na konci života se Platón stáhl do ústraní a vyhýbal se větším davům lidí, přesto zůstal věrný svému přesvědčení, že pouze ve společnosti ostatních lidí může člověk plnit úkoly filozofie. Posledních několik roků života prožil v osamění.

⁸⁵ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 23

⁸⁶ Platón – filozofický stát.[online].[cit.2012-12-15]. Dostupné z <http://encyklopedie.seznam.cz/search?q=Platón>

⁸⁷ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 23

1.4 ARISTOTELES

Aristotela ze Stageiry⁸⁸ (Obrázek č. 3) řadíme mezi představitele vrcholného období řecké filozofie. Byl žákem Platóna a svoje encyklopedické znalosti využil jako vychovatel 13letého Alexandra Makedonského,⁸⁹ v jehož službách působil na žádost krále Filipa II. Makedonského. Dílo obrovského rozsahu se stalo základem mnoha věd. Věnoval se logice, byl teoretik vědění, zabýval se ontologií, metafyzikou, etikou, zkoumal přírodu, byl politickým filozofem... Jednotlivá odvětví vědění se snažil rozčlenit do určitých kategorií a tříd. Za překlady jeho děl „vdčíme Boëthiovi“.⁹⁰ Jde o díla jako například „Organon, to znamená První analytiky, Druhé analytiky, Topiky atd. A kdo ví, jestli to nebyl on, kdo nám jako první objasnil aristotelské kategorie.“⁹¹ Většina Aristotelových děl vznikla v průběhu 13 let, které trávil v Athénách, kdy se věnoval estetice, metafyzice, etice, rétorice, výchově a vzdělávání, teologii, literární činnosti a poezii.

Významné objevy a kroky učinil v oblasti přírodních věd. V současné době jsou většinou již překonané, ale jeho způsob zkoumání, třídění a argumentace jsou aktuální do dnešních dnů.

V rámci přírodovědy katalogizoval živočichy a zvířata do nadřazených rodů (řecky *genos*, latinsky *genus*), druhů (*eidos*, *species*), kdy jednotlivé druhy se navzájem liší specifickými vlastnostmi. „Definice tak spočívá v určení (společného) rodu a tohoto rozdílu vůči ostatním druhům v něm. Jednotlivé předměty se tak dají uspořádat do „stromu“ nadřazených a podřazených kategorií, na čemž spočívá tzv. binomická nomenklatura v botanice, zoologii atd.“⁹² Vzpomeňme na hodiny přírodopisu v dobách našeho působení na základní škole...

Nově vymezil filozofii a tímto krokem položil základy soustavné filozofie, tedy filozofie, která představuje snahu „porozumět tomu, co jest“. Jeho zásluhou se začaly rozvíjet nejrůznější vědy, které se od původní filozofie vyčlenily. Na mysli mám například anatomii,

⁸⁸ někdy se nazývá Stagirita – poznámka autorky.

⁸⁹ Tuto práci vykonával cca 2 – 3 roky – poznámka autorky.

⁹⁰ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 45

⁹¹ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 45

⁹² Wikipedie. Aristoteles [online]. [cit. 2012-12-16]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotel%C3%A9s>

astronomii, biologii, ekonomii, embryologii, etnografii, geografii, geologii, lingvistiku, logiku, meteorologii, ale také politologii.

Aristoteles se narodil ve Stageře⁹³ roku 384 př. n. l. do rodiny lékaře Nikomacha⁹⁴, V 17 letech vstoupil jako žák do Platónovy Akademie. Z vyučovacích předmětů si oblíbil matematiku a později ji sám vyučoval. Platón objevil žakovu genialitu.

Aristoteles ke svému učiteli vzhlížel, nicméně to neznamenalo, že by mu v průběhu filozofických diskusí neodporoval – naopak. Neuznával hmotné statky, ale věřil v pokrok a úspěchy vědy – pokud se kdokoliv chce věnovat vědě, pak s oproštěním od běžných životních „malicherností“.⁹⁵

Aristoteles pobyl na Platónově Akademii celkem 20 let (v letech 367 až 347 př. n. l.); nejprve jako žák, později jako pedagog. Setrval zde až do smrti Platóna. Vedení školy později převzal Platónův synovec Speusippos (syn Platónovy sestry Potony).

Podle popisu současníků měl štíhlou postavu, vždy působil elegantním dojmem. Opovrhoval požívačným životem, ale zejména také asketickou sebekázní. Okolí ho chápalo jako člověka velkorysého a přátelského, precizního vědce, citlivého a soucitného. Při poskytnutí daru žebrákovi ze strany Aristotela bylo jeho okolí udiveno, že souhlasí s jeho zahálčivým životem. Dárce údajně odpověděl: „Můj soucit nepatřil jeho jednání, nýbrž člověku.“⁹⁶

Roku 335 př. n. l. založil v Athénách filozofickou školu Lykeion nebo jiným názvem peripatetická škola. Její název byl odvozen od názvu krytého sloupořadí „peripatos“ (peripatein – řecky procházet se)⁹⁷, kde výuka probíhala za neustálého procházení žáků. Se svými žáky se procházel i jejich učitel. O studium byl mezi žáky obrovský zájem, takže prý bývalo běžné, že měla i přes více než 2000 žáků najednou.

⁹³ Na poloostrově Chalkidické v dnešní řecké Makedonii, asi 80 km východně od Soluně – poznámka autorky.

⁹⁴ Byl osobním lékařem makedonského krále Filipa II.

⁹⁵ Platón tvrdil, že věda zavede filozofa k osamocení – Aristoteles naopak tvrdil, že věda přináší filozofovi vnitřní klid a dělá ho šťastným, mezi žáky a učiteli vznikají pouta a vzájemně obohacuje život.

⁹⁶ Paprotny, Thorsten. *Stručné dějiny antické filozofie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 116

⁹⁷ Valeš, Lukáš. *Dějiny politických teorií*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 30

Aristotelovu techniku poznávání a vyučování označujeme jako **empiricko-analytickou**. Opírá se o hodnotu poznávat na základě shromáždění jednotlivých faktů, které následně důkladně analyzuje. Rozvíjí metodu **indukce**, kterou objevil Sokrates, tedy poznávání od jednotlivého k obecnému - tím klade důraz na požadavek přirozené výchovy. Stejně tak Aristoteles rozvíjí **interpretační metodu** zavedenou jeho učitelem Sokratem.

Aristoteles napsal řadu spisů označovaných jako Organon (neboli nástroj). Zde jsou myšlenky o usuzování, myšlení a argumentaci. „Jednotlivá tvrzení spojujeme v soudy, z předpokladů (premis) vyvozujeme závěry. Základní formou soudu je **sylogismus**: ze dvou tvrzení se společným členem plyne třetí. Obě výchozí tvrzení mohou být buď obecná (každý, všichni) nebo jednotlivá (je, existuje), a kromě toho mohou být také záporná (žádný a jen některý); podle toho pak některé závěry platí a jiné ne. Formalizováním aristotelské logiky vznikla predikátová logika včetně kvantifikátorů. Aristotelova „analytika“ či logika jakožto nauka o pravidlech myšlení a řeči také z jazyka a z jeho forem vychází: podstata, případdek (akcidens), atribut a podobně jsou zároveň kategorie myšlení i jazyka.“⁹⁸

Nejnadanějším Aristotelovým žákem byl Theofrastos – takto ho pojmenoval sám Aristoteles. V překladu jeho jméno vyjadřuje „hovořící božským hlasem“. Po Aristotelově smrti převzal vedení jeho peripatetické školy.

Aristoteles si všímal každodenního života a vyjadřoval se k mnoha otázkám, které ho tížily. V Magna moralia rozdělené do dvou samostatných knih (kniha první – Pojednání o etických vlastnostech a knihy druhé – Pokračování pojednání o etických otázkách) se vyjadřoval například k otázkám **etiky a politiky**, otázkám **zdatnosti, dělení dober, dělení duše, pojednání o zdatnosti a špatnosti, dobrovolnosti v našich jednáních, dobrovolnosti a nutnosti, dobrovolnosti a rozvaze, rozhodnutí**, tedy záměrné volbě, **rozvaze** neboli uvažování, **zdatnosti, statečnosti, uměřenosti, mírnosti, štědrosti, lakomství, velkomyslnosti, velkorysosti, nevoli, vznešenosti, studu, společenské obratnosti, přátelství, upřímnosti, spravedlnosti**. Druhá část Magna moralia hovoří

⁹⁸ Wikipedie. Aristoteles. [online].[cit.2012-12-16]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotel%C3%A9s>

o slušnosti, uznalosti, rozvážnosti, zdrženlivosti a nezdrženlivosti, zvířecké divokosti, libosti, štěstí, ušlechtilosti, správném jednání, přátelství, sebelásce, soběstačnosti...⁹⁹

Mravně zdatného člověka chápal jako osobnost, která se nenechá svést z cesty mravnosti „ani slastí, ani utrpením... To, čím se jeho jednání liší od jednání jiných, je to, že je koná kvůli nim samým na základě jasného rozhodnutí a pevné, nezvratné dispozice.“¹⁰⁰ Vztah mezi mravností a rozumem si vykládá jako vztah interakce – „stejně jako nelze být mravně zdatný bez praktické rozumnosti, nelze ani být rozumný bez etické ctnosti.“¹⁰¹

Kritizoval Platónovu nauku „o ideách“, kdy mělo docházet ke vzniku odrazů (obrazů) pozemských předmětů, z idejí (myšlenek). Po této neshodě odešel z athénské Akademie a ve městě Assos poblíž Tróje založil na žádost přítele Hermeiase z Atarneia filozofickou školu, do které přišlo několik Platónových žáků.

Zde učil necelé dva roky a oženil se s Pýthií – neteří svého přítele a bývalého kolegy Hermeiase z Atarneia. Po smrti přítele Speusipose odešel **do služeb makedonského krále Filipa a několik let učil jeho syna Alexandra.**¹⁰² Po smrti Filipa podporoval Aristotelovo studium přírodních věd mladý král Alexandr Veliký.

Aristotelovy spisy jsou velmi rozpracované a detailní – na rozdíl od děl jeho učitele Platóna. Nejprve psal po vzoru svého učitele Sokrata také dialogy, ale těch se zachovalo jen zlomkové množství. Aristotelovo dílo je psáno do podoby soustavných pojednání, tzv. traktátů.

Aristoteles rozlišuje **astronomii**, **meteorologii** (sublimia – tá metéora: co plyne nad Zemí), **geografii** a **geologii**. Starší filosofie přírody označovala termínem meteorologie vše, co se nachází nad Zemí. Aristoteles měl určitou představu o velkých vzdálenostech hvězd. Meteorologie z jeho pohledu platila už pouze pro oblast mezi Měsícem a Zemí.

⁹⁹ Aristotelés. Magna moralia. 2. vyd. Praha: Petr Rezek, 2010

¹⁰⁰ Graeser, Andreas. Česká filozofie klasického období. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 332

¹⁰¹ Graeser, Andreas. Česká filozofie klasického období. 1. vyd. Praha, Oikoymenh, 2000, s. 337

¹⁰² Alexandra známe z dějin pod jménem Alexandr Veliký.

Aristotela považujeme za **zakladatele klasické logiky**. „Veškerá filozofie je spjata s „větou o rozporu, jemuž je třeba se vyhnout.“ Tato věta říká, že je nemožné, aby něco zároveň bylo i nebylo.“¹⁰³ K logice patří také výraz „**kategorie**“ (řecky „kategoria“), který můžeme chápat jako „výrok“. Pod tímto pojmem si můžeme představit u objektů a předmětů kvalitu, kvantitu, substanci, vztah, čas, místo, polohu, a způsoby označující druhy bytí předmětů - tedy **pojmy trpět, mít**.

Tyto kategorie jsou potřebné pro jejich třídění. Aristoteles je **třídí do čtyř oddílů**:

- a) **anorganická příroda** – tvoří nejnižší stupeň, protože je bez duše
- b) **rostliny** – jsou schopny rozmnožovat se a látkovou výměnu (fotosyntézu)
- c) **zvířata** – jejich duše je vyspělejší než vnitřní princip rostlin, reagují na signály a podle toho řídí svůj pohyb
- d) **člověk** – má tytéž schopnosti jako zvířata, ale navíc se může vzdělávat, jeho duše není jen podřízena pudům, ale může ve svém rozhodování volit a jednat za pomoci rozumu, tedy záměrně. Člověk je podle Aristotela „zoon logon echon“, tedy tvor obdařený rozumem a řečí, který svůj život naplní nejlépe, když rozvine dar rozumu a bude nabývat vědění, bude poznávat pravdu (moudrost odlišuje).

Duši chápe jako princip pohybu, který buď spí – odpovídá vlastnění, případně bdí – odpovídá pozorování. Jako princip pohybu se projevuje jako vyživující, cítící a myslící duše.

Pojem „**sylogistika**“ neboli „**umění soudů**“ také zavedl tento učenec. Jako příklad bych uvedla, že ze dvou vět – **premis** - se vyvodí věta třetí – **konkluze**. Pojem, který je obsažen ve dvou větách, označil jako „střední pojem“. První věta například zní: „Všichni lidé jsou smrtelní.“; věta druhá pak: „Sokrates je člověk.“ Závěr v konkluzi tedy zní: „Sokrates je smrtelný.“

¹⁰³ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 113 - 114

Veškeré vymezení pojmů Aristoteles popsal ve svých dílech Etika Nikomachova, Politika a Fyzika. Po statích o fyzice mu vydal vydavatel Andronikos z Rhodu dalších čtrnáct knih, které označil jako „meta ta physika“, tedy „po“ fyzice. **Metafyziku považuje Aristoteles za prvořadou vědu, která je nejvyšším cílem myšlení.**

Kromě mnoha dalších otázek se věnuje také **etice**, kterou chápe jako předstupeň státnického umění a možnost dosažení štěstí. **Kdo by tedy chtěl být šťastný, musí žít dobře**, to znamená pro Aristotela orientovat se na „**dobro**“. Štěstí může člověk dojít jen díky společnosti ostatních lidí; je možné k němu dojít i bez jejich přítomnosti, ale toto štěstí je pak podle Aristotela pouze domnělé. Nejšťastnější je ten, kdo koná dobro ve prospěch ostatních. Teprve na konci života může člověk hodnotit, zda jeho život byl šťastný. Jádrem Aristotelovy etiky je **nauka o správném středu**. „Stanovuje namísto obecného, univerzálně platného měřítka a normativních pravidel jednotlivě rozlišující, ale nikterak libovolnou míru správného jednání. Tato míra se rozumně zaměřuje na dobro. Člověk žije nejšťastněji, když se mu podaří najít správnou, „střední“ míru, „mesotes“.¹⁰⁴

Významným filozofickým tématem řeckých filozofů byly problémy „**hněvu, zuřivosti, vášně, rozčilení**“.

Vysoce si cenil **přátelství**. Přátelé v mládí a dětství pomáhají a chrání před neuváženými rozhodnutími, přátelé ve stáří pomáhají v situacích, kdy člověku již nestačí jeho vlastní síly. „Opravdoví přátelé nikdy nepožadují nic nad únosnou míru a zbytečně nezatěžují druhé. Určit správnou míru v jednotlivých případech opět pomáhá rozum.“... „Nikdo nebude chtít zachmuřit člověka, kterého má rád.“ Aristoteles doporučuje stranit se lidí, kteří prolévají slzy, a připojit se k těm, kdo jdou příkladem, ztělesňují mravní ideál a povzbuzují svou vytrvalostí. Vyhybat se nešťastným lidem je právě tak doporučeníhodné jako získat si přízeň šťastných. Kdo je jim nablízku, vnitřně vyžívá a posiluje vlastní já.“¹⁰⁵

¹⁰⁴ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 116

¹⁰⁵ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 131

Axiologii začlenil do filozofie, kterou **rozdělil na část teoretickou, praktickou a poiitickou.**

- filosofie **teoretická** – fyzika (přírodověda, vznik a zániku, stavba světa), matematika (velikost a podoby těles). **Vede tedy žáka k vědeckému poznávání.**

- **praktická** filosofie – v centru zájmu je **lidské poznání**. Patří sem politika (o životě v obci), etika (**mravní stránka lidského jednání**), strategie (postup, metoda, **obecný způsob, kterým člověk řeší problémy**), rétorika (nauka o **řečnictví**). Praktická filozofie má vazbu na výtvořiny lidské činnosti, k jejíž výrobě je potřeba zvláštní dovednost „techne“ a také praktické znalosti „phreonesis“.

- **poiitická** filosofie – **poznání** je v Aristotelově podání zároveň **uskutečňování něčeho krásného.**

Napsal mnoho děl, v nichž kritizoval eleaty, pythagorejce i sofisty. Napsal sbírku o 158 státních ústavách, zabýval se zvířaty, včetně zvířat mytologických; psal o vítězích olympijských her, věnoval se psaní básní – spektrum jeho zájmů bylo opravdu velmi široké...

Aristotelova **filozofie státu**: Myšlenka přátelství je podle Aristotela základem nejen nejbližších mezilidských vztahů, ale také základem při tvorbě a fungování státu. Stát definuje jako přirozené společenství lidí, kdy na prvním místě stojí právo člověka a tomu je nadřazen stát. V rámci něho člověk utváří nejrůznější společenství – od manželství až po společenství obecní. Svoje myšlenky rozvinul a popsal v Politice. Aby se lidem ve státě žilo dobře, je bezpodmínečně nutné, aby občané vedli mravný způsob života v rámci společenství.

Rozlišuje státní zřízení, která jsou zaměřená na obecné blaho a zastupují zejména zájmy jednotlivých skupin na úkor druhých: „Je zřejmé, že všechny ústavy, jež mají za cíl obecný užitek, jsou podle právního měřítká zcela správné, ale ty, které mají za cíl pouze vlastní výhody vládnoucích, jsou chybné ústavy despotického druhu. Stát je však společenstvím

svobodných lidí.¹⁰⁶ Jako dobrý právní řád chápe takový, který je lidmi uznáván a kterým se řídí – ne takový, který disponuje „jen“ dokonalými zákony.

Aristoteles měl povědomí o poradních, výkonných a soudních orgánech, byl autorem základních rysů **moderního rozdělení moci**. Struktura státu by měla být jasně a zřetelně stanovena, měl by být zachován a vládnout zde stavovský princip, pro který je rozhodující zdatnost a vlastnictví jednotlivých občanů. Chudí jsou z úřadů vyloučeni, protože úřad může vykonávat jen muž z „dobrého“ rodu. Vládu lidu Aristoteles odmítá – pak by vláda bezuzdnost a snaha o vyváženost by byla možná, ale marná.

„Jako první odděloval politiku od etiky: zatímco v soukromém životě má člověk hledat mnoho různých ctností, v politice rozhoduje spravedlnost čili „dobro těch druhých“. Politika se řídí určitými pravidly, která jsou spojena s formou vlády, a která je možno použít v každém politickém zřízení.“¹⁰⁷

Aristotelova teorie nejlepšího státu, stejně tak, jako teorie Platónova, nebyla nikdy uskutečněna.

Cílem všech věd a všeho umění je „dobro“, o které vědy i umění usilují. Dobro chápe Aristoteles jako spravedlnost – obojí chápe jako pojmy rovnocenné.

Aristoteles byl člověk velmi ambiciózní a chtěl, aby jeho učení obsáhlo veškerou moudrost a vědění své doby. Jeho dílo získalo encyklopedické rozměry (politika, umění, psychologie, etika, fyziologie, biologie, logika...).

V průběhu celého svého života **kritizoval politické poměry v Athénách**, což veřejně hlásal. Po smrti Alexandra Velikého roku 323 př. n. l. nastaly v zemi politické nepokoje.

¹⁰⁶ Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 134

¹⁰⁷ Wikipedie. Aristoteles. [online]. [cit. 2012-12-16]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotel%C3%A9s>

Příznivci zemřelého Alexandra začali být pronásledováni, což donutilo i Aristotela, aby opustil Athény a zachránil si život.

Po smrti Alexandra Velikého byl Aristoteles obviněn z rouhání proti bohům a odsouzen. Aby si zachránil život, odešel z Athén do vyhnanství do Chalkidy¹⁰⁸. Zde roku 322 př. n. l. ve věku 63 let zemřel na onemocnění žaludku. Aristoteles byl člověk spravedlivý – na všechny své děti velkoryse pamatoval v závěti a nezapomněl ani na svou družku Herphyllidu, s níž žil po smrti manželky Pýthie.

V závěti bylo jeho posledním přáním být pochován po boku své ženy.

¹⁰⁸ Z Chalkidy pocházela Aristotelova matka – poznámka autorky.

1.4.1 Rozdíly mezi Platónem a Aristotelem

Platón

- všechno myšlení a činy směřoval do jednoty
- v Sedmém listě výslovně říká, že žádnou svoji nauku nikdy nenapsal a nenapíše, protože vychází z vlastního přemýšlení a vyžaduje vnitřní úsilí a konfrontaci různých názorů, z níž teprve jako třením dřev o sebe „vyšlehne oheň poznání a rozumu“.¹⁰⁹

Aristoteles

- z mnoha předmětů zkoumal jediný objekt z nejrůznějších úhlů pohledu, pojmově ho určil; veškeré poznání začíná zkušeností a je závislé na pozorování.
- zájem o vědu směřoval jeho styl a způsob vyučování.¹¹⁰
- věnoval se převážně otázkám člověka a společnosti
- snažil se uspořádat a popsat všechno vědění své doby encyklopedickou formou, zveřejnit touto formou i výsledky svých vlastních pozorování oblohy, Země, přírody, společnosti, jazyka, umění, politiky, rétoriky, etiky, estetiky a mnoha dalších oborů
- se opírá ve svém myšlení o svou vlastní zkušenost a o záležitosti, které se další ověřit a o kterých se můžeme přesvědčit, prvořadý význam pro něho mají: správné myšlení a přesná a závazná argumentace.

¹⁰⁹ Wikipedie. Aristoteles. [online].[cit.2012-12-16]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotel%C3%A9s>

¹¹⁰ „Všichni lidé ze své přirozenosti usilují o vědění. Znamením toho je jejich láska k počítkům, které mají rádi jen kvůli nim samým, a ne kvůli užitku, a to především k počítkům očí. Neboť i bez úmyslu jednat a směřovat k určitému činu považujeme zrak za žádoucí takřikajíc přede všemi ostatními věcmi.“ in Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 116

SHRNUTÍ

Antická filozofie se zabývá tématy celospolečenskými, osobnostními, obecnými, filozofickými, problematikou vzdělávání a otázkami náboženskými a mnoha dalšími.

Mezi tématy společenskými bych upozornila na otázky týkající se práva, bezpráví, spravedlnosti a jejího prosazování. Živá byla problematika toho, komu slouží zákon, jeho respektování a vymáhání; kritizována byla politika jako taková, demokracie a vedení společnosti stejně tak, jako jednotliví politici a jejich politická zdatnost.

Filozofická témata osobnostního charakteru se zabývala problémem zla, konání dobra, chování a odplaty zla v životě, špatného chování a jeho příčin, přátelstvím, láskou a vášnivostí, potřebou člověka mít druhého, který k němu patří, láskou, studem, společenskou obratností, upřímností, spravedlností, slušností, uznalostí, rozvážností, zdrženlivostí a nezdrženlivostí, zvířeckou divokostí, libostí, štěstím, ušlechtilostí, správným jednáním, sebeláskou, soběstačností...

Mezi témata obecného charakteru bych zařadila neštěstí, slušnost, důstojnost, ponižování druhých, problematiku spravedlivé a zdravé myslí, spravedlivé chování, úctu, neupřímné a cynické jednání, povrchní užitečnost, pozorování a zkoumání člověka a jeho duše, řešení záležitostí spojených s tím, jak žít. Dalšími tématy byly ctnosti, mravnost, upřímnost, sebeovládání, dobrota, vlídnost, zdůvodnění, jak by měl člověk žít, rozhodnutí, záměrná volba v lidském konání, velkomyslnost a velkorysost a řada dalších.

V oblasti vzdělávání a vědění se antičtí filozofové věnovali vzdělání a jeho hodnotě, „porodnickému umění“ při získávání vzdělání, problematice výuky filozofů a jejímu obsahu. Poukazovali na nutnost hledat odpovědi, nikoliv pouze přijímat informace; zabývali se rétorickým uměním, poukazovali na nutnost porozumění vyučované látce a důležitost výchovy správných lidí, morálně vyspělých a zdatných.

V oblasti náboženství řešili jeho hodnoty, problematiku spasení duše, žádostivost v lidském životě, dělení duše a spoustu dalších záležitostí.

Filozofická témata řešila nejvyšší krásu, nesmrtelnost, stvoření světa, myšlení, svět idejí a smyslů, hodnoty dobra a krásna, indukci, sylogismus (ze dvou tvrzení vyplývá třetí), etiku, dělení dober, pojednání o zdatnosti a špatnosti, dobrovolnost v našich jednáních, dobrovolnost a nutnosti, dobrovolnost v rozvaze, vznešenost, astronomii, meteorologii, duši jako princip pohybu, „umění soudů“ – sylologistika, nauku o správném středu – etiku, hněv, zuřivost, vášně, rozčilení; rozčlenění filozofie na část teoretickou, praktickou a poiotickou (poznání je uskutečňováním něčeho krásného), látku a formu hmoty, přesnost argumentace a další...

2 EXKURZ Z POHLEDU HISTORIE – STŘEDOVĚK

„Středověk je tradiční označení dějinné epochy mezi koncem starověku a antické civilizace a začátkem novověku, které se poprvé objevilo v období renesance. Středověk je obvykle ohraničen pádem Západořímské říše v roce 476 a objevením Ameriky Kryštofem Kolumbem roku 1492 či zveřejněním 95 tezí Martinem Lutherem roku 1517.“¹¹¹

Toto dějinné období je významné tím, že vzdělání je dostupné jen pro církve a panovnické vrstvy. „Platonův největší spis, Ústava, je politické dílo, které postavilo základy pro středověké zřízení společnosti. Augustin a Tomáš Akvinský jsou dva sloupy organizace katolické.“¹¹² Církve vlastní monopol na vzdělání - největší význam má učení antického Augustina Aurelia – zakladatele patristické školy. Náboženství je stěžejní, základními vyučovanými předměty je čtení, psaní, počítání. Význam náboženství začal růst cca ve 4. století v Římě, kdy se začaly objevovat neshody mezi Vírou a Pochybností. V důsledku následného vývoje dochází náboženská diktatura. „V prvních letech dalo křesťanství prostor třem svatým, které na to měli a kteří byli velice inteligentní: sv. Augustin, sv. Ambrož a sv. Jeroným.“¹¹³ Platón je autoritou, kterou uznává celý středověk. Těžiště člověka není v mravnosti, ale mimo něho – v Bohu, v transcendentnu..., jak hlásá evangelium „, buď vůle Tvá, jako v nebi, tak i na zemi“.

Období v evropských dějinách mezi cca 5. stoletím n. l. až 14. stoletím bývá označováno jako středověk. Členíme ho na období rané (od 5. do 11. století)¹¹⁴, „někdy bývá rozlišováno ještě přechodné období od antického starověku ke středověku (4. stol. - 8. stol., období stěhování národů) od vlastního raného středověku (od 9. - 11. stol.)“¹¹⁵. Evropská civilizace začala vznikat na zbytcích antické římské říše a díky vlivu barbarských národů. Za barbarské

¹¹¹ Wikipedie. Středověk. [online].[cit.2012-09-24]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/St%C5%99edov%C4%9Bk>

¹¹² Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha, Votobia, 1998, s. 5

¹¹³ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 13

¹¹⁴ Wikipedie. Středověk. [online].[cit.2012-12-23]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk

¹¹⁵ Wikipedie. Středověk. [online].[cit.2012-12-23] Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk

národy byly označovány státy v západní části Evropy, které zde vznikaly v průběhu 6. a 7. století a byly vytvářeny zejména kmeny germánskými. Pojmem „Barbarus“ obecně označovali Římané neřímské cizince.

Vrcholné období představuje 11. – 14. století. Intelektuálové tohoto období se dělili na aristoteliky a platoniky.

Období 14. a 15. století označujeme jako středověk **pozdní**. Toto období je pro společnost krizové: Evropu sužují nájezdy dobytých z osmanské říše, dochází k zániku říše byzantské, zanikají slovanské státy na Balkáně, Uhry a státy střední Evropy jsou soustavně ohrožovány výbojnými Turky.

Díky mořeplaveckým objevům Portugalska, Španělska, Holandska a Anglie se mění struktura společnosti (posílení vlivu měšťanstva), z Itálie se na přelomu 15. a 16. století začíná po Evropě šířit renesance a humanismus.

Životní způsob vyšších tříd obyvatelstva se mění. Důvodem byla jejich snazší obrana díky vynálezu nové plátové zbroje. Těžkooděnci v bitvách již nemají uplatnění; silná děla začínají zabezpečovat ochranu šlechtických sídel. Šlechta opouští původní tvrze a hrady a zřizuje si sídla jednodušší a poskytující lepší životní podmínky.

Křesťanství se začíná šířit po Evropě takovou měrou, že církevní řády se stávají nejvýznamnějšími nositeli vzdělávání a kultury vůbec. Nejrozšířenějším a nejvlivnějším řádem působícím v této oblasti bylo beze sporu Tovaryšstvo Ježíšovo, kdy členové byli mezi lidem nazýváni „jezuité“. „Neúnavným vystupováním za své učení jezuité dosáhli úplné změny v katolickém myšlení, zvláště když se jim pro své zásady podařilo nadchnout i významné představitelé církve, kteří nebyli členy jezuitského řádu.“¹¹⁶

Vliv církve narůstal a bylo nutno tento systém nějakým způsobem řídit. Od 4. století vznikají na základě vzoru z civilní správy státu diecéze s nejvyšším představitelem biskupem. Při vyšším počtu biskupství pak vzniká hierarchické uspořádání, kdy podřízená biskupství

¹¹⁶ Fülöp-Miller, René. *Moc a tajemství Jezuitů*. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2000, s. 13

jsou shlukována do arcidiecézí s nadřízeným arcibiskupem. Jednotlivé arcidiecéze pak tvořily všeobecnou, tzn. katolickou církev.

Je potřeba zdůraznit, že Platónovo učení bylo ve středověku chápáno a hodnoceno jako obrovská autorita. Platón poukazoval na to, že stát je možno organizovat podle jednoho rozumného principu – a právě „na Platónově pojetí státu je založena organizace katolické církve.“¹¹⁷

„Jednou z mnoha ztrát, o které se zasloužilo náboženství, bylo vymizení falických amuletů. V římském období byl totiž nejrozšířenější štěstí přinášející věcí „pind'ourek“, přesněji terakotový předmět v podobě faly. Ještě dnes je možné v Pompejích a Herculaneu vidět před dveřmi vpravo nahoře malé faly, symboly plodnosti. Když už se jednou k moci dostalo křesťanství, byly tyto faly zakázány a aby prodavači amuletů přežili, museli je změnit na rohy.“¹¹⁸

Od 9. století se v teologii v západní Evropě začíná prosazovat scholastická metoda zkoumání. Toto období filozofie je proto označováno jako „scholastika“¹¹⁹ a filozofický spor je řešen metodou disputace. Na scholastickou filozofii je nazíráno jako na služku teologie (*ancilla theologiae*). Hlavním zájmem a problémem je víra, rozum, snaha o rozumové zdůvodnění víry a náboženská dogmata a jejich vzájemné vazby a vztahy. Scholastikové¹²⁰ se snažili zdůvodnit svoje tvrzení podklady a hodnotami autorit, opírali se o bibli, názory církevních myslitelů, ale také například o názory Aristotela.

Dalším problémem scholastiků byla záležitost „univerzálií“. Jednalo se o rozpor, zda jsou obecné pojmy původnější než konkrétné stvořené věci, jestli mají vlastní bytí, tj. jestli existují „ante rem“ (realismus) nebo jsou prvotní vytvořené věci a pojmy existující v nich, „in rem“ jsou pouze jmény „nomina (nominalismus).

¹¹⁷ Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 188

¹¹⁸ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd., Praha, Dokořán, 2006, s. 13

¹¹⁹ latinský výraz „schola“ znamená čas věnovaný studiu

¹²⁰ Za zakladatele scholastiky je pokládán Jan Scotus Eriugena přezdívaný „Karel Veliký scholastické filozofie“.

V 9. století se začínají zřizovat základní jednotky církevní správy – farnosti, v nichž působili jednotliví faráři. Jejich úkolem byla a stále je duchovní péče o věřící v určeném správním obvodu.

Nositeli a šířiteli duchovních hodnot byli duchovní - tedy představitelé církve. Od tohoto slovního základu můžeme i odvozovat pojem „duševní práce“, tedy práce ducha, duševna.

Nedílnou součástí křesťanské tradice se v období raného středověku stalo mnišské hnutí, zakládání klášterů a působení mnichů.¹²¹ Ti uzavíráním v kláštorech protestovali proti nezdravému zesvětšování církve a prosazovali duchovní stránku křesťanského života nad lidské hmotné potřeby. Kořeny mnišství můžeme dohledat v Egyptě, kde se objevili první předchůdci mnichů – poustevníci.

Politické členění Evropy získalo novou tvář a její základní rysy se zachovaly do dnešních dnů. Změna politické struktury byla ukončena cca v roce 1000. Od 11. do 14. století hovoříme o středověku **vrcholném**.

Většina evropského obyvatelstva žila na venkově, živila se zemědělstvím a řemesly. Zemědělci hospodařili tzv. **dvojpólním** systémem (jeden rok na tomtéž poli zaseli a sklídili, druhý rok leželo ladem), výnosy byly minimální („pouze dvojnásobek zasetého osiva“)¹²², půda se jen kypřila, neobracela, na polích ležících úhorem se pasoucí dobytek postaral o její pohnojení pro příští rok. Z Franské říše se do dalších evropských oblastí rozšířil systém **trojpolní**, kdy ladem ležela jen třetina půdy, na další třetinu byl zasíván ozim (podzimní osev) a na poslední třetinu jař (jarní osev). Systém začal převládat ve 12. – 13. století.

Zapřažení dobytka užívané dříve (jařmo upevněné za rohy nebo krk dobytka) se nahradilo chomoutem. Byla tak více využita síla tažného zvířete. Rádlo na vyrývání mělkých rýn bylo nahrazeno těžším pluhem, který polní práce ulehčoval.

¹²¹ Orientální řeholnictví vzniklo ve 4. stol. po Kr. v Egyptě; na západě se pak změnilo v mnišské řády, které byly nositeli kultury. Například augustiniáni vznikli v 5. stol., dominikáni v 6. stol. – poznámka autorky.

¹²² Wikipedie. Ranný středověk. [online]. [cit. 2012-12-23]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk

Středověká společnost je ze základu tvořena zejména rolnictvem, které je závislé na feudálovi – vlastníku pozemků. Vlastníci pozemků jsou pak tvořeni šlechtou a duchovenstvem. S rozvojem měst a jejich novým zakládáním vzniká nová vrstva obyvatelstva – měšťané. Nově zakládaná města se stávají centrem řemesla a obchodu.

Rozvoj urbanizace má bohužel kromě kladných důsledků také důsledky negativní. V průběhu 14. století se rozšiřují morové¹²³ epidemie a městské aglomerace jsou pro jejich šíření pravým rájem.¹²⁴

Rozvoj společnosti přináší změny v řízení feudálního státu: panovník, který se snaží stát řídit centralisticky; má však stále větší problémy se šlechtou, která se snaží o autonomii a řízení panovníka naopak co nejvíce omezit.

Obyvatelstvo muselo být soběstačné; příležitost k obchodu byla minimální. Kupci přicházeli minimálně s artiklem zbraní, soli a výjimečně luxusním zbožím, nejvíce jich přicházelo z orientálních oblastí. Místní řemeslníci svoje zboží směňovali za jiné potřebné.

Zemědělská půda byla v majetku vládnoucí třídy: panovník, šlechta, církve. Na polnostech pracovali rolníci, kteří se postupem doby stali poddanými závislými na vlastních půdy – feudální vrchnosti. Někdy však upadli do osobní závislosti a stali s nevolníky. Vlastníci

¹²³ Mor je onemocnění způsobené mikroblem *Yersinia pestis*, rodové jméno *Yersinia* dostal tento bacil po jednom ze svých objevitelů, Švýcaru Alexandru Yersinovi (1863 – 1943), žákovi Louise Pasteura (1822 – 1895). Původně se jednalo o pouze zvířecí nemoc, ale za určitých vhodných podmínek se však může přenášet i na člověka.

Rozeznáváme dva druhy moru: dýmějový (bubonický) a plicní. V místě, kde nákaza do organismu vnikla, vzniká puchýřek naplněný krví (hemoragická pustula), odtud se šíří infekce do lymfatických uzlin. Jejich působením se uzliny zvětšují a vzniká tzv. dýměj (latinsky bubo). V rámci historické diagnostiky je považována na nejspolehlivější příznak. Jako další projevy se objevují na kůži tmavé skvrny (petechie).

Nákaza v případě plicního moru se šíří kapénkami. Napadá tkáň plic a jedná se o jedno s nejsmrtelnějších onemocnění vůbec. Naštěstí *Yersinia* tuto formu přenosu mezi zdravou populací pravděpodobně nedokáže za normálních okolností udržet – proto scénář typu „ptačí chřipky“ nepřipadá v úvahu. – Černý, Karel et Havlík, Jiří M. Jezuité a mor. 1. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 9

¹²⁴ „Vynikajícím přenašečem moru jsou krysy blechy, které se již dříve samy nakazily od jiného hlodavce. Bakterie mohou přenášet i blechy lidské, ale jsou méně úspěšné. Blecha krysí „...má ve svém trávicím traktu část, která se nazývá proventriculus (možno přeložit jako „předžaludek“), a když pozdě bakterie moru, začnou se jí tyto mikroorganismy v trávicím traktu množit. Někdy to jde tak daleko, že zcela zaplní proventriculus, a tím znemožní průchod potravy. Od *Yersinie* je to vlastně velice chytrá strategie – z postižené blechy udělá doslova vraždící monstrum, protože vyhladovělý hmyz se snaží doplnit krev do svého trávicího systému a úporně napadá všechny teplokrevné živočichy, na které narazí. Pokaždé, když se pokusí neúspěšně nasát další dávku krve z hostitele, vyvrhne část obsahu svého trávicího ústrojí do rány, a tím se do oběti dostane i množství *Yersinií*.“ in Černý, Karel et Havlík, Jiří. M. Jezuité a mor. 1. vyd. Praha: NLN, 2008, s. 10

zemědělskou půdu nikdy neprodávali – nebyla předmětem jakékoliv směny – pouze ji propůjčovali. Rolnická rodina na propůjčeném pozemku (**rustikálu**) hospodařila, oplátkou pracovala (robotovala) na **dominikálu** – panské zemědělské půdě. Robotu představovala **rentu úkonovou**, případně musel poddaný odvádět **rentu naturální**, tj. odvádět část svých vypěstovaných plodin.

Vlivem šíření a míšení kultur a kulturních vlivů na místní obyvatelstvo docházelo ke změnám nejenom v každodenním praktickém životě místního obyvatelstva, ale také v jejich životě duchovním.

Období středověku můžeme označit jako období, kdy velmi výrazně začíná do každodenního života obyvatelstva vstupovat a zasahovat náboženství a církve. Dosavadní evropské pohanství je pomocí církve a misionářů přetvářeno na křesťanství. Dříve pohanští vladaři se nechávají pokřtít z osobního přesvědčení, případně na základě nátlaku a vyhrožování šířitelů křesťanství. Ve jménu Krista je víra šířena způsoby zavrženíhodnými (křížácké války, vraždění a násilí) – i způsoby přívětivými, tedy příkladem, výchovou, přesvědčováním, kladným vzorem misionářů. Křtění vládců pak následovali ostatní obyvatelé.

Katolická církev je členěna na **východní**, kdy „východní křesťan emotivně spekoval o Božské a lidské přirozenosti v Ježíši Kristu (**christologický spor**), o Božských tajemstvích, o podstatě Boha, což bylo křesťanskému Západu cizí“¹²⁵ a na **západní**. „Západní teologie byla racionalistická a snažila se dedukcí vyvodit z pravd, jež uznávala jako zjevené, logické závěry. Zásadní pro ni byla oběť, kterou přinesl Ježíš Kristus smrtí na kříži Bohu Otci, aby usmířil jeho spravedlivý hněv a vykoupil hříchy lidstva. Pozvolna se prosazující křesťanství se na Západě muselo přizpůsobit rodící se středověké společnosti, jež se valnou měrou skládala z venkovských obyvatel, postrádajících jakékoliv vzdělání i rozhled. Proto se zde uvažovalo mnohem praktičtěji. Západního křesťana nezajímaly spory o Ježíšovo božství a lidství, ale otázka, do jaké míry může člověk přispět ke spasení svými skutky, to znamená problém spáchaného hříchu a Božího trestu. Západní křesťané lpěli více na církevní organizaci, řádu a kázni. Panoval zde názor, že mimo církve a její svátosti není

¹²⁵ Wikipedie. Ranný středověk. [online]. [cit. 2012-12-23]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk

spásy. Východní církve sice svátosti uznávala, ale podporovala také individuální cestu k Bohu a přímou komunikaci s ním, a to nejen u mnichů.¹²⁶

Další členění církevních představitelů, které přetrvalo do dnešních dnů, je na ty, kteří mají **kněžské svěcení** a mohli a mohou vykonávat kult a věřícím poskytovat svátosti – a na **laiky** pomáhající při obřadech.

Středověk se stal obdobím, kdy církev byla významnou a takřka jedinou nositelkou vzdělanosti obyvatelstva nejenom v českých zemích, ale i v okolních zemích Evropy.

V současné přemodernizované době stále zřetelněji pozorujeme vliv nových technologií, působení globalizačních prvků, obrovský rozmach a příliv informací, vliv masmédií, celosvětové civilizační hrozby, změny v genderových stereotypech (změna v zažitých společenských rolích mužů a žen), změny životního stylu, obrovský posun a rozdíly mezi dříve a nyní uznávanými normami, společnost je ludická (hravá, kdy práce není považována za životní hodnotu, ale ani za oblast seberealizace), postmoralistní (morálka se stává přežitkem; morální hodnoty jsou považovány za luxus), permissivní (neuznávání autorit), alibistická (odpovědnost je přesouvána na druhé)... V každodenním životě vidíme a setkáváme se s projevy a důsledky sociální izolace obyvatel; dříve uznávané klasické hodnoty se posouvají kamsi do pozadí a objevují se hodnoty nové, moderní. Společnost se stává sekularizovanou, to znamená, že se projevuje úbytek vlivu křesťanství. Vznikají nová náboženství, náboženská hnutí nebo sekty, projevuje se rasismus, obyvatelstvo se zaměřuje na vlastnictví materiálních statků. Společností a okolím jsou většinou populace uznávaní lidé mladí, krásní, bohatí, zdraví, úspěšní... bez ohledu na to, jakým způsobem ke svému majetku a úspěšnosti přišli.

Kam se ztrácejí klasické a dříve uznávané hodnoty? Pracovitost, poctivost, pravdomluvnost, čest, kamarádství, nesobeckost, ochota pomoci druhému, vstřícnost, pokora, víra... bohužel tyto pojmy se stále méně často vyskytují ve slovníku a myslí zejména mladší části současné populace.

¹²⁶ Wikipedie. Ranný středověk. [online]. [cit. 2012-12-23]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk

Stejně jako v minulosti, i současná církev se snaží šířit duchovní hodnoty a katolicismus a působit na nejširší veřejnost a veřejné mínění. Nejvyšší představitelé ve Vatikánu prostřednictvím médií působí na věřící i nevěřící celého světa. Ročně vydá Papežský stát Vatikán na provoz vatikánského rozhlasu „cca 25 miliónů dolarů.“¹²⁷ Šíření víry a názorů napomáhá také Vatikánské televizní centrum Telepace a veřejnoprávní televize Itálie vystupující pod názvem Rai Vaticano.

Papežova poselství, která bývala 2000 let pouze monologem, jsou nyní dialogem. S nejvyššími představiteli státu Vatikán mohou věřící celého světa komunikovat prostřednictvím facebooku, internetu a dalších sociálních sítí.

Církev byla a stále je doktrinální a morální stálicí – důvodem je její oddanost někomu - něčemu, co ji přesahuje – Bohu.

Středověký pohled na ženu

V různých dějinných etapách bylo také různým způsobem nahlíženo na ženu a měnilo se její společenské postavení.

Středověk se vyznačuje tím, že „byla považována za živý symbol prvotního hříchu. Dáblový dveře,“ jak řekl Tertullianus. Největší vážnost měla panna, na druhém místě ve vážnosti byla vdova a na třetím žena vdaná. „Kolem roku tisíc nebylo vůbec obtížné sprovdit ze světa atraktivní ženu. Stačilo po okolí roznést, že měla pohlavní styk s Dáblem, a nešťastnice to měla zpečetěné, nebo lépe řečeno „opečeno“.“¹²⁸

Největší počet upálených „čarodějnic“ byl ve 13. a 14. století. Čarodějnické procesy probíhaly po celé Evropě, nevyhnuly se ani českým zemím; soudní procesy se konaly za přísného dohledu a rozkazů inkvizice pod církevním vedením. "První čarodějnice byla

¹²⁷ Zákulisí Vatikánu, Česká televize 2, vysíláno dne 22. 12. 2012 od 20.00 hod. - 20.45 hod.

¹²⁸ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha, Dokořán, 2006, str. 100

upálena v Tolouse v roce 1244. Ze 14. století je nejznámější utrpení svaté Vilemíny České. Nejzávažnějším obviněním byla účast na sabatu.¹²⁹

Křesťanská morálka

Křesťanská i islámská náboženská kultura vyrostla na základech **judaismu**, a i přes prvotní výrazné odlišnosti můžeme při detailnějším pohledu vidět určité prvky podobnosti, návaznosti a „blízkosti“.

Známý arabský filozof Ibn Siná (Avicenna) přinesl do Arábie mnoho antických děl. Díky významným překladatelským školám arabským se překlady antických děl dostaly zpět do Evropy a byly tak zachráněny pro další generace.

Křesťanské myšlení bylo a stále je svázáno náboženskými představami, kdežto **arabští učenci** mohli svobodně poznávat přírodu i podstatu lidského života, protože myšlenkám islámu toto studium nebránilo. Arabové staré řecké filozofy studovali, snažili se pochopit jejich myšlenky a dále je vykládat a šířit. Vynikající arabské překladatelské školy významnou část antických děl později znovu předaly do Evropy, kde byly v předchozích obdobích zničeny. Díky arabskému světu můžeme i v současnosti obdivovat moudrost antických filozofů. Na vývoji evropské náboženské kultury se také významně projevil vliv **judaismu**.

V křesťanství je pro věřícího nejdůležitější a prvořadá víra v Boha, který je personifikován v podobě Krista.

„Návod na to, jak správně žít, co dělat a nedělat a jak se chovat k sobě, svým bližním a ke světu, nalézá každý věřící v knize svaté - v Bibli. V řečtině znamená slovo Bible „knihy“.

„Křesťanská bible¹³⁰ se dělí na dvě základní části, Starý a Nový zákon. Bible¹³¹ (Obrázek č. 4) je tedy soubor knih, které mluví o smlouvě, již Bůh uzavřel s Izraelem prostřednictvím Mojžíše (první smlouva) a kterou naplnil v Kristu (druhá a definitivní smlouva)^{132 133}

¹²⁹ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha, Dokořán, 2006, s. 100 - 101

Křesťanské hodnoty se objevují v **Desateru** (desatero přikázání, dekalog) – (Obrázek č. 5), které předal Bůh v podobě desek Mojžíšovi na hoře Sinaj (Obrázek č. 6). Mojžíš a jeho souvěrci pak měli zajistit šíření mezi další židy (Obrázek č. 7) a křesťany. Přikázání jsou v Bibli uváděna celkem dvakrát: v knize Exodus a v knize Deuteronomium.

Z katechetických důvodů¹³⁴ byla svatým Augustinem zavedena zkrácená forma Desatera. V dnešní současné jazykové formě zní takto:

- 1 - Já jsem Pán, tvůj Bůh
- 2 - Nebudeš mít jiné bohy mimo mne
- 3 - Nevezmeš jména Božího nadarmo
- 4 - Pomni, abys den sváteční světil
- 5 - Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi
- 6 - Nezabiješ
- 7 - Nesesmilníš
- 8 – Nepokradeš

¹³⁰ Bible je stále nejrozšířenější knihou všech dob. Jednotlivé části sepsali různí autoři, „ale podle učení církve jednali na základě božího vnuknutí, a proto jde o texty hluboce pravdivé. Přesto dokonce ani mladší část bible, Nový zákon, není homogenním dílem. Jedná se o celkem 27 spisů, které církve uznala za inspirované a přijala je do kánonu. Rozhodnutí, které texty jsou závazné a které nikoli, přitom přinesl až Tridentýský koncil v roce 1546. Ty spisy, které se do soupisu nedostaly, označujeme termínem „apokryfy“. Jedná se o raně křesťanské texty, které sice vystoupily s nárokem stát se součástí bohoslužebného čtení, ale nebyly uznány. Některé bibli poměrně ústrojně doplňují, jiné jsou vysloveně kontroverzní a problematické.“ in Cíhová, Jitka. Ježíš třikrát jinak. Živá historie, č. 12/2012. Brno: Extra Publishing, 2012, s. 32

¹³¹ V roce 2000 byla na území Turecka nalezena Bible, jejíž stáří se odhaduje na 1500 let. Je psána aramejsky, tedy stejnou řečí, jakou mluvil Ježíš. Vědci se domnívají, že by mohla obsahovat tzv. Barnabášovo evangelium, které by představovalo Ježíše spíše muslimským pohledem, než křesťanským. Islám uctívá Ježíše jako proroka a nepovažuje ho za Božího syna. Muslimové ani nevěří na Ježíšovu smrt na kříži. Ve zmíněném textu dokonce Ježíš předpovídá příchod proroka Mohameda. Někteří muslimové považují text sv. Barnabáše za jediné pravdivé evangelium, o kterém však křesťané nechtějí slyšet. V každém případě bude muset objevená kniha projít restaurátorskou dílnou. Hodnotu vzácné knihy odborníci odhadují na částku cca 420 milionů korun. – in Novotný, Pavel. Tajemná bible jitrí emoce: tušil Ježíš příchod Mohameda? Mladá fronta dnes dne 28. 2. 2012, příloha č. 10, s. A7

¹³² Maturová, Andrea. Žebříček hodnot křesťanských vychovaných jedinců a člověka bez vyznání v období mladé dospělosti. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí bakalářské práce Martin Stanoev. s. 16

¹³³ Chioreli, Marco. Blaze tomu, kdo slyší tato slova. 1. vyd. Praha: Paulínky, 1997, s. 271

¹³⁴ Katechismus představuje výklad křesťanského katolického učení o víře, etice a tradicích katolické církve – poznámka autorky.

9 - Nepromluvíš křivého svědectví

10 - Nepožádáš manželky bližního svého, nepožádáš statku bližního svého¹³⁵

Nejdůležitější křesťanskou zásadou je věřit a sloužit Bohu, chovat se a žít podle přikázání Desatera, podílet se na svátostech návštěvami bohoslužeb, chodit ke zpovědím a slavit a světit veškeré křesťanské svátky.

„Již Augustinus hlásal, že cesta k očištění člověka vede „per Christum hominem ad Christum deum“, a Tomáš Akvinský učil, že člověk skutečně náleží Kristu teprve tehdy, když proniknut duchem Ježíšovým jako „Kristův následovník“ pro své hříchy odumře. Nejkrásnější je však idea „imitatio Christi“ vyjádřena u Františka z Assisi, pro něhož byl Ježíš příkladem dobrovolného sebeponížení, pokory a sebeobětování. O Františkovi se dokonce říká, že prožíval Kristovo utrpení s takovou intenzitou, že se nakonec na jeho těle objevily znaky Kristova utrpení.“¹³⁶

Rozdíly mezi judaismem a křesťanstvím jsou na první pohled značné. Při detailnějším pohledu však můžeme objevit určité podobnosti.

Desatero je chápáno jako souhrn základních morálních pravidel jak v křesťanství, tak v judaismu. Židé je recitují denně při ranních modlitbách, ale týká se „jen“ Židů, kteří patří do národa vyvedeného z egyptského otroctví. V křesťanství má naopak univerzální platnost.

V křesťanství je Bůh personifikován do podoby Krista – judaismus o Bohu hovoří, ale personifikován není“ každý si ho pouze může představit, Žid jeho podobu nezná, existuje pouze ve fantazii věřícího.

¹³⁵ Wikipedie. Katechismus katolické církve. [online].[cit. 2012-12-23]. Dostupné z: wikipedia.org/wiki/Katechismus_katolick%C3%A9_c%C3%ADrkve

¹³⁶ Fülöp-Miller, René. Moc a tajemství Jezuitů. 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2000, s. 21

Desatero podle judaismu je děleno na první a druhou desku:

- na první je popsán vztah věřícího k Bohu,
- na druhé pak vztah věřícího k ostatním lidem.

Desatero z křesťanského pohledu začíná druhou deskou – příkazem k úctě k rodičům (Židé úctu k rodičům řadí k první desce – tuto úctu považují za náboženskou záležitost, protože Bůh je třetím partnerem při plození dětí).

Vánoce v křesťanské tradici představují den narození Krista (24. prosinec) a osmý den poté přichází oslavy Nového roku (1. leden) – v judaismu se chlapcům provádí v osmý den po jejich narození křest spojený s obřizkou.

V období listopadu až prosince podle gregoriánského kalendáře (židovské svátky jsou pohyblivé) je v judaismu uctíván svátek světel (chanuká)¹³⁷ – svátek Všech svatých a vzpomínku na zemřelé uctívá křesťanství také a kořeny údajně sahají až do pohanských dob.¹³⁸

Židovský Nový rok (Roš Ha-šana) se slaví v období cca září až října podle gregoriánského kalendáře. Povinností každého věřícího je, aby navštívil svoje známé a pokud si v průběhu roku nějak ublížili, měli by problémy vyřešit a odpustit si. Důkazem odpuštění je podání ruky. Pokud k usmíření nedojde, nemohl by Žid vstoupit bez hříchu do nastupujícího roku. To však není přípustné. V těchto případech je „čistota“ zaručena tak, že provinilec chytí rybu, svůj prohřešek jí pošeptá, aby se jeho tíže zbavil. Rybu pak pustí zpět na svobodu. Ryba

¹³⁷ S Chanukou bývá spojen také příběh umučení Hany a jejích sedmi synů. Podle talmudického příběhu knihy Makabejských byla židovská žena Hana a jejích sedm synů mučeno a popraveno Antiochem IV., protože se odmítli poklonit Diově soše. In Wikipedie Chanuka. [online].[cit. 2012-12-23]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Chanuka>

¹³⁸ „Oficiem Za zemřelé k už existujícímu oficiu Všech svatých, přikázal už roku 403 Amalar z Mét. Přesto ale uznávaným rokem vzniku svátku Vzpomínky na zemřelé je až rok 998, kdy opat Odilo z Cluny nařídil slavit památku všech zesnulých věřících v den 2. listopadu.“ in Moje názory [online].[cit. 2012-12-23]. Dostupné z: <http://www.moje-nazory.estranky.cz/clanky/temata--svatky--mista--opet-tu-mame-dusicky--z-historie-svatku-dusicek.-proc-slavime-svatky-vsech-svatych-a-vernych-zemrelych-.html>

mu poskytuje záruku, že nikomu o jeho hříchu nic nepoví a prohřešek bude odplaven vodou pryč. Poté může s radostí vykročit vstříc nastupujícímu kalendářnímu židovskému roku.

Očista od hříchů je v křesťanství zaručena zpovědí. Kněz hříšníka vyzpovídá, určí mu určitý počet modliteb (v návaznosti na závažnost prohřešků) a po splnění tohoto úkolu je hříchů zbaven.

Křesťanským Velikonocům odpovídá židovský svátek „pesach“ – oslava vysvobození z egyptského otroctví. K jídlům se připravují pouze nekvašené a nekynuté pokrmy – jsou symbolikou útěku z Egypta a spěchu (na chystání kynutého chleba nebyl čas); obětují se jen určené druhy potravin.

Křesťané vzpomínají na ukřižování Krista, jeho uložení do hrobu a následné vzkříšení, tj. jeho příchod k Otci na nebesa. Kristova oběť na kříži se připodobňuje k obětování beránka. Symbolem Velikonoc je tedy v křesťanství beránek.

2.1 SV. AUGUSTIN

Svatého Augustina (zvaný také Augustin z Hippa, Augustin z Hippony, Aurelius Augustinus, ale také "učitel Západu", viz Obrázek č. 8) řadíme mezi nejstarší křesťanské myslitele, jejichž cílem bylo zformulovat základní křesťanské myšlenky a poučky (dogmata) a vytvořit z nich jednoduše učené stojící na jediném podkladu – bibli – a z ní vyplývajícím evangelium. „...sám se ujal vedení církve a sám založil a zorganizoval mnišský řád.“¹³⁹ Jeho zásada zněla: Miluj Boha – a jedne, jak ti libo (*Dilige, et quod vis fac*)¹⁴⁰; základní životní problém: najít štěstí, pevně se ho držet a být šťastni, že jsme štěstí dosáhli.¹⁴¹ Právě Augustin započal diskutovat a spekulovat o trojjedinosti božské existence a přece jen jednoho Boha. Podařilo se mu nadřadit autoritu církve nad postavení filozofie.

„Narodil se v roce 354 n. l. v alžírské Thagaste¹⁴² v severní Africe (vypadal skoro jako černoch). Rodina se přestěhovala do Madaury a odtud do Kartága - zde ukončil středoškolská studia. „Jeho otec Patricius byl zemědělec pohanské víry a matka Monika tak velká katolička, že katoličtější už být nemohla. Tápající mezi dvěma náboženstvími, přijal manichejské doktríny a stal se pilným stoupencem této sekty. Zůstal v ní devět let a byl současně „sváděným i svůdcem, podváděným i podvádějícím.“¹⁴³ (tolik jeho vlastní definice), a to až do chvíle, kdy ho znechutilo osobní setkání s manichejským biskupem Faustem.

Jako mladiček četl Ciceronova Hortensia, dílo, jež se bohužel ztratilo. Od té chvíle se začal intenzivně zajímat o klasickou kulturu. „Ta kniha,“ píše, „změnila mé myšlení.“ Na to se pustil do čtení všech latinských a řeckých textů, které se mu podařilo sehnat.¹⁴⁴

V 16 letech se zamiloval do ženy, starší, než byl on, otěhotněla s ním. Žil s ní na hromádce 12 let. Měl s ní syna Adeodata. Jako velice mladý se stal v Kartágu profesorem gramatiky a rétoriky.

¹³⁹ Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 6

¹⁴⁰ Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 278

¹⁴¹ Na rozdíl od Augustinovy zásady evangelium mluví jinak“ „Boha žádný nikdy nespáčil; ale milujeme-li jeden druhého, Bůh v nás přebývá, láska jeho dokonalá je v nás.“ In Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 302

¹⁴² nyní Souk-Ahras v Lažírsku – poznámka autorky

¹⁴³ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 16

¹⁴⁴ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 16

Konečný popud věnovat se křesťanství mu přinesla (v 19 letech) četba pohanského autora Cicerona, zejména pak kniha Hortensius, která je dnes již ztracená. Profesionálně bychom mohli Augustinovu činnost zařadit jako rétora, pedagoga a advokáta.

Byl velmi dobrým řečníkem – lepšího si nebylo v jeho době možno představit. Přednášky praktikoval bez poznámek, hovořil spatra, dokázal odpovědět s nejvyšší zasvěceností a detailně na jakoukoliv otázku. Posluchači nevycházeli z údivu a byli „u vytržení“. I přes několik hodin trvající přednášky nebyl únavný a nezajímavý, ale i po tak dlouhé době byl neustále sledovaný.

Na prosby matky Moniky opustil svou dlouholetou milenkou a matku svého syna a zasnoubil se s pouze 11letou dívkou ze zámožné rodiny (minimální věk nevěsty byl dvanáct let). Svatba byla odložena, Augustin si našel další milenkou – zkušenější a plných tvarů.

V období mezi dvěma zasnoubeními se seznámil s milánským biskupem sv. Ambrožem; rázem se změnilo jeho náboženské přesvědčení.

„V noci z 24. na 25. dubna roku 387 se během velikonočních pobožností nechali Augustin a jeho syn Adeodatus v Milánu pokřtít z rukou samotného sv. Ambrože“¹⁴⁵ – milánského biskupa.

Roku 389 se vrátil do Afriky, nechal vybudovat klášter, zde žil mnišským životem až do doby, kdy byl vysvěcen roku 393 a stal se hipponským biskupem. Právě tehdy v klášterní cele napsal svá nejlepší díla: Vyznání, O Boží obci, O Trojici, O křesťanské nauce, Kázání na hoře, Dopisy Římanům, O pravém náboženství a mnoho dalších. Toto všechno psal za stálé přítomnosti mučivých erotických snů. Mnich, to ano, ale do určité míry. Abychom si uvědomili, stačí si přečíst některé věty rozptýlené ve Vyznání.

„Dej mi čistotu a zdrženlivost, ale ne hned.“ (Vyznání, VIII, 7)

„Běda, jednu noc nejsem schopen spát sám.“ (Vyznání, VI, 15)

¹⁴⁵ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 18

„Z poblouznění vůle se rodí chlípnost, z chlípnosti zvyk a ze zvyku potřeba.“

„Miluj a potom můžeš dělat, co chceš.“

„Opravážíl jsem se i při tvých slavnostech ve zdech tvého chrámu rozněcovat své hříšné žádosti.“ (Vyznání, III, 3)

„Ještě jsem nemiloval, ale toužil jsem milovat, a poněvadž má touha byla slabá, zlobil jsem se na sebe, že tak málo po lásce toužím.“ (Vyznání, III, 1)¹⁴⁶

Sv. Augustin se **zabýval čtyřmi hlavními tématy**: hřích, čas, Boží obec a polemika o pelagianismu.

hřích: V dějinách řeší před Augustinem problém hříchu v mýtu o Érovi pouze Platón v Ústavě. Vypadá to, že problém očištění vymyslel svatý Augustin.¹⁴⁷

V díle O Boží obci sv. Augustin líčí svoje trápení s hříchy, které učinil. Napsal: „Ó Pane, měj se mnou slitování. Já vím, že jsem zhřešil a nemohu víc doufat v Ráj, ale vím i, že nejsem tak zlý, abych si zasloužil peklo. Potřeboval bych nějaké místo na pomezí. Místo, kde bych si mohl odpykat hříchy, jichž jsem se dopustil, abych potom mohl být přijat mezi duše blažené.“¹⁴⁸

čas: Známy je Augustinův aforismus: „Co je tedy čas? Víím to, když se mě na něj nikdo netáže; mám-li to však někomu vysvětlit, nevím.“

Pro Augustina minulost neexistuje, protože už není, budoucnost neexistuje, protože ještě není, přítomnosti neexistuje, protože od sebe dělí dvě věci, jež neexistují. On tvrdí, že na tomto světě existují pouze tři druhy času: přítomnost minulosti, což je „paměť“, přítomnost budoucnosti, což je „naděje“ a přítomnost přítomnosti, kterou představuje „intuice.“ Dochází k závěru, že čas není nic jiného než distencio animi, „rozloha duše“.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 18 - 19

¹⁴⁷ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 20

¹⁴⁸ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 20

¹⁴⁹ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 21

„Svatý Augustin vidí Pána Boha jako přítomnou věčnost, která není ve vztahu k času, k tomu lze poznamenat, že: „před Bohem nebylo ani žádného předtím.“^{150, 151}

Boží obec: v proslulém spise „De civitate Dei“ (O Boží obci) podává Augustin komplexní výklad křesťanského učení. Aniž si to uvědomil, svým postojem výrazně působil na myšlení svých současníků nejen jemu blízkých, ale ovlivnil celé myšlení středoevropské. Oporu a zdroj pro svoje myšlenky a názory měl v bibli, klasické řecké filozofii, učení Platóna a patristice, tedy filozofii 4. – 8. století.

Lukáš Valeš ve své knize Dějiny politických teorií¹⁵² hodnotí Augustinovo nejvýznamnější dílo. Píše, že Bůh v Augustinově pojetí zastupuje všechny hodnoty, představuje nejvyšší pravdu, je nejvyšším dobrem i nejvyšší krásou. Lidé mohou poznat svou duši pouze skrze Boha. Aby člověk pochopil Boha, musí se vyrovnat se zlem, problémem předurčení a vlastní lidské svobody. Právě milost Boha a předurčení (predestinace) označuje v díle za ucelenou křesťanskou filozofii dějin. Tato filozofie vychází ze zápasu mezi světským státem, říší ďáblou a říší boží - křesťanskou církví. Dějiny vidí jako realizaci Božích předurčení.

Augustin tvrdí, že spolu s Adamem a Evou je celé lidstvo hříšné a že tedy počínaje prvním dnem života si s sebou neseme strašné břímě prvotního hříchu. Pelagius s tím však nesouhlasil, a jestli v tom nebylo nic jiného, tak ho biskupové právě proto odsoudili a následně vyhnali z Jeruzaléma, kam se přestěhoval po své pouti Afrikou a Palestinou. Skončil v Egyptě a slehla se po něm zem.¹⁵³

Svatý Augustin se **zabýval výukou a pedagogickou činností**. Studenty rozdělával na vzdělané, nevzdělané a mírně vzdělané. Tvrdil, že i nevzdělané a na první pohled nevzdělávatelné je možné vzdělat a učit. Zdůrazňoval, že je však nutné učební látku opakovat, dokud ji student nepochopí.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 21

¹⁵¹ K tomuto tématu se vyjadřoval již Aristoteles, který řekl: „Čas je číslo, které měří vzdálenost mezi předtím a potom. Kdyby ale předtím a potom neexistovaly, neexistoval by ani čas.“ – poznámka autorky.

¹⁵² Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 51 - 57

¹⁵³ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 22 - 23

¹⁵⁴ Wikipedie. Augustin. [online].[cit. 2012-12-25]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Augustine_of_Hippo

Viděl také rozdíl mezi žáky, kteří se dokázali látku naučit a z paměti pak memorovat, aniž by ji pochopili - a mezi těmi, kteří učivo uměli proto, že pochopili princip daného problému.

Souhlasil s používáním trestů jako prostředku a stimulu důležitého pro učení. Věřil také, že lidé mají sklon přiklánět se k ďáblu - studenti musí být fyzicky trestáni, aby se od sklonů přibližovat se ďáblu vzdalovali.

Byl propagátorem pozitivního myšlení učitelů, měli by být ochotni odpovídat na zvědavé otázky studentů bez ohledu na to, jestli přednášejícího student přerušil ve výkladu. Kladně hodnotil aktivní přístup studenta, který jeho výklad přerušil a žádal detailnější vysvětlení přednášené látky.¹⁵⁵

Ženy Augustin považoval za bytosti intelektuálně i morálně na nižší úrovni, než jsou muži.

Svatý Augustin zemřel roku 430 v Hipponě^{156 157} Své poslední dny života strávil upoután na lůžko. Věnoval se modlitbám, kál se a četl žalmy. Umíral v době, kdy bylo město obléháno nájezdným kmenem Vandalů. Krátce po jeho smrti obléhatelé nakrátko odtáhli, po svém návratu však město vyplenili a vypálili. Ničili všechno, ale Augustinova katedrála a knihovna zůstaly jako zázrakem nedotčené.

Augustinovy ostatky vyzdvihl langobardský král Liutprand a uložil k věčnému spánku na Sardinii v Cagliari. Z důvodu častých nájezdů muslimů a z důvodů uchování ostatků byly znovu vyjmuty a přesunuty roku 720 do Pávie do kostela San Pietro in Ciel de'Oro.

Svatořečen byl roku 1298 papežem Bonifácem VIII.

V lednu 1327 vydal papež Jan XXII. papežskou bulu Veneranda Sanctorum Patrum, v níž ustanovil Augustiniánskou gardu, která měla sloužit jako stráž a ochrana Augustinova

¹⁵⁵ Wikipedie. Augustin. [online].[cit. 2012-12-25]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Augustine_of_Hippo

¹⁵⁶ dnešní Annaba v Alžírsku – poznámka autorky.

¹⁵⁷ Do dnešních dnů se z významného města zachovaly pouze ruiny – poznámka autorky.

hrobu. Opětovně byla vytvořena roku 1362 s vyřezanými basreliéfy s motivy z Augustinova života.

Svatý Augustin je patronem pivovarníků, tiskařů, bohoslovců, nemocných s očními vadami, ale také mnoha měst a diecézí na celém světě.

Stal se inspirací pro pozdější myslitele, např. Tomáše Akvinského, Martina Luthera, Jana Kalvína (John Calvin); jeho učení oslovilo také představitele moderní filozofie - fenomenologie a hermeneutiky: Edmunda Husserla, Martina Heideggera a Hannah Arendtovovou.

Augustinovi jmenovci slaví svoje jmeniny dne 28. srpna – ve výroční den světcovy smrti.

2.2 TOMÁŠ AKVINSKÝ

Svatý Tomáš Akvinský (Obrázek č. 9), žák Alberta Velikého, je chápán jako nejdůležitější pokračovatel Aristotelova učení, filozof, který výrazně ovlivnil učení celého středověku. Jeho dílo představuje 34 dochovaných svazků; systematicky uspořádal křesťanská dogmata, aby stvořil jednotnou ideologickou koncepci světa, přírody a člověka. Církev ho prohlásila za svého duchovního vůdce; pohoršoval se nad rozkladem církve, která se stávala příliš světskou, trápil ho úpadek veřejné mravnosti a na tento fakt ve svých filozofických myšlenkách často upozorňoval. Na jeho myšlenky navázal kromě jiných také Dante Alighieri.

O tom, že Tomáš Akvinský měl i svoje lidské slabosti, vyprávějí v historii první anekdoty o roztržitém profesorovi. Zmiňují se o jeho zapomnětlivosti, hovoří o tom, jak se o profesora museli žáci starat, aby se vůbec najedl.

Mezi jím uznávanými základními hodnotami (**víra, rozum, filozofie a teologie**) hledá vzájemný vztah, ale prvořadý význam pro lidské poznání vidí zejména ve víře a rozumu. Rozeznává hodnoty pravdy (Valeš, 2004)¹⁵⁸ jako: **pravda zjevná, teologická, přirozená filozofická**.

Rozum má podle Tomáše svou funkci, je však podřízen víře. Nejdůležitější je přítomnost Stvořitele, na druhé místo umísťuje víru a zdůrazňuje její výhody, na třetí místo klade a potírá nevěřící. V tomto případě je pak nutné podívat se, jak uvažuje rozum.

Je autorem **tomismu** – učení, které nachází veškeré odpovědi na nejrůznější otázky v Bibli. Úkolem filozofa je správné odpovědi rozpoznat a dobře rozumově vyložit. Lidé chápou nadpřirozeno jako nadrozumovou záležitost, která může být vystihnuta pouze díky víře v Boha. Jako oficiální doktrínu přijali **tomismus** nejprve dominikáni, roku 1879 pak celá katolická církev.

¹⁵⁸ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 63

Novotomismus následně sladuje výsledky moderní vědy, filozofie a základy katolického obrazu světa, kdy vedle zjevné pravdy existuje pravda vědecká, ověřená lidskou zkušeností, ale také vědeckým bádáním.

Tomáš Akvinský byl propagátorem tzv. křesťanského solidarismu a sociálního učení církve. Nevadí mu **společenská nerovnost** lidí (poddanství) – příčinu a společenské rozvrstvení vidí v danosti **nerovných lidských schopnostech**. Práci chápe jako záležitost pro člověka významnou, opírá se o myšlenku, že je **trestem za prvotní hřích člověka**. Je ale také **prostředkem spásy a seberealizace** člověka. Tvrdí, že: „Práce je boží hodnota a odpovídá přirozenosti člověka.“¹⁵⁹

Tomáš Akvinský se narodil roku 1225 v Roccasecca poblíž Neapole do rodiny hraběte Landolfa z Aquina¹⁶⁰ - byl jeho osmým nebo devátým synem. Dětství chlapce bylo klidné, prožité na otcově hradě.

Základní vědomosti získal prostřednictvím řeholní výchovy v benediktinském¹⁶¹ klášteře Monte Cassino a vzhledem ke svému původu se měl posléze stát opatem tohoto kláštera.

Rodina se nechtěla smířit s faktem, že by se syn stal řeholníkem. Roku 1244 přes protesty rodiny vstoupil do chudého dominikánského řádu a odstěhoval se do Neapole, kde studoval na univerzitě. Zde se poprvé setkal s aristotelskou filozofií. Ve studiích pokračoval v Paříži¹⁶² a Kolíně nad Rýnem.

Učitelem Tomáše Akvinského se stal svatý Albert Veliký¹⁶³, který velkou část svého života strávil studiem Aristotelových děl.

¹⁵⁹ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 63

¹⁶⁰ Byla v příbuzenském poměru s císařem Fridrichem II. – poznámka autorky.

¹⁶¹ Některé zdroje uvádějí řád dominikánů, kteří v tu dobu byli nositeli vzdělanosti – in Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 415

¹⁶² V pařížském klášteře Saint-Jakques, kde v pouhých třiceti letech získal titul magister teologie – poznámka autorky.

¹⁶³ Vyučoval v Paříži, v Řeznu, ve Štrasburku, v Boloni, v Padově a Kolíně nad Rýnem – zde se stal jeho žákem Tomáš Akvinský. – poznámka autorky.

„Dvojice Albert – Tomáš poznamenala filozofii 13. století. Nikdy předtím se neobjevil tak dobrý učitel, který by připravil půdu pro svého studenta. Kdybychom chtěli použít typický sportovní výraz, mohli bychom říct, že Albert přihrál Tomášovi míč na smeč.“¹⁶⁴

„Tomáš byl velký, robustní a trochu proplešatělý brunet. Měl konfliktní charakter. Byl to prostě mrzout. Málo mluvil a se spolužáky ze školy nepekl. Vysloužil si tak přezdívku „němý vůl“. Jednoho dne se ve třídě rozhovořil s takovou hloubkou myšlenek, že svého učitele Alberta Velikého¹⁶⁵ přiměl, aby řekl: „Nazýváte ho němým volem, avšak říkám vám, že bučení tohoto němého vola bude tak hlasité, že vyplní celý svět.“ Žádná předpověď nebyla kdy trefnější.¹⁶⁶

„V letech 1252-59 přednášel na Sorbonně. Pro své nestranné chování byl nazýván „knížetem filozofie“¹⁶⁷. Po návratu do Neapole město již neopustil – strávil zde zbytek svého života. Zabýval se údajně výukou ontologie.

Svémi názory se postavil proti pařížským a neapolským univerzitním autoritám – proti všem, kteří dávali přednost Platónovi před Aristotelem. To samozřejmě vyvolalo odpor - získal tak obrovského nepřítele v osobě pařížského biskupa Řtienna Tempiera, který ho obvinil z kacířství proto, že svým studentům přibližoval myšlenky Aristotela.

Nebylo mu ani 30 let, když napsal pojednání *De ente et essentia* (O jsoucnu a bytosti)!

„Ve čtyřiceti letech napsal jednu ze svých nejznámějších knih *Summa contra gentiles* (v té době se přezdívalo *gentiles* všem těm, kteří nevěřili v křesťanskou víru, ne proto, že by byli obzvláště zdvořilí, ale z toho důvodu, že se tato definice odvozovala od množného čísla latinského slova *gens*. *Gentes* znamenalo národy i pohany). *Gentes*, ke kterým

¹⁶⁴ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 131

¹⁶⁵ Když byl Albert Veliký skoro hluchý a slepý, napsal *Commentarius Aristotelových děl o čtyřech svazcích* – *De boho*, *De adhaerendo Deo* a jednu *Summa theologiae*, ale zejména dílo *Summa de creaturis* (shrnutí jeho myšlenek). – poznámka autorky.

¹⁶⁶ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 130

¹⁶⁷ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 63

se obracel, byli skoro vždycky muslimové. Kritizuje bod po bodu jejich víru a dělá všechno proto, aby je přesvědčil o tom, že se dali na špatnou cestu.¹⁶⁸

Vycházel z triviální školy (psaní, čtení, počty), pokusil se sjednotit víru a vědění prostřednictvím Aristotelovy materialistické teorie. Je předchůdcem metody dedukce. Zkoumal učení svatých otců, věnoval se studiu Písma svatého a každou odpověď, na kterou přišel, si sám vyvracel a znovu hledal odpovědi. Je považován za zakladatele scholastiky – sedmera svobodných umění.¹⁶⁹

O duši Tomáš Akvinský psal stejně jako o jiných lidských orgánech, že je součástí lidského těla stejně jako srdce nebo mozek. Rozdíl viděl pouze v tom, že **duše je nesmrtelná**.

„Nebo je to malá částice Boží mysli, která nějaký ten rok žije v nás, ale potom se vrátí domů do Božího rozumu, tak jak to ostatně řekli Avicenna a Averroes? Ti zbožnější ho upozorňovali na to, že nevíra v individuální duši se rovná rouhání, a on se z toho dostal díky slovní hříčce. Řekl, že existuje „dvojitá pravda“, tedy **pravda filozofická**, která je založena na rozumu, a **pravda teologická**, která je postavena na zjevení. Na druhou stranu dodával: jakou vinu má Aristoteles, narodil-li se čtyři století před Kristem? Kdyby se narodil později, určitě by pojetí duše přizpůsobil křesťanské víře.

Nikomu nepřišlo na mysl, že je možná třetí pravda, tedy **neexistence duše**.¹⁷⁰

Prožívání **štěstí** nevidí v penězích, majetku, tělesných požitcích a všemi „hodnotami“, za kterými se lidé ženou. Štěstí vidí v možnosti dívat se Bohu do tváře – dosažitelné je však možné pouze v příštím životě...

V oblasti **výchovy** zastával názor, že člověk nemůže být odborníkem v oblastech všech, ale je nutné „specializovat“ se pouze na oblast jednu. Člověk nemůže obsáhnout veškeré lidské učení a moudrost – jeho práce a učení by pak bylo povrchní a plytké. Je mnohem vhodnější zaměřit se na oblast jednu, prozkoumat ji detailně a do patřičné hloubky.

¹⁶⁸ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 135

¹⁶⁹ Sedmero svobodných umění (trivium + kvadrilium, tj. aritmetika, geometrie, astrologie a múzika) – poznámka autorky.

¹⁷⁰ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 135

Tomáš předkládá **pět důkazů Boží existence**:

1. přítomnost nehybných hybatelů
2. první příčiny,
3. nutnosti,
4. dokonalosti
5. posledního účelu

Jedná se o stále stejný důkaz: **musí a musel existovat základ**, na kterém existence všeho stojí – tím základem je Bůh. „Takže Bůh je takovýhle: je stálý, nutný, dokonalý, vševědoucí a je samozřejmě první příčinou. Bylo by ho také množné popsat, říká svatý, z „negativní stránky“, tedy výčtem všech nedokonalostí, které mu nepřínaležejí, ale to by vyžadovalo příliš mnoho času.“¹⁷¹

Krátce před smrtí řekl svému příteli Reginaldovi: „Už nemohu. Před tím, co jsem spatřil, zdá se mi vše, co jsem napsal, jako plevy.“¹⁷² Smrt zastihla Tomáše Akvinského roku 1274 v Terracině při cestě na zasedání lyonského koncilu. Nebylo mu ani 50 let. Ostatky byly převezeny do Toulouse, kde byly slavnostně pohřbeny.

Dvacet let po smrti byl Tomáš Akvinský svatořečen papežem Janem XXII., který řekl: „Způsobil jsi tolik zázraků, kolik kapitol jsi napsal.“¹⁷³

„...roku 1628 mu tam byl postaven skvělý náhrobek na důkaz úcty, kterou k němu měl katolický svět. Jeho filozofie se dlouho držela jednak zaokrouhleností soustavy, jednak vlivem církevním; zůstal oficiálním filosofem po celý středověk i v době renesanční, později zvláště mezi jesuity.“¹⁷⁴

¹⁷¹ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 137

¹⁷² Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 138

¹⁷³ Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2006, s. 134

¹⁷⁴ Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 438

2.3 JAN HUS

Jan Hus (Obrázek č. 10) se inspiroval učením Johna Viklefa, a to zejména záležitostmi týkajícími se uspořádáním a organizací církve. Roku 1408 dokonce vedl spor o Viklefovo učení.

Laikům kázal o hlubší osobní zbožnosti, která nesměla být založena jen na striktním dodržování církevních příkázání. Stal se kritikem církve, roku 1412 vystoupil proti církevním odpustkům, dostal se do sporu i s reformně naladěným králem Václavem IV. Za jeho názory ho pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hasenburka obžaloval u papežské kurie kvůli jeho myšlenkám a vyhlásil nad ním klatbu.¹⁷⁵ Hus byl nucen odejít na venkov, kde se soustředil na svou publikační činnost určenou laikům i kazatelům; napsal řadu polemických spisů, mezi nimiž je nejpozoruhodnější *De ecclesia*.

Jeho dílo vedlo k radikalizaci českého duchovenstva i šlechty, což prospělo české náboženské reformaci.

Hus byl propagátorem a obhájcem existence chudé církve, žádal trestání duchovních žijících v hříchu, nelíbilo se mu ani světské zobrazování svatých, zejména jako „panny krásné s nadutými prsmi“.¹⁷⁶

Roku 1414 se s ochranným glejtem Zikmunda Lucemburského vydal do Kostnice na církevní koncil¹⁷⁷, aby zde obhájil svoje učení. Jan z Jenštejna Husa doprovázel, aby ho obhajoval v právnických záležitostech. Vlekly proces nepřiměl Husa odvolat některá ze svých učení, za což byl upálen jako kacíř.

¹⁷⁵ Vyhlášení klatby nad knězem znamenalo, že uvedený kněz musel ustoupit od svého veřejného působení. Musel přestat kázat a odejít mimo město, protože lidem, kteří by se s ním stýkali, hrozila exkomunikace z církve.

¹⁷⁶ Čechura, Jaroslav. Kdo byl skutečný Jan Hus? Živá historie. 2012, č. 1 – 2. Brno: Extra Publishing, 2012, s. 21

¹⁷⁷ Koncil v Kostnici trval 4 roky a záležitosti týkající se Husa byly pouze malou částí v obsahu jednání tohoto církevního vrcholného shromáždění – poznámka autorky.

Život Jana Husa můžeme ohraničit daty 1371 (nebo 1373)¹⁷⁸ a 1415. Přesný rok narození neznáme, ale pravděpodobnější se jeví rok 1371.

Narodil se v Husinci u Prachatic do rodiny nemajetné a dost početné, prostých poměrů. O dětství malého Jana je velmi málo dochovaných záznamů. Janův otec sloužil jako strážný na královském hradu Husi. O matce se Jan moc nezmiňoval, jen v poznámkách, jak ho jako dítě napomínala.

Školní docházku zahájil v prachatické škole¹⁷⁹ a snad proto, že vynikal svými znalostmi, rozhodli se rodiče vyslat ho na další studia do Prahy.

Praha byla v Husově době velkoměstem srovnatelným s Paříží nebo Londýnem (cca 35.000 obyvatel). Studia začal nejspíš později, než jeho spolužáci, protože byl oproti spolužákům starší. Studium prožíval v chudobě, ale nebyl vzorným studentem¹⁸⁰ a často ho doprovázely studijní neúspěchy. Jako každý mladý člověk, nevyhýbal se studentským radovánkám a pití. Později svého chování litoval: „Hřešil jsem, posílaje raději pro pitie bohatému groš, než dada chudému peniez... Dokud jsem byl mladý v letech i rozumu, tak jsem byl z té rubryky bláznivý; ale když mi dal Pán Buoh poznání v Písmě, již jsem tu rubryku, tj. ustavenie toho zabylstvie, z své hlúposti vymazal.“¹⁸¹ Rád se honosně oblékal a toužil po úspěchu a bohatství. Tyto tužby se samozřejmě v průběhu jeho života prudce změnily.

Doba, do které se narodil, byla dobou s mnoha společenskými, politickými a mravními problémy a tyto se řešily jako součást křesťanství. Církev byla takřka všemocná, víru obyvatelstva zneužívala, ale představitelé církve se rozhodně nechovali tak, jak kázali; církev byla zkažená i mravně stejně, jako u zbytku obyvatelstva.

¹⁷⁸ „...Jan Hus se narodil kolem roku 1370 (třeba, jak se často uvádí, v roce 1369 či 1371, a to velice pravděpodobně v jihočeském Husinci, ve vsi ležící nedaleko Prachatic, neboť sám reformátor později vzpomínal, že do tohoto jihočeského městečka chodil do školy.“ In Čechura, Jaroslav. Kdo byl skutečný Jan Hus? Živá historie. 2012, č.1 – 2. Brno: Extra publishing, 2012. s. 18

¹⁷⁹ Zde se setkával např. s Křišťanem z Prachatic a Janem Žižkou – in Veselý, Josef. Jan z Husince. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing, 2010, s. 96

¹⁸⁰ Už ve 14. století bývaly v rámci univerzit známé pořadníky úspěšnosti studentů ve studiu. Hus nebyl nijak úspěšný zřejmě proto, že byl velmi pracovně i zájmově vytížen a studiu se nemohl věnovat do hloubky tak, jak by bylo potřebné – poznámka autorky.

¹⁸¹ Veselý, Josef. Jan z Husince. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing, 2010, s. 97

Podle dobových univerzitních zákonů mohli studenti bydlet pouze u některého univerzitního mistra nebo bakaláře a jenom rektor mohl udělovat výjimku. Od roku 1398 je uvedeno dvanáct studentů, kteří u M. Jana Husa promovali jako mistři a dva jako bakaláři. Celkem jich bylo hodně přes třicet, např. Matěj z Knína, Mikuláš ze Strojčína, Petr z Mladoňovic. Téhož roku přepsal Hus některé Viklefovy traktáty proto, že byl autorovými myšlenkami výrazně osloven. Někdy se dokonce poukazovalo, že Hus od Viklefa jen opisoval a dílo anglického reformátora vydával za svoje. „Dokonce před více než sto lety bylo jedno z klíčových děl učeného Angličana vydáno za dílo Husovo. Když vyšla pravda najevo, stačilo zaměnit jména autorů.“¹⁸²

Od roku 1398 byl Hus profesorem a působil v kostele sv. Michala na Starém Městě, kde byly uchovávány na faře Viklefovy články. V této době již znovu studoval, tentokrát na teologické fakultě. Vysvěcen na jáhena (nižší stupeň svěcení) byl roku 1400¹⁸³ a po dalších dvou letech byl vysvěcen na kněze pražským arcibiskupem Olbramem ze Škvorce (v klášterním kostele v Roudnici).

Hus působil jako kazatel, učil na fakultě svobodných umění jako vedoucí a pravidelně přednášející profesor, byl členem zkušebních komisí při bakalářských a mistrovských zkouškách a byl členem zvláštních komisí, kdy zastupoval český univerzitní národ. V zimním semestru 1401 – 1402 byl děkanem artistické fakulty – asi jako 30letý. Věnoval se spisovatelské činnosti. Byl váženým člověkem, a to nejen u svých žáků, ale i uznávanou kapacitou ze strany ostatních profesorů.

V 31 letech získal¹⁸⁴ pro svá kázání Betlémskou kapli, a to vyvolalo hodně závidi. V tak mladém věku to nebylo běžné. Kaple betlémská byla určena pro kázání, jak je uvedeno v její zakládací listině. Její název je odvozen od ostatku, který získal její zakladatel, kramář Kříž. Ve své době byla největším krytým prostorem v Praze o objemu dvou, možná i tří tisíc věřících. Byla také největším kazatelským sálem v Evropě.

¹⁸² Čechura, Jaroslav. Kdo byl skutečný Jan Hus? Živá historie. 2012, č. 1 – 2 Brno: Extra Publishing, 2012, s. 19

¹⁸³ Někteří autoři uvádějí, že dobu zahájení, ani dobu ukončení Husových teologických studií neznáme. Snad můžeme hovořit o roku 1400, kdy byl pražským arcibiskupem vysvěcen na kněze. – in Čechura, Jaroslav. Kdo byl skutečný Jan Hus? Živá historie. 2012, č. 1 – 2. Brno: Extra Publishing, 2012, s. 19

¹⁸⁴ Na přímluvu zde předchozího kazatele Štěpána z Kolína. Za správcovství kaple měl Hus roční příjem 20 kop pražských grošů, který byl později zvýšen na 30 kop –Veselý, Josef. Jan z Husince. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing, 2010, s. 97

Roku 1409 byl Hus rektorem univerzity a měl výrazný podíl na vydání Dekretu kutnohorského, kterým Václav IV. zajistil českému národu výhodu při hlasování v rámci univerzity. Hus a jeho příznivci v této fázi sice zvítězili, ale toto „vítězství“ vyvolalo další nepříznivé následné kroky. Pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka¹⁸⁵ nechal veřejně spálit Viklefovy spisy a nevráživost vůči Husovi začala se šířit.

V církvi panovalo tzv. papežské schizma, tedy vláda více papežů.¹⁸⁶ Církev v této době byla rozpolcená mezi dva papeže – někdo uctíval papeže v Římě, druhá v Avignonu. Římský papež Urban VI. a avignonský Kliment VII. se vzájemně očerňovali. Nestabilní situace vyvrcholila roku 1410, kdy byl zvolen další papež.

Hus nemohl kázat, nad Prahou byl vyhlášen interdikt. Pro svá kázání nemohl tedy použít prostory kostelů; využil podporu nejvyššího purkrabího Čeňka z Vartenberka a roku 1413 se vydal na Kozí hrádek, aby kázal pod širým nebem, na hradu Krakovci, odtud dělal poutě po okolí.

Kostnický koncil měl řešit problémy církevního schizmatu a otázka Husova kacířství měla být projednávána jen okrajově, a to na popud pařížského arcibiskupa. Právě roku 1413 začal toto církevní shromáždění připravovat římský král Zikmund Lucemburský a papež Jan XXIII.¹⁸⁷ Koncil se poprvé sešel 1. listopadu 1414 a Zikmund Husa několikrát vyzval k účasti na tomto jednání. Poskytl mu záruky (glejt), které mohl jako zástupce moci světské vydat. Měl Husa chránit před zatčením pro podezření z kacířství.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka neměl žádné vzdělání, mnozí tvrdili, že byl dokonce analfabet. Arcibiskupský stolec získal díky významným předkům a velké částce peněz, kterou přesunul správným směrem. Velkou výhodou byla také přízeň, kterou si zajistil u krále Václava IV. – poznámka autorky.

¹⁸⁶ Nejdelší a nejznámější schizma bylo v letech 1378 – 1417. Po smrti papeže byl stolec přeložen násilím do Avignonu (na příkaz francouzského krále Filipa Sličného), aby ho měl pod kontrolou papež Řehoř I. Ten se však rozhodl vrátit do Říma, kde zemřel. Mělo dojít k volbě dalšího papeže – v Avignonu i v Římě. Roku 1409 měli stávající papeži odstoupit, ale toto odmítli. Zvolen měl být pouze jediný. Nově zvolený musel zůstat v Pise, kde volba proběhla. Roku 1410 tedy vznikla situace, kdy nastalo trojpapežství: Benedikt XIII., Řehoř XII. a Jan XXIII. – Veselý, Josef. Kupčení s vírou. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing, 2010, s. 93

¹⁸⁷ Papež Jan XXIII. se v civilním životě původně věnoval pirátství. Pozor, nezaměňovat s jiným papežem téhož jména a číslovky – in Živá historie č. 1 - 2/2012. Brno: Extra Publishing, 2012, s. 57

¹⁸⁸ Hus získal glejt tím způsobem, že český král Václav IV. odeslal poselství ke svému bratrovi Zikmundovi Lucemburskému přímo na jeho korunovaci do Cách. Zde byl přítomen vlivný dvořan pan Lefl z Lažan – Husův obdivovatel a příznivec. Ten požádal Zikmunda o glejt a bez sebemenších potíží ho dostal. – poznámka autorky.

Husa a jeho příznivců se zastali čeští páni a napsali svoje vyjádření přímo králi Zikmundovi.¹⁸⁹ Zikmundův notář krátce po obdržení listu českých pánů sestavil list, v němž pochválil Husovo rozhodnutí předstoupit před koncil a slíbil zaslání průvodního listu. Pozvání ke koncilu Husovi předali páni Václav z Dubé a Jan z Chlumu, zvaný Kepka.

Dne 11. října 1414 se Hus vydal na cestu do Kostnice¹⁹⁰ za doprovodu Václava z Dubé, rytíře Jana z Chlumu a rytíře Jindřicha Lacemboka, univerzitního mistra a přítele Jana, bakaláře a Husova žáka Petra z Mladoňovic, písaře pana z Chlumu a doprovodu čeledi. Před odjezdem napsal na rozloučenou dopis Pražanům.¹⁹¹ Svou účastí na koncilu „nehledal štěstí, nýbrž právo proti koncilu.“¹⁹² Do kostnických bran vstoupil 3. listopadu 1414.

Dne 28. listopadu 1414 byl Hus některými duchovními léčkou vylákán z domu, aby se dostavil před kardinály - prý s ním chtějí mluvit. Byl odveden přímo do vězení; čekalo ho právě inkviziční řízení.

Ve vězení velmi brzy těžce onemocněl; sužovaly ho vysoké horečky a průjmové zažívací problémy a zima. I přes zdravotní potíže trávil čas věznění sestavováním odpovědí na mnoho žalob, na které písemně odpovídal. Stále věřil, že příjezd Zikmunda do Kostnice mu uvolní brány vězení. Jeho záležitost však byla odsunuta do pozadí ostatních „důležitějších“ záležitostí, které koncil řešil.

¹⁸⁹ „...pocitivý mistr Jan Hus není na dotaz u arcibiskupův Konráda považován za kacíře...“, žádali Zikmunda, aby umožnili Husovi obhajobu. „... aby nebyl pokoutně pohaněn k hanbě jazyka našeho i země České. Prohlašujeme, že mistr Jan Hus na nás a na mnohé jiné pány v královské radě obrátil se s prosbou, aby mu bylo sděleno, jakých bludů se dopustil.“ Zikmunda žádali, aby byl Hus slyšen na koncilu a byl mu zaslán průvodní list. Za české pány se pod list podepsali: nejvyšší purkrabí Pražského hradu Čeněk z Vartenberka, Boček z Kunštátu a Poděbrad, Vilém z Vartenberka a ze Zvířetic. Veselý, Josef. Tajemství české minulosti č. 3/2010. Kazatel a kacíř. Brno: Extra Publishing, 2010, s. 102

¹⁹⁰ „Já, mistr Jan z Husince, všemu Království českému oznamuji, že jsem hotov státi na dvoře kněze arcibiskupa o ta všechna nařčení, jimiž jsem nařčen křivě i naříkán. Poněvadž mě v mnohých koutech jako kacíře urážejí proti spravedlnosti i práci, najevo vystupte před knězem arcibiskupem a veďte na mě beze strachu ti, kteří jste ode mne slychali kacířství; a budu-li shledán v kterém bludu nebo kacířství, neodmlouvám jaku bludný, jako kacíř trpěti; pakli se k tomu žádný svobodně nedostaví, tehdy opět celému království, že chci se k vyšetření své pravdy v Kostnici na obecném sboru a na prohlášeném postavití, bude-li tu papež, před papežem a před toho sboru duchovenstvem.“ – in Veselý, Josef. Kazatel a kacíř. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing, 2010, s. 102

¹⁹¹ „... Již mě snad v Praze před smrtí neuzítíte. Pakli mě však mocný Bůh ráčí Vám vrátiti, bude naše shledání tím radostnější.“ Veselý, Josef. Kazatel a kacíř. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing, 2010, s. 102

¹⁹² Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 147

Dne 7. června 1415 koncil označil Husa za kacíře. Jednání bylo velmi bouřlivé, Hus stanul před koncilem na cca půl hodiny. Klid udržoval král Zikmund důraznými domluvami nebo vykazováním ze sálu – snažil se být maximálně neutrální, což se mu podle historických podkladů prý dařilo. Většina slov zanikala v obrovském hluku, preláti křičeli jeden přes druhého...

Husovi bylo kladeno za hlavní vinu, že se obešel při svých církevních obřadech bez církve jako takové, ale obracel se přímo ke Kristovi. Dále byl viněn za to, že způsobil roztržku království, neposlušnost poddaných vůči představeným a rozkol na univerzitě. Koncil byl fraškou – měl odsoudit kacíře Husa.

Výslechy byly pro Husa stále náročnější, byl unavený, zmatený a sužovaly ho bolesti zubů. Měl problém neustále hlídat, aby ho koncil nenachytil. Odvolat nemohl. Sice by si zachránil život, ale nečekalo by ho nic jiného, než doživotní žalář v zadržovací cele bez dveří a oken ve švédském klášteře.

Dne 5. července 1415 byl Hus již poněkolidáté a naposledy vyzván, aby svoje názory a bludy odvolal – nestalo se tak, i přesto, že byl upozorněn, že skončí na hranici.

Následující den měla proběhnout exekuce. Byl přečten rozsudek, který byl připraven ve dvou verzích podle toho, zda Hus na poslední chvíli svoje názory neodvolá. V katedrále byl vynesena rozsudek smrti: odsouzený měl být zbaven kněžství, prokletí a předán světské moci.

Husova hranice byla postavena na loukách na vrchovišti, kam zahrabávali zdechlé koně. Ani zde Hus neodvolal s poznámkou, že není kacíř.

„Zvětšivše oheň pálili a obcházejíce kyji kosti roztloukali, aby se tím dříve obrátily v popel. A naleznuvše hlavu mistrovu, kyjem ji rozbili na kousky a opět hodili do ohně. Když pak našli mezi vnitřnostmi jeho srdce, naostřivše kyj, jako na rožeň je narazili a opékali. Vše spalující a kyji rozbíjejíce konečně celou masu obrátili v popel. A sukni z příkazu řečeného Klemova syna a maršálka hodili biřici spolu s obuví do ohně se slovy: „Aby to snad Čechové neměli za relikvii!“ A to i učinili. A pak sebrali popel i vykopali hlínu kolem

a vše spolu se všemi oharky na jednu káru naložili a do Rýna, který tam blízko teče, do hlubiny vhodili.“¹⁹³ Hus byl vězněm celkem 247 dní po dobu jednání kostnického koncilu.

¹⁹³ Veselý, Josef. Smutný konec. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing, 2010, s. 105

SHRNUTÍ

Středověká filozofie žije zejména problémy současné společnosti, a to problematikou křesťanské morálky, způsobu zbavování se hříchů, hříchem obecně, časem, Boží obcí, chlípností, očistcem, poznáním duše, zodpovědností člověka za hříchy, popíráním prvotního hříchu, hříšností lidstva, pravdou zjevnou, přirozenou a filozofickou, základními hodnotami – vírou, rozumem, filozofií, teologií, trestem za prvotní hřích, prostředky spásy a seberealizace, nesmrtelností duše, pravdou filozofickou a teologickou, neexistencí duše, příčinami štěstí a neštěstí, hybateli a důkazy Boží existence, bojem proti církvi – kritikou výběru odpustků, poplatků, problematikou církevních koncilů, papežským schizmatem a dalšími aktuálními tématy.

3 EXKURZ DO AXIOLOGIE Z POHLEDU HISTORIE – PŘELOM STAROVĚKU A NOVOVĚKU – POHLED V RÁMCI HUMANISMU A RENESANCE

Renesance je historická epocha ovlivňující umění v období od cca 14. do 17. století. V rámci celostního pohledu můžeme říci, že spadá do **období zlomu mezi středověkem a novověkem**. Její vznik můžeme směřovat do Florencie v severní Itálii na konec 13. století a začátek 14. století. V umění vznikaly nové prvky, ale základním renesančním rysem byl důraz na lidské hodnoty, lidský rozum a život. Zájem o Boha se odvrací a směřuje k člověku a jeho individualitě. Člověk je oslavován v životopisech, dílech malířů. Výraznou změnou oproti středověku v malířství je fakt, že autoři svoje díla signují, začínají používat perspektivu, zobrazují obyčejný život. Výraznou změnou v sochařství je ústup od používání tradičních materiálů, jako kamene, mramoru, dřeva, ale začínají se odlévat první sochy z bronzu. Objevují se první volně stojící sochy, v jejich obličejích jsou viditelné emoce a oděv je výrazně řasen. Začíná rozkvět v oblíbenosti jezdeckých soch, bust a drobných plastikách a medailérství.

V architektuře je výrazným zdobným prvkem sgrafíto, budovy již nemají obrannou funkci, ale zvýrazňují reprezentativnost – městské paláce a vily s využitím různých stavebních materiálů: cihly, mramor, kámen. Uplatňuje se klenba, kopule, sloupy a sloupořadí a výrazná schodiště.

Vzdělanost a literatura nezůstaly bez ovlivnění novým uměleckým směrem. V renesanční literatuře se objevuje návrat k antickým žánrům – komedie, pastorály, tragédie. Námětem jsou díla řeckého původu, kdy oblíbenými vzory se stávají Plautus, Vergilius či Seneca. V poezii jsou pro toto období typické sonety; oblíbené jsou polemiky, dopisy, cestopisy, životopisy, pedagogické spisy nebo traktáty. Tendence je propagace a návrat k národním jazykům, přesto však stále dost autorů stále publikuje v latině. Výrazným obratem v rozvoji literatury, kultury a vzdělanosti měl vynález knihtisku roku 1447 nebo 1448.¹⁹⁴ Díky tomu bylo možno šířit vzdělanost mezi výrazněji širší vrstvy obyvatelstva.

¹⁹⁴ Za vynálezce knihtisku je považován Johannes Gutenberg. Pocházel z rodiny zlatníků, brusičů diamantů a razičů mincí. Byl vynikajícím řemeslníkem a tato zkušenost mu pomohla při konstruování knihtiskařského stroje. Prakticky po celý svůj dospělý život se zabýval myšlenkou tisku. Aby mohl svůj vynález uskutečnit,

Na člověka je nahlíženo jako na subjekt, který sám sobě určuje vlastní postavení ve světě a za toto postavení také na sebe bere zodpovědnost. Život už má svou cenu a není pouhou přípravou na další, posmrtný život. Člověk začíná pozorovat a vnímat krásu světa v umění, jazyce, poezii... Vzniká nová společenská vrstva měšťanů.

Církev chápe, že není schopna i nadále pokrýt poptávku obyvatelstva po vzdělání. Často právě na její popud vznikají nové světské univerzity (Bologna, Bruggy, Salerno, Oxford, Cembriidge, Sorbonna, Univerzita Karlova). Nově vzniklé vzdělávací instituce jsou pod správou měst, ale pod patronací církve. Cílem je poskytovat lidu univerzální vzdělání. Žáci bydleli v domech profesorů nebo v hospicích – městských domech přístupných veřejnosti - v místnostech (tzv. camerata), kde pro zvýraznění soudržnosti jedí ze společné mísy, ovšem v těchto ubytovacích zařízeních vládne výrazně nedostatečná hygiena.

Můžeme tedy shrnout, že období renesance nese známky antropocentrismu, individualismu, **humanismu** a opírá se o vědecký základ – anatomii, optiku; využívány byly nové technologie, v umění jsou časté náboženské motivy, ale objevují se nová témata, jako například zátiší nebo scény z každodenního života, objevují se mytologické motivy jako projev návratu k antice. Lidé se začínají věnovat sběratelství a na základě této činnosti se snaží lépe poznat antický svět proniknutím do světa archeologie a památek.

Výrazným prvkem renesance je mecenášství a prostředek prezentace bohatých a mocných. Mecenáše je možné nalézt mezi papeži, vládci, i majetnějšími občany. Nastává prudký rozvoj věd, který se opírá o vědecký základ – fyziku, astronomii, biologii.

velmi se zadlužil u finančníka Johanna Fusta. V době, kdy věřitel tušil, že by mohl být Guttenberg u cíle svého vynalézání, začal po něm požadovat vrácení půjčených peněz. Guttenberg však neměl z čeho. Proč by měl Fust pouze pobírat splátky z prodeje Guttenbergových knih, když může mít celou tiskárnu? – To byl důvod podání jeho žaloby – a věřitel skutečně zcela novou a funkční tiskárnu od soudu opravdu dostal jako kompenzaci za dlužnou částku. Guttenberg se z tohoto šoku již nevzpamatoval. Jednotlivá písmenka byla odlévána ze zlata a tím se celý stroj prodražoval. První tištěnou knihou pomocí knihtisku byla Bible psaná v latině, vznikla v Mohuči roku 1455, vytištěná byla dvojbarevně – v černé a červené barvě. Její celkový náklad byl 180 kusů. Do současnosti se zachovalo kolem 50 kopií.

Tisk byl sice vynalezen Čiňany, ale ti byli schopni zhotovit jen několik kopií. Guttenbergův vynález byl převratný v tom, že umožňoval tisk několika set kopií. Přesto, že jeho vynález byl převratný a byl používán až do 19. století, o jeho autorovi se paradoxně můžeme dozvědět kusé informace pouze ze soudních zápisů. in Dohnalíková, Daniela. Jak jeden geniální nápad změnil svět Brno: Extra Publishing, 2012, č. 12, s. 36 – 37

Postupem času se renesance rozšířila po celé Evropě. Pojem „renesance“ poprvé použil italský historik Giorgio Vasari roku 1550.

Z významných umělců této doby bych se v rámci evropského kontextu zmínila o těch nejznámějších, například o Francescu Petrarconi, Giovanni Boccacciovi, Niccolu Machiavellim, Dante Alighierovi, Françoisu Villonovi, Michelu de Montaignem, Thomasu Moreovi, Francisu Baconovi, Williamu Shakespearovi, Erasmu Rotterdamském, Janu Blahoslavovi, Bohuslavu Hasištejnském z Lobkovic, Miguelu de Cervantesovi,

České země prošly v období renesance a humanismu výraznými změnami – vládnoucí Jagellonce, kteří roku 1526 vymřeli, nahradili Habsburkové. Po bitvě na Bílé hoře získali jako dynastie dědičný titul českého krále. Vítězstvím katolických sil v českých zemích nastává situace, že výrazná část české inteligence byla nucena odejít mimo vlast do exilu.

Konec středověku je obvykle datován pádem Západořímské říše v roce 476 a objevením Ameriky Kryštofem Kolumbem roku 1492 či zveřejněním 95 tezí Martinem Lutherem roku 1517. Renesance tedy přesahuje z konce středověku do počátků novověku.

Počátek novověku je datován k roku objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem roku 1492, některé zdroje uvádějí také roku 1485, kdy byla v Anglii ukončena válka Růží. Další datum počátku novověku bývá uváděn rok 1453 – rok dobytí Konstantinopole Turky, případně rok 1517 – rok, v němž Martin Luther zveřejnil 95 tezí, případně také rok 1526, kdy byla svedena bitva u Moháče, ale také rok 1640 – rok vypuknutí občanské války v Anglii. Z uvedených dat vidíme, že prolínání nových směrů do stávající a „vládnoucí“ kultury bylo pozvolné a co vědec a vědecký pohled, to jiný názor a odlišná datace.

Nejčastější užívaná datace novověku je vymezena rokem 1492 a zahrnuje i současnost jako součást novověku. Italská renesance je označována jako počátek moderního věku.

3.1 RENÉ DESCARTES

Proslul jako kritik dosavadního vědění, zvláště jako kritik scholastiky. Svou filozofii opíral o výjimečnost lidského rozumu; důkladně a kriticky podroboval zkoumání vše, co si zasloužilo jeho sebemenší zájem. Metodickou skepsi: kritické pochybování je nejlépe vystižitelné a zastupitelné větou „**Cogito, ergo sum** – Myslím, tedy jsem.“ Jeho hodnotou je tedy zpochybňování smyslových poznatků. Hodnotou je pravda o **vlastní existenci každého člověka**, z níž ve své filozofii vycházel.

V souvislosti s Descartesovou filozofií hovoříme o dualistickém systému. Základním prvkem Descartesovy existence je duše, která je atributem myšlení. **Myslicí substance** je tedy zcela nezávislá na fyzické existenci, zatímco **hmotná substance rozprostraněná** - je světem těles. Pojem substance = subjekt, je nositelem určitých vlastností, stavů a činností. Subjekt je vybaven vrozenými pojmy (axiómy), tedy něčím, co je logicky původní a myšlenkově nutné a je podmíněno pouze myšlením samým. Jedna substance představuje monismus; mnoho substancí pak pluralismus.

Zastává názor, že metodou dedukce je možné objevit vše, co je možné poznat rozumem, přičemž pokus je jen pomocným prostředkem.

René Descartes (Obrázek č. 11) se narodil 31. března 1596¹⁹⁵ v La Haye do šlechtické rodiny. Matka mu brzy zemřela, otec vykonával funkci rady soudu v Rennes. Výchovu zajišťovala babička. V dětství bych chlapec velmi nemocen; od jeho prvních let se projevovala jeho nadanost.

Základy vzdělání získal u jezuitů a v dalším a důkladném vzdělávání pokračoval na jezuitské univerzitě v La Fleche. Právě zde se seznámil se scholastickou filozofií, matematikou i vědami.

Roku 1616 získal licenci v právních vědách na univerzitě v Poitiers a po ukončení školy odchází do Paříže.

¹⁹⁵ Wikipedie. René Descartes. [online].[cit. 2013-01-05]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Descartes

„Bylo to 8. listopadu roku 1620, když na bojišti bělohorském mladý důstojník pohlížel na°spoustu bitvy právě svedené, aby pak druhý den, 9. listopadu, s vítězem do Prahy vstoupil a zde několik měsíců prodlel. Tento dobrovolný voják byl Descartes, sborovod novověké filosofie, nejdůvtipnější filosof francouzský. A Jak se dostal Descartes v řady bojovníků bělohorských? Narodil se v Lahaie (v krajině tourainské) dne 31. března 1596 ze starého šlechtického rodu, nabyt prvního vzdělání v latinské škole Laflèche, a jinocha brzo hnál mocný pud ke všem zdrojům vědomostí. On je chtěl čerpati nejen z knih, nýbrž bezprostředně vlastním pozorováním světa. Vznesená passe lidí jeho stavu, vojenské totiž zaměstnání, vidělo se mu blízkým bodem, kde život nejbujněji tepe, i nejvýhodnějším místem, odkudž jeho ruch znamenati možná. On byl méně voják nežli cestovatel a zvolil vojenství ne jako dráhu životní, nýbrž jakožto pokus jen na čas. Zůstal dobrovolníkem, nebral platu žádného a vstoupil do služeb nejdříve (1617) prince Morice Nassavského a potom do vojska bavorského, za vojvodu Maximiliana, roku 1619, nedlouho potom, když pražskou defenestrací byla počata 30letá válka. Rok po bitvě bělohorské Descartes zase vojenskou službu opustil a pokračoval jaksí ve svém cestování, ano, i když svůj byt od r. 1629 zvolil v Holandsku, ještě jej měnival a zrovna v lidnatém onom kraji lidí se varoval hledaje samotu nezbytnou pro duševní práci svou. Neboť byl to nejen pud po vědomostech, jenž ho do světa hnál, nýbrž druhý po zpracování, spořádání a prohloubání jich.“¹⁹⁶

Descartes dobře uložil a rozprodal zděděný majetek a stal se finančně nezávislý. Plně se mohl věnovat cestování, vědě a zálibám. Pohyboval se po celé Evropě a při svých cestách se seznámil s Otcem Mersennem, matematikem a učencem, který byl v písemném kontaktu s nejvýznamnějšími současnými vědci Pascalem¹⁹⁷, Toricellim a mnoha dalšími, kteří byli pozdějšími zakladateli Královské akademie.

Descartesova filozofie začíná pochybováním. Žádná věta nesmí být učencem přijata jako pravdivá, dokud se sám nepřesvědčí o pravdě. Jazyk, veřejné mínění, zvyky – nic nesmí rozhodovat o pravdivosti dané věty – o pravdivosti může rozhodovat pouze vědec na základě pochybování a prověřování sebou samým. Účel pochybování chápe Descartes jako ochranu před ukvapenými závěry. Descartes pochybuje metodicky.

¹⁹⁶ Durdík, Josef. O významu filosofie Descartesovy. Při oslavě 300letých narozenin Renata Descartesova dne 6. prosince 1896 proslovil prof. Josef Durdík. Praha: nakladatelství J. Otto, 1897, s. 351 – 352

¹⁹⁷ Roku 1647 se s Pascalem osobně setkává v Paříži a navrhuje mu pokusy s atmosférickým tlakem.

„Kdybych však o všech věcech pochyboval, zbude něco, o čem pochybovati nemohu; kdybych všechnu pravdu v pochybu vzal, jednu pravdu pochybováním nepřekonám; - tj. skutek mého pochybování sám, jež v sobě, v nitru svém zastihnu. Ono jest vůbec duševním děním, jest myšlením. O každé činnosti mohu pochybovati, - o tom, že myslím, nikdy; neboť právě an pochybuji, už myslím. Když pochybuji, nemohu pochybovati o myšlení, v něm jsem si jist, že existuji aspoň jakožto myslící bytost, čili stručným slovem: Myslím, tedy jsem. (Cogito, ergo sum.) Věta: jsem, existuji, jest v okamžiku, kdy ji vyslovím, nebo pomyslím, nutně pravdivá.“¹⁹⁸

Neměl mnoho přátel, ale s těmi několika málo „věrnými“ udržoval čilý písemný styk. Věnoval se svému filozofickému bádání a právě díky přátelům a svým spisům se záhy jeho učení rozšířilo do učenecých kruhů. I přesto, že po slávě netoužil, našla si ho. Chtěl být soukromým učencem.

Roku 1635 mu jeho hospodyně Helena porodila dceru Francine. V pěti letech však děvčátko zemřelo a s její smrtí se do konce svých dnů nedokázal vyrovnat. Roku 1638 se seznamuje s Pansofií od Komenského, ale odmítá ji. Po třech letech se v Leidenu s Komenským osobně setkává a roku 1643 se seznamuje s Alžbětou, nejstarší dcerou krále Fridricha Falckého, s níž si dlouhé roky dopisuje.

Vzor, který vyhovoval jeho názorům a filozofii viděl pouze v matematice, ale opíral se také o názory Galileiho a o filozofii středověku.

V hledání jádra pravdy se řídil několika pravidly:

- „nikdy nic za pravdu pokládati, leč bych to byl jako pravdu jasně poznal, - totiž pečlivě varovati se všeho úkvapu, přehálení a předpojatosti a nic více nepřijímati do svých poznatků, než co bylo jasno a zřetelno duchu mému tak, že jsem neměl příležitosti bráti to v pochybnost,

¹⁹⁸ Durdík, Josef. O významu filosofie Descartesovy. Při oslavě 300letých narozenin Renata Descartesa dne 6. prosince 1896 proslavil prof. Josef Durdík. Praha: nakladatelství J. Otto, 1897, s. 353 – 354

- rozložit každou záhadu, kterou jsem se obíral, na tolik částek jak jen možná a pro lepší rozřešení žádoucí bylo,
- v myšlénkách svých zachovati ten pořádek, že počal jsem věcmi nejjednoduššími a nejsnáze poznatelnými, abych poněmáhlu vystoupal jako po stupních ku poznání nejsložitějších
- učiniti veskrze výčty tak úplné a rozhledy tak povšechné, až jsem byl jist, že ničeho nebylo opominuto atd.¹⁹⁹

„Nová doba, doba Descartova a Lockeho, chtěla přímo k přírodě: přírodověda, matematika, astronomie, experimenty, noetika se staly ideálem. Historie však není mezi těmi slavnými vědami, které byly napsány na prapor nové doby: – není prý vědou podle Descarta, nýbrž jen sbírkou fakt.“²⁰⁰

Představitel racionalismu, považován za autora novodobé dedukce, kritik scholastiky. Jako první zavedl do škol matematiku, Významný byl metodickým přístupem ke vzdělání – tento popsal ve svém vrcholném díle Rozprava o metodě. Zde určuje pravidla:

- - „následovati zákonův a obyčejů své vlasti a stále pevně zachovávatí náboženství, ve kterém jsem byl vychován, a také ve všech ostatních věcech řídití se náhledy nejmírnějšími a vší výstřednosti nejdálšími, které obecně v praxi byly přijaty od nejrozumnějších lidí, s nimiž mi žítí bylo...
- - Má druhá zásady byla býti co možná pevným a důsledným ve svém jednání, ano držeti se i pochybného mínění, pro které jsem se už jednou rozhodl...
- Má třetí zásada byla, chtítí spíše vítěziti nad sebou samým než nad osudem, a měnití spíše své žádosti než řád světový...

¹⁹⁹ Durdík, Josef. O významu filosofie Descartesovy. Při oslavě 300letých narozenin Renata Descartesova dne 6. prosince 1896 proslovil prof. Josef Durdík. Praha: nakladatelství J. Otto, 1897, s. 355

²⁰⁰ Rádl, Emanuel. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. 1. vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 18

- - Konečně jsem si ustanovil přehlédnouti různá zaměstnání lidská, abych nejlepší si vyvoliti mohl. Nechtějte rozsuzovati o jiných, pokládal jsem, že učiním nejlépe, setrvám-li při svém, obrátím-li totiž všechn svůj život na vzdělání svého rozumu a budu-li prospívati co možná nejvíce v poznání pravdy... podle metody, kterou jsem si předešal...²⁰¹

V tomtěž díle kritizuje scholastiku, se kterou se seznámil na jezuitské univerzitě a pochybuje o užitečnosti tohoto vzdělání. V dopise svému příteli mu však univerzitu velmi vřele doporučuje.

„V Haagu seznámen byl s učenou a spanilomyslnou princeznou Eliškou, nejstarší dcerou Bedřicha Falckého, jednou krále českého (zimního), proti němuž v české vojně bojoval; s ní si dopisoval a o filosofii jednával, knihu „Základy filosofie“ jí věnoval a druhou „O hnutích mysli“ vlastně pro ni napsal. Roku 1649 do Štokholma byv povolán královnou švédskou, Kristinou, dcerou Gustava Adolfa, jež chtěla blíže stýkati se s filosofem a poznati jeho nauku v rozmluvách s ním samým, došel sice úspěchu a vyznamenání neobyčejného, ale nezvyklý způsob života při dvoře a drsné podnebí severní podryly zdraví jeho. Po čtyřech měsících svého pobytu ve Štokholmě Descartes ochuravěv zánětem plic, zemřel dne 11. února 1650; tělo jeho po 17 letech přeneseno do Francie (do Paříže – poznámka autorky) a pohřbeno v kostele sv. Genovéfy, napotomním pantheonu francouzském, v jehož průčelí se skvěje nápis: Velikým mužům vděčná vlast (Aux grands hommes la Patrie reconnaissante).“²⁰²

Roku 1819 byly ostatky přemístěny do kostela Saint-Germain-des-Prés v Paříži. (Obrázek č. 12).

²⁰¹ Durdík, Josef. O významu filosofie Descartesovy. Při oslavě 300letých narozenin Renata Descartesa dne 6. prosince 1896 proslovil prof. Josef Durdík. Praha: nakladatelství J. Otto, 1897, s. 360

²⁰² Durdík, Josef. O významu filosofie Descartesovy. Při oslavě 300letých narozenin Renata Descartesa dne 6. prosince 1896 proslovil prof. Josef Durdík. Praha: nakladatelství J. Otto, 1897, s. 352

3.2 FRANCIS BACON

V rámci svého díla *Nového Organon* (1620) a *Velikého obnovení věd* usiloval o rozřídění věd a o určení, co která věda musí v současnosti a do budoucnosti vykonat. Vědění chápal jako hodnotu a v jeho díle představuje moc, která dokáže přetvářet přírodu, společnost i člověka. Baconův správný výklad přírody je obsažen právě v *Novém Organon*. Z metodologického hlediska byl zastáncem induktivní metody, tj. při rozboru postupovat od jednotlivostí k obecnému; Pro podklad svých knih učinil mnoho pokusů, sbíral studijní materiál, a shromažďoval množství potřebných dokladů a důkazů.

Usiloval o hloubkovou reformu veškerého vědění. Jeho myšlenky ovlivnily také J. A. Komenského. Jeho názor byl, že se musí vycházet ze skutečných potřeb lidí, zasahovat do dění věcí a přetvářet je. Jedině tak je možné stát se součástí aktivní lidské činnosti a být účasten na přetváření světa. Hledal souvislosti a vazby mezi předměty a událostmi.

V díle *Nová Atlantida* (1624) popsal zidealizovaný svět a člověku v něm přiznal vládu nad přírodou. Nejlépe by bylo, aby společnosti vládla skupina nejlepších lidí z řad vědců potřebných oborů – tímto krokem by vytvořil úřednickou vládu. Na myšlení má podle názoru Bacona významný vliv přírodověda.²⁰³

Bacon (Obrázek č. 13) byl představitelem, stoupencem a do jisté míry i zakladatelem empirismu, kdy za měřítko pravdivosti poznatků klade zkušenost (empirii) a vědecký experiment.

Představitel anglického empirismu, preferoval vědu ve vzdělání, kladl důraz na zkušenost, vydavatel encyklopedie věd – *Velké obnovení věd* – dokončen 1. díl, druhý nedokončen, V *Nové Atlantidě* popisuje ostrov šťastných lidí, šťastni, protože se řídí poznatky vědy. Zakladatel moderní indukce (od jednotlivosti k obecnému, strújce tabulky kovů na odstranění klamu ve smyslech).

Bacon žil za vlády dvou panovníků: královny Alžběty a krále Jakuba I. Anglie se dostala do sporu s papežem a později se s Římem zcela rozešla. „Díky“ tomuto kroku byly zastaveny

²⁰³ Valeš, Lukáš. *Dějiny politických teorií*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 121

platy papežům, konfiskován veškerý církevní majetek katolické církve a zvítězila reformace. Král se stal suverénním pánem nejen v oblasti světské, ale i v oblasti náboženské a nikomu dalšímu nepodléhal.

Doba přála rozvoji věd, filozofii i umění, ale na druhé straně také věřila černé magii, alchymii, honům na čarodějnice, upalují se katolíci – zejména jezuitští misionáři, ale i protestanti. Kvetou řemesla, umění, divadlo, literatura, hudba, architektura, zámořské objevy, lidé se „baví“ při veřejných popravách, jsou vymyšleny stále nové metody mučení i trestů smrti. Světoznámou pověst získává vysoká vynikající úroveň anglických zájezdních hostinců a pohostinských služeb.

Anglie vlastnila významnou námořní flotilu, Pokračovali v objevitelských cestách a prozkoumali velkou část amerického pobřeží a amerických ostrovů. Břehy Severní Ameriky prozkoumali angličtí mořeplavci John Cabot a sir Francis Drake²⁰⁴ uskutečnil plavbu kolem světa.

Díky mořeplavbě se do země dováželo koření, drahokamy, drahé kovy a vyvážely ovčí kůže, vlna... Původní odbytíště v Nizozemí Anglie ztratila, protože byli vytlačeni Španěly. Anglie tedy musela hledat odbytíště jinde. Vytvořili obchodní společnosti a dostali se do Ruska, Turecka, Pobaltí, ale i do Indie pomocí Východoindické společnosti, kde se usadili a vytvořili anglickou kolonii.

Vzhledem k nákladnému dvorskému životu se během vlády Jindřicha VIII. Podařilo se zcela vyčerpat státní pokladnu a v zemi třikrát výrazně stouply ceny. Navíc byla naprosto znehodnocena měna. Situaci zachránila Alžběta, která nechala razit mince s vyšším obsahem stříbra, a lidé zase začali mít důvěru v měnu. Výrazně stouply ceny za provoz domů

²⁰⁴ Francis Drake, bývalý pirát, oblíbenec anglické královny, jako poddaný Jejího Veličenstva sloužil v námořnictvu jako kapitán. Roku 1588 vyslali Španělé k anglickým břehům obrovskou flotilu lodí s cílem dobýt ostrov. Nebýt Drakea, zřejmě by se jim to povedlo. Drake vymyslel plán: na sto padesát galeon bez posádky naložili maximem třaskavin. Lodě k sobě svázali a čekali, až je příznivý vítr zavane do blízkosti španělských lodí. Vítr hnal opuštěné lodě ke španělským tak rychle, že hrozila srážka – Španělé psychicky nevydrželi a přestali udržovat formaci. V těsné blízkosti Angličané zapálili jednu z lodí plně napechovaných výbušninou. Začala explodovat jedna vedle druhé a výbuchy zcela zlikvidovaly i lodi nepřátelské. Vychytralý Drake jen z dálky pozoroval, jak jeho plán vyšel. Kromě střelného prachu byly totiž lodě ještě naložené kamením, radlicemi pluhů, mramorovými kuličkami i náhrobními kameny – vším, co bylo po ruce. Účinky výbuchů byly devastující. Zhruba tisíc španělských vojáků bylo zabito během několika vteřin. Zápalné lodě „hellburnes“ jsou dnes ovažovány za první zbraně hromadného ničení. In Beřko, Martin. Nejlepší pirát Jejího Veličenstva. Otazníky historie č. 10/2012, s. 26 – 27

a ostatních nemovitostí, takže snahou šlechticů bylo domy co nejvýhodněji zpeněžit nebo ještě lépe – pronajmout. Pronajímaly se i pozemky, kde se začaly ve výrazné míře pěstovat ovce.

Anglie se stala vzorem v oblasti lidských práv. Podle jejího vzoru se utvářejí první pokusy o buržoazní demokratický způsob řízení společnosti.

V Anglii bylo naprosto normálním faktem, že si mladý šlechtic sám vydělával práci na živobytí. Pracoval obvykle v úřednické funkci, jako soudce nebo jako podnikatel nebo obchodník. Šlechta tak měla svoje syny coby učedníky ve významných ceších a mísila se tak mezi měšťanstvo. Je potřeba podotknout, že mezi šlechtou a měšťanstvem nebyly výrazné sociální rozdíly. Pokud zvolil šlechtic kněžskou dráhu, mohl na tom být sociálně mnohem hůře než měšťanský synek.

Otec Francise Bacona Nicolas patřil do kasty lidí, kteří získali šlechtické tituly a bohatství díky královské politice. Pocházel z velmi chudých poměrů – byl synem klášterního ovčáka a místního rychtáře.

Nikolas díky získanému jmění mohl získat patřičné vzdělání – později provozoval úspěšnou advokátní praxi a věnoval se politické činnosti. Získal bohatství a získal církevní statky a pozemky, na kterých jeho otec dříve sloužil. Jeho majetky a pozemky se rozprostíraly v prostorách šesti hrabství. Sloužilo mu nejméně sedmdesát služebníků. Byl podnikavý, osvícený, pokrokový, velmi dobrý hospodář a velmi bohatý – byl zakladatelem latinské školy a finančně podporoval cambridgeskou univerzitní kolej.

„Z řad nové šlechty si také panovník vybíral většinu svých úředníků. Právě jako příslušník nové šlechty stoupal vzhůru po příčlích královské přízně také sir Nicolas Bacon a dostalo se mu dokonce jednoho z nejvyšších úřadů v království, úřadu lorda strážce pečeti.“²⁰⁵

Francis Bacon měl jako syn lorda strážce pečeti již dopředu určen svůj „osud“ a příslib pracovní kariéry ve službách královského dvora. Otec vykonával vysokou státní funkci a rodinné vazby byly nejlepším doporučením pro rozhodnutí královny.

²⁰⁵ Zůna, Miroslav. Portréty – Francis Bacon. Praha: Svoboda, 1970, s. 39

V době druhého sňatku byl sir Nicolas ovdovělý a měl šest dětí – tři syny a tři dcery. V době sňatku mu bylo přes padesát let. Jeho manželka Anna ho přežila o třicet let.

Otec sir Nicolas Bacon trpěl častými horečkami, jeho zdraví bylo chatrné, míval záchvaty dny a problémy s kamínky, sužovalo ho astma a to po něm zdělili jeho synové. V posledních letech svého života velmi ztloustl a měl problémy vysoukat se za svůj úřední stolec.

Matka Anna Cooková, pocházela z rodiny, která byla spřízněna s rodem Cecilů – mocným šlechtickým rodem. Do příbuzenstva tedy patřil i nejvyšší úředník anglického státu státní tajemník a lord strážce pokladu sir William Cecil, lord Burghley. Baconova matka byla jeho švagrovou. Patřila mezi velmi vzdělané ženy, prošla puritánskou kalvínskou výchovou.

Strýc Francise Bacon, lord Burghley, měl obrovský vliv na královnu Alžbětu a její rozhodnutí. Nebylo pro něho jako pro dvořana žádným problémem postarat a zaopatřit kohokoliv a zajistit mu vynikající budoucnost. Dodnes není jasné, proč pro Francise neudělal nic.

„Francis Bacon se narodil 22. ledna 1561 v Londýně ve starém sídle lordů strážců pečeti anebo i lordů kancléřů, v domě Yorků. Jeho otec sice zastával de facto úřad státního kancléře, ale protože pocházel jen z nižší šlechty, nemohlo se mu dostat titulu tak zvučného. Ale i titul lorda strážce pečeti byl jedním z nejvyšších. Dům patřil původně biskupům, kteří tu sídlili za Jindřicha VIII.“²⁰⁶

Narodil se jako osmé dítě a jeho otec byl v době jeho narození již podruhé ženatý. Byl jeho posledním dítětem a druhým dítětem z druhého manželství.

Francis byl již od útlého dětství považován za velmi nadané dítě a tomu bylo způsobeno jeho další vzdělání a výchova. Již od narození a vzhledem k otcově státnické funkci se počítalo s tím, že i syn bude vykonávat práci na významném místě ve státních službách.

Studia na univerzitě v Cambridge zahájil ve svých dvanácti letech, což bývalo v té době zcela běžné. Na stejné univerzitě studoval společně se svým starším bratrem Anthonym.

²⁰⁶ Zůna, Miroslav. Portréty – Francis Bacon. Praha: Svoboda, 1970, s. 40

Vzájemně si při studiích vypomáhali a měli na sebe dobrý vliv. Anthony po ukončení studií působil jako diplomat.

Francis byl pilný student, který trpěl častými nemocemi. Jeho tělesná konstrukce byla zřejmě slabší a to také mělo vliv na výběr jeho pozdějšího působiště ve státních službách. Logicky nemohl působit ve vojenských službách nebo námořnictvu, ale byl předurčen pro administrativu.

Od konce srpna 1574 do začátku března 1575 byla univerzita z důvodu morové epidemie uzavřena a oba bratři studia krátce přerušili. V červnu 1575 se po znovuotevření školy vracejí a zapisují se na právnickou kolej.

V necelých 15 letech je Francis představen anglické královně, která jej oslovila jako „mladého strážce pečeti“.

Způsob studia se však Francisovi nelíbí. Je založeno na memorování látky a postaveno na znalostech Aristotelova učení. Student tedy vystupuje proti tomuto mechanickému paměťovému biflování, aniž by byl kladen důraz na pochopení studované látky. To samozřejmě vyvolává ze stran pedagogů patřičný „ohlas“. I přes protesty vyučujících se dál snaží zlepšit způsoby a metody výuky.

Po ukončení studií mu otec našel místo v družině královnina velvyslance ve Francii, ale zde působil velmi krátce. Důvodem ukončení této životní etapy bylo otcovo náhlé úmrtí a Francisův nutný návrat domů k rodině.

Francis se chtěl věnovat filozofii, ale i přes otcovo obrovské jmění a vizi dědictví, jehož by mohl využít pro další studium, se mladíkův sen rozplynul. O dědictví se dělilo hodně dětí, takže se stalo, že zůstal pouze s takovým obnosem, který by rozhodně nestačil pokrýt životní náklady nezávislého učenice. Musel si hledat práci a upnul se na právnickou dráhu.

Bratr Anthony si v diplomatických službách budoval úspěšnou kariéru experta v oblasti mezinárodního práva, naopak Francis velmi obtížně stoupal vzhůru po žebříčku právnických hodností.

Zhruba po šesti až sedmi letech po ukončení právnických studií si stěžuje vlivnému strýci lordu pokladníkovi Burghleymu na svoje problémy získat práci ve státních službách. I přesto, že strýc má obrovský mocenský vliv u dvora, synovci nepomáhá. O pomoc ho žádal několikrát, ale marně. Zřejmě měl strýc strach, že by Francis zastínil v kariéře jeho vlastního syna Cecila, který byl hrbatý a intelektuálně na Francise nedosahoval.

„Právo provozovat právní praxi měl v tehdejší Anglii takzvaný barrister, nižším stupněm byl utter nebo autward barrister, jenž musel studovat ještě celých pět let, aby mohl provozovat samostatnou praxi. Po absolvování těchto nižších hodností dosáhl Bacon hodnosti readera, tj. učitele práv, a později hodnosti sergent-at-law, k níž patřili už i vyšší soudci. Když tuto hodnost udělila koruna, pak byl tento sergent královským radou a měl právo nosit hedvábné roucho. Roku 1582 se stal Bacon utter barristerem, roku 1586 barristerem a roku 1589 readerem. Rok nato jej královna jmenovala mimořádným královským radou. Toto datum asi není správné, protože roku 1606 píše Bacon králi Jakubovi, že už slouží koruně devět let, takže by byl hodnosti mimořádného rady dosáhl až roku 1597. Předtím se jej prý tázali v právní věci jen jednou (1594). Jinou službu, než toto neplacené místo, za královny Alžběty nikdy nedostal.“²⁰⁷

Roku 1574 se začíná otvírat Baconova politická kariéra – stává se členem parlamentu za Dolní sněmovnu. Osvědčuje se jako vynikající právník a řečník. Finančně si však nijak nepolepšuje.

Francisův bratr Anthony byl významným diplomatem. Za jeho kariéry se bratři Baconové postarali o vytvoření jakési špionážní sítě. Vybudovali v Londýně centrálu se čtyřmi zaměstnanci, kteří zajišťovali a přijímali informace o krocích, úmyslech, výrociích, činech evropských vládců, stavu státních pokladen, ekonomické situace jednotlivých zemí... Essex dosáhl postavení nejmenovaného státního tajemníka pro zahraniční věci a jeho informátorské kvality byly mnohem lepší, než kvality otce i syna Cecilů. Essex si Francise velmi vážil.

Bacon byl činný zejména v parlamentu, ale měl celoživotního soka Edwarda Cokeho, který byl mluvčím Dolní sněmovny. Bacon byl často pověřován citlivými jednání se Sněmovnou lordů a zúčastnil se jednání různých parlamentních komisí v pozici jejich člena. Při jednom jednání vystoupil Bacon proti finančním požadavkům královny a tím si ji proti sobě popudil.

²⁰⁷ Zůna, Miroslav. Portréty – Francis Bacon. Praha: Svoboda, 1970, s. 52

Potom stačilo několik nevybíravých dopisů Cecilovi a Puckeringovi – a měl o „budoucnost postaráno“.

Když se uvolnilo místo generálního solicitora po Cokovi, Bacon do této funkce dosazen nebyl a byl „přehlédnut“.

Aby konečně nějakým způsobem vyřešil svou nepříznivou finanční situaci, rozhodl se pro uzavření sňatku. Jako nevěstu si vybral mladou dívku s velikým věnem, „lady Hattonovou, rozenou Cecilovou, neteř sira Roberta Cecila a vnučku lorda Burghleyho. Přestože Essex ztratil slovo u jejích rodičů, dali přednost Baconovu rivalu a odnedávna úhlavnímu nepříteli Edwardu Cokovi. Ne že by byl nějak zvlášť krásný či mladý, bylo mu už šestačtyřicet a byl to vdovec s osmi dětmi, ale byl bohatý a hlavně měl před sebou slibnou kariéru.“²⁰⁸

V momentech nezdaru se u Bacona projevovala jeho povaha – byl neurotik snadno podléhající panice, který trpěl depresemi, melancholií i úzkostmi. Hodně jeho současníků ho hodnotilo jako bolestína, který měl sklon přehánět svoje bolístky a zveličovat je.

Finanční situace Bacona byla i nadále neutěšitelná a došlo to tak daleko, že byl roku 1598 pro svoje dluhy uvězněn.

Kolem roku 1600 v období konce vlády Alžběty se znovu rozhořel konflikt mezi Baconem a Cokem. Coké nadále stoupal po funkčním žebříčku, kdežto Bacon měl co dělat, aby si vůbec udržel svoje pracovní místo. Oba právníci se střetli a slovně se napadli při jednom z jednání soudního dvora. Nevraživost mezi oběma ještě posílila.

Královna Alžběta se dostala do konfliktu se svou láskou Essexem. Aby k bývalému milenci znovu získala cestu, jmenovala Francis Bacona svým rádcem. Snad spoléhala na dlouhodobé přátelství obou mužů a případnou Baconovu přímluvu. Essex však byl zatvrzelý a ze svých názorů neústupný. Essexova vzpoura a snaha o svržení královny měla být potrestána, dokonce byl označen jako zrádce v Irsku – neústupná královna

²⁰⁸ Zůna, Miroslav. *Portréty – Francis Bacon*. Praha: Svoboda, 1970, s. 59

chtěla Essex nechat vyslechnout a pokusit se domluvit s vůdcem vzbouřenců, ale situace se vymkla kontrole. Bacon se stal žalobcem svého nejlepšího přítelem Essex a dokazoval mu, že je hrozbou pro královnu i pro zemi... Essex byl popraven roku 1601 a proti Baconovi se zvedla další vlna odporu. Královna začala chřadnout a 24. března 1603 zemřela. Na trůn nastoupil král Jakub I.

„I Baconova situace zůstávala nadále těžká. Roku 1601 zemřel jeho bratr Anthony, také strýc lord Burghley už nebyl mezi živými. Baconovi bylo tehdy dvaadváct let, byl často nemocen, snadno se nachladil, trpěl revmatismem, občasnými nízkými horečkami a zažívacími potížemi. Jeho dosavadní kariéra nebyla valná a veřejné mínění bylo proti němu. Stal se známým vlastně jen v parlamentě, u dvora byl sice vážen jako právník a právní teoretik, ale nezastával žádný významný státní úřad. Ve Hvězdné komoře působil dále jako poradce. Smrt královnina měla však pro něho znamenat osudový obrat.“²⁰⁹

Nový král povýšil sira Roberta Cecila na barona, povýšil i řadu Baconových přátel, o titul rytíře tedy požádal i Francis a zásluhu na tom, že jej získal, měl právě státní tajemník Cecil – hrbatý příbuzný. Francisovi začal král vyplácet malou roční penzi 60 liber ročně jako projev ocenění zásluh jeho bratra.

Roku 1606 se Bacon narychlo oženil s teprve 14letou Alicí Barnhamovou, dcerou z velmi bohaté rodiny. V době sňatku mu bylo 45 let. Ke skandálu v průběhu manželství nikdy nedošlo, ale vzhledem k velikému věkovému rozdílu manželů nebylo manželství šťastné.

K manželskému klidu nejspíš nepřidala ani povaha a výrazná hašteřivost Baconovy tchýně a byl nucen této prostořeké dámě zakázat vstup do svého domu.

V červnu 1607 byl jmenován generálním solicitem a tuto funkci úspěšně vykonával šest let. Tato pozice představovala jakéhosi prostředníka mezi králem a parlamentem. Král se obával o svou pozici v království, byl podezřívavý vůči svému okolí, nevěřil ani svým oblíbencům. Před usnutím zabarikádoval dveře ložnice nábytkem, aby se k němu nikdo nedostal... V okolí krále byli tráveni jeho nejbližší přátelé...

²⁰⁹ Zůna, Miroslav. Portréty – Francis Bacon. Praha: Svoboda, 1970, s. 67

Roku 1612 Robert Cecil nečekaně zemřel a uvolnilo se jeho místo generálního prokurátora se uvolnilo. V říjnu 1613 bylo obsazeno Francisem Baconem.

Rozmezí let 1613 až 1620 můžeme pokládat jako vrchol Baconovy životní i politické kariéry. Postupně se dostává stále výš a výš až se dostane do pozice druhého nejmočnějšího člověka v zemi – prvním byl samozřejmě král.

Baconův celoživotní sok Edward Coce byl pokořen a Bacon se stal neomezeným pánem v oblasti anglického práva a soudnictví. Král však zřídil jakousi odvolací dvorskou kancelář na příjem stížností. Coke ztratil místo nejvyššího soudce, ale přízeň královny Anny mu zůstala. Stále však pro Bacona představoval nejvýraznějšího konkurenta.

Roku 1617 po smrti lorda kancléře Ellesmereho, Baconova přítele, byl uvolněný post lorda kancléře, a ten mu byl svěřen. Tím dosáhl nejvyšší hodnosti svého života. Funkci vykonával necelé čtyři roky. Byla mu také propůjčena hodnost paira a získal titul lorda z Verulamu.

V době výkonu této funkce se nepřímo zapsal do českých dějin. Za jeho působení se totiž rozhodovalo o tom, zda má být do Čech vypraveno anglické vojsko na pomoc Fridrichu Falckému, který byl zetěm krále Jakuba I. Finanční poměry dvora byly ne zrovna utěšené a parlament nebyl ochoten přispívat na válečná tažení. Král musel pomoc Čechám odepřít: výsledky známe z historie: výsledkem byla porážka na Bílé Hoře, které by anglická pomoc mohla zabránit.

Krátce po ustanovení do funkce si Francis Bacon nechal nákladně opravit dům a zřídil v něm vodovod (až z města), vybavit novým nábytkem a sloužilo mu údajně okázalé množství služebníků. Služebnictvo se pohybovalo volně po domě, peníze ležely volně dostupné, takže si je služebnictvo bralo dle libosti.

V době největší Baconovy slávy mu dělal nejbližšího sekretáře Hobbes, který zapisoval Baconovy myšlenky při jeho pochůzkách parkem. Francisovy bylo skoro šedesát let a trápila ho řada nemocí, zejména dna. Denně polykal velké množství léků.

S narůstajícím počtem funkcí měl Francis Bacon sice již zajištěn dostatek finančních prostředků, o to méně času mu zbývalo na jeho vědeckou činnost. Stále po chvílích pracoval

na svých dílech, která chtěl dokončit. Novou Atlantidu napsal podle vzoru Utopie Thomase Mora a rozvíjel svou představivost o státu řízeném filozofy a vědci, státu moudře řízeném za využití nejnovějších vědeckých poznatků a vynálezů a v němž pracuje jakási akademie věd.

Koncem roku 1620 vyšlo dílo *Nové organon* a jeden výtisk věnoval Bacon králi. Věřil, že král, který byl příznivcem všeho nového a přál rozvoji věd a vědeckému pokroku, ho možná v jeho vědecké práci podpoří. Dílo bylo psáno latinsky, aby se dostalo k co největšímu počtu učenců. Poukazuje, že je potřebné pracovat novými vědeckými metodami, systematicky, organizovaně a ve vzájemné spolupráci v daném oboru. Je nutné znát základní přírodní mechanismy a vědět, jak jednotlivé procesy v přírodě probíhají...

Kniha neměla ve dvorních kruzích přílišný úspěch. Bacon však byl ve svých 60 letech jmenován do nejvyšší šlechtické hodnosti vůbec – stal se viscontem ze St. Alban.

„Bacon, nyní tedy lord kancléř, strážce pečeti, baron z Verulamů a viscount ze St. Alban, předsedal z moci svého úřadu Sněmovně lordů, dostal se na nejvyšší stupeň společenského i politického žebříčku, byl po Buckinghamovi a králi prvním mužem v zemi. A tu najednou došlo ke krizi, nastal nečekaný a těžko pochopitelný obrat a tragický konec. Všemocný lord kancléř byl totiž v Dolní sněmovně nařčen z braní úplatků.“²¹⁰

Zaútočili na něho členové Dolní sněmovny. Vznesená obvinění měla právní podklad a bylo asi ve 28 případech prokázáno, že úplatky přijímal. - Ale bylo to složitější – každý ve vysokých funkcích přijímal dary; jinak by ani nemohli žít na určité úrovni, kterou funkce předepisovala, ale jejíž ohodnocení a plat zdaleka neodpovídaly tomu, jak měl patřičný člověk svou společenskou prestiž prezentovat navenek. Úplatky přijímali také jeho služebníci, podřízení i přátelé... Nikoho k placení nezákonných částek nenutili, ale zkrátka je dostávali. Mnoho státních činitelů zbohatlo za krátkou dobu výkonu státní funkce. Je jisté, že ani oni nepřišli ke svým prostředkům právě nejčistším způsobem.

²¹⁰ Zůna, Miroslav. *Portréty – Francis Bacon*. Praha: Svoboda, 1970, s. 80

V průběhu procesu těžce onemocněl, vypadalo, že nepřežije. Přiznal, že přijímal peníze i dary, ale nepovažoval to za nic špatného. Vyslechl tento rozsudek: „Lord viscount St. Alban zaplatí pokutu 40.000 liber. Má být uvězněn v Toweru na dobu, kterou král uzná za vhodnou. Má být navždy zbaven možnosti zastávat jakýkoli úřad, místo, či zaměstnání u státu nebo commonwealthu. Nemá už nikdy zasedat v parlamentě ani přicházet jako prostředník dvora.“²¹¹

Byl hluboce ponížen, zneuctěn a přál si zemřít. Nejvěrnější přátelé ho neopustili a považovali rozsudek jako důsledek intrik. O Baconově vině nebyl přesvědčen ani král. Odsouzený strávil ve věži Toweru tři dny a byl propuštěn na příkaz prince Karla, který byl jeho přítelem.

Aby zapomněl na prožité útrapy, vrhl se s plnou vervou do vědecké práce. Té věnoval posledních pět roků svého života. Trpěl těžkými duševními stavy, přesto pracoval na rozsáhlém encyklopedickém díle „O pokroku ve vědách a o jejich důstojnosti“ (De augmentis et dignitate scientiarum), psal díla na nejrůznější témata: Zkoumání větrů, O životě a smrti, Zkoumání hustého a řídkého, O podstatě světla a svítící látky apod. Napsal obrovské množství esejí na nejrůznější témata. Aby mohl psát výše uvedená pojednání, učinil řadu expedimentů, z jejichž výsledků vycházel... Jeho práce zůstala nedokončena...

Experimentální činnost se mu nevyplatila. Při jednom z pokusů chtěl prozkoumat konzervační účinky sněhu. Nechal zabít a vykuchat slepici a její vnitřnosti naplnil sněhem. Při této činnosti však výrazně prochládl a musel se urychleně začít léčit. Ulehl v domě přítele Arundela, ale byl natolik oslaben, že nebyl schopen dopravit se domů. Krátce poté zemřel dne 9. dubna 1626.

Z historických dokumentů je zřejmé, že ženy Bacon v průběhu života velmi nevyhledával a spíš se zajímal o vědu a vědecké pokusy. Ve své korespondenci se ani o své manželce mnoho nezmiňuje.

Na konci svého života manželku vydědil a vyškrtl ze své závěti. Důvodem byl její mimomanželský vztah s jiným mužem.

²¹¹ Zůna, Miroslav. Portréty – Francis Bacon. Praha: Svoboda, 1970, s. 81

3.3 JAN ÁMOS KOMENSKÝ

Jan Ámos Komenský (Obrázek č. 14) se narodil ve vesničce Komňa²¹² na jihovýchodní Moravě dne 28. 3. 1592²¹³. Příjmení „Komenský“ měl podle názvu vesnice, kde se jeho rodiče usadili.

Ve svých dvanácti letech osiřel a o jeho výchovu a péči se starala teta ve Strážnici, později poručníci v Nivnici. Hned po zahájení školní docházky v roce 1608 na bratrské škole v Přerově se projevoval jako talentovaný žák; roku 1611 byl zapsán na Akademii v Herbornu a roku 1614 na teologickou fakultu Univerzity v Heidelbergu. Od roku 1614 do 1621 vyučoval v Přerově, později ve Fulneku. V té době se poprvé oženil s Magdalénu Vizovskou z Třebíče – Jejkova, kde žila se svým otcem.

Bitva na Bílé hoře v listopadu 1620 změnila jeho život – byl vzhledem ke svému vyznání pronásledován a jako nekatolický duchovní byl po roce 1621 oficiálně pronásledován. Roku 1625 bylo rozhodnuto, že odejde do Polska. Usadil se v polském Lešně, kde ho zastihly rodinné tragédie.²¹⁴ Zemřela zde jeho první žena i dva synové (1622). „V roce 1624 začal Jan působit v Brandýse nad Orlicí, kde se seznámil se svou druhou ženou Marií Dorotou Cyrillovou, která opět pocházela z Třebíče (z rodu Jana Cyrila Třebíčského-Špalka) a s ní měl dcery Dorotu Kristinu, Alžbětu a Zuzanu a syna Daniela.“²¹⁵ Od roku 1628 do 1640 v Lešně působil jako ředitel latinské školy.

Komenský byl knězem Jednoty bratrské a jejím posledním biskupem. „V Čechách a na Moravě měla jednota před Bílou horou asi 150 sborů, sdružujících asi 2 – 3 % všeho obyvatelstva, především z řad řemeslníků, rolníků, inteligence městského původu i z řad šlechty. Byla to spíš církev městská než venkovská a měla lepší pozice v městech poddanských než královských. Na Moravě, která měla tehdy asi 800.000 obyvatel, měla

²¹² Vesnička Komňa v současnosti s necelými 600 obyvateli je dnes součástí Uherského Brodu – poznámka autorky

²¹³ Wikipedie. Jan Ámos Komenský [online]. [cit. 2012-09-30]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Ámos_Komenský

²¹⁴ Manželka s dětmi žila ve Fulneku, kde roku 1622 zemřela i se dvěma syny na mor – poznámka autorky.

²¹⁵ Wikipedie. Jan Ámos Komenský [online]. [cit. 2012-09-30]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Ámos_Komenský

jednota bratrská 90 sborů a 25 až 30 tisíc členů. Počet duchovních jednoty můžeme odhadnout asi na sto padesát.²¹⁶

Po Bílé hoře odešlo z českých a moravských zemí „36.000 rodin... a populace Čech se snížila ze tří milionů na jeden milión.“²¹⁷ Z těchto čísel můžeme usuzovat výrazné snížení počtu věřících této církve... Jiné zdroje uvádějí: „V té době prožíval náš národ dobu pobělohorskou charakterizovanou třicetiletou válkou, během níž ze třímilionového národa zbyla prakticky jen desetina.“²¹⁸

Rodiče se hlásili k Jednotě bratrské. Janův otec Martin (Komenský) byl synem Jana Segeše, fojta z Komni.²¹⁹ Zajímavostí je, že oba rodiče Jana Ámose Komenského byli maďarského původu a narozený syn, i když narozený na území Čech, měl mít národnost po rodičích, tedy Uherskou. Jan Amos Komenský tedy nebyl Čech, ale Maďar a jmenoval se Janos Szeges (Obrázek č. 15).

Jak uvádí Milada Blekastad²²⁰, (Obrázek č. 16) v Komenského monografii (Monography of Comenius) „Komenského rodiče odešli z Maďarska/Uher v 16. století a rodinné příjmení Szeges je prominentně uvedeno v před časem objevené Komenského poslední vůli.“²²¹

Segeš, Szeges, Seješ, Seleš, Selesz... Stopa po původu tohoto příjmení není stoprocentní, ale "Segeš" může naznačovat, že šlo o rodinu, která přišla na Moravu ze sousední uherské Horní země - dnešního Slovenska. Dvě slovesa v dnešní maďarštině znamenají jednak "zavázat se smlouvou," ale také "utéci, uskočit." Takže "Segeš" můžeme vyložit, že šlo o člověka někomu něčím zavázaného, případně o utečence (běžence).

²¹⁶ Polišínský, Josef et al. Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku. 1. vyd. Praha: SPN, 1987, s. 8

²¹⁷ Broadbent, E. H. Putující církev in Poutníci. Jednota bratrská. [online]. [cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.poutnici.com/jednota-bratska-poprava-ceskych-panu-a-bitva-na-bile-hore.html> čerpáno

²¹⁸ Floss, Pavel. Breviář myšlenek Jana Amose Komenského. 1. vyd. Brno: Integrál Brno, 2008, s. 145

²¹⁹ Hora Hořejš, Petr. Toulky českou minulostí díl 444, podtitul Segeš, Nivnický, Komenský [online]. [cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://www.radioservis-as.cz/archiv04/0104/01tipy6.htm>

²²⁰ Vnučka pražského nakladatele Františka Topiče – Topičům dům se nachází nedaleko od Národního divadla na Národní třídě, vystavěný byl podle plánů slavného architekta Osvalda Polívky, secesní kulturní památka. V roce 1936 koupil dům i nakladatelství Jaroslav Stránský, který sem přestěhoval sídlo Lidových novin a nakladatelství Fr. Borový. – poznámka autorky

²²¹ Komenský. [online]. [cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://hedvicek.blog.cz/hledani?page=1&query=Komensk%C3%BD&search=ublog>

Existují jiné výklady:

- Segešové (Seješové) jsou stará moravská rodina, která žila na jihovýchodní Moravě od 15. století.,
- Maďaři prohlašují: "Komenský, to je dar maďarského národa spřízněnému národu českému."

Komenský sám nikdy o uherském původu své rodiny nemluví. Nehovoří o tom ani v době, kdy žil několik let v Uhrách. Tam se s největší pravděpodobností maďarsky naučil, ale že by tuto řeč ovládal předtím, o tom není nikde ani zmínka...

Od mládí se učil česky, otevřeně se hlásil k češtví a moravskému původu. Příjmení po otci **Segeš užíval občas, více však ve stáří.**

„V souboru textů „Komenský o sobě”, edičně připraveném (včetně překladu některých textů z latiny a revize starších překladů) vynikajícími odborníky Amadeo Molnárem a Noemi Rejchrtovou a vydaný již v roce 1987.” Z tohoto textu vyplývá, že nejvýznamnější hodnoty, které Komenský uznává a o kterých také píše jako o jím uznávaných a ctěných, jsou **rodná vlast a jazyk**. Národnostně se tedy identifikuje jako Čech. Roku 1660 v předmluvě ke knize „všenáprava vlasti” píše: „Milé matce mé Vlasti, zemi Moravské jeden z věrných synů jejích – **Jan Amos Segeš Nivnický, po otci nazvaný Komenský...**”

Roku 1640 byl anglickým parlamentem pozván do Londýna, aby zde uskutečnil školskou reformu. Další pozvání následovalo do švédského Elblangu za tímtež účelem. Roku 1650 přesídlil do rakouského Blatného Potoka za účelem reformy rakouského školství. „V Lešně jeho druhá žena 26. srpna²²²zemřela a již o rok později (1649 – poznámka autorky) se v Toruni oženil potřetí, tentokrát s o více než třicet let mladší Janou Gajusovou pocházející z Týna nad Vltavou.“²²³ V mezičase se vrátil do polského Lešna – zde mu roku 1656 při obrovském požáru shořel nejen dům, v němž žil, ale shořela také většina jeho děl, které měl umístěné ve své soukromé knihovně. Jeho další kroky vedly do Amsterodamu, kde dokončoval svoje dílo.

²²² zemřela 26. 8. 1648 – poznámka autorky

²²³ Wikipedie. Jan Amos Komenský [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komensk%C3%BD

Byl svědkem toho, jak jsou lidé, kteří neuznávali hodnoty panujícího habsburského rodu, ničení, a bylo často zničeno i celoživotní dílo. Uznával hodnoty, které pramenily z **Boha a náboženství**, vadilo mu, že častým jevem bylo překrucování a mnohovýznamný výklad i to, jak si každý vykládal a prosazoval po svém a ve svůj prospěch. Chápal, že chaos ve společnosti byl způsobován zvyšujícím se prosazováním ateismu. Život a práce podle Komenského ztrácely smysl, protože přicházel o spojení s přírodou, Bohem, sami se sebou. Shledává u lidí projevy nevědomosti, povrchnost a **vliv špatných učitelů, kteří jsou sice oblíbeni, ale ve výchově dětí činí obrovské škody.**

„Komenský uvádí tři příčiny tohoto stavu:

- rozdrobenost věd
- nestálost metody zkoumání
- nedostatek péče o slova a jejich nadbytečnost.²²⁴

Rozdrobenost věd viděl v nejednotném cíli zkoumaného problému, věda přestala sloužit lidem, ale sloužila pouze sama sobě. Věda v Komenského době je podle jeho názoru rozdrobena do mnoha cílů a **mnoho cílů s sebou přináší hodně názorů a rozbrojů.** Každý vědec chce prosadit svoje názory a pravdu. Vědci nehledají společný kořen problému, každý vědec chce prosadit svoje zájmy a zjištění. **Ve zkoumání existuje mnoho metod,** každý vědec dává vědě vlastní pravidla a vlastní hodnotící kritéria.

Nejednotnost přístupu přináší **nejednotnost v pojmenovávání,** každý utváří „svoje“ názvosloví, což **přináší zkreslování významů.**

Komenský uznává názor, že pravda pramení z Boha a je obsažena ve všech věcech, všech lidech a veškeré lidské činnosti a lidském věděni a všechno člověka přivádí zpět k Bohu. Jeho jednota je založena na duchovním původu všech věcí – a pokud budou lidé žít podle duchovních principů, nebudou vznikat spory, ale lidé dojdou ke stejnému cíli, byť různými cestami.

²²⁴ Aksamítová Jana, Nová Akropolis – Zrcadlo kultury č. 5, článek Jan Amos Komenský – Labyrint života Jana Amose Komenského [online]. [cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://www.akropolis.cz/default.asp?page=document&4=10000661>

Komenský tvrdí, že každý člověk může dojít až k nejhlubšímu poznání. Je však potřeba vynaložit potřebné úsilí, protože **nic se člověk nemůže naučit bez vlastní snahy, ničeho nelze dosáhnout bez vkladu potřebné energie**. Komenský připomíná, že do života jsme byli posláni se učit. Kdo se vydá cestou Světla, brzy získá svoje Světlo, svůj nástroj k zahnání nevědomosti a má možnost (i povinnost) zbavovat tmy všechny, kdo v ní žijí.

V Informatoriu školy mateřské se rozepisuje o tom, že již v útlém věku je potřeba do duší dětí vlévat dobré věci. Nejprve je potřeba vybudovat **v dětech pevný základ, na kterém mohou vyrůstat ctnosti a touha po vědění a vzdělávání**.

Všichni, kteří se jakýmkoliv způsobem podílejí na výchově a vzdělávání, jsou povinni být vhodným příkladem, mají formovat mladého člověka. Je nutné, aby vychovatelé trpělivě opravovali chyby, ke kterým při učení vždy dochází. Upozorňováním na vzniklé chyby určují správný směr výuky.

Teoretická pravidla Komenský sepisuje v díle „Didactica magna“ – teorie určuje cestu při učení, udržuje dobrý směr, radí v obdobích nejistoty. Pouze teorie spolu s praxí jsou schopny dovést žáka ke správnému cíli.

Ve svých úvahách používá také termín „pres boží“ a pod tímto termínem chápe tlak způsobený Osudem, který lidem často přináší utrpení, ale bez něho a bez bolesti člověk nemůže získat zkušenost, ctnosti a hlubší poznání.

Komenský uvádí, že „...“pres“ sjednocuje, sceluje to, co má snahu se rozložit. Udržuje „presované“ ve správném směru na cestě jeho evoluce. Nutí člověka, aby ze sebe vydal to, co v něm uzrálo; to nejlepší, co v posledním období vývoje v sobě nestrádal, transformoval. Neboť aby naše získávání zkušeností mělo nějaký smysl, musíme toto ovoce našich duchovních činů předat dalším, kteří na ně čekají.“²²⁵

Důležitost moudrosti odhalil a skryl do citátu: **„Člověk vzdělaný se pozná po činech.“**

²²⁵ Aksamítová Jana, Nová Akropolis – Zrcadlo kultury č. 5, článek Jan Amos Komenský – Labyrint života Jana Amose Komenského [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://www.akropolis.cz/default.asp?page=document&4=10000661>

Vzdělaného člověka si představuje ne vzdělaného intelektuálně, ale duchovně. Studium musí pomáhat v hledání Boha. Vzdělaný Duch v člověku se promítá do jeho každodenní činnosti, ten pak pracuje podle svých schopností a potřeb společnosti. Jeho práce pro společnost se pozná i podle vzhledu člověka – čistý, upravený, jeho práce je směřována do budoucnosti. Pouze na každém člověku záleží, kolik času a úsilí věnuje tomu, aby se stal drahokamem opracovaným vzděláváním ducha a ušlechtilosti.

V polském Lešně mu shořela Didactica magna – nikdy ji zcela nedokončil.

Vyučovací zásady Komenského:

- **názornosti** – nejstarší zásada J. A. Komenského – zlaté pravidlo učitelů
- **soustavnosti** – od jednoduchého ke složitému, od postupnosti k návaznosti, od blízkého ke vzdálenému, od známého k neznámému, od části k celku a naopak od celku k částem (syntéza a analýza), od konkrétního k abstraktnímu
- **přirozenosti**
- přiměřenosti – náročnost a tempo
- **důkladnosti vyučování** – osvojené učivo nejen trvalé, ale i uvědomělé, správné, systematické a hluboké – nutnost pochopit učivo
- **individuální přístup**

„Badatelé v transpersonální psychologii potvrzují zcela jednoznačně to, co evropské matky učil již Jan Ámos Komenský v 17. století. Dobré lůno, dobrý příchod na svět a dobrý prs ovlivňují výrazně vlastnosti a morální hodnoty nového člověka. Jestliže ženy dokáží to vše svým dětem poskytnout, může to výrazně omezit agresivitu, násilí, chamtivost a nespokojenost. Stejně tak jsou důležitá období vývoje a výchovy dětí a mládeže, kdy se dětem vtiskávají důležité morální zásady na celý život. Jestliže dítě nenaučíme říkat „děkuji“, nenaučí ho to později žádná nápravná zařízení, ústavy, vojenské mise ani věznice. nikoliv hubená a výstřední zpěvačka, ale laskavá a moudrá matka by měla být ideálem dospívajících dívek.“²²⁶

²²⁶ Strunecká, A. et Patočka, J. Doba jedová. 1. vyd. Praha: Triton, 2011, s. 271 a 272

Jan Amos Komenský se vyjadřoval k obrodě duchovních hodnot. Uvažuje o tom, že napravováno může být pouze to, co je pokažené. Už jen fakt, že si člověk uvědomí, že nic není na správném místě nebo že se daný jev a stav odchyluje od obecného stavu – správné cesty - „vidí, že namísto moudrosti panuje buď nevědomost, nebo sofistika, namísto zbožnosti buď nevěrectví, nebo pověřivost, namísto řízení společnosti buď anarchie a zmatek, nebo tyranie a útisk.“²²⁷

Člověk má být zbožný, aby byl s Bohem smířen. K tomu mu **napomáhá rozum znalosti, vůle a schopnosti; důležitá je také moudrost** a řada dalších faktorů.

Kritizuje, že mnoho lidí rádo setrvává v nevědomosti, netrénují mozek a rozum, libují si v temnotách minulosti. Existují však také lidé zcela opační – jsou příliš zvědaví a dychtiví po znalostech; nerozlišují však, které záležitosti za námahu při získávání vědomostí stojí, a které ne. Zbytečně se vysilují a vyčerpávají získáváním „vědomostí“, které za námahu nestojí a „ničí a ubíjejí k smrti podobně jako můry, které tak dychtivě přilétají k plamenům, že se upalují... Opravdu, v moci nemáme my věci, ale ony svírají v moci nás.“²²⁸

Doba středověku směřovala vzdělání do oblasti duchovní. Tomu odpovídal i způsob učení, který byl postaven na učení paměťovém, tj. na memorování rozsáhlých pasáží, aniž by byl kladen důraz na pochopení textu. Tomuto způsobu vzdělávání se však věnovalo pouze malé procento populace. Problémy a těžkosti tohoto způsobu vzdělávání pochopil J. A. Komenský, který se snažil vzdělávání přiblížit širším masám a požadavkům praktického života. Pochopením tohoto principu předběhl svou dobu a jeho vize se staly nadčasové.

Komenský říká, že dítě vybírá ty hodnoty, které se mu jeví jako pozitivní. Svobodu chápe jako nejvyšší hodnotu; kladl důraz na mravní a náboženské vědomí a na kladné hodnoty, které spoluvytváří práce. Celonárodní význam viděl ve vzdělání pro všechny bez rozdílu pohlaví nebo rodu, v právu na vzdělání v mateřském jazyce. Ve svém díle *Orbis Pictus* pranýřoval krizi hodnot tehdejší společnosti a otřesení základních lidských jistot. Ve *Velké didaktice* analyzuje stav ve společnosti, chápe nutnost a důležitost poznávat ideje

²²⁷ J. A. Komenský o obrodě duchovních hodnot – díl 1. [online]. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://www.os-obroda.cz/?c=j-a-komensky-o-obrode-duhovnich-hodnot-dil-1>

²²⁸ J. A. Komenský o obrodě duchovních hodnot – díl 1. [online]. [cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://www.os-obroda.cz/?c=j-a-komensky-o-obrode-duhovnich-hodnot-dil-1>

a hodnoty již v prvních letech lidského života a klade důležitost na utváření osobních kontaktů vedoucích ke vzájemnému porozumění.

Tvořil v době prohlubujících se rozporů mezi vírou a vědou, mezi vírou a pokrokem, což reflektuje i jeho dílo. Pro české bratry sepsal r. 1659 Kancionál. Z teologických děl zmiňme Listové do nebe z r. 1619. Z filozofických spisů pak Labyrint světa a Ráj srdce z r. 1631. Pedagogické spisy jsou zastoupeny díly jako Dveře jazyků otevřené (1631 latinsky, 1633 česky), Svět v obrazech (1658)...

Se jménem Komenského je spojováno všenápravné výchovné úsilí; jeho myšlenky jsou spjaty s nápravou důsledků celkové kulturní a politické krize 17. století.

Jeho poznání se opírá o:

- autopsii (prohlížení, rozebírání, seznamování se) a autotesii (pocitovost),
- syntesi (procvičování dle ukázky, vzoru) a autopraxi (poznávat díky vlastnímu úsilí a z vlastní vůle),
- synkresi (informovanou úvahu o vhodnosti prostředků, opírá se o cíle a důsledky) a autochresi (autonomní jednání v nově vzniklé situaci).

Zvláště v posledních letech života trpěl revmatismem, který se u něho projevil poprvé v roce 1647.

Učitel národů zemřel 15. 11. 1670 v holandském Amsterdamu. Jeho ostatky byly převezeny do Naardenu (Obrázek č. 17), kde je pochován. Důvodem převozu bylo zřejmě přátelství Komenského s kazatelem J. L. Grouwelsem, příbuzným rodiny de Geerovy, jejímž členem byl Ludvík de Geer, významný Komenského ochránce.

„J. A. Komenský byl pochován s dvěma jinými muži; jest to jediný hrob (č. 8) (Příloha č. 3 a obrázek č. 18) nebo hrobka, v níž odpočívaly mrtvoly tří mužů (Obrázek č. 19).“²²⁹ Hrob byl umístěn na čestném místě v první řadě u jižní kostelní zdi (Obrázek č. 20 a obrázek č. 21).

²²⁹ Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků.. Praha, : nákladem České akademie věd a umění za přispění fondu Dra Aleše Hrdličky a jeho manželky Marie, 1933, s. 10

Komenského hrob byl zapomenut vzhledem k politické situaci v tehdejší Evropě. Teprve v osvícenství se začalo na Komenského vzpomínat a pít se po jeho hrobě a ostatcích. Stále častěji se také na „učitele národů“ vzpomínalo v literatuře, byly vydávány jeho knihy a oživována vzpomínka na něj. Komenského hrob začal poprvé hledat přímo v Naardenu roku 1836 Jan Erazmus Vocel. Ohledal však na nesprávném místě, a to ve Velkém kostele. Ostatky Jana Amose však byly uloženy v malém tzv. vallonském kostelíku, který však v době Wocelova zkoumání sloužil naprosto jiným účelům – byl přebudován na továrnu a vojenská kasárna.

Kostra Jana Amose byla objevena ve společném hrobě tří mužů v nejnižší části hrobu. Ruce měl uloženy podél těla. V přílohách č. 4 a č. 5 uvádím antropologický popis ohledaných kosterních pozůstatků Jana Amose Komenského. „Gratiolet a Broca a též Ribble, přivádějí zachovalost švů (Obrázek č. 22 a příloha č. 6) v souvislost s možností dalšího vývoje duševního. Z lebek osob vynikajících uvádí se jako příklad dlouhého zachování švů lebka 80letého filozofa Imanuela Kanta, popsaná Kupfferem a Besselhagenem, a lebka 82letého maršálka Hesse, popsaná Toldem a Weisbachem; také na lebce 66letého slavisty Pavla Jos. Šafaříka jsou švy z velké části otevřené. V těchto případech nešlo ovšem o onen stupeň zachovalosti švů jako na lebce Komenského. Posledně uvedená lebka, jíž chybělo jen 6 zubů, a lebka básníka Jana Kollára, ovšem teprve 59letého s chrupem úplným, až na jediný molar, mohou být uvedeny jako příklady zachovalého chrupu ve vyšším věku.“²³⁰

„Vedle anthropologických (Příloha č. 4, příloha č. 5 a příloha č. 6) a místně topografických dokladů možno se též dovolávat shody mezi lebkou a známými podobiznami velkého paedagoga. J. A Komenský neměl ovšem žádného znaku individuálního (Obrázek č. 23), který by se mohl zachovati na kostře, ale některé znaky povšechné, zachycené na věrných podobiznách mohou býti rozpoznány na lebce. ... V úvahu mohou přijíti jen podobizny

²³⁰ Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků.. Praha,; nákladem České akademie věd a umění za přispění fondu Dra Aleše Hrdličky a jeho manželky Marie, 1933, s. 40

pořízené za jeho života. Máme však několik spolehlivých podobizen Komenského.²³¹ – (Obrázek č. 14).²³²

Uvědomuje si, že mravní a společenskou krizi je třeba zažehnat výchovou duševní stránky člověka; poznání dobra je možné jen tehdy, otevře-li se člověk božimu světu, které pak ovlivní jeho rozum, vůli, cit pro dobro, spravedlnost, pravdu a krásu.

Pokusil se o vytvoření projektu společenské reformy, který svou komplexností přesahoval utopický horizont. Chtěl postihnout šíři svého díla a praxe všechny stránky lidského života včetně oblasti politické, sociální, náboženské a kulturní.

„Dílo **Všeobecná porada o nápravě věcí lidských** se opírala o **reformu vzdělání a vědy**. Jednalo se o kompletní a prakticky použitelné **poznání přírodní i společenské reality** založené na syntéze, která byla možná díky základům, které poskytovala tzv. pansofie (vševědou). Ta měla základy a vycházela z reflexe stupňovitého řádu **bytí, kde má i člověk a lidské dějiny své místo jako předstupeň nastolení království božího na Zemi**. Dílo obsahuje i konkrétní představy o institucionálním zajištění tohoto nového lidského věku - tzv. **parlament světa má garantovat mír mezi národy, Světová konzistoř církví pečuje o náboženský smír a toleranci a tzv. Sbor světa bude mezinárodní vědeckou a vzdělávací institucí**.²³³

„Jan Ámos Komenský cítil potřebu zásadní reformy vědění, náboženství i politiky, což znamenalo budování světového lidského společenství bez sociálního útisku, bez potlačování svobody, bez zneužívání nevzdělanosti k mocenskému útisku, bez preferování materiálních hodnot před duchovními, bez vlády jednoho národa nad ostatními.“²³⁴

²³¹ Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků.. Praha, : nákladem České akademie věd a umění za přispění fondu Dra Aleše Hrdličky a jeho manželky Marie, 1933, s. 33

²³² Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků.. Praha, : nákladem České akademie věd a umění za přispění fondu Dra Aleše Hrdličky a jeho manželky Marie, 1933, s. 58 - 59

²³³ Souček, Josef. Úvod do učitelství. Úvodní přednáška, PF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (místo a rok vydání neuvedeno), s. 5.

²³⁴ Floss, Pavel. Breviář myšlenek Jana Amose Komenského. 1. vyd. Brno: Integrál Brno, 2008, s. 112

Hodnoty odkázal jako dědictví českému národu... Roku 1892 byly u příležitosti 300. výročí narození Komenského konány v Naardenu velkolepé oslavy. V Praze se konaly jen utajené slavnosti studentské, protože oslavy Komenského byly vládou ve školách oficiálně zakázány. I přesto oslavy a vzpomínkové akce probíhaly ve slavnostním duchu. Význam Komenského zdůraznil ve svém projevu profesor T. G. Masaryk.

Roku 1905 bylo v Naardenu slavnostně otevřeno Muzeum Komenského.

SHRNUTÍ

Filozofie přelomu starověku a novověku, tedy období humanismu a renesance, se zabývá kritickým a metodickým pochybováním při zkoumání, hledáním jádra pravdy, experimentováním, hledáním pravdy o vlastní existenci člověka, řešením problematiky dualistického systému, tedy problematiky myslící a hmotné substance; rozvojem metody dedukce, zkoumáním „substance“ složené z hmoty a ducha, zkoumáním pevnosti a důslednosti v lidském chování, řešením zásady lidské snahy zvítězit sám nad sebou...

Dalším filozofickým tématem bylo řešení náboženské problematiky dané doby, překrucování a různý výklad náboženských otázek, hledání zdrojů pravdy; pomocí mnoha metod zkoumá a určuje hodnotící kritéria a pravidla v rámci vědy a experimentů, filozoficky rozebírá otázky „vzdělaného člověka“, obrodu duchovních hodnot, zbožnost, způsob získávání vědomostí, hledá vazby mezi rozpory, vírou a pokrokem; snaží se o náboženský smír a toleranci. Cílem je také hlubší poznávání společenské a přírodní reality, řešení filozofických problémů v rámci jednotlivých částí filozofie a při hledání odpovědí na tyto otázky se filozofie opírá o přírodu.

4 EXKURZ DO AXIOLOGIE 17. STOL. AŽ KONCE NOVOVĚKU (ZAČÁTKU 20. STOLETÍ)

Od poloviny 17. století se hovoří o tzv. „velkém století“, kdy věda vidí problém pochopení světa z naprosto odlišného pohledu a mění se paradigma Galileovské za nově nastupující paradigma Newtonovského pohledu. Hlavní centra vědy nacházíme v Anglii a Francii, kde byly věda a vědecký pokrok podporovány hospodářským a technickým rozvojem.

V průběhu 18. století se začaly projevovat důsledky vědeckého a technického rozvoje předchozího období.

S rozvojem věd se rozvíjel a posiloval vliv školství a osvětových spolků; změny byly patrné v každodenním životě nástupem nových technologií, metod, strojního a materiálních vybavení dílen a vznikajících manufaktur, později továren...

Z obrovské „líhně“ evropských vědců uvedu několik významných jmen a objevů, které jsou datovány do tohoto období: Blaise Pascal (výzkum tlaku vzduchu), Christian Huygens (vlnová teorie světla), Robert Boyle (chemická analýza a objev vakua), Isaac Newton (zákony gravitace, principy mechaniky a dynamiky, zákony o setrvačnosti, dynamičnost vesmíru – Aristoteles hlásal nehybnost vesmíru, ...), Otto von Guericke (sestrojení vývěvy), Charles Coulomb (přitažlivost elektrických nábojů), Anders Celsius (teploměry), Luigi Galvani (objev živočišné energie), Michail Vasiljevič Lomonosov (optické přístroje), Carl Linné (odborné názvosloví rostlin a živočichů), Benjamin Franklin (bleskosvod, u nás nezávisle Prokop Diviš v Příměticích u Znojma), Antoine Lavoisier (objeveno, že hoření je způsobeno okysličováním, chemické názvosloví, zákon zachování hmoty), bratři Montgolfierové (roku 1783 vzlet horkovzdušného balónu)...

Celospolečenský rozvoj měl logicky vliv na myšlení lidí a vývoj a posun ve filozofii (např. Voltaire, Diderot, John Locke, Charles Louis Montesquieu, Jean Jacques Rousseau...)

Obrovské změny nastaly v politickém rozdělení Evropy. Mocenský vliv se rozdělil mezi Rakousko-Uhersko, Francii, Anglii, Rusko a Německo. V Habsburské monarchii vládla

pragmatická Marie Terezie a později její syn Josef II., kteří svou pokrokovostí posunuli společenský život kupředu (očkování proti pravým neštovicím, zahájení povinné školní docházky -1774, rozvoj pošt a poštovní dopravy, budování silniční sítě, ucelený daňový systém, označení domů popisnými čísly, zavedení Tereziánského katastru – soupis půdy a sčítání obyvatelstva pro daňové účely, zřízení soudního dvora, zavedení jednotné měny – „tolarová a zlatková“, kdy 1 tolar = 2 zlaté, zavedení papírových bankocetlí, sjednocení měř a vah, robotní patent zmírňuje robotní povinnost, ...).

Nastal prudký rozvoj výstavby nových vesnic. Rolníci začali k obdělávání půdy užívat pluh, který umožňuje půdu nejenom kypřit, ale i obracet, provzdušňovat a zapravovat do ní hnojivo. Výrazně se rozšířilo pěstování brambor, které se k nám dostaly přes Braniborsko.

Roku 1773 byl papežem zrušen jezuitský řád, ale přes jeho zrušení ve skryté formě fungoval i nadále. Mnohem horší dopad nastal pro jezuity a ostatní řády po reformách Josefa II., který vyhlásil roku 1781 toleranční patent. Sice se jím povolovala svoboda vyznání - luteránství, kalvínské a pravoslavné; dochází k větší toleranci vůči židům ze strany ostatních církví; evangelíci se mohli vrátit do země, ale církev začala být podřízena státu. Zrušeny byly údajně neekonomické kostely a kláštery (celkem bylo asi 700). Co bylo platné, že existovala náboženská svoboda, když byly hlavním nositelům vzdělanosti – jezuitskému řádu a ostatním řádům – odňaty střední školy i univerzity - instituce, které by byly i ze současného pohledu hodnoceny jako velmi vyspělé, úspěšné a pokrokové.

Ještě roku 1781 byl uveden v platnost patent o zrušení nevolnictví. Občané získali občanské svobody a taktéž byla zrušena robotní povinnost (za peněžní náhradu).

Nový Občanský zákoník omezil cenzuru – vešla v platnost svoboda tisku, lidé si byli rovni před zákonem a byl zrušen trest smrti, bylo podporováno podnikání.

Uvolněním cenzury došlo také k prudkému rozvoji kultury a můžeme hovořit o tom, že tak byl učiněn první krok k povzbuzení národního sebevědomí. Začalo se projevat národní obrození a ruku v ruce se projevující a sílící tlak germanizace.

V umění se začíná prosazovat klasicismus (empír). Vzory našel v antice a architektura i umění se snaží o maximální účelnost. Důraz byl kladen na užité umění. Velmi často se v empíru můžeme setkat s kopiemi antických staveb (např. Stavovské divadlo a palác U Hybernů v Praze, zámky Kačina, Lednice, Kynžvart, Františkovy Lázně, Mariánské Lázně...). Církevních staveb je budováno málo; hlavní náplní práce architektů bylo stavět činžáky, nádraží, továrny, divadla, zřizovat tzv. francouzské parky přesně dodržující symetričnost. Velmi oblíbeným materiálem se stala litina.

Malířství zobrazovalo každodenním život (např. Francisco Goya – zobrazoval války ve Španělsku); oblíbeným námětem se staly portréty. V hudbě se dostala do popředí zájmu oratoria a instrumentální skladby (z českých rodáků se stal mezinárodně známým např. Josef Mysliveček – Italy přezdíváný „Il divino Boemo“²³⁵, František Xaver Brix; z dalších významných skladatelů tohoto období bych jmenovala Haydna, Beethovena, Mozarta...).

Ve Francii byla revolucí svržena vláda Ludvíka XVI., král i jeho manželka královna Marie Antoinetta skončili na popravišti; děti byly revolučním výborem svěřeny „do výchovy“ aktivnímu revolucionáři. Absolutismus byl svržen a začala vláda policie, cenzury a katolické církve.

Českou literaturu reprezentují díla národních buditelů (např. Josefa Jungmanna, Josefa Dobrovského, Václava Hanky, Josefa Lindy, Františka Ladislava Čelakovského, Pavla Josefa Šafaříka, Františka Palackého, Václava Klimenta Klicpery, Josefa Kajetána Tyla...), romantiků (Karla Hynka Máchy, Josefa Kajetána Tyla, Karla Jaromíra Erbena, Karla Sabiny, Václava Bolemíra Nebeského, Josefa Václava Friče, Václava Klimenta Klicpery...), realistů (Jakuba Arbesa, Boženy Němcové, Karla Havlíčka Borovského, Vítězslava Háška, Jana Nerudy, Karoliny Světlé, Svatopluka Čecha, Elišky Krásnohorské, Aloise Jiráska, Václava Beneše Třebízského,

²³⁵ Rodák z Prahy, syn mlynáře, narozen 9. března 1737, pocházel z jednovaječných dvojčat (jeho bratr se jmenoval Jáchym nebo František – zdroje se rozcházejí). Z tohoto rodu pocházela Františka Myslivečková, hospodyně Joachima Barranda. Práci hospodyně převzala po paní Nerudové, matce Jana Nerudy. Skladatel Josef Mysliveček zemřel opuštěn v Římě 4. 2. 1781. Pohřbu se zúčastnil W. A. Mozart. Po Myslivečkovi je pojmenována nově objevená planetka sluneční soustavy s označením 1999 CN 3 – objev z 10. 2:1999 ve hvězdárně v Ondřejově uskutečněný P. Pravcem. Nazvána Mysliveček (63159).

Adolfa Heyduka, Antala Staška, Zikmunda Wintra, Ignáta Hermanna, Karla Václava Raise, Terezy Novákové, Jindřicha Šimona Baara, Karla Klostermanna, Ladislava Stroupežnického, Gabriely Preissové...); na přelomu 19. a 20. století pak díla naturalistů (např. Karla Matěje Čapka – Choda, bratří Mrštíků...).

O snahách českého národa postavit se na kulturní a historickou roveň s Němci není třeba se více rozepisovat – tato fakta jsou nám všem známá již ze školních hodin. Zmíním jenom důležitost nálezů rukopisů Královédvorského a Zelenohorského a na přelomu století snaha Tomáše Garrigue Masaryka postavit se za obhajobu jejich pravosti a originality stejně tak, jako jeho obhajoba židovského obyvatelstva při tzv. Hilsneriádě.²³⁶

Konec novověku bývá směřován do období v závěru 18. století k roku 1789, kdy propukla Velká francouzská revoluce, případně až ke konci 19. století nebo i na počátek 20. století k roku 1918 a dataci ukončení první světové války.

²³⁶ V Polné u Jihlavy byla dne 29. 3. 1899 zavražděna 19letá Anežka Hružová, římská katolička. Z vraždy byl obviněn Leopold Hilsner, vyznáním Žid – vražda byla údajně rituálního charakteru.

4.1 JOHN LOCKE

John Locke (Obrázek č. 24) je spolu s Francisem Baconem, D. Humem a T. Hobbesem považován za hlavního představitele anglického empirismu. Jím zveřejněné teorie spravedlnosti „navazují na velké moderní teorie smlouvy (Hobbes, Locke, Rousseau, Kant) a dále je rozvíjejí.“²³⁷ Svým myšlením Locke vystupoval proti racionalismu – popíral, že by v mysli byly nebo mohly být od narození jakékoliv ideje. Dítě chápal jako „tabula rasa“ – nepopsanou čistou tabuli, na které se objevují jakékoliv „zápisy“ až díky empirické zkušenosti, kterou člověk v průběhu života získává. Přeceňoval vliv výchovy a smyslového poznání – „není v rozumu, co předtím nebylo ve smyslech“. Sedmero svobodných umění hodnotil jako překonanou teorii – vytvářelo totiž podle Lockových názorů málo možností pro reální vzdělání. Byl a je chápán jako tvůrce mravní výchovy a rozpracovaného systému tělesné výchovy (Několik myšlenek o vychování) – požadoval, aby školství bylo zařazeno pod státní správou. Významní filozofové se snažili zvrátit mocenské pozice aristokracie a „položili základy novodobé pedagogiky“²³⁸ Mezi J. A. Komenského, J. J. Rousseaua a několik dalších je k těmto pedagogickým myslitelům řazen právě John Locke.

„V moderních kulturních dějinách Evropy (se) zdaleka neuplatňuje jen jako pedagogický myslitel. Vedle své rozsáhlé a rozmanité praktické činnosti, kterou rozvíjel jako univerzitní učitel, lékař, vychovatel, diplomat, politik a ekonom, přispívá svou teoretickou prací k vzniku významného myšlenkového proudu, který prošel v 18. a 19. stol. Snad všemi evropskými zeměmi, a je nazýván osvícenstvím. Zároveň se stal tvůrcem a průkopníkem i nových řešení, jež jsou důležitými etapami v rozvoji teoretického myšlení čtyř specifických vědních oborů – filozofie, teorie státu, psychologie a pedagogiky.“²³⁹

Jeho dílo vzbudilo velký obdiv a ohlas bezprostředně po jeho zveřejnění. Mohli se s ním seznámit čtenáři v Evropě i Severní Americe. Dodnes je chápáno jako významný zdroj a podklad učení pro řešení aktuálních společenských otázek. Lockovy knihy se dotýkají filozofie, otázek psychologických, pedagogických, státovědních...

²³⁷ Anzenbacher, Arno. Úvod do etiky. Praha: Zvon, 1994, s. 242

²³⁸ Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 5

²³⁹ Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 15

Další členění věd je uvedeno v „Rozpravě“ v kapitole „O rozdělení věd“. Zde vědy člení do tří druhů:

- vše, co patří do sféry lidského rozumu – týká se povahy věci
 - týká se toho, co člověk dělá na základě rozumu a vůle, aby dosáhl určitého cíle
 - týká se prostředků a způsobů, jejichž pomocí kterých je možno dosáhnout poznání.

Nejvhodnější členění věd určuje následovně:

1. fyzika
2. praktiké
3. semeiotiké²⁴⁰

Do politické filosofie zasáhnul vytvořením teorie státu na základě společenské smlouvy, tedy na základě svobodné vůle jedince učinit se členem nějaké společnosti. Popisuje, co musí taková vláda činit a co nesmí nečinit, aby zůstala legitimní. Proti nelegitimní vládě mohou občané vyvolat revoluci. S jeho teorií se často spojuje demokratický způsob vlády, ač ji Locke nepovažuje za jedinou možnou a správnou formu vlády.

V díle „Dvě rozpravy o vládě“ píše o rovnosti lidí, která je jim dána „od přírody“. Panovník nevládne de Gratia, tj. z vůle Boží, ale z vůle lidu. Lidé si sice vytvořili stát, ale nijak se nezřekli své svrchovanosti, proto mají přirozené právo kontroly této své společné moci. Dělbá moci mezi panovníkem a parlamentem je garancí **přirozených lidských práv**. Musí existovat dělba moci mezi různými orgány státní moci tak, aby žádný neměl absolutní moc a nemohl ji zneužít proti přirozeným právům člověka.²⁴¹ Parlamentu přísluší zákonodárná moc, zatímco panovník představuje moc výkonnou.²⁴²

²⁴⁰ Locke, John. Rozprava o lúdskom rozume. 1. vyd. Bratislava: Pravda, 1983, s. 521 - 522

²⁴¹ Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 133 - 137

²⁴² Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, s. 137

Moc státu je rozdělena mezi několik různých institucí. „Toto trojdělení pochází od francouzského osvícenského filosofa Montesquieua. (Rozdělil na moc **zákonodárnou** představovanou parlamentem, **justiční** moc – soudy a **výkonnou** – vláda.) Locke upozornil na to, že zákonodárná a výkonná moc se musí rozdělit, aby se odvrátilo nebezpečí tyranie... K zajištění právního státu je třeba, aby zástupci lidu formulovali zákony a král nebo vláda aby je uváděli v život, tvrdil Locke.“²⁴³

Je zastáncem přirozené svobody občanů a jejich vlastnictví – toto je povinností státní moci. Proti nespravedlivé vládě je však možno bránit se revolucí. „...Neboť jestliže kdokoli silou odstraňuje zřízenou legislativu nějaké společnosti a zákony jí dané ve shodě s jejím pověřením, odstraňuje tím rozhodčí moc, s kterou každý souhlasil pro pokojné rozhodování všech jejich sporů... Ti, kdo odstraňují nebo mění legislativu, odstraňují tuto rozhodující moc, již nikdo nemůže mít leč z ustanovení z ustanovení a souhlasu lidu. Tím, že ruší pravomoc, kterou mu lid dal a nikdo jiný nemůže zříditi a že zavádějí moc, ke které lid nedal oprávnění, skutečně zavádějí stav válečný, který je stav síly bez pravomoci...A tak přivádějíc se do stavu válečného s těmi, kdo je učinili ochránci a strážci jejich míru, jsou ve vlastním smyslu s největším přitížením „rebellantes, vzbouřenci...“ Zlu, které je proti němu zamýšleno, smí lid zabrániti, dříve, než se stane.“²⁴⁴

Velmi nadčasový je názor Johna Locka na zákonodárství. „Ale protože zákony, jež jsou dávány najednou a v krátké době, mají stálou a trvalou platnost a potřebují nepřetržitého provádění nebo dozoru, je tedy nutno, aby existovala stále nějaká moc, jež by si hleděla provádění zákonů daných a zůstávajících v platnosti. A tak se často stává, že zákonodárná a výkonná moc jsou odděleny.“²⁴⁵

Locke podává **pozitivní teorii vlády**. Stojí na dvou premisách – na přirozeném zákoně a společenské smlouvě. Člověk je v určitém stavu, který má dán od své přirozenosti. V tomto stavu je z důvodu dokonalé svobody a rovnosti. Přirozený stav má však svoje nevýhody, které přiměly lidi k dobrovolnému přestupu ke společenské smlouvě, která je určena pravidly. Tato pravidla pomáhají rušit nevýhody přirozeného stavu.

²⁴³ Gaarder, Jostein. Soffin svět. 2. vyd. Praha: Albatros, 2006, s. 218

²⁴⁴ Locke, John. Dvě pojednání o vládě. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1965, s. 239 - 254

²⁴⁵ Locke, John. Dvě pojednání o vládě. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1965, s. 209

„Jsou tedy dvě odlišná práva: první trestati zločin, aby se zabránilo a předešlo podobnému přestupku, kteréžto právo trestati má každý, druhé vymáhati náhradu, což patří toliko poškozené straně. Z nich vyplývá, že vrchnost, již jako vrchnosti se dostalo do rukou obecné právo trestati, může často, kde veřejné dobro nežadá provádění zákona, prominouti trest za zločiny ze své vlastní pravomoci, ale přece nemůže prominouti náhradu příslušející nějakému soukromníku za škodu, jež mu byla způsobena. A ten, kdo utrpěl škodu, má právo žádati náhradu ve svém vlastním jménu a on jediný může ji prominouti.“²⁴⁶

V oblasti **náboženství** (v díle „Rozumnost křesťanství“ z roku 1695) deklaruje, že **náboženské svobody musí být v souladu s rozumem**. Je vhodné přijímat z křesťanství jen to, co potřebujeme ke spasení. „Domníval se například, že v lidském rozumu je uložena víra v Boha i jisté morální normy. Což odpovídá jádru francouzské osvícenské filozofie.“²⁴⁷ Nebyl tedy tak důsledný empirik, jak se tvrdilo a tvrdí.

V díle **Myšlenky o výchově** (1693) psal v duchu **empirismu a osvícenství**. **Praxi stavěl před teorii**. Vyzdvihoval **zkušenost** a kladl důraz na **přirozený rozvoj osobnosti**. Tvrdil, že pojmy a poznatky získáváme **smyslovou zkušeností**.

John Locke byl zakladatelem **senzualismu**. Tvrdil, že tělesa mají dva druhy kvalit:

- primární (velikost, tvar, pohyb a klid)
- sekundární (barva, světlo, vůně, chuť a zvuk).

Primární kvality v nás vyvolávají počitky, sekundární kvality jsou jen výtvozem naší psychiky.

²⁴⁶ Locke, John. Dvě pojednání o vládě. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1965, s. 143

²⁴⁷ Gaarder, Jostein. Soffin svět. 2. vyd. Praha: Albatros, 2006, s. 257

„Anglie (tak) o sto let dříve než ostatní Evropa pod vlivem Velké francouzské revoluce prodělala své revoluční buržoazní změny, a tak není divu, že i buržoazní společenské myšlení dozrálo v Anglii dříve a rychleji než v jiných zemích. A právě v tom sehrál důležitou úlohu John Locke.“²⁴⁸

V Anglii byly vzdělávány hlavně děti z vyšších společenských vrstev a výuka byla ryze soukromou a individuální záležitostí.

Děti ze středních a nižších vrstev obyvatelstva se mohly vzdělávat ve třech druzích škol: **tzv. dámských** (výuka probíhala v domácnostech; vyučující prováděla domácí práce a přitom děti učila čtení, psaní, náboženství a domácím pracím – za tyto činnosti pak byla „učitelka“ honorována), **písařských** (výuka psaní a většinou i základy počtů) a **charitativních školách** (s výukou primitivní přípravy na povolání v učení u mistra). Charitativní školy byly většinou zřizovány náboženskými skupinami; učily se zde chudé děti a sirotci – náklady na výuku byly hrazeny z prostředků náboženských obcí na základě tzv. „chudinských zákonů“.

John Locke preferoval individuální výchovu se soukromým učitelem. Důležitost výchovy klade do výchovy mladíků z vyšších společenských vrstev a cílem bylo vychovat gentlemana. Základními složkami výchovy byla výchova tělesná, mravní a rozumová.

V rámci **tělesné výchovy** klade důraz na otužování, správnou životosprávu, hygienu, používání volného oblečení, které musí umožňovat dostatek pohybu. Jako důležitý prvek výchovy je dostatečný pohyb na čerstvém vzduchu.

Výchova mravní je postavena na kázni, sebeovládání a disciplíně, poukazuje na nutnost vhodného a dobrého vzoru dospělých. Tělesné tresty odsuzuje. Vhodnost jejich použití naopak doporučuje v případech, kdy dítě je vzdorovité. Děti nesmí lenořit – lenost působí rozvoj špatných mravů.

²⁴⁸ Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 5

Rozumová výchova je směřována tím směrem, aby člověk byl schopen vyřídit si zejména svoje záležitosti. Důraz na vyšší vzdělání považuje na nepodstatný.

Každý člověk by měl ovládat nějaké řemeslo. Fyzická práce je doplněním duševní činnosti. Chudí chlapci by měli navštěvovat **pracovní školy**, výchovou dívek se nezabýval.

Zavedením pracovní výchovy chtěl působit na nejširší vrstvy obyvatelstva a působit výrazně sociálním způsobem. „Prvním krokem k tomu „jak dostat chudé do práce“ by mělo být uzavření „všech zbytečných hospod“. Dále pak doporučoval, aby každý muž, který bude přistižen při žebrání, je-li ve věku pod padesát, byl poslán na tři roky na nucenou námořní službu, a je-li mu nad padesát, aby byl poslán na tři roky do vězení k těžké práci. Ženy přistižené při žebrotě navrhuje trestat mírněji, ale dívkám a chlapcům do čtrnácti let doporučuje „pořádně vymrskat“. Citováno podle M. Cranstom, John Locke, London 1969, str. 26.²⁴⁹

„Současní badatelé soudí, že znalost čtení a psaní byla v Anglii 16. a 17. stol. poměrně značně rozšířena. Odhadují ji až na 58 % obyvatelstva a poukazují i na to, že také latina nebyla tehdy ještě třídním znakem společenské elity.“²⁵⁰

John Locke se narodil 29. srpna 1634 v britském Wringtonu do rodiny ne příliš úspěšného právníka. Jeho otec John byl v období občanské války aktivním vojákem parlamentních vojsk bojujícím v důstojnické hodnosti; do bojů však výrazněji nezasáhl.

Matka pocházela z jirchářské²⁵¹ rodiny, ale zemřela ještě v Johnově dětství, byla zbožná a laskavá. Kromě Johna zanechala ještě jednoho sirotka, Thomase, o pět let mladšího, než John. Thomas zemřel roku 1660.

²⁴⁹ Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 40

²⁵⁰ Polišínský, J., J. A. Komenský a jeho místo ve společenském dění 17. století a vznik jeho díla. In Králík, St. Otázky současné komeziologie. Praha, 1981, s. 28 – in Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 19

Otcova výchova obou synů byla velmi přísná, plná disciplíny, nicméně John Locke ji v dospělosti velmi oceňoval. V dospělosti byl otec k synům přátelský a důvěrný.

Od roku 1647 zahájil studium na prestižní Westminster School v Londýně – jedna z nejslavnějších škol v Anglii. Dostal v ní klasické humanitní vzdělání, kdy studium bylo opřeno o výuku latiny, řečtiny, ale i hebrejštiny a arabštiny. Vyučování probíhalo formou biflování, což Lockovi vadilo a tyto metody důrazně kritizoval. Jako student byl velmi úspěšný a snad právě proto si dovolil kritizovat tehdejší náplň studia a školní osnovy, které chápal jako nepružné a neprogresivní. Během studií získal poznatky v oborech medicíny a filozofie, které ho zaujaly natolik, že se hlouběji věnoval jejich bližšímu zkoumání.

Ve studiích pokračoval v Oxfordu na Christ Church. Bakalářem filozofie se stal roku 1656; po dalších dvou letech dostudoval magisterské studium. Roku 1674 získal bakalářský titul v oboru medicíny.

Vzhledem k Lockově spolupráci s významnými vědci (např. Isaac Newton), se mu podařilo získat místo osobního lékaře lorda Coopera, hraběte ze Shaftesbury v Londýně, v jehož domě později žil. Těžce nemocnému hraběti později díky chirurgickému zákroku, který sám John provedl (operace jater), zachránil život. K prvnímu kontaktu mezi lordem a Lockem došlo roku 1666 v době Lockových studií na univerzitě v Oxfordu.

Lordu Cooperovi se podařilo vytvořit a sjednotit všechny odpůrce královské koruny. Vystupoval proti zákonu o korporacích, zákonu pěti mil, zákonu o uniformitě – vystupoval proti všemu, co by omezovalo svobodu nonkonformistů. Tím zřejmě směřoval i Johna Locka.

²⁵¹ „Jirchář (též bělokožešník) je dřívější řemeslný obor zabývající se zpracováním kůží. Jircháři se pracovním postupem lišili od koželuhů (černokožešníků). Jirchář vydělával kůže pomocí roztoku kamenice. Nejprve zbavil kůži na líci vlasu a pokožky a na rubu tukové vrstvy a blan. Jirchy se máčely v roztoku vody, kamenice, žloutků a mouky, případně v různých dalších roztocích. Při barvení jirch se velmi dlouho udržela přírodní barviva, která později nahradily barvy dehtové. Po vysušení se jirchy vymnuly, ubrousily na rubu a vyleštily na líci.“ In Wikipedie. Jirchářství [online]. [cit. 2013-01-29]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jirch%C3%A1%C5%99>

Lockova pozice v Oxfordu byla ohrožena a byl zbaven členství v koleji Christ Church. Tento fakt byl pro něho symbolem a podnětem, aby roku 1683 odešel do Holandska, kde hledal azyl, ukrýval se zde pod cizím jménem. Důvodem odchodu ze země bylo podezření z účasti na spiknutí proti králi.

V emigraci poprvé v životě uvádí svoje knihy pod svým jménem a veřejně vystupuje jako jejich autor.

Po dobu pobytu mimo Anglii písemně odpovídal na dotazy ohledně výchovy svému příteli Edvardu Clarkemu – později tyto dopisy uspořádal a vydal pod názvem „Úvahy o výchově“.

Teprve od roku 1687 se odvážil přestěhovat do Rotterdamu, kde začal vyhledávat další Angličany – exilanty. Zde se seznámil s Vilémem Oranžským. V novém působišti se věnoval hlavně psaní. Do původní vlasti se vrací roku 1688 jako člen doprovodu manželky Williama Oranžského.

Po návratu do vlasti (v únoru 1689) vydává knižně svoje nejvýznamnější díla: „Esej o lidském porozumění.“ a „Dopis o toleranci“. Vydává „Dvě pojednání o vládě“, aby zdůvodnil právní nárok Viléma III. na britský trůn. „K autorství této práce se přiznává až několik týdnů před smrtí v dodatku k závěti. Locke byl ovšem hned od počátku z napsání toto knihy podezírán.“²⁵²

Bezprostředně po návratu z emigrace mu bylo nabídnuto místo v diplomatických službách – toto však ze zdravotních důvodů odmítl. Po celý svůj život bojoval se silným astmatem. Přijal však méně náročné místo komisaře v úřadě pro obchod. Roku 1700, po výrazném zhoršení zdravotního stavu, na toto místo sám rezignoval.

²⁵² Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 37

Lord Cooper, hrabě ze Shaftesbury, získával stále významnější politické pozice a díky jeho „známostem“ se také Lockovi otevíraly další možnosti seberealizace. V době útlumu Shaftesburyho popularity odcestoval Locke na čtyři roky do Francie; po návratu do Anglie napsal „Dvě pojednání o vládě“ a spekuluje se, že toto dílo vzniklo právě na popud hraběte.

„...John Locke později, podobně jako Komenský, spojoval ve svých názorech na výchovu jazyk a věci. Oba myslitele ovlivnilo poznání vlivu jazyka na poznání lidí a pochopení snadného zneužití slov. To je vedlo ke stanovisku, že učení věcem a jazyku musí probíhat tak, aby žák poznával spíše slova přes věci než věci přes slova. A tak se v 17. stol. vytváří zcela nové pojetí jazyka i jazykového vyučování a v souvislosti s tím – jak vidíme i u J. Locka – také snahy ve vědě a ve vědecké výchově nahradit disputaci pozorováním.“²⁵³

Výrazný význam přikládal pracovnímu vyučování – vrátil se k tzv. „pracovní škole“, kdy základní myšlenkou nebylo poskytnout vzdělání, ale naučit děti pracovním návykům a ve škole jim poskytnout základní zaopatření, náboženskou výchovu, vštěpovat morálku podřízenosti a „poslušnosti k vykořisťovatelské třídě. Lockovy názory v této věci byly tak tvrdé, že nebyly přijatelné ani pro jeho současníky.“²⁵⁴ Tvrdil, že „nezaměstnanost vyplývá z uvolnění disciplíny a zkázy mravů.“²⁵⁵

Posledních cca 14 let života strávil v Essexu, kde žil od roku 1691 v domě sira Francise Mashama. Se sirem se stýkal již v době před svým útekem do Holandska. Mashamova dcera, se o filozofova starala v době jeho stáří a zhoršeného zdravotního stavu.

V posledních letech života se pokoušel dopsat Čtvrtý dopis o toleranci, ale toto se mu již nepodařilo. Zemřel 28. října 1704 v Essexu ve věku 72 let. Nikdy se neoženil a zemřel bez potomků.

²⁵³ Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 25 - 26

²⁵⁴ Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 29

²⁵⁵ Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, s. 40

4.2 JEAN JACQUES ROUSSEAU

V knize „Zpráva o nemocech slavných“ uvádí Ivan Lesný, že „není snad druhý spisovatel, jehož dílo by mělo na kulturní a společenský život lidstva takový vliv jako práce Rousseauovy.“²⁵⁶

Rodina Rousseauových vyznávala protestantství a již v 16. století Jeanovi předkové emigrovali z důvodu náboženských válek z Francie do Švýcarska.

Matka pocházela z hodinářské rodiny a zemřela devět dní po chlapcově narození (7. července 1712). Některé zdroje uvádějí, že zemřela bezprostředně po porodu (viz odstavec níže). Jean Jacques měl ještě staršího bratra. Po matčině úmrtí se chlapcovy „výchovy ujala otcova sestra a matčin bratr, a tak malý Jean Jacques vyrůstal částečně v rodině Bernardových a částečně v domě svého otce“.²⁵⁷

„Jean Jacques Rousseau (Obrázek č. 25) se od čelných osvícenců měšťanů odlišuje již společenským původem a osudy v mládí téměř pikareskními. Narodil se 28. června 1712 v Ženevě do protestantské rodiny, v níž životní kázeň nebyla přední ctností. Matku nepoznal, umřela při jeho narození. Otec, hodinář a taneční mistr bohémské povahy, vychovával chlapce, citlivého a od útlého dětství trpícího nervovými poruchami, do deseti let tak, že s ním dlouho do noci četl romány a Plutarchovy životopisy z matčiny knihovny, nad nimiž se sám vzrušoval a dojímal až k slzám. Když pro rvačku musel opustit ženevské území, stal se chlapcovým poručníkem jeho strýc (Bernard – poznámka autorky). Ten jej svěřil v letech 1722 až 1724 pastoru Lambercierovi v Bossey. Na tato dvě léta Rousseau později vzpomínal obzvláště rád.“²⁵⁸

Je nutno podotknout, že penzionátní výchova v Bossey byla na mnohem vyšší úrovni, než výchova, které se chlapci dostalo ve vlastní nebo strýcově rodině.

²⁵⁶ Lesný, Ivan. Zpráva o nemocech slavných. Líbeznice: Víkend, 1991, s. 28

²⁵⁷ Rousseau, Jean Jacques. Rozpravy. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1998, s. 9

²⁵⁸ Rousseau, Jean Jacques. Vyznání. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978, s. 7

Ve svých vzpomínkách v knize “Vyznání” o svém narození J. J. Rousseau píše: “ Narodil jsem se polomrtvý; byla malá naděje, že zůstanu naživu. Přinesl jsem si na svět zárodek neduhu; neduh lety zesílil a teď mě občas na chvíli opouští, ale pak mi přináší utrpení ještě krutější. Jedna z otcových sester, žena milá a moudrá, pečovala o mě tak pilně, že mě zachránila... Naživu je také ještě má chůva Jacqueline, zdravá a silná. Ruce, které mi otevřely oči při prozření, budou mi je moci zavřít po smrti.”²⁵⁹

V roce 1726 se otec znovu oženil a o dva roky později Jean Jacques opouští protestantskou Ženevu i rodičovský dům. Za krátký čas konvertoval ke katolictví – bez sebemenšího vážnějšího důvodu.²⁶⁰

Po návratu do Ženevy získal nepatrné základy geometrie, tajně psal veselohry, vyrůstal jako bezprizorní, výchova se mu dostávala jen po částech a nesystematicky, celý život byl jakýmsi samoukem. Mnohokrát se snažil vyučit řemeslu. Pokoušel se o práci kancelářského písaře – z práce byl vyhozen z důvodu nespokojenosti zaměstnavatele. Zkoušel se vyučit rytcem, byl lokajem ve dvou šlechtických rodinách – byl však vyhozen z důvodu jeho nedůtklivosti. Mohl studovat kněžství, ale za několik měsíců studia opustil. Ani v hudbě nemohl být vyškolen, přesto, že se chtěl věnovat učitelství hudby. Cestoval také jako sekretář řeckého mnicha, později přešel do služeb francouzského vyslance ve Švýcarsku. Opět neuspěl.

Roku 1737 se vypravil do Montpelliere na léčebný pobyt. Po návratu se “živil” zeměměřičskými pracemi. Tuto práci mu zprostředkovala paní de Warens – o 14 roků starší. Kromě přístřeší mu nabídla i svou náruč a zasvětila ho jako 20letého do milostného života. V jejím domě se scházeli intelektuálové z nejbližšího okolí. Skládal básně, věnoval se studiu historie, latiny, náboženství, přírodních věd... Jeho hostitelka ho však odmítala vydržovat. Peníze z dědictví se mu rozplynuly a byl nucen od paní de Warens odejít do Paříže.

²⁵⁹ Rousseau, Jean Jacques. Vyznání. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978, s. 21

²⁶⁰ Nestihl se z potulky vrátit před zavřením městských bran – požádal venkovského faráře o nocleh se záminkou změny vyznání – poznámka autorky.

V letech 1743 až 1744 se stal se tajemníkem francouzského vyslance v Benátkách pana de Montaigu. Byl neúspěšným učitelem ve šlechtických rodinách, věnoval se hudbě – psal opery vysoce oceňované a uznávané (opera *Vesnický prorok* měla obrovský úspěch v pařížské Opeře i před králem Ludvíkem XV. a markýzou de Pompadour); živil se opisováním not.

V diplomatických službách přicházel do kontaktu se státním tajemstvím a tento fakt mu výrazně bránil v kontaktech, které udržoval a musel výrazně omezit. Z toho důvodu „Rousseau s jeho tehdejší prací nebyl spokojen - jako držitel tajných informací nesměl navazovat styky s benátskými rodinami, bylo mu doporučeno příliš se veřejně neprojevat a pokud by chtěl navázat kontakt s benátskými umělci, musel by to okamžitě nahlásit. S rostoucí nespokojeností se jeho pracovní morálka snižovala, přibývalo konfliktů se spoluzaměstnanci, a dokonce i se samotným velvyslancem. Výsledkem bylo, že byl propuštěn.“²⁶¹

Cestoval do Itálie a při pobytu v Benátkách se seznámil s italskou hudbou. Začal komponovat: napsal ve spolupráci s Voltairem jednoaktovou operu „*Ramiřiny slavnosti*“, chystal kantátu, operu, tragédii v próze, články, balet – nic ze svých děl však nezveřejnil.

Svůj život spojil s nevzdělanou služkou z hospody Terezou Le Vasseurovou. Spolu měli pět dětí, ale všechny nechal umístit do sirotčince Hôspital des Enfants-trouvés. Důvodem byla snad úzkost, že je neuživí, snad nemožnost starat se o ně. V tomto ústavu „se dospělosti dožívalo jen asi 5 % chovanců, 2/3 umíraly již v 1. roce věku.“²⁶² S Terezou se oženil až po 25 letech (1770). Výběr manželky mu jeho přátelé z vyšší společnosti nikdy nedokázali odpustit.

²⁶¹ Wikipedie. Jean Jacques Rousseau. [online].[cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau

²⁶² Wikipedie. Jean Jacques Rousseau. [online].[cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau

V Paříži se seznamuje s encyklopedisty – Diderotem, d’Alembertem, spisovatelem Fontenellem. Roku 1750 jel navštívit Diderota do vincenneské pevnosti, kde byl toho času vězněn.

Jen čistou náhodou se dočetl v *Mercure de France*, že dijonská akademie vypsalá soutěž na téma “Zdali pokrok věd a umění přispěl ke zkažení nebo k očistě mravů”. Napsal odpověď “Rozprava o vědách a uměních”, která byla roku 1750 odměněna cenou a získala obrovský ohlas. Ze dne na den se stal známým a slavným.

Pojednání „O původu nerovností mezi lidmi“ sepsal na základě vypsaného konkurzu dijonské akademie. Jako první v tomto díle vyslovil myšlenku, že lidé se rodí rovni, ale pouze společnost se rozděluje na bohaté a chudé, chudé a slabé – pouze vliv společnosti vytváří mezi lidmi rozdíly.

Stále silněji viděl rozdíl a protiklad mezi řádem přírody a řádem společnosti a rozumu, který byl výtvořem člověka. Víc a víc se přesvědčoval, že právě on je ten „vyvolený“, který má lidem „ukazovat lidem cestu k pravému štěstí tím, že je naučí rozlišovat skutečnost od zdání a přirozeného člověka od člověka umělého a vymyšleného, kterým jej nahradily naše instituce a předsudky“.²⁶³

Člověk je od přírody dobrý a do přírody patří. Pokud se něco naučí, může za to příroda. Jen příroda ví, co se pokazilo – pokazilo se to díky vlivu člověka. Přeceňoval vliv genotypu před vlivem záměrné (intencionální) výchovy. “Tento názor je fantastičtější přezíráním kultury než jaké provedl Rousseau učením o přirozeném člověku, t.j. člověku oproštěném od vzdělanosti; všechno je prý “dobré”, co vychází “Z rukou přírody”, všechno špatné, co vytvořila civilizace.”²⁶⁴

²⁶³ Rousseau, Jean Jacques. *Vyznání*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978, s. 9

²⁶⁴ Rádl, Emanuel. *Dějiny filozofie I. Starověk a středověk*. 1.vyd. Praha: Votobia, 1998, s. 52

Roku 1753 se rozhodl, že svoje slova a činy sjednotí. Přestal se moderně oblékat, prodal hodinky, přestal chodit do urozené společnosti a začal se živit opisováním not. Roku 1754 se vrátil do Ženevy a konvertoval zpět ke kalvinismu.

Rousseau se zabýval argumentací teorie spravedlnosti. Na problematiku nahlížel z různých úhlů a pozic, které se shodovaly v uznávání mravního principu, který byl založen na principu univerzalizace a spravedlnosti.

Tento princip je ve své podstatě záležitost novověká. Mravní normy jsou pravidla představující spravedlivou souhru lidských „svobod“, kdy svoboda/vůle jednoho může být vázána na svobodu/vůli druhého. Těmito moderními postoji a moderní argumentací se kromě Rousseaua zabývali také John Locke a Thomas Hobbes.

O rok později (1751) byla vypsaná další soutěž dijonské akademie – zúčastnil se i podruhé a vypracoval práci na téma „Rozprava o původu a základech nerovnosti mezi lidmi“. Jeho názory byly natolik výmluvné a osvícené, že se akademie neodvážila práci odměnit cenou. I přesto však byla tato rozprava určitým předchůdcem knihy „O společenské smlouvě“. Okamžitě autora proslavila a stala se „mezníkem v dějinách politických doktrín“.²⁶⁵

Nejrevolučnější dílo „O společenské smlouvě“ napsal roku 1761. Zde stanovil, že nikdo nemá právo zasahovat do morální a občanské svobody druhého, odsuzuje ze zásady všechny monarchie. Vyslovil myšlenku, že všechna moc ve státě pochází z lidu a kniha se stala oblíbenou četbou radikálních revolucionářů, kteří ovládli roku 1793 Francii. – Z pochopitelných důvodů kniha vyšla v Holandsku.

Snad neúspěšnější Rousseauův knižní titul byla pětidílná kniha o výchově „Emil neboli o výchově“ (1762). Jednalo se částečně o román s výraznými pedagogickými rysy. Autor se zamýšlel nad problémem, jak zachovat fyzický i duševní vývoj člověka

²⁶⁵ Rousseau, Jean Jacques. Vyznání. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978, s. 9

v prostředí, které je nepříznivě ovlivňováno špatným vlivem literatury, společnosti a civilizačních vymožeností. Kládl důraz na to, aby vychovatel přihlížel k věku vychovávaného, jeho věkovým a vývojovým schopnostem. Výuka měla probíhat nenásilnou formou, dítě mělo být vedeno k vlastní aktivitě a vlastní zkušenosti. Na tento postup měl dohlížet vychovatel. Výchova měla být ryze individualistická. I když individualistická výchova byla pouhou utopií, kniha obsahovala řadu podnětů a momentů, díky kterým se stala trvalým zdrojem pro moderní pedagogiku. Důraz byl kladen k návratu “k přírodě”. Za optimální výchovné prostředí považuje venkov, kde je člověk mravně čistý; hlavní důraz klade na výchovu rozumovou, které se dítě učí pozorováním přírody. Výchova mravní a pohybová je spojena s otužováním.

Spis rozdělil veřejnost na skupiny – pohoršil náboženské kruhy, protože odmítal zjevení, církevní dogmata a zapuzoval bezvěrství osvícenců. Kniha byla ihned odsouzena parlamentem, zakázána a určena ke spálení. Na autora byl vydán zatykač. “Nemilosrdnou kritikou sociální nespravedlnosti, v níž daleko předstihl encyklopedisty, získal pověst obávaného polemika, ale současně proti sobě popudil všechny vlivné kruhy Francie, od levice po pravici, od ateistů a osvícenců až ke královskému dvoru a církvi.”²⁶⁶

Nezbylo mu, než odejít do emigrace do Švýcarska. Zde žil osm let, zabýval se botanikou, ale roku 1765 ho protestantští fanatici vyhnali kamenováním. Krátký čas se skrýval na ostrově sv. Petra uprostřed Bienského jezera. Také odtud však musel odejít; tentokrát již na základě vyhoštění ze strany úřadů. Na pozvání filozofa Davida Huma odcestoval do Anglie. Po cca roce a půl se začaly se projevovat zdravotní problémy (stihomam), začal být výrazně vznětlivý, podezřívavý a obvinil dokonce svého hostitele, že proti němu vymýšlí protivenství. Rozešli se ve zlém.

Od roku 1770 žil v Paříži, kde byl policií trpěn. Společenské tažení proti Rousseauovi ustalo. V tomto období se při návalu pocitu nepochopení a zbytečnosti pokusil o sebevraždu – život mu zachránili dva náhodní kolemjdoucí strážníci.

²⁶⁶ Rousseau, Jean Jacques. *Dumy samotářského chodce*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 12

Roku 1778 přijal nabídku pohostinství od markýza de Girardin a od té doby žil na jeho panství poblíž Paříže. V dobách krátkého zlepšení zdravotního stavu napsal „Vyznání“ - upřímnou výpověď o svých postojích, přesvědčeních a filozofickém názoru; o tom, že člověk se rodí dobrý a kazí ho až společnost. „I přes všechny poklesky a omyly usilovným hedáním znovu našel pravdu a dosáhl toho, že v něm zvítězila přirozenost a srdce.“²⁶⁷ Kniha je zajímavá nejen pro běžného čtenáře svým velmi čtivým slohem, ale také pro odborníky v oborech medicíny, psychologie..., kteří na jejích stránkách mohou hledat jako v pomocném materiálu pro určení zdravotních komplikací autora.

Po zveřejnění „Vyznání“ (Obrázek č. 26) začalo být na Rousseaua ze strany společnosti pohlíženo shovívavěji a začal být chápán jinak. Čtenáři v něm objevovali člověka, který se řídil v životě místo toho, co sám hlásal, tím, co mu nařizovalo jeho svědomí a jak byl ovládán vášněmi. V knize otevřeně přiznal svoje vady, chyby veřejně odsoudil a zdůvodnil svoje postoje a důvody svého jednání a chování. V současné době je „Vyznání“ Rousseauovým nejčtenějším dílem.

Na konci života napsal „dodatek“ k „Vyznání“ - spisek pod názvem „Dumy samotářského chodce“.

Jean Jacques Rousseau od dětství, patrně následkem těžkého porodu (zemřela mu při něm matka), trpěl obtížemi s močením spojenými s pomočováním. Výstředně oblékaný prý v dospělosti chodil proto, že v plandavých kalhotách se hůře poznalo, že se pomočil. Mohlo se jednat o vrozenou urogenitální poruchu – lehkou myelodysplázií²⁶⁸, vrozené postižení bederní míchy, které se nehorší, ale neupravuje. Tato porucha postupně zhoršovala neurotické reakce a směřovala k psychopatii.

Časem se u Rousseaua projevil masochistické rysy. Okolí ho hodnotilo jako člověka s nesnášenlivou povahou, jeho slova byla v rozporu s jeho činy, byl labilní a úzkostný, neustále zachmuřený. S přibývajícím věkem rostla jeho podezřavost, kterou trpěl už od mládí

²⁶⁷ Rousseau, Jean Jacques. Vyznání. 1.vyd. Praha: Odeon, 1978, s. 12

²⁶⁸ „myelodysplazie – porucha vyžívání a diferenciacie krevních buněk v kostní dřeni.“ Lékařské slovníky. Myelodysplazie. [online].[cit. 2012-12-24]. Dostupné z: <http://lekarske.slovníky.cz/pojem/myelodysplazie>

– vystupňovala se až do perzekuční mánie. Rousseau měl hodně špatných mravních vlastností
– nespolehlivý, líný. Často měnil zaměstnání, podivné cestovatelství a neustále před něčím utíkal – to svědčí o určitém typu psychopatie.

Se zvyšujícím věkem se psychopatie prohlubovala a stávala se paranoidní. Podle zpráv trpěl „perzekuční mánií“, při níž se domníval, že je neustále pronásledován, ohrožován, každý mu krívdil, dostával se do častých konfliktů. Bludy, které jsou běžné u paranoie nebo paranoidní psychopatie, však netrpěl.

„Na konci svého života uvádí: „Vždy jsem pochodil lépe, když jsem složité mravní otázky řešil hlasem svého svědomí nežli světlem svého rozumu.“²⁶⁹

V květnu 1788 zemřel náhle na mozkovou mrtvici na zámku Ermenonville, kam odjel na pozvání jeho majitele a Rousseauova obdivovatele. Pohřben byl tamtéž a jeho hrob se stal poutním místem Francouzů i cizinců. Během Velké francouzské revoluce byly ostatky převezeny do Paříže a uloženy v Pantheonu vedle ostatků Voltairových.

Později vznikly spekulace o vraždě z důvodu dědických vztahů, případně ještě o předčasném zájmu o „Vyznání“, které mělo vyjít podle autorových slov až posmrtně. Následující den po smrti byla sochařem Houdonem sejmuta Rousseauova posmrtná maska.

Pohřeb se konal na „Ostrově topolů“ dne 4. července 1778. Roku 1780 zde byl postaven památník, který se stal místem národních poutí. Během Francouzské revoluce byla Rousseauova filozofie vyzdvihována a dne 11. listopadu 1794 byly filozofovy ostatky slavnostně převezeny z Ermenonvillu do pařížského Pantheonu.

Pedagogickým odkazem J. J. Rousseaua byla nenásilná výchova založená na individuální zkušenosti. Důraz kladl na respektování věkových a individuálních zvláštností dítěte. Učení z knih, memorování a nucení dítěte do učení důrazně odsuzoval.

²⁶⁹ Rousseau, Jean Jacques. Sny samotářského chodce. 1. vyd. Praha: K + D Svoboda, 2002, s. 8

Věk dítěte pro výuku rozdělil do pěti období:

„**Od narození do 2 let** jde hlavně o tělesný rozvoj; dítě má mít dostatek pohybu, proto se nemá balit do povijanu; dítěti máme omezovat slovní zásobu, aby neznalo slova, kterým nerozumí a nemělo více slov než představ.

Od 2 do 12 let by se děti neměly systematicky vzdělávat, to, co se budou chtít naučit, se naučí samy; podle Rousseaua děti do dvanácti let nejsou schopny abstraktně myslet; výchova má probíhat na venkově, protože město kazí mravy; nedoporučuje tělesné tresty, ale „kázně přirozených následků“, kdy dítě trpí následky svého činu (např. rozbije-li okno, necháme ho několik dní spát v zimě).

Od 12 do 15 let má probíhat hlavně rozumová a pracovní výchova; děti se mají učit hlavně přírodním vědám; podle něj dítě v tomto období ještě nechápe mravní pojmy, proto by se nemělo učit humanitní vědy, historii, ale ani náboženství; je nutné poznat co nejvíce řemesel a pak si dítě vybere jedno, jemuž se vyučí.

Od 15 do 21 let probíhá výchova ve městě; Rousseau nazývá toto období obdobím „bouří a vášně“; důležitá je hlavně mravní výchova; mladík má mít dostatek pohybu a nesmí lenořit; dále má být uveden do společnosti a rozvíjet svou lásku k ostatním lidem; náboženství se nevyučuje, mladík sám přemýšlí o zázraku přírody, o hlasu svědomí ve svém nitru a dochází mu, že za tím musí stát nějaký nejvyšší rozum, tedy Bůh.

Výchova ženy je odlišná od výchovy muže, protože je určena k tomu, aby měla děti, vytvářela rodinnou pohodu a starala se o manželovo štěstí; protože má být také krásná a zdravá, důležitá je u ní výchova tělesná a mravní; je svému muži podřízena, myslí jeho myšlenkami a mluví jeho slovy“.²⁷⁰

„Ve Francii XVIII. století nebyl Rousseau zdaleka jediným pronikavým kritikem stavu výchovy, školství a pedagogiky. Po Montesquieuově kritickém přístupu k poutům feudálně absolutistického režimu včetně výchovy přišel Voltaire a další předchůdci moderního

²⁷⁰ Wikipedie. Jean Jacques Rousseau. [online].[cit. 2013-02-06]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau čerpáno dne 6. 2. 2013

antiklerikalismu. Vedle nich tu byl zmíněný Diderot a encyklopedisté, předvoj boje proti starým předsudkům a zpátečnickým idejím; zejména však Helvétius a Holbach, představitelé vrcholu ve vývoji materialistické filosofie před K. Marxem, věnovali v obecně společenských a filosofických úvahách místo i otázkám školským a pedagogickým. Všichni, každý jiným podílem, usilovali o rozbití těsných pout feudální výchovy a středověkého školství, jež již delší dobu byly v konfliktu s novými ekonomickými a společenskými podmínkami i s rozvojem vědy a techniky. Činili tak nemilosrdnou kritikou církevních vlivů na řízení i vnitřní náplň škol, kritikou nesmyslů v oblasti didaktické i mravní, kritikou deformací dětí i mládeže po stránce tělesné i estetické, kritikou strnulosti oficiálních pedagogických idejí a rozborů mezi pokrokovým pedagogickým myšlením a staven výchovných institucí. Mrzačení dětí a lámání charakteru v privilegovaných církevních školách mělo být v nové společnosti nahrazeno demokratickým systémem světského školství.²⁷¹

²⁷¹ Rousseau, Jean Jacques. J. J. Rousseau a jeho pedagogický odkaz. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, s. 13

4.3 IMMANUEL KANT

„Můžeme shrnout, že filosofickým těžištěm Evropy byla v první polovině 18. století Anglie, v druhé polovině 18. století Francie a koncem téhož století Německo.“²⁷²

Kantova filozofie začíná tzv. koperníkovským obratem, tj. odmítnutím tradičního metafyzického stanoviska, že předmětem filozofie je objektivní svět. Kant stanovil za předmět filozofie subjekt (činnost lidského rozumu). To vyplývá z Kantova tvrzení, že všechno zásadní, co mohu říci o výsledku procesu poznání (vnímání i rozumu), lze zjistit zkoumáním subjektu.

Člověk vlastní vinou, tedy lépe řečeno neochotou posunout se dál ve vlastním vývoji, zůstává „nedospělý“ – na tyto Platónovy úvahy navazuje a po cca 2000 let v době osvícenectví je rozvádí Immanuel Kant. „...měl velice dobrý přehled o dosavadní filosofické tradici. Důvěrně znal racionalisty jako Descarta a Spinozu, empiriky Locka, Berkeleyho a Huma.“²⁷³

....“Jak o Sokratovi říkají, že svolal ethiku s nebe, tak můžeme říci o Kantovi, že pro její vědu na zemi pevné základy z dělal.“²⁷⁴

Immanuel Kant (Obrázek č. 27) je považován za jednoho z nejvýznamnějších myslitelů a představitelů evropského osvícenectví. Byl německým filozofem, který položil základy nového filozofického pojetí – epistemologie (teorie poznání) a etiky. Období epistemologie začalo jeho „Kritikou čistého rozumu“. Významně ovlivnil filozofické myšlení 19. století (filozofické romantiky a idealisty) a novodobé pojetí filozofie.

²⁷² Gaarder. Jostein. *Sofiin svět*. 2. vyd. Praha: Albatros, 2006, s. 256

²⁷³ Gaarder. Jostein. *Sofiin svět*. 2. vyd. Praha: Albatros, 2006, s. 265

²⁷⁴ Durdík, Josef. *O Kantově Kritice čistého rozumu. Přednáška ve stoletou ročníci díla Kantova ve valné hromadě Filosofické jednoty dne 27. října 1881*, Proslovil Dr. Josef Durdík. 2. vyd. Praha: nakladatelství J. Otty, 1896, s. 175

Narodil dne 22. dubna 1724 v Královci²⁷⁵ jako v pořadí čtvrté dítě do velmi zbožné rodiny drobného řemeslníka - sedláře. „V tom městě žil celý život až do svých 80 let... Jeho vlastní křesťanské přesvědčení také tvořilo důležitý základ jeho filosofie. Stejně jako Berkeley považoval za důležité chránit základ křesťanské víry.“²⁷⁶ Měl ještě dalších osm sourozenců, z nichž se dospělosti dožili pouze čtyři. Od svého nejtělejšího mládí byl Immanuel slabě, až neduživé postavy, povahově byl velmi společenský, ale velmi přísný i sám na sebe.

V Královci byla založena pietistická škola. „Do této školy byl v osmi letech poslán Kant, jehož nadání rozpoznal moudrý a laskavý pastor. Pro budoucnost je štěstím, že se takové vzdělání mohlo dostat někomu tak nízkého původu, jaký měl Kant. Nejspíš to bylo méně šťastné pro mladého Kanta samotného, jehož vděčnost k vychovatelům byla natolik smíšena s odporem k jejich tyranskému zápalu, že se v pozdějších letech zdržel všech zmínek o počátcích svého vzdělání. Určitý dojem o povaze výuky si můžeme udělat z poznámky v krátkém pojednání o výchově, vydaném podle poznámek k přednáškám na sklonku jeho života:

Mnozí lidé si představují, že roky jejich mladosti jsou nejpříjemnější a nejlepší v jejich životě, ale ve skutečnosti tomu tak není. Jsou nejotravnější: tehdy jsme totiž podrobeni přísné disciplíně, zřídka si můžeme vybírat přátele a ještě řidčeji máme svou svobodu.“²⁷⁷

Od roku 1740 začal studovat na univerzitě matematiku, přírodní vědy a filozofii.

Rok 1746 byl v jeho životě přelomovým: zemřel mu otec, univerzita odmítla jeho disertační práce o „Obecných dějinách přírody a teorii oblohy“. Situace ho donutila, aby se další roky živil jako učitel a vychovatel v okolních obcích poblíž Královce.

²⁷⁵ dnešní Kaliningrad v tehdejší východní Prusku (Königsberg) – poznámka autorky

²⁷⁶ Gaarder, Jostein. *Sofiin svět*. 2. vyd. Praha: Albatros, 2006, s. 264

²⁷⁷ Scruton, Roger. *Kant*. 1. vyd. Praha: Argo, 1996, s. 8 – 9

Roku 1755 se vrací zpět na univerzitu a téhož roku obhájil habilitační práci „O prvních zásadách metafyzického poznání“. „Kant nejen že metafysiku neschvaloval, ale byl proti ní a tak se v jeho jméně kázala potřeba přírodovědeckého názoru na svět.“²⁷⁸ Na staronovém působišti přednášel morální filozofii, metafyziku, logiku, geografii, antropologii, psychologii, etnografii, pedagogiku. I přes výhodné nabídky spolupráce odmítl několik pozvání na nejrůznější univerzity.

Roku 1766 vydal „Sny duchařovy“ – spis, který je kritikou švédského mystika Svedenborga. V latinsky napsané knize „O formě a principech světa smyslového a poznatelného“ (1770) výrazně rozlišil mezi poznáním jevů za pomoci smyslů (fenoménů) a poznáním věcí samých rozumovým způsobem (noumena) - například v matematice.

Kant udržoval pravidelný a přesný denní režim. Denně vstával v pět hodin, dopoledne trávil přednášením na univerzitě, poobědval a odpoledne trávil s hosty, s nimiž často chodil na procházky, které nazýval „Cesty filosofů“. Často bývá líčen jako profesorský pedant, ale toto je nadnesené. Ve volných chvílích byl velmi dobrým hráčem karet a kulečníku. Jako společník byl velmi oblíbený, byl znamenitý vypravěč. Na jeho přednášky vzpomínali jeho žáci s nadšením. Studentské hodnocení Kanta jako profesora, ze strany studentů, vycházelo v profesorův prospěch; i přednášky bývaly vtípné, výuka byla vedena k samostatnému myšlení žáků.

Ve stati Emanuela Rádl, „Kantův význam pro dnešní dobu“ autor uvádí: „Kant nebyl mužem veřejně činným v našem slova smyslu, nepočítáme-li ovšem vyučování na universitě a spisování knih k veřejné činnosti. Dlouho byl průměrným profesorem universitním a vynikal leda pedantstvím. Teprve když mu bylo 57 let, stal se slavným, vydav veliký spis „Kritika čistého rozumu“, jenž se stal vedle spisů Descartesových, Leibnicových, Humeových, Lockeových základem moderního myšlení.“²⁷⁹

Roku 1770 byl jmenován profesorem metafyziky a logiky v Královci. Tamtéž byl dvakrát jmenován rektorem.

²⁷⁸ Rádl, Emanuel. Kantův význam pro dnešní dobu. Praha: B. Kočí, 1924, s. 1

²⁷⁹ Rádl, Emanuel. Kantův význam pro dnešní dobu. Praha: B. Kočí, 1924, s. 1

Kant se detailně zabýval studiem prací Davida Huma a jak Kant sám tvrdil, Hume ho „probudil z dogmatického spánku“.

Kritika čistého rozumu vyšla v Rize roku 1781 a filozofický úkol autor vymezuje třemi otázkami:

- „**Co mohu vědět?** - na niž odpovídá jeho teorie poznání (epistemologie);
- **Co mám činit?** - na niž odpovídá jeho etika a
- **V co mohu doufat?** - na niž by měla odpovědět filosofie náboženství.“²⁸⁰

Roku 1787 byl přijat do Pruské akademie věd. V následujících letech se zabýval epistemologií, transcendentální filozofií - „transcendentální“ znamená tudíž tolik jako „přesahující pouhou zkušenost.“²⁸¹ Dále navazuje na Descartesovo myšlení – tuto filozofii nazývá fenomenologií; dalším polem jeho působnosti byla metafyzika.

Jednání člověka se nejčastěji řídí jeho náklonnostmi – tím se však neliší od jiných živočichů. Dobré je jen rozhodování a jednání na základě povinnosti, což je „nutnost jednání z úcty k zákonu“. Mravní jednání je tedy jednání z povinnosti čili na základě imperativů (zákazů).

Co se týká filozofické etiky, je Kantův význam obrovský. Na předpokladech lidské svobody, rovnosti, nezávislosti na jakékoliv náhodné zkušenosti se pokusil vybudovat etický systém. Morálka je podle jeho názoru buď:

- **heteronomní**, tj. předepsaná zvenčí někým jiným, nebo
- **autonomní**; tuto si svobodný subjekt určuje sám.

²⁸⁰ Wikipedie. Immanuel Kant. [online].[cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Immanuel_Kant/

²⁸¹ Weyr, František. Podstata filosofie Immanuela Kanta. Praha: nakladatel B. Kočí, 1924, s. 11

Aby byl člověk schopen určovat si morálku, musí mít obecný rozumový princip (maximu), který je současně „nutným postulátem²⁸² praktického rozumu“. Tím je pro Kanta „**kategorický imperativ**“.

Kant odlišuje imperativy:

- **hypotetické**, zdůvodněné nějakou potřebou, cílem, a imperativ

- **kategorický** (nepodmíněný) - existuje pouze jeden a platí nutně pro každou rozumovou a svobodnou bytost. Opírá se totiž pouze o postuláty svobody a rovnosti, které rozumová bytost musí uznat, protože jinak by se dostala do sporu sama se sebou.

První formulace kategorického imperativu zní:

„Jednej tak, jako by se maxima tvého jednání měla na základě tvé vůle stát obecným přírodním zákonem.“

Z toho pak odvodil i druhou formulaci kategorického imperativu:

„Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“

„Nemá-li podle Kantovy mravouky ani jednotlivý člověk snižován býti za prostředek, tím méně celý národ. Kant má neobmezenou úctu před individualitou, neboť osobnost jakožto ohnisko mravnosti jediné zakládá nejvyšší a nepodmíněnou hodnotu člověka. Odtud svítá všechno vyšší – na ní je založena společnost, možnost kultury a pokroku. Jako jednotlivec má i národ svou individualitu, jižto hledí zachovat.“²⁸³ důvody v principu mravnosti.²⁸⁴

²⁸² „postulovat“ = tvrdit něco, co nelze dokázat

²⁸³ Durdík, Josef. O Kantově Kritice čistého rozumu. Přednáška ve stoletou ročníci díla Kantova ve valné hromadě Filosofické jednoty dne 27. října 1881. Proslovl Dr. Josef Durdík. 2. vyd. Praha: nakladatelství J. Otty, 1896, s. 177

²⁸⁴ Kant, Immanuel. Kritika praktického rozumu. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1996, s. 68 – 69

Roku 1797 vyšla „Metafysika mravů“, která byla zobrazením autorových představ z pohledu filozofie práva. Právo představuje pro Kanta součást mravnosti.

Kant chce mravní rozhodování oprostit od zkušenosti a nahodilých jevů a mravnost postavit jako součást rozumu. Mravnost omezuje na pouhé rozhodování. Zdůrazňuje, že na dobrém rozhodnutí nic nemění ani fakt, že by toto rozhodnutí mělo velmi špatné následky. Vznik špatných následků se už rozhodnutí netýkají – toto slabé místo Kantovy etiky smýšlení kritizoval Max Weber v rámci přednášky „Politika jako povolání“.

Podle Kantova výkladu je **poznatek** syntetickým soudem. Takový však můžeme uskutečňovat pouze na základě zkušenosti, případně na základě daných a zjištěných pojmů. Poměříme metafyziku a svou filozofií: **metafyzika** věřila, že i **Boha je možno dokázat**, kdežto **Kantova filozofie** tvrdí a dokazuje, že je **možné věřit jen v Boha**.

„Podle Kanta existují **dvě okolnosti, které určují, jak lidé vnímají svět**. První jsou **vnější** vztahy, o nichž nemůžeme vědět nic, dokud je nezaznamenáme smysly. Můžeme jim říkat „**materiální**“ poznání. Dále existují **vnitřní** vztahy v člověku samotném – například to, že všechno vnímáme jako události v čase a prostoru a ještě navíc jako procesy, které jsou v souladu s nezlomným zákonem příčinnosti neboli kauzality. To můžeme nazvat „**formou**“ poznání.“²⁸⁵

Ke konci života měl výrazné problémy s pruskou cenzurou.

Zemřel dne 12. února 1804 v Královci v nedožitých 80 letech. "Město, univerzita a obyvatelstvo Königsbergu (Královce – poznámka autorky) mu připravili velkolepý knížecí pohřeb“²⁸⁶ K poslednímu odpočinku byl uložen v dnes již zničeném Královeckém dómu.

Na ruské univerzitě v Královci je umístěna pamětní deska (Obrázek č. 28) se slavným Kantovým citátem:

²⁸⁵ Gaarder. Jostein. Sofiin svět. 2. vyd. Praha: Albatros, 2006, s. 268

²⁸⁶ Wikipedie. Immanuel Kant. [online].[cit. 2013-02-09]. Dostupné z: http://sk.wikipedia.org/wiki/Immanuel_Kant#Kantov_.C5.BEivot

**„Dvě věci naplňují mysl vždy novým a rostoucím obdivem a úctou,
čím častěji se jimi mysl zabývá:**

hvězdné nebe nade mnou a mravní zákon ve mně.“²⁸⁷

„Kant se přimlouval, aby byl zřízen „svaz národů“. Ve svém spise „K věčnému míru“ psal o tom, že by všechny země měly založit jakýsi „svaz národů“, jenž by se staral o mírové soužití mezi různými národy. Taková společnost byla založena až po první světové válce, tedy 125 let poté, co v roce 1795 Kantův spis vyšel. Po druhé světové válce byla „Společnost národů“ nahrazena Spojenými národy, OSN.“

²⁸⁷ Gaarder. Jostein. Sofiin svět. 2. vyd. Praha: Albatros. 2006, s. 278 - 279

SHRNUTÍ

Filozofie od 17. století do začátku 20. století se zabývá zejména celospolečenskou problematikou - možností poskytnout záruku přirozených lidských práv, práva občana na provádění společenské kontroly, rozdělením moci mezi panovníka a parlament, řešením moci zákonodárné a výkonné v rámci společnosti, později pak rozdělení moci mezi parlament, justici a vládu. Dále se zabývá pozitivním rozdělením vlády, trestáním zločinů, náboženskými svobodami, přirozeným rozvojem osobnosti a smyslovou zkušeností člověka. Neopomíjí ani téma školního vzdělávání pro příslušníky všech společenských tříd. Koncem sledované etapy řeší morální dilema člověka, uvažuje a analyzuje hypotetický a kategorický imperativ, možnosti a nemožnosti poskytnutí důkazů o boží existenci.

5 POHLED NA AXIOLOGII V SOUČASNOSTI, VAZBA AXIOLOGIE NA SOUČASNOU PEDAGOGIKU, UKÁZKY NÁZORŮ SOUČASNÝCH AUTORŮ

Ve druhé polovině 19. století došlo k zásadním změnám v politickém a kulturním životě, které odstartovaly závažné změny v politickém členění Evropy. Představitelé nově vzniklých států řešili situaci, se kterou se dříve nesetkali. Do životní situace obyvatelstva výrazně zasáhla první světová válka následovaná hlubokou hospodářskou krizí, nástupem fašismu a další světovou válkou. Poválečné rozčlenění Evropy mezi vítězné mocnosti se projevilo rozdělením na západně a východně orientovanou politikou jednotlivých zemí.

Kromě politických změn došlo k prudkému rozvoji technologií, informačních systémů, vlivu masmédií. Současnou společnost trápí nezaměstnanost, sociální problémy, stárnutí populace, ale také problémy celosvětové, tedy problematika životního prostředí, globalizační boom...

Projevuje se další hospodářská krize, podniky hledají levnou pracovní sílu, nová odbytíště, snaží se inovací výrobků přinést nové myšlenky a zajímavější výrobky mezi spotřebitele...

Sami na sobě nebo na svých nejbližších můžeme pozorovat, jakým způsobem ovlivňuje hospodářská, politická, kulturní a sociální situace život každého jednotlivého občana České republiky.

Na několika dalších stranách seznámím čtenáře s pozadím vzniku České republiky. Pomocí příkladu pracovního a osobního života Tomáše Garriqua Masaryka přiblížím zejména politické a hospodářské poměry jeho doby na území Evropy i USA.

5.1 TOMÁŠ GARRIQUE MASARYK

První prezident a tvůrce Československa, národem označován jako „tatiček - osvoboditel“ nebo „tatiček Masaryk“ (Obrázek č. 29). Po celý život zastával krédo: „Mravnost, to je poměr člověka k člověku.“²⁸⁸ Hodnoty lze spatřovat v jeho krédu: být objektivní, tolerantní, ale pevný a důsledný.

Narodil se v Hodoníně 7. března 1850. „Protože ten den byl v kalendáři zasvěcen jménu Tomáš, ... využili té okolnosti a kloučka pojmenovali podle patrona – Tomáš.“²⁸⁹ V matrice byl zapsán pod příjmením Massařík. Proti tomu však protestoval otec – Slovák²⁹⁰, který se podepisoval Mässarik, tedy česky jako Řezníček. Nakonec se rozhodli tak, že chlapec se narodil na Moravě, budou tedy užívat českou formu příjmení – po „r“ budou psát „y“ – a konečná podoba příjmení „Masaryk“ byla dohodnuta.

„Matka byla z moravského německého města Hustopečí a jmenovala se dívčím jménem Terezie Kropáčková. Byla Němka, ačkoli se její rodiče přistěhovali do Hustopečí z Hané. Sloužila také jako děvče ve Vídni; po moravsku začala mluvit až jako vdaná.“²⁹¹ Po Tomášovi se narodili ještě další dva chlapci – Ludvík a Martin – a děvčátko. To však brzy zemřelo.

Mamince bylo v době Tomášova narození 36 let, byla o 10 let starší, než otec. Svatbu měli 15. srpna 1849 a nevěsta byla ve třetím měsíci těhotenství. Byla kuchařkou v panské rodině, Moravanka, ale mluvící německy; otec byl pouhý podkoní. Rodina se často stěhovala – důvodem byl odchod za prací, kam šafář nařídil. Během Tomášova dětství se stěhovali z Hodonína do Mutěnic, Čejkovic, Čejče a nazpět. Všechny domky, kde žili, byly nužné s doškovou střechou. Rodina se později rozrostla – narodila se další dcera a dva chlapci. Z domků, kde žili, se dochoval pouze jediný – v Čejkovicích. V rodině se mluvilo německy –

²⁸⁸ Masaryk, T. G. Ideály humanitní – Problém malého národa – Demokratism v politice. Praha: Melantrich, 1968, s. 55

²⁸⁹ Mahler, Zdeněk. Ano, Masaryk. Praha: PRIMUS, 2002, s. 8

²⁹⁰ „Rodem byl uherský Slovák z Kopčan, psali ho Josef Maszarik.“ In Herben, Jan. Chudý chlapec, který se proslavil. 3. vyd. Praha: Česká expedice a DOLMEN, 1990, s. 7

²⁹¹ Herben, Jan. Chudý chlapec, který se proslavil. 3. vyd. Praha: Česká expedice a DOLMEN, 1990, s. 7 - 8

matka a česky – otec. „Také nábožensky byli zde lidé smíseni: katolíci s protestanty a židy, usídlili se tu dokonce helvíti a habáni.“²⁹²

Tomáš byl svědkem toho, jak byl otec bezdůvodně osočen svým nadřízeným, ve vzpomínkách uvádí: „Vídám často, jak někteří panští úředníci na mého otce jsou hrubí a povýšení. Kolikrát jsem spekuloval, jak jim to oplatit... Po lovu páni hodovali v myslivně a sluhům házeli zbytky a ti se o ně prali. Jednou jim cosi hodili, byly to nejspíš makaróny – lidé tomu říkali hlísty, ale to jim bylo jedno, rvali se o to jako zvěř. A já jsem zlostí a ponížením v breku zalezl do maštale...“²⁹³ Ke koním chodil rád už odmala – koně měl hodně rád. V maštali si často povídal s čeledínem, který prošel válkou a vyprávěl mu svoje zážitky. „Za čas Tomáš na toho dvacetiletého veterána narazil ve veřejích: podruh tam visel oběšen na oprati. Ta sebevražda Masaryka poznamenala jako nezhojitelná jizva na celý život...“²⁹⁴

Velký vliv na Tomášovo osobnostní utváření měla matka – v domácnosti měla hlavní slovo, otec se rodině věnoval maximálně, ale do služby chodil velmi brzy ráno a vracíval se pozdě večer. Matka byla pro děti jistotou, představou určitého řádu a bezpečí.

Dalším, kdo osud chlapce výrazně ovlivnil, byl čejkovický kaplan František Satora – byl nepoddajný, měl pevnou páteř a tvrdou hlavu, rebeloval bez ohledu, jaké to bude mít následky. Z kazatelny veřejně přiznal svoje hříchy i to, že v čejkovickém okolí pobíhá několik jeho potomků. V tomto příkladu viděl Masaryk rozpor církevních dogmat a přirozenosti.

Když chlapec dorostl, nastaly mezi rodiči spory, zda nechat hochu vyučit (aby přinesl do rodiny nějaký ten peníz) nebo ho dát na studia. Tatínek prosazoval vyučení, maminka studia. Spor vyřešil kaplan, který objevil v chlapci nadání... Tatínek tentokrát prosadil svou a vypravili chlapce do Vídně, aby se vyučil zámečnickem. Tato práce ho však neuspokojovala a po šesti týdnech z učení utekl. Tatínek ho „za trest“ dal do kovárny,

²⁹² Mahler, Zdeněk. Ano, Masaryk. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 10

²⁹³ Mahler, Zdeněk. Ano, Masaryk. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 10 - 11

²⁹⁴ Mahler, Zdeněk. Ano, Masaryk. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 11

aby zde dělal pomocníka. Když přinášel vodu od studny, všiml si hoča náhodně procházející kaplan Satora. Po rozhovoru s rodiči byl Tomáš vypraven do Brna na německé gymnázium. Bylo mu čtrnáct let a musel se o sebe starat sám, rodina neměla dostatek finančních prostředků.

„V jeho okolí se mluvilo stále německy, němčina byla i vyučovacím jazykem. Na gymnáziu se naučil řecky a latinsky a vedle těchto klasických jazyků ovládl angličtinu a francouzštinu. Jen s češtinou dlouho zápasil.“²⁹⁵

Studijní výsledky nebyly nijak uspokojivé – škola ho v jeho rozletu brzdila. Byl typickým samoukem. Zpočátku zažil dost hladu, ale podařilo se mu najít práci v rodině policejního presidenta Antona Le Monniera – vyučoval jeho syna, který měl obrnu, a ta zpozdila chlapcův vývoj. „U Monnierů čtyři roky bydlel.“²⁹⁶ V domácnosti měl přístup ke knihám, ochránce mu zaplatil předplatné do divadla – a protože pan domácí uznal, že Masaryk je nadprůměrný nejen intelektem, ale i vybraným chováním, byl přijat do rodiny. Dostal přezdívku „Massa“. Zde měl přístup a možnost účastnit se závažných debat ve společnosti, která se v rodině scházela. Zde si uvědomil, jak byli Češi v rámci Rakousko-uherské monarchie odsunuti a nedošlo ke zrovnoprávnění tak, jako s Maďary. Tomáš si prostudoval podvrtný spisek „Pláč koruny české“, který policejní prezident vlastnil. Považoval se za Čecha a stavěl se na stranu utlačovaných. Ve škole protestoval proti profesorovi řečtiny a latiny. Vyučující četl starořecké texty německým způsobem (např. Zeus četl Cois) – českým způsobem ji tedy četl Masaryk – dostal zhoršenou známku z chování.

Mnohem závažnější delikt byl, když odmítl účast u povinné zpovědi. Katechetovi dokazoval, že „zpověď nikde v bibli není uváděna a že podle jeho názoru jde o dost lacinou vymyšlenost – člověk může páchat nepravosti, vyzpovídá se, dostane za pokání třikrát se pomodlit Zdravas a vesele si může hřešit dál... A pan ředitel mu pravil: „Poslyšte, já těm kněžovským nesmyslům rovněž nevěřím, ale jednou jsem státní úředník, a tak musím jednat podle předpisů.“ Na což student reagoval značně opovážlivě: „Kdo jedná v rozporu

²⁹⁵ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 11

²⁹⁶ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 11

se svým přesvědčením, je šuft!“ Ředitel se proti němu vrhl, že ho ztrestá, ale Masaryk uskočil ke kamnům, popadl pohrabáč a postavil se na obranu – za což byl vyloučen z gymnázia.²⁹⁷

V osmnácti letech se bezhlavě zamiloval do dcery své bytné Antonie. Chtěl si ji vzít za ženu, ale zjistil, že svou lásku pouze předstírá a její láska je vykalkulovaná – poté, co se o své domněnce přesvědčil, tento vztah ukončil.

Šel se rozloučit k Le Monnierům, ale policejní ředitel mu oznámil, že byl povýšen, budou se stěhovat do Vídně a studentovi nabídl, že ho vezmou s sebou. Zajistil pak ještě, že Masaryk nemusel rukovat na vojnu a zajistil mu nástup do akademického gymnázia, které mělo velmi dobrou prestiž.

Ve Vídni viděl na vlastní oči důsledky hospodářského otřesu a finančního krachu – zhroutily se některé banky, lidé přišli o celoživotní úspory, spekulanti před věřiteli páchali fingované sebevraždy i fingované pohřby... Le Monnier neunesl tuto situaci a náhle zemřel. Masaryk přišel o chleboďárce, ale štěstí se mu opět naklonilo – dostal nabídku práce vychovatele do rodiny dr. Schlesingera, generálního ředitele Anglo-rakouské banky, později vychovával i v rodině Steinů. V domě bydlel, stravoval se a vychovával děti bankéřů – měsíčně dostával mzdu 100 zlatých, což byl obnos značný. Naučil se, že se nesmí nechat pohltit chudobou, ale ani bohatstvím, za majetkem se nehnal.

Na vídeňské univerzitě ho výrazně ovlivnil profesor Franz Brentano. Původně byl dominikán, ale „poté, co papež prosadil dogma o své neomylnosti“²⁹⁸, odešel z církve. Masaryk jeho myšlení obdivoval slovy: bylo jako břitva!

Masaryk byl člověk nesmírně hloubavý. Když se zabýval problémem nesmrtelnosti duše, nechal se dokonce zapsat na stáže v pitevně, aby byl při tom, když se zkoumalo, co z člověka zůstává po smrti.

²⁹⁷ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 16 - 17

²⁹⁸ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. Praha, Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 19

Během vysokoškolských studií začal pracovat v Akademickém spolku, v němž se shromažďovali vlastenci z Moravy i z Čech a tento spolek sám finančně podporoval. Přijal vlastenecké jméno Vlastimil. Zajímali se o práci poslanců z českých zemí, kteří konečně byli mezi zástupci ve vídeňském parlamentu.

V době svého vídeňského pobytu se seznámil s Annou Chotěnovskou. „Začínající vztah ale zničil dívčin bratr, který si chtěl od Masaryka půjčovat peníze a na oplátku mu nabízel svou sestru. To Masaryka urazilo a s Annou se rozešel.“²⁹⁹

Po úspěšném obhájení doktorské práce začal psát soubor devíti článků „Teorie a praxe“ – zamýšlel se v nich o politice, která má být podložena mravností, která usiluje o rovnoprávnost mezi národy, podporuje pokrok a opírá se o vědu a osvětovou činnost. V té době mu bylo 26 let – touto prací vstoupil do politického života.

Dr. Schlesinger byl s prací Masaryka velmi spokojen a hradil mu – stejně jako svým dětem – veškeré náklady na dovolenou v Itálii a další studium na tehdy nejlepší univerzitě – v Lipsku. Zde se Masaryk ihned zapojil do filozofických debat, ubytoval se u vdovy Goeringové, která pronajímala studentům pokoje. Dcera paní bytné mu hodně vyprávěla o studentce z Ameriky Charlottě Garriqueové. Američanka ho zaujala už z pouhého vyprávění. Dcera paní bytné se tedy rozhodla dívku pozvat na návštěvu – při ní se seznámili s Masarykem. Masaryk byl okouzlen! Ihned jí napsal dopis s příslibem manželství. Její odpověď byla zamítavá – měla strach, že by mu ve svazku nestačila... Dohodli se, že rychle dokončí habilitační práci, aby se stal docentem a uživil rodinu a mohl si zajistit místo univerzitního učitele – a pak do roka bude svatba. Charlotta se vrátila do New Yorku, on do Vídně.

Ještě předtím, než se seznámil s Charlottou, byla jeho přítelkyní Zdenka Šemberová, s níž se seznámil roku 1874 v salónu jejího otce ve Vídni. Vyměnili si hodně dopisů, psal jí básně. V době jejich vztahu odjel na studia do Lipska. „Jejich přátelství se rozbilo

²⁹⁹ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 12

ve chvíli, kdy jí zamilovaný Masaryk nadšeně referoval o Charlottě. To zhrzená milenka neunesla.³⁰⁰

Habilitační práci psal na téma sebevražda. Tento námět ho trápil již od dětství, kdy objevil ve stáji u koní oběšeného přítele. „V době, kdy Masaryk na spisu pracoval, bylo v Evropě prokázáno již padesát tisíc sebevražd ročně. Spatřoval v tom důkaz, že společnost je chorá a svět skoná. A snažil se dopátrat příčin: soustředil poznatky všech vědních odvětví – od historie přes filosofii a sociologii až po psychologii. Dospěl k závěru, že tento jev je zřejmě vyvolán tím, že člověk se odklonil do Boha, že převzal roli Boha, že se sám za Boha prohlásil... Bylo jaksi patrné, že člověk se buď musí pověsit na Boha, anebo se pověsí na hřebík. Masaryk navíc zjistil, že lidská krize nemusí vyústit jenom v sebevražednost – postihne-li člověka agresivního, může se projevit zabíjením jiných... snažil se dospět nejen k analýze, ale i k odpovědi. Jeho rozbor je znamenitý, odpověď ale velice prostá: Masaryk se dopracoval k tomu, že východisko je v novém náboženství, v opravdové zbožnosti. Vlastně se vrátil k jistotě, jakou byl prostoupen v dětství, od maminky.“³⁰¹ Habilitoval v roce 1878, krátce po získání doktorátu

Pak obdržel telegram z Ameriky, že Charlotta byla vážně zraněna při dopravní nehodě a že je nepohyblivá. Okamžitě se vypravil do Ameriky – dívka se ze zranění a šoku rychle vzpamatovala a čekala na Tomáše v přístavu – do měsíce byla svatba. Cesta za dívkou byla komplikovaná. Lodi, na které se Tomáš plavil, hrozilo potopení. Naštěstí dorazili po mnoha komplikacích v pořádku. „Měl neuvěřitelné štěstí – ztroskotala až při následující plavbě.“³⁰² Na svatební smlouvě se poprvé podepsal z úcty ke své ženě – Tomáš Garriquet Masaryk.

Kniha „Sebevražda“ ho rázem proslavila, a tak v roce 1882, kdy došlo k rozdělení Karlovy univerzity na českou a německou, byl povolán do Prahy jako řádný profesor filozofie české Karlovy Univerzity.

Na jeho přednášky do Klementina chodili Slovák, filozofující astronom Milan Rastislav Štefánik, později také sociolog Edvard Beneš. Masaryk přednášel i pro veřejnost, a to v domě

³⁰⁰ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 13

³⁰¹ Mahler, Zdeněk. Ano, Masaryk. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 26 - 27

³⁰² Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 14

U Halánků, kde Vojtěch Náprstek shromažďoval pražskou inteligenci, založil zde „Americký klub dam“ a české ženy prostřednictvím tohoto klubu seznamoval s moderními zařízeními pro domácnosti (např. šicí stroj). Členkou klubu se stala i Charlotta Masaryková.

Vždy bojoval proti předsudkům a nepravdám, položil si základní otázku, zda lze budovat budoucnost na lži. V duchu tohoto kréda bojoval proti nepravosti rukopisů Královédvorskému a Zelenohorskému „nalezeným“ Václavem Hankou v kostelích v letech 1817 a 1826. Staročesky psaná básnická díla, údajně ze 13. (Rukopis Královédvorský) nebo i 10. století (Rukopis Zelenohorský) – měly být důkazem dávné minulosti Čechů, jako například u Němců, Jihoslovanů, Skandinávců aj. Že se jednalo o falzifikáty, objevil sám Masaryk s Gebauerem, Gollem, Krausem aj. naštěstí ještě předtím, než je jako falzifikáty označili v zahraničí.

Rozpoutala se proti němu obrovská štvánice, udání na něho putovalo do Vídně, byly snahy vypudit ho z univerzity. “Měl působit jako mimořádný profesor pouze tři roky s tím, že pak bude povýšen na profesora řádného, musel čekat čtrnáct let, což bylo citelně spojeno s platem.”³⁰³

Za otcovy názory byla nepřímo trestána i jeho rodina. “Jeho domácí také věřil v pravost Hankových podvrhů a Masaryk se musel i s rodinou vystěhovat.”³⁰⁴

“Eliška Krásnohorská nebo Hejduk, psali verše tohoto typu: “Vás věru nezrodila matka česká, spíš netvorná, zlo sálající saň, jež nad hlavou nám perutěmi pleská a stále žádá české krve daň.”³⁰⁵ Nadávek bylo hodně, že by vydaly na knihu.

V tomto období se manželům narodil první syn Jan. Charlottě pomáhala v domácnosti Masarykova matka. Brzy však zemřela. Během krátkého času se rodina rozrostla o další čtyři děti.

³⁰³ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 33

³⁰⁴ Budinský, Libor. *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 17

³⁰⁵ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 33

Ve výchově i ve vztahu ke svému okolí uplatňoval Masaryk zásadu: “Cti otce svého i matku svou!” Já myslím, že máme k tomu přidat: A měj úctu k duši svého dítěte! Pamatuj na generace budoucí! Naše láska budiž tedy vzájemná, ale nepřestávej na vzájemnosti.”³⁰⁶

O hudební stránku výchovy dětí se starala matka Charlotta – například z Jana vychovala vynikajícího klavíristu (hudbou se živil krátký čas při pobytu v Americe).

Další obrovský celonárodní spor, do kterého Masaryk zasáhl, byla tzv. hilsneriáda. Tehdy šlo o to, že v lesíku poblíž Polné na Jihlavsku, bylo nalezeno tělo zahražděné Anežky Hružové. Přesto, že dívka byla podřezaná, na místě činu chyběly stopy krve. Vyšetřovatelé tedy došli k závěru, že se jednalo o rituální vraždu provedenou židem za účelem získání krve křesťanské panny nutné pro přípravu macesů. Obviněn byl místní pobuda Leopold Hilsner. O případu se zpívaly kramářské písně, vztahy mezi katolíky a židy byly velmi napjaté. Masaryk se rozhodl okolnosti prověřit. Zjistil, že zabražděná byla zřejmě již mrtvá do lesíku přenesena, v pověsti o židovském rituálu vidět nedozírný problém... Byl obviňován, že dostává od židů obrovské sumy, noviny byly plné jeho karikatur, nenávist ještě víc rozdmýčával Rieger, předák politického života. Při snaze vysvětlit svůj postoj na univerzitní půdě, byl z prostor doslova vyštván, na Charlottu, čekající před budou zaútočil rozběsněný dav. Masaryk chtěl odejít do Ameriky a tam se živit výrobou českých buchet a koláčů pro krajany – manželka mu tento krok rozmluvila. Opatřil si tedy revolver a zbrojní průkaz a trénoval střelbu.

Syn Jan Masaryk o svém otci říká: “á vždycky cítil, že si Židé zaslouhují, aby se jim pomohlo... Kdyby můj táta nebyl ve svém krásném životě udělal nic jiného, než že se zastal chudáka Hilsnera, byl by pro mne pořád nejslavnější člověk na světě.”³⁰⁷

Roku 1892 se mělo oslavovat 300. výročí narození J. A. Komenského – tyto oslavy však byly habsburským dvorem zakázány, zákaz platil na oslavy ve školách. Masaryk na projev odporu uspořádal řadu přednášek. Rozzuřené kněžstvo proti němu vyvolalo několik

³⁰⁶ Masaryk, T. G. Ideály humanitní – Problém malého národa – Demokratism v politice. Praha: Melantrich, 1968, s. 57 – 58

³⁰⁷ Fischl, Viktor, Hovory s Janem Masarykem. 1. vyd. Praha: Česká expedice a Riopress, 1996, s. 58

soudních sporů; byl obžalován z urážky kněžského stavu, protože se zastal svého kolegy profesora, kterého udal farář a tím se mu postaral o zastavení úředního postupu. Masaryk byl obviněn třemi sty osmi kněžími! Jejich jmenný seznam byl napsán na 13 spisových stranách. Podobně jako Sokrates prý kazí mládež! “Žádali, aby Masaryk byl exemplárně odsouzen a aby všem hradil soudní výdaje, tedy 308x.”³⁰⁸ Masaryk prokázal oprávněnost svého tvrzení, ale s tím se církev nesmířila. Vymyslela si ještě další a výraznější proces, který sledoval i císař – Masaryk byl obviněn z rušení náboženství. Hrozilo, že bude zbaven profesury, hrozilo vyloučení ze všech rakousko-uherských univerzit. “Když mu právní zástupce dr. Bouček předával obžalovací spis, který měl 220 stran, třásl se mu ruce. Masaryk na to pravil: “Klid – já už se nějak užívím. V nejhrošším případě se odstěhujeme do Ameriky a začneme péct koláče a buchty.”³⁰⁹

Soudce, který měl v procesu rozhodovat, si naštěstí krátce před procesem přečetl časopis *Die christliche Welt*, v němž byla studie dokazující, že Masaryk je zajímavý náboženský novátor. Na základě této četby Masaryka osvobodil. Poprvé dav čekající před soudní budovou jásal a vítal osvobozeného Masaryka bouřlivým potleskem.

Pro moderní víru Masaryk často uváděl citát z bible: “Bůh láska je – kdo nemiluje bližního, jehož vidí, nemůže milovat Boha, jehož nevidí – kdo by řekl, že miluje Boha a bratra svého nenáviděl, je lhář.”³¹⁰ Tomuto mottu se celý život podřizoval.

Po tomto procesu pozval vůdce Staročechů Rieger Masaryka na návštěvu a chtěl ho získat na svou stranu – od této chvíle ho začal považovat za otce národa i přesto, že Masaryk na jeho nabídku nepřistoupil. Přistoupil však na stranu Mladočechů a stal se poslancem ve Vídni. Zde prosazoval, že žádný národ nesmí být nadřazen druhému, není správné rozsévat nacistický separatismus, žádný národ není ten vyvolený. “Masaryk si prostudoval knihy von Hartmanna a Lagerdeho a Mommsena a Schönerera a von Gumreichra a Walskera i nejnovější Naumanovu “Mitteleuropu” (narazil dokonce na požadavek, aby Češi byli vysídleni na jihovýchod Evropy, do Bosny a Hercegoviny).³¹¹ Poté se ptal, zda může

³⁰⁸ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 38

³⁰⁹ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 38

³¹⁰ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 39

³¹¹ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 41

být Rakousko zárukou pro české země a jestli je u Rakušáků možno hledat jakoukoliv záruku pro další budoucí vývoj. Svůj poslanecký mandát složil. Několik let sepisoval projekt moderní české politiky - Českou otázku, Naši nynější krizi, studii o Husovi, monografii o Havlíčkovi a Otázku sociální.

Masarykovi bylo jasné, že na území Čech ještě nenastaly ty správné podmínky pro snahy odtrhnout se od Rakouska – Uherska. Chtěl dokázat, že Čech nebude symbolem ustrašenosti.

V necelých 65 letech se vydal na čtyřletou cestu. U příležitosti 500. výročí upálení Mistra Jana Husa, dne 6. července 1915 přednesl projev a vyhlásil zahájení československého odboje: „Pokud zachováme pasivitu, ztratíme úctu nejen Evropy, leč především sebeúctu – ani pes se nedá tak beztrestně bít!“³¹² Začali se k němu přidávat jeho žáci Štefánik a Beneš. Vypracovali program, oslovili zahraniční krajanské spolky a organizace ve Francii, Anglii, Itálii, Rusku a Americe. Amerika pomohla finančně, ve Francii, Itálii a v Rusku se začala utvářet československá zahraniční armáda.

Protimasarykovské snahy se projevovaly v několika frontách: část poslanců podporovala Habsburky (zejména podpora církve a socialisté), další skupina vyčkávala a chtěla sledovat vývoj, podle toho se pak rozhodnout, třetí skupina byla protihabsburská. Masaryk působil taky protihabsbursky, ale spoléhal na pomoc západu, kdežto proti Masarykovi se stavěla druhá větev protihabsburské skupiny – ta hledala záštitu v Rusku. Vůdcem této skupiny byl Karel Kramář, prosazoval připojení i Rusku, kdy svatováclavská koruna bude posazena na hlavu romanovského cara. S touto myšlenkou se Masaryk nehodlal smířit. Zvrat ve vývoji nastal, když byla ruská armáda poražena a začala trvale ustupovat. Vize Kramáře se zhroutila, byl zatčen, odsouzen k trestu smrti – život mu zachránila amnestie vyhlášená z důvodu úmrtí Franze Josefa.

V zahraničí pracovaly pro Masaryka skupiny, které byly sledovány tajnou policií. Masaryk cestoval pod cizími jmény, pomáhali například i významní umělci: Emil Filla, Ema Destinová, František Kupka... Policie kontrolovala Masarykovu domácnost, prováděla časté domovní prohlídky, Charlotta byla vyslýchána, Masaryk byl zbaven profesury a platu,

³¹² Mahler, Zdeněk. Ano, Masaryk. 1. vyd. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 54

odsouzen k smrti jako velezrádce, byla zadržována rodinná korespondence, syn Jan musel odejít na frontu, Herbert tragicky zahynul (některé zdroje uvádějí: „Tři měsíce po otcově odchodu se Herbert nakazí tyfem a umírá.“³¹³). Dcera Alice byla vězněna a Masaryk dostal ultimátum: buď odbojovou činnost ukončí, nebo bude pověšena. „Po protestní akci amerických žen, které prostřednictvím prezidenta Wilsona a jeho velvyslance intervenovaly ve Vídni, byla Alice v polovině roku 1916 propuštěna.“³¹⁴ Masaryk původně uvažoval o návratu do země, aby dceru zachránil – věděl, že bude popraven. Po dceřině propuštění zůstal v zahraničí. Rodina byla bez prostředků, žila pouze z pomoci přátel.

Masaryk chtěl v Rusku sjednotit všechny spolky krajanů a k tomu mu pomohl fakt, že se českým vojákům bojujícím u Zborova podařilo vyhrát slavnou bitvu. Ruští velitelé se jim klaněli k zemi, Masaryk z 200.000 zajatců vybudoval armádu o 70.000 vojáků. Bylo těžké zajatce přesvědčovat: prošli strašnými podmínkami v zajateckých táborech a zákopech, kdo se odvážil vstoupit do armády, věděl, že v případě zajetí budou popraveni. A právě v tomto období propukla Leninova Říjnová revoluce a veškerou situaci změnila.

V květnu 1918 doplnul Masaryk do Chicaga, kde ho uvítalo 200.000 krajanů. Mocnosti se nedokázaly sjednotit v názoru, jak mají legie dále postupovat: Francie žádala přesun na západní frontu, Anglie je chtěla pozdržet na Sibiři, Amerika nebyla ještě rozhodnuta. Masaryk vypracoval „Prohlášení nezávislosti“, odeslal je do Bílého domu a ve stejný den s obsahem prohlášení seznámil tisk. Prezident Wilson Masarykovo Prohlášení podpořil a 18. října 1918 odmítl nabídku kompromisu císaře Karla. Habsburská monarchie kapitulovala. Československý lid provedl dne 28. října 1918 převrat a byla ustavena samostatná svobodná Československá republika.

„O svém zvolení československým prezidentem se prý dozvěděl při obědě... Masaryk jí, když mu přinesou telegram. Nedbale jej rozloží a přečte, pak telegram složí do kapsy. Nic na sobě nedává znát. Až když se ho zeptají, co mu to poslali, sdělí jim, že se stal prezidentem. Prvním českým vládcem od smrti krále Jiřího z Poděbrad.“³¹⁵

³¹³ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 18

³¹⁴ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 18

³¹⁵ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 19

Po návratu do vlasti se stal prezidentem Československé republiky a vedl ji 15 let – politika byla vysloveně demokratická. Zvolen byl celkem čtyřikrát, a to v letech 1918, 1920, 1927 a 1934.

Svůj první prezidentský slib končil větou z Komenského Kšaftu: “Vláda věcí tvých se k tobě navrátí, ó lide český.”

“První, co udělal, byla změna prezidentských pravomocí v prozatímní ústavě. Když mu oznámili, že bude mít pouze reprezentativní postavení, postavil se proti: “Tož, to ne!” A tak si prosadil relativně široké pravomoci, od určování počtu ministrů po právo veta jednotlivých zákonů. Brzy měl téměř neotřesitelné postavení. „Masaryk prosadil do československé ústavy – a bylo to v ústavách světa poprvé - že žena je rovnoprávná.“³¹⁶ Masarykovou vizí bylo vytvořit z Československa obdobu Švýcarska.

„Svým dětem často opakoval Husovu maximu: „Hledej pravdu, mluv pravdu, slyš pravdu, chraň pravdu, miluj pravdu, uč se pravdě a braň pravdu až do smrti.“ Není divu, že jeho oblíbené heslo později ozdobilo prezidentskou standartu.“³¹⁷

Během svého prezidentského působení musel podepsat několik poprav. Činil tak s obrovským sebezapřením a pouze v případě, že se jednalo o velmi brutální činy. Trestů smrti podepsal jedenáct, přes čtyři stovky trestů smrti změnil milostí na dlouholeté vězení.

V roce 1930 vydalo Národní shromáždění zvláštní zákon: “Masaryk se zasloužil o stát.” Stalo se tak při příležitosti jeho 80. narozenin. Jinou zvláštností bylo jeho neomezené právo setrávat v úřadě: zatímco podle ústavy mohl být prezident zvolen pouze na dvě funkční období a pak až po sedmi letech, Masaryka se to netýkalo. Byl zvolen celkem čtyřikrát po sobě.”³¹⁸

Krátce před posledním zvolením (1934) prodělal mozkovou příhodu, částečně ochrnul po levé straně těla (končetiny), došlo k celkové změně chování a výraznému zhoršení paměti.

³¹⁶ Mahler, Zdeněk. *Ano, Masaryk*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství PRIMUS, 2002, s. 72

³¹⁷ Budinský, Libor. *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 15 - 16

³¹⁸ Budinský, Libor. *Deset prezidentů*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 22

„Už při volbě v květnu 1934 si starý pán nepamatoval text přísahy a nemohl hýbat pravou rukou. Měsíc před volbou ho postihla mozková mrtvice, po které také dočasně oslepl. Komolil slova a nemohl se podepsat. Pokoušeli se ho naučit podepsat se levou rukou, ale když to nesvedl, museli vytvořit podpisové razítko.“³¹⁹ ...Roku 1935 se zdravotní stav ještě zhoršil, opakovaly se další záchvaty mrtvice. „Nemohl mluvit, chodit, číst ani psát. Navíc ztrácel schopnost mluvit česky, a když něco řekl, používal angličtinu.“³²⁰

„Ze zdravotních důvodů abdikoval na prezidentskou funkci. Jako svého nástupce si vybral Edvarda Beneše³²¹ – to mu nedokázal odpustit Karel Kramář a reagoval v protikampaň článkem “Buď proklet kyrasa M.!” (slovo čtete pozpátku), roznášel pomluvy o Masarykově matce, která se vdávala jako těhotná, předtím sloužila v židovské rodině a že Tomáš je poloviční žid.

Abdikační projev přečetl 14. prosince 1935 kancléř Šámal a zakončil ho slovy: „Mám plnou důvěru, že vše půjde dobře, a dá-li Bůh, budu se na Vás ještě chvíli dívat, jak to vedete.“ Po abdikaci se Masarykův zdravotní stav upravil a zlepšil.

V létě 1937 se zdravotní stav prudce zhoršil. „V noci na 2. září uslyšeli z jeho pokoje slabý sten. Přiběhli k němu a našli ho v bezvědomí. Dali mu injekci pro povzbuzení srdce... Masaryk dostal zápal plic a rapidně se zhoršila činnost srdce... U lůžka se střídali jeho nejbližší – dcery, Jan Masaryk, manželé Benešovi. Poslední chvíle strávil ve spánku či v mdlobách, už nereagoval na žádné podněty. A 14. září v půl čtvrté ráno se jeho srdce zastavilo.“³²² (Obrázek č. 30).

Před Matyášovou bránou Pražského hradu začala Masarykova poslední cesta. Beneš přečetl projev a za vojenských poct byly Masarykovy ostatky převáženy na lafetě děla do Lán. „Celá trať z Prahy do Lán je roubená lidmi, kteří chtějí milovanému prezidentovi naposledy vzdát čest. Taková sláva se v českých dějinách nebude už nikdy opakovat. Masaryk

³¹⁹ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 29

³²⁰ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 29

³²¹ Původně ho měl ve funkci nahradit Antonín Švehla, ale nechtěl o tom ani slyšet (poznámka autorky).

³²² Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 29

je pohřben nedaleko Charlotty, o deset let později bude do rodinné hrobky uloženo i tělo nešťastného syna Jana.“³²³

5.1.1 TOMÁŠ GARRIQUE MASARYK OČIMA LÉKAŘE

“Zdá se nepochybné, že u T. Masaryka běželo o cévní příhodu mozkovou. Cévní příhoda mozková může být buď embolie (vmetek), jež ucpe cévu, nebo krvácení nebo trombóza (ucpání cévy sraženou krví). Embolii můžeme hned vyloučit” Vyskytuje se u mladších lidí (Masarykovi bylo 84) a předpokládá srdeční vadu. Nejčastější mozková příhoda u starších lidí je trombóza. Pro tu by zde svědčilo, že nedošlo, resp. Při opakovaných příhodách nedocházelo k bezvědomím. Ale rozsah neurologických obtíží; skleslý koutek ústní, úplné ochrnutí horní a velmi značné ochrnutí dolní končetiny se zdálo mluvit proti tomu. Přesto však krvácení u tak starého člověka by nepochybně vedlo když ne k smrti, tak k pak těžkému omezení hybnosti, že by byl pacient upoután na lůžko. Tomu však u Tomáše Masaryka nebylo: Procházel se, přijímal návštěvy a jezdil po lánském parku kočárem.”³²⁴

„Zřejmě zde šlo o celkové těžší mozkové onemocnění, protože zde byla amnestická afázie, kdy si pacient nevzpomíná na slova, gramatické vazby atd. Čeština může být obtížnější než angličtina, protože má mnohem složitější gramatiku. A tak se můžeme domnívat, že u Tomáše Masaryka šlo v jeho pokročilém věku o celkovou mozkovou arteriosklerózu, jež se projevovala svým neurologickým obrazem a navíc těžšími trombotickými příhodami, jež vedly k ochrnutí levých končetin a levého lícního nervu (skleslý ústní koutek). Schopnost řeči si Masaryk uchoval do poslední chvíle, kdy umíral na zánět plic.“³²⁵

5.1.2 OSUD MASARYKOVÝCH DĚTÍ

... a jaký byl další osud Masarykových potomků? „Herbert zemřel za války a zůstaly po něm dvě dcery. Janovo manželství se rozpadlo. Oblíbený politik zůstal bezdětný a krátce po únoru 1948 vypadl z okna Černínského paláce (už nelze zjistit, zda dobrovolně, náhodou

³²³ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 31

³²⁴ Lesný, Ivan. Druhá zpráva o nemocech slavných. 1. vyd. Praha: Agentura V. P. K, 1994, s. 127

³²⁵ Lesný, Ivan. Druhá zpráva o nemocech slavných. 1. vyd. Praha: Agentura V. P. K, 1994, s. 127

nebo za použití násilí). Také Alice zůstala sama. Po smrti své matky hrála roli první dámy, později emigrovala. Šťastný život neměla ani nejmladší Olga. Po studiu filozofie se vdala a porodila dvě děti – syny. Oba zemřeli v době druhé světové války. Leonard, který studoval ekonomii, vstoupil roku 1942 do britského královského letectva. Dosáhl hodnosti nadporučíka, ale zahynul v srpnu 1944 při leteckém neštěstí. Jeho bratr Herbert zemřel následujícího roku.³²⁶

V současné době, kdy píší tuto práci, řeší celá česká společnost problematiku navrácení církevních majetků – řeší ji v době obrovské státní zadluženosti, a i přesto, že podle sociologických výzkumů se proti tomuto kroku staví cca 80 % občanů republiky; zákon o navrácení církevního majetku prošel a byl schválen...

T. G. Masaryk se k problematice náboženství vyjadřuje: „...Řekl jsem, že náboženství na vyšších stupních usiluje o mravnost. Uznávám, že také náboženství církevní konalo dobré. Ale církevní mravnost nebyla vždy nejvyšší. Jaká je to mravnost, když církev ve jménu božím lidi páčila, když se v reformaci tisíce katolíků ubíjelo! Bylo to mravní, když u nás přišla protireformace (po bitvě na Bílé hoře r. 1620), když náš národ pokatoličtěn mocí, když 30.000 rodin musilo ze země uprchnout, když ¾ půdy vzato konfiskací? To byla mravnost? A co se děje podnes od církví? Dnes se nepálí člověk, ale když se ničí hospodářsky, společensky, politicky, je to méně? Je to mravnost? Potřebujeme vyšší mravnost, než posud se vyvinula, potřebujeme náboženství vyšší, náboženství vyhovující teoreticky vědě a vyhovující prakticky vyššímu mravnímu úsilí naší doby, úsilí po sociálních a politických reformách opravdu demokratických.“³²⁷

Jen pro informaci čtenáře a dokreslení jeho obrazu uvádím **stanovené podíly pro jednotlivé církve**, které stanovil kontroverzní zákon:

„Církve od státu mohou podle zákona dostat majetek v hodnotě zhruba 75 miliard korun. Budou muset ale prokázat, že na něj mají nárok a že jim byl zabrán v době mezi únorovým nástupem komunistů v roce 1948 a 1. lednem 1990.

³²⁶ Budinský, Libor. Deset prezidentů. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2003, s. 32

³²⁷ Masaryk, T. G. Mravní názory. Praha: Státní nakladatelství, 1923, s. 23 – 24

Stát vyplatí náhradu za 44 % majetku v držení obcí, krajů nebo soukromníků, finanční formou - ve výši 59 mld. Kč v průběhu 30 let, tedy 2 miliardy ročně. Stát nebude platit z této roční sumy úrok, ale připočte se k ní míra inflace.

Podle předběžných prognóz by celkový objem finančních prostředků se započtením pravděpodobného vývoje inflace v Česku do roku 2043 mohl pro církve znamenat přísun kolem 96 mld. korun.

Rozdělení částky 59 miliard korun mezi církve: (zaokrouhlené na nejbližší vyšší desetinné číslo):

Církev římskokatolická	- 47,2 miliard Kč
Církev československá husitská	- 3,1 miliardy Kč
Českobratrská církev evangelická	- 2,3 miliardy Kč
Pravoslavná církev v českých zemích	- 1,2 miliardy Kč
Apoštolská církev	- 1,1 miliardy Kč
Církev bratrská	- 0,76 miliardy
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	- 0,65 miliardy Kč
Jednota bratrská	- 0,60 miliardy Kč
Církev adventistů sedmého dne	- 0,52 miliardy Kč
Evangelická církev metodistická	- 0,37 miliardy Kč
Církev řeckokatolická	- 0,30 miliardy Kč
Starokatolická církev v České republice	- 0,27 miliardy Kč
Federace židovských obcí v České republice	- 0,27 miliardy Kč
Bratrská jednota baptistů	- 0,23 miliardy Kč
Evangelická církev augsburského vyznání v České republice	- 0,12 miliardy Kč
Luterská evangelická církev a. v. v České republice	- 0,11 miliardy Kč
Náboženská společnost českých unitářů	- 0,04 miliardy Kč

Stát vrátí 56 % majetku naturálně.

Stát bude první 3 roky přispívat z rozpočtu na mzdy duchovních a administrativy těchto církví plnou částkou jako doposud, tedy 1,5 mld. korun ročně. Většina těchto peněz

jde na platy duchovních, pouze 6,5 % na provozní náklady a opravy církevního majetku. Od 4. roku se částka každoročně sníží o 5 %.

K úplné majetkové odluce mezi zúčastněnými církvemi a státem v Česku dojde v roce 2030, tedy po 17 letech. Konec vyplácení ročních náhrad za nevydané nemovitosti skončí v roce 2043, tedy po 30 letech.³²⁸

Dne 22. února 2013 podepsal premiér České republiky Petr Nečas nezrušitelné smlouvy o navrácení církevního majetku s představiteli některých výše uvedených církví. K tomuto kroku se okamžitě vyjádřili představitelé ústavního soudu... Jak vše dopadne, uvidíme v dalších letech... V dalších letech, kdy bude hospodářství státu i nadále sužovat inflace – tedy problém, o jehož dopadu před takřka stoletím T. G. Masaryk řekl: „Inflace znamená okrást všechny chudáky.“³²⁹

S odkazem na výše uvedené řádky Masarykova abdikačního projevu, kdy uvedl: „Mám plnou důvěru, že vše půjde dobře, a dá-li Bůh, budu se na Vás ještě chvíli dívat, jak to vedete,“ mne napadá otázka: „Jak by se Masaryk díval na činy svých následovníků ze současnosti? Jak by je hodnotil? Jak by se vyjádřil k jejich morálce?“

Svůj názor si může utvořit každý čtenář této diplomové práce...

³²⁸ Wikipedie. Církevní restituce. [online].[cit. 2013-02-17]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/C%C3%ADrkevn%C3%AD_restituce_v_%C4%8Cesku

³²⁹ Herben, Jan. Chudý chlapec, který se proslavil. 3. vyd. Praha: Česká expedice a DOLMEN, 1990, s. 118

5.2 LENKA GULOVÁ

Lenka Gulová³³⁰ je představitelkou současné pedagogické generace. Jejím působištěm je Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, kde je asistentkou na katedře sociální pedagogiky a pracuje také v oblasti činnosti kabinetu multikulturní výchovy.

Po ukončení středoškolských studií se věnovala vychovatelské praxi v Bučovicích na středoškolském internátu a souběžně studovala na vysoké škole v Olomouci.

V oblasti pedagogiky se zabývá problematikou multikulturní výchovy, andragogikou a axiologií. Angažuje se v projektu rozvoje angolského školství v Kuitu a provincii Bié v Angole.

V rámci řešení problematiky české společnosti se spolupodílí na řešení projektů zaměřených na integraci romských obyvatel a migrujících cizinců do majority.

Na Pedagogické fakultě v Brně vyvíjí výraznou publikační činnost zaměřenou na výše popsanou problematiku.

Lenka Gulová pojem „hodnota“ vysvětluje takto: „Hodnota je slovo mnoha významů, vnímáme jeho veskrze pozitivní zvuk a důležitost pro náš život. Hodnoty jsou v obecném slova smyslu požadovány za nutné pro orientaci člověka, obzvlášť v kontextu dnešního komplikovaného světa, ve kterém se velmi složitě pohybují mnozí dospělí lidé, natož pak dospívající mládež a děti. V podstatě lze říci, že mnozí z nás neustále tápeme a hledáme smysl života a právě téma hodnot, vlastního hodnotového vidění světa v konfrontaci s hodnotami lidí kolem nás, nám může pomoci v poznání toho, co je pro nás důležité, co nás motivuje a podle čeho bychom se eventuálně mohli (a měli) orientovat.

³³⁰ Pedagogická fakulta. [online].[cit.2013-02-26]. Dostupné z: <http://www.muni.cz/ped/people/5686/cv>

V čem vlastně spočívá význam hodnot?

- v první řadě vytvářejí společenské závazky mezi lidmi,
- působí na individuální a kolektivní identitu (kdo jsem, kde jsou moje kořeny, kam patřím...)
- usnadňují orientaci ve složitých životních situacích (kterých v našem světě stále přibývá)
- vytvářejí jistoty ve vzájemném styku mezi lidmi a to bez ohledu na barvu pleti, vzdělání, národnost, inteligenci, atd. (tolerance, empatie, interkulturalita, ...)
- jsou důležitým spojovacím prostředkem mezi generacemi
- mohou ochraňovat potřebné, hendikepované, bezmocné a slabé.³³¹

³³¹ Gulová, Lenka. Výchova k hodnotám a hodnotová orientace současné mládeže. In Studie z teorie a metodiky výchovy II, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2006, s. 36 – 38, 40 – 42.

5.3 STANISLAV STŘELEČ

Docent Stanislav Střelec (nar. 1944)³³² je dalším představitelem současné pedagogické generace. Je bývalým studentem profesora Vladimíra Jůvy (1924 – 2005); dnes působí na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, žije v nedalekém Slavkově u Brna.

Po ukončení vysokoškolských studií působil v letech 1965 – 1971 jako učitel základní školy a získal potřebné zkušenosti díky každodennímu kontaktu s žákem i jeho rodiči. Od roku 1971 vykonává funkci vysokoškolského pedagoga.

V rámci své vědeckovýzkumné činnosti, psaní vědeckých a odborných publikací využívá bohaté pedagogické zkušenosti a inspirační zdroje, které v průběhu své praxe získal. Zabývá se například problematikou rozhodovacích rodičovských aktivit při identifikaci nadanosti dítěte, pregraduální přípravou studentů učitelství na spolupráci s rodiči žáků, názory učitelů na náročnost práce třídního učitele, problematikou učitelské a výchovné práce ve třídách s žáky různých etnik, rodinou jako edukačním prostředím, problematikou rodinného prostředí žáků v současných edukačních souvislostech, třídním učitelem z pohledu žáka, problematikou axiologické dimenze v koncepci teorie a metodiky výchovy, posuzováním a hodnocením funkce třídního učitele z pozice učitelů, činností třídního učitele z pohledu vedení škol, souvislou pedagogickou prací jako příležitostí pro přípravu studentů na výchovnou činnost třídního učitele, rodinou jako výchovným činitelem, dopravní výchovou v rámci rodinné výchovy, náměty pro pedagogickou praxi studentů učitelství zaměřenými na spolupráci učitele s rodiči žáků, srovnáním funkcí třídního učitele v českém a francouzském školství, výchovným působením školy, problematikou kázně a svobody ve výchově, diagnostikou, prognózami, sociogramy, sociologickými metodami, sociometrií, podporou zdraví žáků prostřednictvím třídního učitele, partnerskou spoluprací školy a rodiny, teorií a metodikou výchovy ve studiu učitelství, rodičovskými otázkami souvisejícími s začátkem školní docházky jejich dětí, klimatem střední školy z pohledu studentů učitelství, kooperací v edukačních vztazích mezi učitelem a rodiči žáků, předpoklady utváření dovedností učitele

³³² Pedagogická fakulta. [online].[cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/osoba/211#cv>

spolupracovat s rodiči žáků, utvářením dovedností umožňujících vznik kooperativního vztahu mezi třídním učitelem a rodiči žáků...

Vzhledem k výše uvedenému rozsahu a bohatosti vědecké a pedagogické činnosti je docent Stanislav Střelec řazen mezi významné pedagogické odborníky České republiky.

Například k problematice kázně autor uvádí: „Kázeň je nejčastěji objasňována jako společenský jev spočívající v dodržování stanovených nebo dobrovolně přijatých norem. Normy v této souvislosti představují řád (zákony, nařízení, pokyny, pravidla...), který zabezpečuje podmínky pro existenci jedince, sociálních skupin a fungování společnosti. S limity (normami) zavazujícími člověka k určitým způsobům chování a jednání souvisí jeho svoboda. Normy jsou bariérami, které mohou svazovat, omezovat nebo také vycházet vstříc realizaci individuálních, skupinových i společenských záměrů. Každá míra svobody vždy byla a je spojena s jistou mírou odpovědnosti a povinnosti. Jedním z cílů demokratické společnosti je vychovat člověka vnitřně svobodného, který zároveň přiznává totéž právo ostatním. Svoboda a respektování (dodržování) norem jsou dvěma stránkami socializace a seberealizace člověka jako individuality i jako člena určité sociální skupiny...“³³³

³³³ Střelec, Stanislav et al. Problém kázně a svobody ve výchově in Studie z teorie a metodiky výchovy II, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2006, s. 97

5.4 VLASTIMIL ŠVEC

Dalším v Brně působícím pedagogem je prof. Vlastimil Švec, narozený v roce 1947. Svou pedagogickou a výzkumnou činnost uskutečňuje na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity.³³⁴

Vědecky se zabývá například implicitním charakterem didaktických znalostí obsahu a jejich utvářením, pedagogikou v teorii a praxi, gradací pedagogických situací jako nástroje podporujícího rozvoj pedagogické kondice studenta učitelství, pedagogickou kondicí, klíčovými dovednostmi ve vyučování a výcviku, vztahem učitele a žáka...

Tento vztah popisuje takto: „Výchova je tedy vztah mezi vychovávaným (žákem) a vychovávajícím (učitelem, vychovatelem, rodičem), který je na jedné straně určován výchovnými cíli a na straně druhé „situací“ obou těchto partnerů – jejich schopnostmi, vlastnostmi, ale i motivy, potřebami a možnostmi. V procesu výchovy se mění nejenom žák, ale i učitel a tím se vlastně mění i vztah mezi nimi... J. Patočka (1997, s. 43)³³⁵ se odvolává v této souvislosti na výstižná slova básníka Antonína Sovy, který říká ve své básni Učitel žákovi:

„Přijde-li v cestu mi žák můj, rival, chci přinutit jej, aby zvítězil... Vítězit uč se, žáku můj, byť na mně, vždyť to i má čest.“ Učitel tedy působí tak, že nepoučuje, ale „nutí“ žáka, aby v plánovaných, ale i neplánovaných školních, ale i dalších životních situacích jednal a postupně bral za svá rozhodnutí odpovědnost a aby překonával v mnoha těchto situacích i obtíže, které jsou s jeho „vítězstvím“ (i nad sebou) zcela zákonitě spojeny.“³³⁶

³³⁴ Pedagogická fakulta. [online].[cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.muni.cz/people/190/cv>

³³⁵ Švec, Vlastimil. Sebereflexe učitelova výchovného působení. In Studie z teorie a metodiky výchovy I, Střelec, Stanislav et. al., 2. vyd. Brno, Katedra pedagogiky pedagogické fakulty MU, 2004, s. 43

³³⁶ Švec, Vlastimil. Sebereflexe učitelova výchovného působení in Studie z teorie a metodiky výchovy I, Střelec, Stanislav et. al., 2. vyd. Brno, Katedra pedagogiky pedagogické fakulty MU, 2004, s. 43 - 44

5.5 OSOBNOST UČITELE Z POHLEDU AXIOLOGIE

Současné školství se v procesu výchovy opírá o cíle stanovené a plynoucí z potřeb celospolečenských. „Zaměřuje se na kompetence, které společnost na základě stávajících sociálně – ekonomických podmínek považuje za cenné a užitečné.“³³⁷ Základní školy pracují a řídí se Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání (RVP ZV) a tomuto programu předcházela dříve již vypracovaná Bílá kniha. V ní je hodnocena učitelská práce jako jako důležitý prvek výchovně-vzdělávacího procesu: „Realizace změny ve vzdělávání není možná bez aktivní spolupráce a přímé účasti učitelů i všech ostatních pedagogických pracovníků. Jejich práce se stala mnohem náročnější svou složitostí, psychickým vypětím i časovým zatížením. Vyrůstají nároky na jejich osobní i odborné kvality, zvyšují se jejich povinnosti i osobní odpovědnost. Rozvoj lidských zdrojů ve školství je proto prvořadým úkolem, který bude nutné současně zajišťovat více směry. Je nutné nově koncipovat vysokoškolskou přípravu učitelů i jejich další vzdělávání, systematicky podporovat jejich práci, zvyšovat jejich motivaci pro angažování se v osobním rozvoji i v rozvoji školy a učinit učitelskou profesi přitažlivou.“³³⁸

Škola jako instituce představuje základní centrální prvek důležitý pro tvorbu a vznik budoucích sociálních jistit – má stanoveny výchovné cíle, využívá a stále zdokonaluje techniky a výukové metody. Do vyučovacích hodin jsou zapojovány moderní výchovné prvky, využívají se nejmodernější technologie i technika, aby byla žákům a studentům co nejlépe vysvětlena a problížena vyučovaná látka.

Škola se jako instituce snaží naplnit následující cíle:

- „umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení,
- podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů
- vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci

³³⁷ Jakubec, Aleš. Vliv školy na hodnotový systém žáka. Brno, 2008, Bakalářská práce. Institut mezioborových studií. Vedoucí bakalářské práce Dagmar Pitnerová, s. 2

³³⁸ Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha, Praha 2001, str. 43

- rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých
- připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti
- vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě
- učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný
- vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi
- pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu s osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.“³³⁹

Škola bez učitele by však byla jako „mlýn bez vody“. Očekáváme od něho, aby:

- byl dobře připraven na zkoušení,
- dokázal dobře vysvětlit a přednést učivo, které bude zkoušet,
- dokázal odhalit problémy, které mají jednotliví žáci v daném oboru,
- žákům věnoval hodinu, ve které si učivo společně zopakují a nabídl pomoc slabším žákům,
- žáky vyzkoušel nanečisto.“³⁴⁰

Vykonávat učitelskou profesi je velmi náročný úkol, a to nejen po stránce psychologické a sociální, ale důležité je také, aby vyučující nezapomněl na návaznost vyučované látky. Velmi důležité jsou učitelské kvality a znalosti profesní a odborné, lidské učitel by měl být citlivý a chápavý k individuálním potřebám a zájmům žáků, mít k nim citlivý vztah, ale také současně naplňovat požadavky kladené Rámcovým vzdělávacím plánem a stanovené učebními osnovami. Na učitelových schopnostech, dovednostech, povahových vlastnostech,

³³⁹ Výzkumný ústav pedagogický: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, 2005, s. 4 - 5

³⁴⁰ Krowatschek, Dieter et Domsch, Holger. Do školy beze strachu. 1. vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2007, s. 86

emocích, emaptii a ostatních kvalitách bude záviset utváření vztahu dítěte nejen k učiteli, ale druhotně i vztah ke škole jako instituci, vztah ke spolužákům a k lásce po získávání znalostí, vědomostí a vědění obecně.

„Schopnosti učitelů jsou – stejně jako u jiných povolání – různé. Existují tedy vynikající učitelé a učitelky, špatní a průměrní učitelé. Všechny děti se v průběhu školní docházky setkávají se všemi skupinami učitelů. Učitelé ovlivňují děti ve velké míře.“³⁴¹

Učitel musí být dobrým organizátorem. Podle Caselmanovy teorie rozeznáváme dva základní typy učitelů:

- **logotrop** – tedy učitel zaměřený na vědu a
- **paidotrop** – učitel zaměřený na žáka

Každá z těchto kategorií rozlišuje dva podtypy učitelů:

- **logotropa orientovaného filozoficky**, jehož cílem je vštípit žákovi pevný světový názor silou svého přesvědčení, ale názor žákův učitel nerespektuje, snaží se silně ovlivnit žáka svým přesvědčením,
- **logotropa odborně a vědecky orientovaného**, který se specializuje na určitý obor, snaží se žáka pro svůj obor získat, nerespektuje mezioborové vztahy, detailně se věnuje těm žákům, kteří mají o jeho předmět zájem a ostatní odsouvá do pozadí své pozornosti. V praxi pak mívá často problémy s žákovskou kázní.

³⁴¹ Krowatschek, Dieter et Domsch, Holger. Do školy beze strachu. 1. vyd. Brno: Computer Press, a.s., 2007, s. 41

Kategorie paidotrop se také člení na své podskupiny, a to

- **paidotrop orientovaný psychologicky** – s žáky si rozumí, utváří jeho osobnost, ale hlavní smysl své práce vidí ve výchově, nikoliv ve vzdělávání – to potlačuje do ústraní,
- **paidotrop orientovaný všeobecně** se snaží vzbudit v žákovi zájem o vzdělání i výchovu. V praxi se však často stává, že častěji vyvolává žáky aktivní a pasivní nemotivuje ke zvýšení snahy a aktivity ve vyučovacích hodinách.

V rámci tohoto členění existují ještě typy „**křížené**“ – veškeré dění se musí řídit podle tohoto typu učitele, nemá smysl pro humor, natož smysl pro spravedlnost, děti a studenti v něm vidí tyрана.

Dalším typem je typ **sociální**, který podporuje kreativní tvořivost v hodinách, v žácích podporuje samostatné rozhodování, ale jako učitel musí vynikat velmi dobrými odbornými znalostmi a dovednostmi, protože styl výuky podporovaný tímto typem učitele je velmi těžký, komplikovaný a náročný na odbornostní kvality i kvality organizační práce.

Učitelovu osobnost hodnotí a člení ještě spousta dalších typologií, například **Zaborowského**, který rozlišuje typy učitelů podle chování jako typy **autoritativní, demokratické a liberální**, **Marchandova typologie** sleduje zase vztahy mezi učitelem a žákem jako „**beztvaré**“, **napjaté a harmonické**. **Kurt. I. Lewin** rozlišil po 2. světové válce způsoby vedení **liberální** s typickými minimálními zásady učitele do skupinové práce žáků, **autokratické** s typickými příkazy, zákazy a malý pochopením pro děti i nepochopením jejich individuálních zvláštností - a **demokratický** styl vedení charakteristický slabým vedením dětského kolektivu, malými nebo žádnými kladenými na žáky, nedůslednou nebo žádnou kontrolou plnění požadavků ze strany žáků.

Jak uvádí Vladimír Jůva (2001), z hlediska dovedností by měl pedagog dobře ovládat **komunikační a rétorické dovednosti** a neměly by mu být cizí ani **dovednosti organizační**. Na výsledky pedagogovy práce mají nesmírný vliv také jeho osobnostní rysy, jako např. **hluboký přístup k žákům, pedagogické zaujetí, pedagogický optimismus, pedagogický takt, tvořivost, zásadový morální postoj, pedagogický klid a přísná spravedlnost.**³⁴²

Pedagog by měl být také dobrým psychologem, realizátorem nejrůznějších akcí, řídicím „pracovníkem“. Kromě vynikajících odborných znalostí by měl být vybaven schopností zajistit si díky přirozené autoritě potřebnou kázeň mezi žáky, měl by bez problémů dokázat zvládat nejrůznější výchovné situace. Je nutné, aby byl správným diagnostikem a aby dokázal objektivně hodnotit výkony svěřených žáků, nepodléhal subjektivnímu vnímání žáka, které může být z nejrůznějších důvodů zkresleno v kladném či záporném smyslu. Žáky je velmi citlivě vnímaný tzv. pedagogický takt a smysl pro spravedlnost.

„Edukační proces ve svém komplexním pojetí rozvíjí jednak vědomosti, ale také dovednosti a návyky, rozvíjí mimořádné dispozice (talent), které se pak mění ve schopnosti; dotýká se však i formování postojů jedince ke skutečnosti, jeho zájmů i potřeb a celkového chování. Edukace v tomto smyslu je chápána jako průnik dvou dílčích procesů: vzdělávání a výchovy v užším smyslu.“³⁴³

Velmi účinným, ale nenásilným působením učitele na žáka, je působení vlastního příkladu učitele. Zejména postoje učitele v nejrůznějších situacích jsou dětmi citlivě vnímány. Můžeme tedy hovořit nejen o vzdělávacím procesu jako takovém, tedy o přímém vyučování, ale také o výchově, tedy do určité míry nepřímém působení na žáky.

V neposlední řadě je také nutné, „aby se pedagog ze sociálních interakcí s žáky dokázal sám poučit a vyvodit závěry vůči své osobě v rámci dalšího sebevzdělávání.“³⁴⁴

³⁴² Jůva Vladimír sen. et. al. Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium. Brno: 2001, Paido, s. 58

³⁴³ Jůzl, Miloslav. Základy pedagogiky. 1. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, s. 25

³⁴⁴ „Nechť se učitel a žák navzájem vždy pozorně naslouchají.“ (Analytická didaktika), Komenský, Jan Ámos. Jak (se) učit – vybrané myšlenky o vzdělání a výchově. Pro všechny přátele uspořádal Jan Kumpera, 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004, s. 57

Výrazným způsobem ovlivňuje vývoj žákovského jednání, chování, morálních hodnot a postojů samozřejmě také rodina a vrstevnické skupiny, a to v působení přímém i nepřímém. Diplomová práce je zaměřena na výzkum tvorby a vývoje hodnotového systému.

V praktické části uvádím analýzu poznatků a postřehů jednotlivých respondentů tak, jak sami osobně vnímali důležitost působení školy, rodiny a jiných hodnototvorných činitelů na utváření jejich axiologického řebříčku.

SHRNUTÍ

Stejně jako axiologie antická, humanistická a axiologie dalších období, o nichž jsem se ve své práci zmiňovala, také současná axiologie se zabývá problematikou, která „hýbe názory dané společností“. Kopíruje je, snaží se je řešit z vědeckého pohledu. Vědci a odborníci navazují vztahy nejenom v rámci jednotlivých států, ale i na mezinárodní úrovni. Na odborném základě a vědecky diskutují, problematiku se snaží fundovaně řešit.

Současní specialisté mají oproti svým „starším“ kolegům obrovskou výhodu: mají totiž možnosti telefonické a internetové komunikace, počítače a systémy usnadňující jim vědeckou práci, vypracovávání statistických údajů, mají takřka neomezenou nabídku informačních zdrojů, možnosti internetových konferencí on-line a „pohyb“ v rámci celého světa, aniž by museli opustit svoje domovské pracoviště... Je jen třeba, aby výsledky svých výzkumů aplikovali v praxi a aby byly náležitě využity.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 ANALÝZA EMPIRICKÝCH DAT

Pojem „axiologie“ (z řeckého AXIOS – cenný, LOGOS – věda), tedy nauka o hodnotách, poprvé použil Eduard Hartmann koncem 19. století. Ve stejném období byla v obecné rovině pojmenována „hodnota“ jako taková. Téma hodnot není objevem 19. století, ale je otázkou, která byla a je aktuální v každé době, je pevnou součástí mnoha vědních disciplin, zejména pedagogiky i filozofie a je jednou z hlavních myšlenek a problémů sociálního myšlení. Hodnota je otázka a každodenní téma, kterým se zabývá jednotlivec i celá společnost, pojem, který je záležitostí rodičů i učitelů, tématem dětí, dospělých i starců, otázka politiky i světa.

Za vůbec první skutečný pokus o odpověď na otázku, co je hodnota, bývají považovány dodnes nedoceněné Sokratovy teze. Podle autora byla hlavním smyslem lidského poznání snaha porozumět člověku a nalézt jeho životní orientaci. Vyzýval člověka, aby „poznal sám sebe“ a snažil se „poznat kosmos“. Prostřednictvím „starosti o duši“ podle něho najde člověk schopnost rozlišovat dobro od zla, pravdu od nepravdy; naučí se rozumět mravním základům života.

Novověk přinesl určité osvobození od středověkého myšlení. Novým způsobem chápal vzdělanost a přisuzoval jí v lidském poznání nejdůležitější roli. Důležité však bylo využívat poznatky vědy. Chápání vzdělanosti vycházelo zejména z úcty k objektivním poznatkům a faktickým vědomostem. Současně byla chápána jako měřítko při ustanovování všeobecně platného hodnotového systému.

Vzdělání bylo považováno za hlavní hodnotu. Zvláště v období osvícenství bylo výrazně ceněno. Vzdělanost zabraňovala šíření zla a sociální nespravedlnosti. Díky vzdělanosti se měly člověku otevřít nové obzory a mohly se mu objevovat cesty k ideálům, jakými byla například rovnost mezi lidmi, spravedlnost pro všechny, občanská mravnost či svoboda. Velká část představitelů osvícenců považovala za nejvyšší hodnotu přírodu - moudrou a dobrou, a proto odvozovali, že je moudré vše, co je přirozené a s přírodou v souladu. (zde můžeme najít paralelu k současnému světu, kdy vzdělání může vyrovnat sociální handicap jedince i společnosti, poznání a duchovní svět patří k nejvyšším

hodnotám člověka, který by byl schopen vcítit se do pocitů bližního a ochraňovat přírodní bohatství.)

Filozofie 19. století se zaměřila na kritiku „neomezených možností“ vědy. Opřeli se o práci Immanuela Kanta, německého filozofa, který přemýšlel nad problematikou toho, čím se řídí v lidském myšlení subjekt při poznávání obecných zákonů světa, jakou logikou se tentýž subjekt řídí ve svém jednání. Za nejvyšší normu lidského myšlení a konání je podle Kanta mravní zákon, který má každý člověk v sobě. Kantovo dílo vzniklo ve 2. polovině 19. století a stalo se zdrojem a inspirací nového filosofického směru – **axiologie**. Zmíněná filosofie pak zredukovala veškerá filosofická témata na téma jediné - téma hodnot.

V rámci výzkumů existují dvě základní orientace: **kvantitativní a kvalitativní výzkum**.

Kvantitativní výzkum se opírá o číselné údaje, pracuje s nimi, zjišťuje množství, rozsah nebo četnost výskytu jevů, jejich míru nebo stupeň. Výhodou zpracování číselných údajů je možnost jejich matematického zpracování za použití nejnovějších poznatků výpočetní techniky. Kvantitativně orientovaný výzkum poskytuje jako výstupní data precizní a jednoznačné vyjádření za pomoci čísel a číselných hodnot.

„Filozofickým základem kvantitativního výzkumu je existence jedné objektivní reality, venkovního světa, který nezávisí na našich citech a předvědčení. Toto je vlastně hledisko logického pozitivismu. Ideálem jsou přírodní vědy se svým přesným a nestranným pohledem na jevy a vybroušenými výzkumnými metodami. První, kdo ve společenských vědách tento směr prosazoval, byl A. Comte (1798 – 1857), který vyvinul pozitivismus v sociologii, a J. S. Mill (1806 – 1873), který rozpracoval empirismus v psychologii. Tímto směrem pokračoval behaviorismus. Zaměřil se na segmentování reality na „nejmenší kousky“ a jejich přesné měření (například shromáždily se tisíce přesných údajů v délce, frekvenci a následnosti

různých činností ve vyučovací hodině, a to na základě kategoriálních pozorovacích systémů).³⁴⁵

Kvalitativní výzkum uvádí výstupní údaje v podobě slovní, tedy nečíselé. „Jde o popis, který je výstižný, plastický a podrobný. Zastánci kvalitativního výzkumu hodnotí údaje sesbírané při kvalitativním výzkumu jako hrubé a argumentací žím, že za čísla se ztrácí člověk. Více než čísla si cení významu, který komunikuje osoba. Podle nich pedagogické jevy není možno mechanicky shrnout a sečítat a závěry z nich zevšeobecňovat.“³⁴⁶

Kvalitativní výzkum filozoficky vychází z fenomenologie, jejímž zakladatelem byl E. Husserl (1859 – 1938). Tento německý filozof se narodil v Prostějově. Zmíněný filozofický směr se zabývá a zdůrazňuje subjektivní chování lidí. Snahou uvedené filozofie je porozumět lidskému chování a jednání.

Osobně mi je bližší kontakt s lidmi, a proto jsem svůj výzkum orientovala na formu kvalitativní. Prostředkem k jeho uskutečnění mi byly řízené strukturované rozhovory. Většinu z nich jsem uskutečnila osobním kontaktem s respondentem, jeden prostřednictvím internetové sítě Skype, jiný respondent mi na moje otázky odpověděl písemnou formou.

Veškeré rozhovory jsou doslovně přepsány, není upravována spisovnost jazyka a nejsou prováděny žádné obsahové korektury. Pokusila jsem se zachytit i pocity jednotlivých respondentů poznámkami v závorkách, kdy jsem uvedla poznámku o respondentově smíchu či mimickému doprovodu v průběhu rozhovoru.

³⁴⁵ Gavora, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000, s. 33

³⁴⁶ Gavora, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000, s. 31

6.1 SKUPINA RESPONDENTŮ – VYSOKOŠKOLÁCI

6.1.1 Rozhovor č. 1 ze dne 23. 1. 2013 – pan Pavel P. (31 roků)

1. Z jakého sociokulturního prostředí pocházíte (rodiče, sourozenci, vesnice, město...)?

Tak, já pocházím z vesnice, která je kousek od M. B. – asi 7 kilometrů... A mí rodiče, nevím, jestli je tu k něčemu říkat jejich jména. Rodiče socioprofesionálně jsou zařazeni jako dělníci; moje matka jako dělnice má vzdělání základní a otec, ten má středoškolské vzdělání. Řekl bych, že jsou oba dva z dělnických profesí. Sourozenci - sourozence mám dva vlastně, ale z toho žije už jeden, a ti mají vzdělání učňovské, střední učňovské vzdělání. Ten nejstarší bratr, protože to byli dvojčata, tak nejstarší bratr z těch dvojčat, tak ten měl středoškolské vzdělání, on si pak dostudovával nástavbové studium dvouleté. Víceméně můžeme říct, že on měl i středoškolské vzdělání. Z vesnice, jsou to V., těch 7 km od M. B.; je to kousek od L., kam jsem chodil do školy, je to tak 3 km myslím - poblíž města M. B.

2. Vykonával někdo z Vašich nejbližších učitelské povolání, případně kde a zhruba ve kterém období? Chtěl/a jste se někdy profesionálně věnovat učitelství?

Z mojí rodiny nikdo učitelské povolání nevykonával - z té nejbližší, z té nukleární rodiny, ale já osobně ano. Já jsem se tomu věnoval už od vysokoškolských studií, kdy jsem působil jako lektor - jazykový lektor, no, a pak v tom plném úvazku, plném pracovním úvazku myslím, že necelé 2 roky. Pak jsem chtěl odcestovat do zahraničí, a to pořád chci, tak jsem to ukončil - tu práci - toho učitele anglického jazyka, dějepisu a dějin umění na střední škole. Střední školství to bylo. To bylo v Třebíči. V Českých Budějovicích jsem studoval a zároveň jsem tam učil jako lektor na jazykové škole Polyglot. Anglický jazyk. No a pak samozřejmě ještě několik let jako soukromé kondice - a to dávám dodnes.

3. V souvislosti s volbou povolání na Vás jistě působily nejrůznější vzory z Vašeho okolí, filmu, literatury, divadla apod. Kdo byl Vaším vzorem a proč?

Ano, to je pravda, to mohu potvrdit, že už asi od 10 let na mě působila - jak bych to řekl - nejdřív vlastně to byla spoluobčanka, byla to sousedka Vladimíra Krotká, a k ní jsem začal chodit vlastně na příučování, protože rodiče bez nějakého hlubšího vzdělání nedokázali zodpovídat moje stále zvidavější a zvidavější dotazy (smích). A spíš jsem býval otravný, tak mě přesměrovali tam - a tam jsem skutečně, dostával skutečně maximální možné péče. To byly záležitosti češtiny, broušení češtiny taky, chvíli jsem se věnoval latině a potom, když jsem přišel na gymnázium, tak jsme pořád jakoby udržovali velmi pravidelný režim v tom doučování nebo příučování, řekl bych - já jsem to doučování vlastně nepotřeboval - ale tohle to mi velmi dodávalo sebevědomí a inspiraci, protože ta moje školitelka tehdy, ta učitelka v tom příučování, tak byla nejenom výborně připravená, výborně vybavená a měla obrovský rozhled, takže já jsem se jakoby inspiroval vlastně v tom dalším rozhodování o své životní pouti díky ní a díky důkladným hovorům sní. Pak tam přibyla ještě němčina na gymnáziu. Když jsem chodil na gymnázium, tak jsem chodil na příučování z němčiny; na vysoké škole potom jsem měl semináře z latiny, tak tam jsem chodil znovu na příučování z latiny, když jsem se připravoval na zkoušky, protože ta moje školitelka vyučovala na gymnáziu v M. B. tehdy němčinu, latinu a češtinu. Poté, když už jsem vlastně nepotřeboval žádné tyhle ty služby, tak jsme samozřejmě nepřestali, ale naopak jsme vlastně tady ten režim příučování převedli do formy takových pohovorů nad filozofií, protože ona byla věřící a zajímala se o teologii Anselma Grúna a Louise a podobně - a zásobovala mě literaturou jako zanícená čtenářka, takže to jsem si odnesl i z těch hodin soukromých s ní také - a takže tímhle tím stylem jsme se vlastně jakoby stýkali a hovořili jsme o takových těch zajímavých věcech, co je nového na knižním trhu, potom jsme rozebírali různá filozofická témata, přesně to, co mi chybělo v mém sociokulturním prostředí, tak skutečně bylo doplňováno od deseti let až do věku dvaceti čtyř, dvaceti pěti. No a potom se provdala do jihočeského regionu, takže jsme k sobě měli blíž, když jsem studoval na Jihočeské univerzitě. Ale amozřejmě paradoxně jsme se nedokázali sejít tak často, jako když jsme bydleli v jedné vsi. Často jsme se potkali tady - s ní a její rodinou - právě ve V., byť jsme byli od sebe těch necelých těch dvacet kilometrů, když jsem studoval v Českých Budějovicích. Tam to bylo takové hektičtější právě proto, že já jsem musel ještě po odpolednách vyučovat a přivydělával si,

a ona navíc vedla tu rodinu, takže to bylo takové komplikovanější. To je tolik, co se týče mého okolí.

Musím říct, že já jsem samozřejmě měl ve svých rodičích, hlavně v matce, velké zázemí v tom, že ona mě všemožně podporovala. Ona nevěděla, jak samozřejmě odpovídat na moje dotazy, ale věděla-li, že mě zajímá nějaká literatura, tak samozřejmě jsem měl všechno, co jsem vyžadoval, nebo co jsem potřeboval. Na gymnáziu, na tom středním školství, tam se mi bohužel nedostávalo nijak velké pozornosti, byť jsem se snažil několikrát s vyučujícími navázat jaksi kontakt a chodit na konzultace, jak by se to mělo vlastně řešit, tak to bylo spíš na obtíž, takže tam samozřejmě - na tom gymnáziu - jsem chodil právě za tou svou sousedkou - a všechny dotazy ona zodpovídala namísto těch mých učitelů na střední škole. Nechtěl bych říct, že by neplnili svou práci, to určitě ne, ale když jsem chtěl něco navíc v rámci těch konzultačních hodin, tak neměli zájem. Ale nebyl jsem úplně jakoby odstrčen. Takovým zvláštním stylem: „Dobře, že se zajímáš, ale víceméně nemáme na to čas, nebo možná ani nevíme, jak na to odpovědět“. Vždycky platí pravidlo, že od toho přednášejícího se člověk dozví ne o moc víc, než to, co sám ví. Na každé přednášce, kterou má připravenou. Takže je řada lidí, kteří jsou vynikající odborníci, mají hluboké znalosti, a jak říkal Jan Amos Komenský, že učitel nemůže učit všechno, co zná, ale přesně to, co je jeho žák schopen pochopit. Takže takhle nějak v tom duchu to bylo a... ale i někteří potom školitelé na vysoké škole nás stejně utvrzovali v tom, ať nemáme strach z pánů profesorů, protože oni sami nevědí o příliš mnoho víc, než to, co nám zprostředkovávají v rámci toho času na těch přednáškách. Tak to bylo, co se týče toho okolí, takže musím říct, že určitě matka mě strukturovala hodně, tedy v tomhle tom směru podporovala můj růst, co se týče vzdělání - a byla ráda, že vlastně je tady v okolí někdo, kdo se takhle altruisticky zhostí té funkce toho vyučujícího, byť vím, že třeba ta sousedka, ta moje školitelka od dětství, měla velmi mnoho práce, kterou si nosila ze své práce z toho gymnázia, a pak ještě, když jsem já tam měl chodit pravidelně jednou až dvakrát týdně...

A pak jsme společně vydávali - a já jsem čas od času se snažil přispívat do „Vícenického občasníku“ – ona ho redigovala vlastně jakoby dcera toho starosty, tak tam byla ta spolupráce tady v tomhle tom směru. No a určitě mě vedla i k historii; ona zprostředkovávala i kontakty v archivu, takže v této oblasti v té vsi byly ona,

ta školitelka - a potom moje matka. Můj otec nějak extra se do toho nezapojoval, nicméně nijak proti tomu neprotestoval, takže to беру tak, že s tím souhlasil. Takže ta podpora tam byla, to zázemí tam rozhodně bylo.

Z filmu: inspirace ve filmu k nějaké té profesi... Možná ještě bych měl vzdát poctu dědečkovi, ten mě přivedl taky jistým dílem k historii, ale specificky, protože já jako historik se zajímám o dějiny šlechtických elit. A on pocházel z Hostima a zajímal ho rod Trauttsmandorff–Weinsberg. Ne zajímal - on vlastně v tom okolí znal tu rodinu. Jeho bratr vlastně se narodil stejně, jako ten z poslední generace, ten hrabě Ferdinand, myslím že Ferdinand. Ano, který padl za 2. světové války, a než odešel na studia ten mladý pan hrabě, tak mu dědeček dělal společníka, takže více méně tam byla nějaká ta inspirace tady tím dědečkem, který mi čas od času jako dítěti a pak během gymnaziálních a vysokoškolských studií často vyprávěl, a to jsem si zachytil do deníku - extra tyhle ty vzpomínky na toho hraběte.

No, a pak samozřejmě z filmu - tehdy jsem sledoval samozřejmě historické filmy. Nevím, jestli mě strukturovaly jakoby do té pozice, hlavně jakoby k historii mě vedly, ke studiu těch šlechtických elit - a teď najednou si nevzpomenu, možná v průběhu určité toho dalšího hovoru a odpovídání na ty otázky, si vzpomenu, co mě jakoby inspirovalo ve filmu, ale bylo toho velmi mnoho. Já film sám jsem jako učitel historie využíval a myslím si, že to je vynikající prostředek, vynikající součást výuky jako výuková metoda používat film.

Literatura: jako zanícený čtenář jsem určitě sledoval historickou literaturu, takže tady se to zase všecko jakoby prolíná. Ani ne tak krásnou, jako spíš literaturu faktu, později k tomu samozřejmě na gymnáziu ani tak ne, to byla spíš povinná četba, tak jsem se sám věnoval dějinám šlechtických elit.

Vrátím se na základní školu. Tam jsem v rámci té historie a svého studia šlechtických elit zajímal o Habsburky; o panovnické dynastie - to jsem samozřejmě ještě rozhojňoval ty panovnické elity, vlastně ty urozené elity - přibyla k tomu britská královská rodina

a tyhle ty věci jsem sledoval i v časopisech, všechno, co se týkalo toho každodenního života - a to mě naprosto fascinovalo. Vracím se zpátky k tomu filmu: myslím, že velmi mě strukturoval dokument - jmenovalo se to „Elisabeth I.“, natočil to Edward Mizarov, anglický režisér, a byl to dokument z celého roku, který přibližoval funkci britského panovníka. Začínalo to vlastně tím, že královna otvírala parlament v tom říjnu, když se vrátila z té dovolené ve Skotsku, na severu, a nasazovala si tu korunu – imperiální – a začala hovořit o tom, že neměla žádná učňovská léta, ale že se skutečně snažila všechny ty svoje povinnosti vykonávat tak, jak nejlépe uměla. A já si myslím, že tady bych to na tomto místě film a literaturu docela protnul, protože mě se totiž zhmotnily ty představy, co jsem jakoby do sebe nasával v té literatuře, v těch životopisech například britské panovnice Alžběty II. a najednou jsem viděl ji samotnou mluvit – tehdy to předabovala do češtiny Milena Dvorská úplně úžasným zvláštním, takovým sametovým hlasem, a hovořila o vši té povinnosti a myslím si, že tehdy jsem tam začal sám na sobě pozorovat ty prvky, že skutečně vyrůstám pro službu společnosti, službu veřejnosti, službu lidem - a v tom si myslím, že jsem se do jisté míry, byť nejsem členem žádné vládnoucí dynastie (smích), docela ztotožňoval v tom, že člověk prostě slouží a nepřemýšlí o tom, jestli má nějaké pocity, ... prostě je to poslání, do jisté míry jakoby ta panovnice vlastně svou práci vykonává jako poslání – i učitel do určité míry dnes musí – ani ne pracovat pro – a to je škoda, že někteří to tak mají - pro peníze, ale hlavně pro to poslání, že to skutečně je taková velká výzva. A to si myslím, že mě velmi, velmi, velmi oslovilo, ten dokument. Dokonce jsem si ho i natočil, a tehdy jsem tím skutečně žil velmi mnoho. Tady tím filmem a tou literaturou, a hlavně tím životopisem a britskou královskou rodinou, respektivě tou Alžbětou II. do současnosti. A v současnosti s ní udržuji korespondenci. Ročně si společně píšeme dvakrát - na Vánoce a na Velikonoce, akorát, že. Britská královna nikdy nepíše sama osobně. Vždycky na to odpovídá podle důležitosti. Pokud sama Alžběta II. uzná za vhodné, a čte si to vlastně, to je krásně vidět v tom Mizarovově filmu. Ona věnuje velkou část dne rychlému čtení - a sama říká, že velmi rychle čte - čtení dopisů. Ti lidé vlastně píšou dopisy hlavně nějakého státu s tím cílem, že si představují, jak je čte a že se snaží na ně odpovídat, a my víme samozřejmě, na které té části, v které té části Buckinghamského paláce je ta pracovna, kde tam vlastně ty dopisy tím nožičkem otvírá, a vlastně ona každý ten dopis si přečte, dozadu napíše svým dvorním dámám, respektive svému kancelářskému personálu, poznámky, jak a v jakém stylu by chtěla, aby bylo zodpovězeno. A podle závažnosti toho dopisu buďto odpovídá vrchní královnina korespondentka –

tehdy za mě, ještě co jsem já dostal ty první dvě odpovědi, kdy jsem tam hovořil o významu vánočních poselství a samozřejmě jsem vyzdvihoval i dílo Jana Amose Komenského pro historii a pro celou Evropu, a některé jeho citáty, tak královna evidentně dala pokyn, aby na to odpověděla její vrchní korespondentka. Ty další dopisy, které za ta léta, co udržuju komunikaci vlastně s Buckinghamským palácem, tak už odpovídali myslím že i řadoví korespondenti nebo asi ne ta senior correspondent, jak byla ta Sonia Bonici - královnina hlavní korespondentka, ale ti ostatní. Dvakrát myslím, že odpověděli z Buckinghamského paláce a jednou se mi poštěstilo přímo ze Sundringhamu, a my víme, že v Sundringhamu královská rodina tráví Vánoce. Takže ona asi evidentně – jeden ten můj dopis jí byl převezen z Buckinghamského paláce, protože Buckinghamský palác má sám svou vlastní zvláštní poštu. To šlo přes královskou poštu, to nejde přímo přes normální mezistátní poštu, jak my to tady v České republice pošleme - a to přijde do Buckinghamského paláce a z Buckinghamského paláce potom to odchází přímo z její vlastní pošty. Nejde to přes tu britskou poštu. Tak tady myslím, že skutečně jsem byl strukturován od malička tady k tomu, jak oni říkají britští Windsors, že „Duty first, self second“- nejdřív povinnosti, a my samotní až na druhém místě. Takže to možná s tím docela koresponduje vlastně - s tou rolí v té službě vyřejnosti, a myslím si, že mě to potom dokonce i její vánoční poselství mě inspirovaly k dobrovolnické službě, kterou jsem začal na základě jakoby té výzvy, kterou ona každoročně na Vánoce na Boží hod vánoční vysílá, tak jsem vyslyšel, no, a začal jsem pracovat pro seniory, pro moravskobudějovické seniory z toho moravskobudějovického regionu tady.

Já jsem úplně v údivu, protože to člověk ani nečeká takovou informaci, takže já opravdu jsem úplně mimo. Já Vás poslouchám, škoda, že nevidíte, protože to byste jenom viděl pokyvování a údiv v těch očích, protože to je úžasné!!! (připomínka autorky).

Pokud bych Vás mohl prosit, tak ono to působí na řadu lidí tady v ČR spíše jakoby podivínsky jako ty moje kontakty s britskou královnou, ale já věřím, že vy z toho vyberete přesně to, aby to bylo... Samozřejmě, můžete si to nechat ve vašem vlastním jakoby archivu, nějak to můžete okrajově zmínit, ale věřím, že určitě nějak to zůstane vlastně mezi námi a jenom ve té Vaší práci, vidíte?

Bude to určitě v té mé práci. Ten přepis rozhovoru bude - dá se říct – takřka identický, a myslím si, že naprosto není důvod nějakým způsobem to chápat, vaši zájmy, jako podivínské, protože já se přiznám, že mě velmi zajímají Habsburkové; pročetla jsem samozřejmě i trošku, ale okrajově, skutečně okrajově - Romanovce plus jejich vazby na britský trůn, ale bohužel není toho času tolik, jak by člověk potřeboval. Ale zájem můj je totožný. Já bych řekla, že máme velmi podobný zájem, ovšem nemám takový kontakt, to tedy opravdu ne (smích oba).

Potom je tady další: **divadla** a z té kulturní scény. Já jsem přiznám, že jsem byl v divadle tolikrát, že bych to mohl spočítat na obou svých rukách. Takže z divadla si myslím, že tady to mě myslím nejvíc oslovilo, když jsem před třemi nebo čtyřmi lety v Jihočeském divadle absolvoval nebo jsem si zašel na představení se svou velmi blízkou spolužačkou, přítelkyní bych dokonce řekl - na Odcházení od Václava Havla - a tam si myslím, že se to tak docela i dotýkalo toho, té služby veřejnosti rovněž. Tak to mě oslovilo velmi. Myslím, že to docela... Teď, když nad tím tak uvažuji, tak to docela společně souvisí. Výrazně to společně souvisí. Možná mě ještě k tomu pak něco napadne, k tomu filmu, literatuře, divadlu... Já dodneška vlastně sleduju řadu dokumentů, něco z toho Mizroeva je taky na internetu, ale skutečně útržkovitě, takže je to taky cesta, jak si tříbit svou angličtinu, protože já zbožňuji Queen's English, což v době, kdy převládá hlavně americká angličtina, působí docela jakoby zvláště, když jsem chtěl po svých žácích, aby skutečně hovořili britským standardem, a to je ten Queen's English. Dokonce teďka v Domě sv. Antonína, kde, jak jsem vám řekl, teďka už pracuju jako dobrovolník, přijela v rámci programu „Modlitba a služba“ z Bavorska jedna absolventka würzburgského gymnázia – a hovořili jsme společně, a ona u oběda, a tak se mě zeptala, že hovořím tak spisovnou britskou angličtinou. Ona používala takovou zvláštní směsici prosté angličtiny trošku s německým přízvukem - spíš se to blížilo něčemu mezi irskou a americkou angličtinou, ale já skutečně holduju Queen's English - té spisovné angličtině britského rázu. British - taková ta čistá angličtina, aby skutečně mi bylo rozuměno.

Kdo byl vaším vzorem a proč? – Už jsem to tady zmínil. Prostě ze začátku, jako dítě, jsem neměl vzor ve svých rodičích, jako řada mých vrstevníků; třeba na gymnáziu jsem měl spolužáka, kterého jsem si velmi vážil, protože byl neuvěřitelně motivován

vlastním otcem, který byl svého času primářem transfuzního oddělení ve znojenské nemocnici - a ten jeho syn se rovněž dostal na medinu, a já jsem chvíli s nima udržoval kontakty, dokonce i s tou rodinou jsem se setkal, jednou dvakrát jsem tam byl pozván na vinobraní, ale pak jsme nějak přetnuli ty vazby. Moc mě to mrzí, ale každé prostě se dostaneme na svou vlastní životní stezku. Takže to já jsem neměl. Na něm bylo skutečně vidět, že byl prostě motivován tím svým otcem, a chtěl jakoby kráčet v těch šlépějích, socioprofesně by vlastně odpovídal několikageneračně – to, co prostě v některých rodinách je, že dědeček byl učitel, otec a dítě je učitel, nebo možná i hlouběji to mohlo jít. Tak to u nás třeba nebylo.

Já jsem třeba měl veliký vzor, ale to bylo až později – ale to nebyli žijící členové. Já jsem si zjišťoval vlastní rodomnem a naprosto fascinován jsem zůstal u svého pradělečka Antonína, který v roce 1897, najednou jsem objevil starou fotografii někde na půdě na trámu - v Království českém, někde v Jinci studoval, jako sedmileté dítě a je to někde v půli cesty mezi Českými Budějovicemi a Prahou - na té trase – takže já jsem po tom pátral, a musela to být určitě nějaká chlapecká škola, protože tam všichni byli už na konci toho 19. století docela vkusně oblečení. Na to, jak třeba tady v roce 1904, byla focena tady v lukovské škole moje prababička, tak řada těch chlapců v první linii měla bosé nohy - a bylo to foceno na mlatu, a někde z té vsi, když tam jezdily ty vozy s tou slámou, tak tam prostě i ta sláma trošku poletovala a byla na zemi. Tak to byl velký rozdíl - a já jsem se o něm nikdy v životě nic nedozvěděl. Dokonce moje babička, která samozřejmě vždycky hovořila o tom, jak měli harmonický život, jakoby její rodiče, a že ta rodina byla harmonická, tak jsem se nikdy nedozvěděl od ní, která pořád žije, nedozvěděl jsem se od ní, co tedy ten její otec studoval. Nikdy se o tom prostě nebavili, ale evidentně musel mít nějakou průpravu, protože musel hovořit velmi dobře německy. Protože když vypukla 1. světová válka, tak jeho starší bratr byl zajat na ruské frontě a udržovala se korespondence přes Červený kříž. Tu máme dodneška - a tam byl obrovský, obrovský rozdíl v rukopisech - a taky ve slohu. Ten starší skutečně psal a hovořil primitivní češtinou, kdežto můj pradědeček, tak ten mu – nám se dochoval jenom jeden dopis, musím předeslat, protože ostatní můj strýc potom zničil v afektu. Tak jeden jediný se dochoval jenom proto, že byl v jiné rodině. Já jsem se potom zprostředkovaně dozvěděl od nich a dokázal jsem to krásně srovnat. Takže já si myslím, že on byl někde v tom centru ve Vídni nebo v tom ředitelství,

v té centrále té armády, protože vždycky psal, když si ten jeho bratr stěžoval z Ruska, že on mu nikdy pořádně nenapíše, tak on mu vysvětloval někdy v takových těch krátkých kartičkách od Červeného kříže, že tam, kde vlastně je, nemůže vůbec nic psát. Vlastně mu říkal, že často jezdí domů na Urlaub, na dovolenou, že teda něco dokáže třeba obhospodařit, něco zaseje nebo tak, že se dokázal jakoby o to takhle na dálku jakoby starat, protože tady zůstala v těch Vícenicích samotná jejich matka. Jejich otec už nežil. A musela vlastně posílat peníze tomu zajatému synovi do toho Ruska, a ten pořád žádal, ať bratr pošle jako kde je, nějaké informace, kolik už třeba z jeho regimentu nebo roty třeba padlo, a on mu pořád mohl odpovědět jenom jednou větou: tam, kde jsem, tak zkrátka je nepřipustné, abych ti psal. Takže on odpovídal vždycky, když byl tady u své matky na Urlaubu. Takže to nedokázal jaksi pochopit. Takže jakoby mě doma visí fotografie toho prapraprástrýce vyfoceného v tom ruském zajetí a ten pradědeček tady je v chodbě v rámu, a to si myslím, že je, byť jsem ho nezažil nikdy, tak bych si ho dokázal docela dost vážít. Po tom, co mi třeba vyprávěla babička, a co mi vyprávěl dědeček ještě, který se sem přišel do Hostima, protože on ho jako jezdil navštěvovat, a samozřejmě se mu líbila babička. Tak to měl jakoby záminku. A pradědečkovi se můj dědeček líbil jako ženich - potenciální, protože byl pracovitý, protože on uměl vyrábět ty košťata, hlavně přes košťata to tak brali, a dědeček potom odešel na vojnu a pradědeček zemřel mezi tím – no a on se potom vrátil a prababička ho poprosila. On přišel, jakoby, že se zastaví za mým pradědečkem. Jenže pak zjistil, že pradědeček už nežije, a prababička ho tehdy poprosila: „A tak my jsme tady samy, chlapče, tak tady zůstaň s náma, třeba by se ti jedna z těch mých holek líbila.“ No a samozřejmě se mu líbila Mařenka – protože starší sestra Andělka, tak ta už byla zadaná vlastně. Takže on tady zůstal hospodařit můj dědeček. A to se nepřímo dostávám nebo přímo se dostávám k další významné osobnosti, které jsem si vážil vždycky, a hluboce, a dodnes si vážím, a to je právě ten můj dědeček, který mě nepřímo přivedl ke studiu těch šlechtických elit, k jejich dějinám - a to byl ten dědeček František, který zemřel před dvěma lety. Asi to bude tak dva roky, tři už to budou roky – v roce 2010. No, a toho jsem si strašně moc vážil, protože ten vždycky si sednul za stůl a já jsem se ho vyptával na každodenní život v Hostimě, když byl chlapec a když potom dospíval, jaké byly vztahy, na hraběcí rodinu, i na jeho vlastní rodinu a ta moudrost z něho skutečně jakoby sršela. Babička tam samozřejmě sedávala taky, a ta velmi ráda taky vzpomíná do dneška, přestože dneska už není nějaká žádná extra výjimka těch 85 let, tak si docela dost pamatuje teda z toho

svého soukolí a hrozně ráda o tom vypráví. Oni tohle to, ty vzpomínky, vlastně měli společné, a myslím si, že docela dost jsem tam si začal uvědomovat, že člověk dokáže vzpomínat, nostalgicky vzpomínat na to, co bylo, a vidí to jako čistší, to co zažíval jakoby mladý, tak mu připadá mnohem čistší, než teď, kdy vlastně v rámci té moudrosti věku dokáže řadu věcí zkritizovat a myslím tím jakoby objektivně zkritizovat. Ne, myslím jakoby hanět něco a tak, ale prostě za nás to bylo takhle a proč by to takhle nemohlo být? Proč musí mít všichni všechno hned, my jsme nikdy nic neměli, tak proč by oni se také neměli tak nějak postupně vypracovávat, vybudovávat si to svoje hnízdečko a tak, i tu rodinu a podobně. Takže to byla obrovská moudrost a možná, že to byly ty válečné generace, které věděly tu skutečnou hodnotu života, že skutečně tam to bylo skutečně na vlásku. My všichni víme o těch pokusech toho Slavíka, který chtěl vlastně v těch Vícevicích tady vyhodit ten muniční sklad těch Němců – zaplaťpánbůh, že se mu to nepodařilo, protože kdyby to vyhodil, tak tady dneska ani spolu nemluvíme, protože by to smetlo půlku vsi. Naštěstí, zní to hrozně, naštěstí ho Němci zastřelili dřív, než to dokázal odpálit, a pak samozřejmě se mu věnovala náležitá pocta. Má tam ten náhrobek v Moravských Budějovicích na hřbitově, to je všechno úžasný, klobouk dolů, byl to partyzán a šlo mu o nějakou myšlenku, ale přesto - prostě si nedokázal uvědomit, že by tím ohrozil spoustu lidí a samozřejmě hrozilo i to, že kdyby ho nechytli a on to odpálil, zařval by u toho, tak by samozřejmě tu druhou půlku, co by přežila, srovnali Němci se zemí taky, protože to by byl atentát. Další Lidice. Takže naštěstí, naštěstí, takže to jsou ty úžasný malý dějiny, to, o čem nikdo vlastně pořádně ani neví, a nikdo si to ani nedá pořádně do souvislostí. Všechny by okamžitě splynovali, poslali je do koncentráku a podobně. A taky si vážím svého pradědy, když se ještě k němu vrátím, když tady byla ta Lenka - jih, ta partyzánská skupina - a ty Babice, tak pan Melkus přišel za mým pradečkem a lanařil ho, aby se s nima dal do toho, že ona se tady najednou objevila taková enkláva lidovců v celém tom komunistickém Československu, kteří jediní byli natoli smeleni, že byli schopni proti tomu režimu bojovat. A to byla právě tady ta Lenka-jih a ta záležitost s těma Babicema, ale praděd samozřejmě věděl a byl do jisté míry politicky prakticky prozíravý, a myslím si, že i babička mi říkala, na rovinu mi řekla, že ho prosili dědečka - a on o tom ani neuvažoval - ale když ten soused pan Melkus, popravený potom, za ním ještě přišel a prosili ho, aby se nedával do té partyzánské skupiny. Sice dneska to zní jako laxní přístup člověka, ale já si myslím, že ta mentalita – on si vlastně taky musel všechno vydobývat sám, a měl tady rodinu navíc – a jemu nešlo o nějaké

politikaření a nebo hájení nějakých majetků a podobně. Takže proto si ho vážím taky, že vlastně jeho názor, byl pro rodinu a pro tu práci, kterou viděl především, nikoliv najednou nechat všeho, ohrozit úplně celou rodinu, ne, že by někteří ti účastníci té Lenky-jih taky třeba nějak ohrožovali, nepřímou, ale tady vlastně zvítězila taková ta rodinná odpovědnost, skutečně ta prozíravost, která šla mnohem dál, co by stalo jako když ho tady chytnou, co s těma rodinama vlastně bude, a když tady měli za sebou tu zkušenost s tím nacistickým Německem. Byly tady ty Lidice a podobně a navíc nesmíme zapomínat, že můj pradědeček měl docela škraloup, protože jeho rodina byla vůbec první, která měla rádio ve vsi a poslouchali BBC a ten Ludvík vlastně za ním chodil taky poslouchat - a za to bylo prostě, to když jste pustili, tak za to byla okamžitě kulka u Němců, kdyby se tohle to dozvěděli - a dokonce u nás byli ubytovaní Němci, když utíkali z Ruska. Dědeček, teda pradědeček s prababičkou a babička ještě se sestrou a tím bratrem byli ubytovaní v jedné místnosti, a zbytek zabírali Němci - ale chovali se slušně. To mi dodneška babička říká - a sami upozorňovali na jiného, svého nadřízeného, který bydlel o pár domů dál, že skutečně je člověk, který jedná bez skrupulí, že v Rusku naházal ale 20 dětí do studny. To o něm vyprávěli vlastně jakoby ti Němci, a samozřejmě, to byly jednotky wermachtu. To nebylo SS, to, co bylo tady ubytováno. Ti se vlastně v rámci toho kulturně snažili chovat k těm, jejichž majetky vlastně jakoby zabrali; tady set y jednotky ubytovaly a já vím, že dokonce i dědečkovi a prababičce nabízeli třeba něco z těch zásob, které tady měli. A babička říkala, že měli vynikající okurky, že to chodili krást potajmu, ale že kdyby jim to nedali ochutnat, že by to krást nechodili, že tam prostě měli všechno. Ale oni jim čas od času něco donesli (Němci), a to byla taková ta jejich záškodnická činnost, že chodili krást Němcům nakládané okurky. Že takový ani ve Znojmě v poslední době nedělali - říkala babička. Takže toho já si vážím, strašně. A možná, že tady v tomhle tom směru, když se v rámci tady těch malých rodových našich dějin zamýšlím, vážím toho pradědečka, pak toho dědečka, který mě přivedl k těm dějinám, a když jdu po linii svého otce, tak tam si zase vážím velmi mnoho svého dědečka Eduarda, no a ti ostatní, o těch vím jenom zprostředkovaně z těch pramenů, a to jsou ty matriky a tak - a tam vím jenom o nějakých těch rychtářích, ale to není věc, kterou bych mohl nějak obdivovat nebo tak. Víme jenom prostě to, co máme prostředkováno v té rodové paměti, která se předávala jakoby z generace na generaci, a to hlavně z matčiny strany. Tak to skutečně máme podchyceno. Tak to byly ty vzory v rámci rodiny. Musím říct, že teda můj vlastní otec mě vzorem nikdy nebyl, byť jsem tady zmiňoval toho svého spolužáka z gymnázia,

který se skutečně viděl ve svém otci, a do jisté míry se můžu bez mučení přiznat, že jsem mu to do jisté míry jakoby záviděl, že bych taky chtěl mít takového otce, na kterého bych chtěl být pyšný. Nechci říkat, jako že bych nebyl rád za svého otce, určitě jsem správněj katolík a ctím otce svého i matku svou, ale prostě čestně říkám, že mi otec vzorem nebyl a není. A pak je tady otázka, proč jsou mým vzorem, a já jsem to vlastně u toho pradědečka odpověděl, u toho dědečka jsem to řekl, u toho dědečka z otcovy strany - tam si pamatuju jenom, že každá návštěva u prarodičů se odbývala, že on byl neuvěřitelně srdečný, vždycky jsme chodili si sednout na klín, nás vždycky každýho - jako mě a moje sourozence chtěl chvilku pochovat, tak nám dával poslouchat třeba naslouchátko, to tak vyndal z ucha a my jsme to prostě poslouchali nebo on do toho dýchal a my jsme to poslouchali. Tak nakonec přišel o nohu, chudák, a pak nějak zemřel brzo. Takže já si ho moc nepamatuju, a jeho manželka vlastně ani nevěděla pořádně, jak se jmenuju - ona o nás vlastně nikdy nejevila zájem. Vlastně sice vím, že mám dvě babičky, ale počítal jsem to vždycky tak „jako“ a vnímal jsem to taky, že mám jednu babičku a dva dědečky. Ta manželka mého dědečka z otcovy strany vlastně..., nemyslím, že by mohla být považována za mou babičku, prostě ji tak nevidím, nikdy bych jí tak neřekl. Určitě bych jí vykal, kdybych ji potkal, já jsem ji neviděl snad dvacet let už, a ona ani myslím neví, jak se jmenuju. Myslím, že to není ten typ. Ale to ani nevím, proč to tak říkám, možná, že je to ve mně jako taková jako křivda, jako lítost nad tím, že ty babičky, jak by se to slušelo a patřilo na harmonickou rodinu nebo tak, ale ta vaše otázka zní, kdo byl vaším vzorem a proč, takže ty vzory jsem vlastně takhle řekl - z té rodiny: matka, ta samozřejmě taky, velmi, ta mě amozřejmě taky strukturovala, dá se říct, ta se snažila mi zajistit perfektní zázemí, a taky se jí to podařilo. Dala mi vlastně veškeré vzdělání, vysokoškolské vzdělání, v současnosti vlastně mi je velkou oporou. Tak tam si myslím jako že tu moudrost její životní čerpám. Její sestra taky – nebo obě dvě její sestry vlastně, těch si vážím, protože ony mají zvláštní postoj k víře – já jsem velmi silně věřící člověk - římský katolík, tak teta - ta jedna mladší sestra mojí matky, ta ráda věří a má ráda ty tradice, tak čas od času zajde do kostela o rodinných slavnostech, když jsou třeba zádušní mše, tak to skutečně nevynechá nikdy, ale ta starší sestra mojí matky, tak ta má zvláštní takovou životní víru, takový zvláštní inspirativní postoj, který se zrcadlí v přírodě. Ona si vytvořila do slova a do písmene takovou malou ohraničenou enklávu na konci Jaroměřic, to byla její chata, a ona se tam teďka na stáří přestěhovala, ona z toho udělala doslova a do písmene ráj na zemi, a já si tam vždycky strašně rád zajedu. A víte, já, když si opakuju vždycky ty první poznatky z toho

katechismu, tak ona ta cesta k tomu Bohu jde vždycky přes tu přírodu, protože my žasneme nad tím, jak to všechno je uspořádáno v přírodě, na horách, v nížinách, když prostě máte před sebou nádhernej výhled, tak se ptáme, jak se to mohlo takhle krásně všechno stvořit, a samozřejmě úžasná filozofie je římsko katolická, která prostě to připisuje té prozřetelnosti, že takto prostě mělo být – a my jsme toho všeho součástí, tak si toho považujme – to je prostě taková úžasná mírová cesta, klidná, která ztišuje ducha. Takže já si obou dvou svých tet z matčiny strany nesmírně vážím a jsou tam určitě taky inspirační znaky. Mám sklon k lásce ke starožitnostem po starší sestře mojí matky, a s tou druhou tetou, tak ta je zase nesmírně pracovitá, i když ta první velmi, taky. Ta druhá teta je taky tradiční, určitě jsou mým vzorem. Jednoznačně.

A jenom musím připomenout z toho širšího okolí kdo mi byl vzorem, myslím, že nechtěl bych zapomenout na Jana Amose Komenského, to stoprocentně na jeho úchvatný Labyrint světa a ráj srdce, a potom o věcích - taková studie, taková kniha, která byla objevena strašně nedávno. Já si nejsem jistý jestli v 80. nebo 90. letech, ale rychle to potom vydali - a je to úžasná věc, která vlastně jakoby je filozofickou hříčkou nad tím, jak řešit mezilidské problémy. Takže Jan Amos Komenský - a tady znovu připomínám, že jsem si některé jeho myšlenky - a navíc on sám říkal, že nejkrásnější věda je historie, že jo - takže já jako historik...takže tam si myslím, že je velkým inspiračním vzorem proto. No a jeho myšlenky - samozřejmě dodnes využívám, čerpám z nich, zamýšlím se nad nima, a určitě jsem vám už řekl před chvílíčkou, že to byla natolik dobrá četba, a že jsem na něho pyšný – na toho českého velikána, na kterého se vlastně do jisté míry zapomíná, zdá se mi tak trošku jakoby mezi Čechama, tak jsem to připomněl i tý britský královně, že Jan Ámos, je přece jenom Čech, aby věděla – oni ho určitě znají taky v Británii a podobně, ale nikdo neví, všichni si myslí, že je to ten Nizozemec, ten Holanďan. Mimořádná osobnost.

Další vzor z těch světových dějin určitě Leopold Berchtold, toho jsem zpracovával v bakalářské práci, byl to svého času ministerský předseda, ne ministerský předseda - ministr zahraničních věcí rakouského habsburského arcidomu a je mu připisováno vypuknutí 1. světové války. Třeba v tom Vávrově filmu Evropa tančila valčík, ho tam hraje Somr, myslím, Josef Somr, ano. Tam je vykreslen špatně. Myslím si,

že to byla úplně jiná osobnost, než je mu přisuzováno, že on byl vlastně tím, kdo chtěl tu válku, ale to tak nebylo. On to chtěl vlastně spíš ten následník trůnu, potažmo spíš jeho náčelní generálního štábu, jako byl generál von Hetzendorf. Tak to jsem narazil na jednu úžasnou studii od Jaroslava Verštata z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy ze čtyřicátých let - to byl vynikající profesor z těch českých a československých a světových dějin, a ten to naprosto vyvrátil, že František Ferdinand d' Este za to nemohl, a tudíž za to nemohl ani ten Berchtold, protože ukazoval prstem do jisté korespondence na toho Hetzendorfa. A mě se strašně líbila ta cesta Leopolda Berchtolda k té zahraniční službě - a já musím říct, že já jsem se vlastně sám vlastně taky profiloval i tím studiem, že jsem se snažil být natolik užitečný té společnosti, že bych přesně byl ochotem působit na té úrovni zahraniční služby. Proto jsem studoval práva, studoval jsem historii a studoval jsem jazyky. To mě docela zajímalo. Pak samozřejmě psychologie, to všechno s tím souviselo. Tak nějak Pánovi se zachtělo mě prostě vrhnout na cestu učitelskou, a teďka hlavně na tu dobrovolnickou, a trošku jsem sešel z toho scestí té inspirace zahraniční služby přes toho diplomata a potom min zahraničních věcí Leopolda Berchtolda. On mimochodem taky, aby se ten okruh takhle krásně nám uzavřel, působil u císařského královského dvora ve Vídni jako nejvyšší hofmistr. Jednou si potom, po převratu už, postěžovala jedna princezna, myslím Stubbenbergová, někdy ve 30. letech. On to potom psal svému synovi, že jednou při plese u dvora, což byla exkluzivní záležitost, kde se pohyboval jenom panovník a panovnická rodina a ti příslušníci knížecích domů a podobně, jenom skutečně aristokratická krev, tak zasedla místo na lavici kněžen, což bylo vždycky na levé straně od císařovny, později od Marie Josefy, protože ta Alžběta, císařovna Sissi, byla roku 1898 probodnuta tím pilníkem. Takže na té straně seděly kněžny, a princezna Stubbenbergová si tam sedla, a přitom jí to místo vůbec nepatřilo, a on samozřejmě měl tyto věci na starosti, a řekla mu, že si pamatuje živě, jak on na ni tehdy vrhnul ten vražedný pohled, a on o tom píše svému synovi, že si to vůbec nevybavuje. Tak tady vidíte, jak každá společenská vrstva uvažuje v určitéch intencích, stačí pouze domýšlet se jenom, a platí pravidlo Rousseauovo, ty čtyři body dohody, že se člověk zásadně nesmí domýšlet. Tak to tam skutečně fungovalo. Stačilo se jenom podívat, a ta autorita toho člověka - i toho úřadu - byla tak velká, že ten člověk se i po léta dokázal tím užírat. Taková obrovská hluboká sociální kontrola tady, v té české společnosti, naprosto chybí. My nemáme žádnou významnou společenskou autoritu, kterou bychom mohli uznávat. Ani toho prezidenta vlastně nemůžeme, protože ta legitimita bude velmi sporná, byť jakoby

se bude ohánět tím mandátem přímo od lidu, což je velká věc, ale tím, že je ta česká společnost naprosto rozpolcená, že to bude víceméně možné i ty dva kandidáty spojit, jakoby nerozhodně, tak nebudou mít skoro vůbec žádnou legitimitu, a bude to stejně, jako to teďka je s Václavem Klausem, že si ho nikdo vlastně neváží, protože on v tom druhém kole byl zvolen jenom za velmi zvláštních okolností, a to byly ty okolnosti, že se posílaly kulky v dopisech a střelný prach, a přebíhali poslanci z jedné strany do druhé, a až po nějaké páté volbě vlastně on byl zvolen – o jeden jediný hlas. Kdy tenhle ten člověk, tomu ... Já bych se úplně styděl, vůbec bych nebyl tak sebevědomý, jak on někdy dokázal některé ty svoje názory jakoby vyslovit, vyslovovat s takovou sebejistotou, když věděl, že vůbec nemá podporu ani v té politické frakci toho parlamentu České republiky, a ani v lidové frakci toho lidu, protože to, co převedli zákonodárci v tom posvátném Španělském sále Pražského hradu, tak tomu se smála Česká republika, tomu, že jsme si okamžitě velmi rychle odsouhlasili přímou volbu prezidenta, ale to paradoxně teďka budeme mít prezidenty nebo prezidenta. Stoprocentně to bude Karel Schwarzenberg, jsem přesvědčen o tom. Je možný, že se spletu, ale myslím si, že to tak bude. Bude to možná strašně jakoby naknop, a to bude fakt, že vlastně zase ta společnost zůstane rozpolecena, a zase si ho nikdo nebude vážit jako autority. To třeba Masaryk byl jednoznačně jakoby zvolen, nebo i Beneš vlastně, ten byl taky jednoznačně zvolen. Ale od toho příchodu Václava Havla, tak potom už to bylo takové to spíš politikaření, že tam prostě musel bejt ten Husák, aby jakoby přesvědčil tu komunistickou stranu, aby teda protěžila toho Václava Havla. Kdo ví, jak by to všechno vůbec dopadlo bez Husáka, mimochodem. Takže to byla velká osobnost na mém psacím stole, a to taky určitě hovoří za všechno - byl a je vystaven Edvard Beneš s Hanou Benešovou.

Velký můj vzor - a to hlavně v tom celoživotním studiu a v té cestě za svým vlastním cílem. Margareth Thatcherová vždycky říkala, že její otec měl jedno takové pořekadlo a snažil se jí ho vštípit. „Vždy cíl musíš mít a za ním si jít“. A tady tohle to si myslím, že bylo krásně vidět u toho Edvarda Beneše, který byť byl v té Paříži - musel potom utéct do té Paříže s tím procesem s Omladinou, kvůli tomu procesu s tou Omladinou – a Masaryk taky utekl samozřejmě do Ameriky, a tam se snažil vyjednat podporu od Wilsona k rozbití toho Rakouska - Uherska, kdy takhle vlastně tihle ti tři strůjci Československa samostatného utekli, a ten Edvard Beneš vlastně seděl odpoledne,

že on se živil tím, že psával články do časopisů a do novin. To byly ty jeho kondice - a on vždycky seděl a věděl, že chce dosáhnout toho doktorátu v politice, a měl tu knihu a před sebou hodiny, a byl na sebe naštvanej, když... že prostě měl nějakou..., že si naplánoval, že za hodinu něco stihne, a byl na sebe naštvanej, a vono se mu to vždycky ale podařilo. On si vypěstoval takovou sebekázeň neuvěřitelnou, že vždycky to, co si vytyčil, tak to prostě udělal. A pak jsem se dozvěděl, že tady tohle to pramenilo už z dětství, že on pocházel z vícera sourozenců, a oni ho docela dost jakoby šikanovali. A on samozřejmě byl takový ten otloukánek, a přisuzovalo se mu to, že jako se musí hodně učit, protože jako na práci nebude, že byl spíš na ty knížky, a jeho se to strašně dotýkalo, takový to sočování, že je nepraktickej, ...těžil, těžil a dokázal to zužitkovat ve prospěch nástupnického státu ČR na tom mírovém, na té mírové konferenci ve Versailles. To skutečně tam si vydobyl tak obrovské renomé, že pak Masaryk, když odcházel z toho úřadu v šestatřicátém tuším, nebo sedmatřicátém. V sedmatřicátém myslím, zemřel... V šestatřicátém nebo čtyřiatřicátém tak řekl, že Beneš by skutečně měl zasednout do toho křesla toho prezidenta, protože bez Beneše bysme tu republiku neměli. A skutečně je to pravda, no. Je to tak. Takže to je velká osobnost a další, kdo je tady na mém psacím stole, tady přímo přede mnou je papež Jan Pavel II. A tam se mi strašně líbila ta věta, jakmile prostě vystoupil na ten balkón, to já jsem samozřejmě ještě nebyl na světě, to bylo v sedmdesátém čtvrtém, myslím, když ho zvolili v té tajné volbě v té Sixtině, tak jeho věta zní italsky: „Anche se non so se potrei bene spiegar mi nella vostra - nella nostra lingua italiana. (potlesk) Ma se mi sbaglio ... (potlesk) se mi sbaglio mi corrigerete.“³⁴⁷ Já potom jsem si skutečně dal tu práci, když jsem potom studoval na vysoké škole italštinu, jsem si tenhle ten citát jako žádněj jinej - se prostě naučil. Já vám ho prostě musím říct. To ne, že bych se snažil dělat, jakoby (smích)... Já neumím italsky (smích) vůbec nic, jsem to strašně zapomněl – a moc mě to mrzí, že teď bych to docela potřeboval, ale tuhle tu větu, na to nikdy nezapomenu, protože jsem potom ještě za studií ve Spojených státech říkal,

³⁴⁷ „Přesný překlad části inauguračního projevu papeže Jana Pavla II. zní: „Ačkoli nevím, jestli se budu umět dobře vyjádřit vaším – naším italským jazykem (opět potlesk). Ale jestli se spletu (potlesk)... jestli se spletu, vy mě opravíte.“

Je v tom jeden háček: Jan Pavel II. nebyl Ital a v té větě jsou gramatické nepřesnosti ("potrei" je kondicionál a on chtěl zřejmě užít futurum; "corrigerete" je italsky "correggerete"). Ale podle mě bys měla nechat citát i s chybami. Italové mu je (nejen v tomto projevu) velmi rádi odpouštěli a vůbec jim nevadily. Záznam projevu je zde; věta, kterou potřebuješ, je od minuty 4:12 - <http://www.youtube.com/watch?v=8aaXjEtOUQo#> – část soukromého dopisu autorky diplomové práce s kamarádkou z Itálie. Dopis byl doručen dne 10.3.2013.

když jsem ještě trochu italsky uměl, a měli jsme prostě předvést, kdo víc umí jazyků, tak ten potom dostal nějaký ohodnocení od rektorky – a já jsem tam vlastně stoupl a řekl jsem vlastně tady tu italskou větu „„Anche se non so se potrei bene spiegarmi nella vostra - nella nostra lingua italiana. (potlesk) Ma se mi sbaglio ... (potlesk) se mi sbaglio mi corrigerete.“ a znamená to: „Nejsem schopen se správně vyjádřit ve vašem jazyce. Ve vašem-našem jazyce“ – on řekl vašem a pak našem – protože on skutečně ty Italy viděl už jakoby za své. „Ve vašem-našem jazyce, ale jestli udělám chybu, vy mě opravíte.“ To je obrovská taková jednoduchá věc, kterou krásně řekl, aniž by prostě musel sahat k nějakým dotrinám. Třeba když zvolili potom Benedikta XVI. Toho Josefa Ratzingera, tak on, já jsem si potom taky zapamatoval tu jeho klauzuli, kterou řekl - a tu už neznám teda italsky nebo latinsky, ne italsky. Tu znám jenom česky a on řekl: „Jsem dělníkem na vinici Páně.“ To je samozřejmě biblistika, tady tohle to, ale ten Jan Pavel II., tak ta lidská... já si myslím, že to byl ten papež skutečně, který se přilnul k tomu lidu a nejen k tomu katolickému, a on dokázal oslovit nejenom jakoby ty věřící, ale i všechen ten svět tím, že nemusel zrovna si vybrat něco z toho dogmatu katolického, ale prostě řekl z praktického života. Prostě, když udělám chybu, tak vy mě opravíte. No, fascinoval mě celej jeho život, schopnost se soustředit, pohroužit se i před miliony účastníků na Svatopetrském náměstí byl on schopen pohroužit se do modlitby, byl schopen používat a plynule přecházet do několika světověch jazyků a stále, až do pozdního věku studovat, to je něco naprosto nepředstavitelného pro mě, a taky bych to tak chtěl umět a samozřejmě, a i taky bych chtěl umět odpouštět, jako on uměl. Jako člověka, který ho chtěl zastřelit, a on za ním přijde a prostě si k němu sedne, chytí ho kolem ramen a odpustí...Nevím, jestli bych byl schopen, byť bych jako správnej katolík bych měl... Mám ještě co dohánět. A od něho – byť už je teda na pravdě, tak se mám mnoho co učit.

Další osobností, která není z mojí rodiny, a které si velmi vážím, a mám tady před sebou fotografii, tak je Jiří VI. Britský panovník, kterého my známe a česká společnost ho zná díky tomu filmu, před rokem, co se dostal do kin, a to, že mu říkáme koktavý král. Je to otec současné Alžběty II., a samozřejmě ta rodina mě vždycky fascinovala, to už jsem říkal předtím, a ono to má hodně společného s tou trnitou cestou stejně tak, jak měl Beneš. On byl člověk, který nemínil být panovníkem, a přesto se jím stal. Když to přeneseme do naší prosté rovnice, můžeme si říct, že my taky nechceme

být něčím, a přesto prostě je nám určeno, abychom tím byli. Proč se vzpírat osudu, proč se vzpírat té cestě prozřetelnosti, stejně prostě bude tak, jak má být. Nechci říkat, nechci působit příliš mnoho jako fatalista, ale ono skutečně někdy je lepší věci nechat, ať se vyvinou, a samozřejmě nechci říkat, že člověk se nemá snažit – to vůbec ne. Samozřejmě, že se musíme snažit být co nejlepší v našich snaženích a našich výkonech, ale nikoliv za každou cenu. No, já si myslím, že v poslední době docela spíš kulminuje v to, že snažíme se být co nejlepší, a dokonce snažíme se za každou cenu, a dokonce i přes etický kodex, a to je docela dost velká potíže, velký problém. Takže ta osobnost mě inspirovala velmi. Přes obrovské překážky a přes ten obrovský stres - já tady mám, když jsem byl na stáži v Irsku minulý rok, tak jsem si tam odsud přivezl životopisy Alžběty, královny matky, a i jeho životopis od Sarah Bradford, to byla myslím královská korespondentka pro Royal Mail. Taky napsali se svolením královny, když William Shawcross napsal životopis královny matky se svolením Alžběty II. A Shawcross byl člověk, který přišel do Československa, komunistického Československa, psal o Dubčekovi, a pak najednou se rozhodl, jaksi nevím, co ho k tomu vedlo, ale vrátil se zpátky do Británie a z toho československého komunismu, z toho tématu vlastně se přetransformoval (smích) na britský royalismus (smích). Docela taková paradoxní věc a osobnost, že jo, nikdo by neřekl, že ten životopis od toho autora má takovou konotaci vlastně... Já jsem teďka napsal knížečku, je to Skotský hrad královny Alžběty, královny matky, je to v nakladatelství svatoantonínském; v Domě sv. Antonína je to k dispozici, a tou knížkou, pokud byste o ni měla zájem, tak tím přispějete 100 korun na chudé. Na ty lidi, co tam žijí, a vlastně nemají peníze z těch důchodů, který jsou tak mizivý, tak vlastně jdou ty peníze na ně. Je to taková brožůrečka, hlavně obrázková, aby se to líbilo. Zkuste tam zajít, ale neříkejte, že jsem Vás poslal (smích). Dneska docela na mě..., že bych tomu nakladatelství měl už konečně dát nějakou vizi, protože jako to nikam nevede, že napíšu knížečku, do těch Svatoantonínských listů to napsali dozadu, ale že musím mít nějakou marketingovou straterii, jak to tam teda té veřejnosti předistribuuje. Takže tam je to samozřejmě možný, a my jsme to hlavně udělali jako dobročinný projekt. Tam nešlo o to, že si tady publikuju něco já, ale protože byla zdravotnická konference v listopadu v Domě sv. Antonína, a my zpracováváme sborník, a já jsem chtěl tomu vedení ukázat, jak bude vypadat ten sborník. A pak jsem samozřejmě použij jednu svou maličkatou studii do toho, všechno jsem to svázal. Je to ruční a je to pojato tak, že jak je to ruční práce a je to omezené vydání, protože jich nebude nikdy víc, tak snad s narůstajícím časem

se bude vlastně z toho stávat jakoby takový cenný tištěný materiál. Takže tak je to jakoby pojato. Takže si myslím, že ten, kdo nezaváhá a pořídí si to, zainvestuje, tak myslím, že za pár těch let... že to nebudu nijak tisknout ve velkém, tak že bude mít docela zajímavou věc. A takových krásných věcí je – třeba v moravskobudějovickém zámeckém muzeu – třeba o vojínu Mrvkovi z první světové války, vzpomínky taky vyšly nákladem asi jenom deseti kusů, nákladem nějakého tamního zelináře Jahody v Moravských Budějovicích - nebo jak se jmenoval, tak to je taky velmi vzácná věc. Lidí to kopírujou pod pultem tady někde, a tak my jsme chtěli utvořit něco podobného. Takže Jiří IV. a ten je tady prostě vystaven a moc si toho vážím, a prostě ten za druhé světové války odmítnul opustit svůj názor, stal se symbolem, ta jeho řeč, to, že s tím Lionelem Loguem dokázal na té řeči své pracovat, aby stmelil ten národ – a byl tím symbolem a všichni věděli, že koftá, to bylo, všichni prostě... on měl nejmíň předpokladů být panovníkem, no ale protože se prostě ten jeho lehkomyšlný bratr zamiloval a odmítl se vzdát svých vlastních osobních soukromých tužeb, tak on se prostě musel jakoby ujmout té role, byť to nikdy nechtěl. Tak to se mi hrozně líbilo, na něm to je to fascinující a stal se symbolem národního odporu a sváděl obrovské vnitřní neurotické boje před každým vánočním poselstvím. Poselství, to je téměř už tradicí od Jiřího V., což byl jeho otec – vlastně dědeček Alžběty II. Tehdy ve dvacátém pátém roce vzniklo BBC, a oni si uvědomili, že média jsou obrovskou zbraní. Taky si to uvědomila Alžběta II. – byla první, kdo vpustil televizi do královské rodiny v roce 1957 tuším, 1954 to bylo, ano – první vánoční poselství vysílané televizí. A princ Charles jí to taky vyčítal. Tak to jsou prostě osoby, kterých si strašně moc vážím, a určitě jich je celá řada, ale skutečně tyhle ty bych měl zmínit. Korunované hlavy, významné osobnosti, politici, Václava Havla si samozřejmě taky vážím, byť s některýma věcma nesouhlasím. Myslím, že třeba takový Augustin Navrátil, který byl tady odsud, byl to katecheta, myslím, byl ve stejném disentu vlastně jako Václav Havel, ale neměl takové výhody jako Václav Hasvel. My všichni dobře víme, že disent byl podporován ze zahraničí, a takže Havel mohl jezdit v tom mercedesu i koulet ty sudy do toho pivovaru, byť se říkalo, že vše Havlovejm sebrali. Já se jenom prám: „Z čeho si mohl dovolit koupit Hrádeček, když jim zbořili Havlov? To je velká chalupa, aby ho najal – a docela v dobrém stavu. Tak kde na to teda vzal?“ To jsou velké otazníky. Sice samozřejmě on zastával řadu úžasných funkcí a já si jeho osoby velmi vážím, těch teorií pravdy a podobně, které on razil, taková prostá jednoduchá teorie, upřímná myslím, ale věcí skutečných, a i ty z čeho se to tedy skutečně financovalo, to do dnešních

dnů jaksi nebylo jakoby - a možná z respektu k jeho osobě, do dnešních dnů vůbec odhaleno. Ten Augustin Navrátil tady mohl být ve stejné pozici. Taky ho několikrát zavírali a on dokázal sehnat šes set tisíc podpisů pro tu podzemní církev - jakoby na podporu. Proto ho perzekuovali. To je velká osobnost jakoby katolická, o které vůbec nikdo nic neví, a myslím si, že je to hrozný. Nebo ten Magor, jak tady někde... Oni mu říkají Magor, on se jmenuje Jirous, ale to je stejně taková kontroverzní postavička jako ten Václav Havel. Ten skutečně nesahá v čistotě k čistotě Augustina Navrátila ani po kotníky. A to taky mohl bejt. Proč nebyl? Proč nebyl Herout, ten básník tady, nebo Herot (Pavel Herot, původním povoláním prodavač stavebního materiálu – poznámka autorky) tak proč? Vždyť ten se taky snažil. Ale ten jejich dekadentní život, ti Plastic People... Prostě vedli příliš dekadentní životy, aby... i ten Václav Havel vedl do jisté míry dekadentní život na těch soukromých setkáních. Tam se kouřilo, tam nebylo ani vidět... Vždyť vlastně za ty choroby si vlastně mohl hodně sám, on trpěl v tom, že byl nemocný - určitě, ale proč teda musel takhle silně kouřit? No. Vážím si ho, vážím si toho, co symbolizuje v zahraničí, a tak proč bychom se nepřihlásili k tomu odkazu. Ale myslím si, že jsou tady skutečně osobnosti, které by si zasloužily větší pozornost, a úplně zapadly. A myslím si, že je morální povinností každého z nás, si je opravdu připomínat. Provádí se tady taková velká hloubková mediální masáž jenom s jedním a tím samým jménem, a nebo skupinkou jmen, a ti ostatní vůbec ne. Jenom na televizi Noe se člověk čas od času dozví něco, ale kdo to sleduje? Jen takolicky smýšlející. To je vlastně pořád o tom najít si etický kodex, a já jsem si ho třeba našel v tom katolictví. To je prostě filozofie – a když byla dobrá pro moje předky a všichni byli katolíci, můj dědeček byl taky katolík, babička byla katolík i moje matka byla vychovávána ve víře, tak proč já bych to měl najednou přetnout? Vždyť je to škoda. Jenom proto, že můj otec byl komunista za totality a nevěřil v boha? To vůbec jakoby není, to povědomí o té tradici, o té příslušnosti nebo té sounáležitosti k něčemu vyššímu, než je jenom náš pozemský život, tak musí být vždycky silná - stejně jako učitel vidí, že je učitelské poslání jeho nadživotním nadgeneračním ideálem.

4. Stal se některý z Vašich pedagogů v průběhu základní školní docházky či během dalšího studia Vaším celoživotním vzorem? Pokud ano, rozpovídejte se o něm.

Tak samozřejmě v MŠ jsem byl perzekuován, to všichni byly Martinka, Janička Petříček, a jenom já jsem byl Pavloun - tak to si myslím, že na mě jako dítěti zanechalo jakoby stopu. I ten Jiří VI. měl taky chůvu, která ho šikanovala, a když měli přijít se svejma bratrama jakoby na návštěvu k rodičům, tak ona ho štípala schválně, aby začal brečet a vzali ho pryč. A zůstal tam jenom starší David, pozdější Eduard VIII. Tak já jsem byl takhle nepopulární u svých učitelek v mateřské školce v L., silně nepopulární - a nikdy jsem k nim teda láskou nějak nezahořel, ale respektuju je tak jako lidské bytosti.

Pak přišly samozřejmě první stupeň v L., tam jsem nepoznal žádného jiného učitele než svého učitele F. Č. - a pak v té vedlejší třídě byla nějaká paní učitelka P.M. Ta učila moje bratry, protože oni byli v té druhé třídě -a zajímavé na tom je, že moje rodina vlastně celá byla vzdělávaná v L. Tam jsme vlastně již několikátá, vlastně asi poslední - generace – mí bratři a já, a mí bratřenci, jsme poslední generace, která byla vzdělávaná v L. Protože potom mojí bratři mají děti, kteří bydlí v M.B., takže ti už rovnou chodili do B. do školky, do základní školy a podobně. U nás je to škoda, a to mě jako tradicionalistu strašně mrzí, že v L. neměli ty další naše potomky. Nicméně stoprocentně mě ovlivnil ten učitel na prvním stupni, protože to jsou úplně ty první začátky. Já jsem se dmul pýchou jako dítě, ne, že bych se nějak chlubil jako děčko, dneska jsem na to až s odstupem času, když si na to vzpomenu, protože já jsem byl úplně první, prosím pěkně, úplně první, kdo začal psát perem. V celý tý třídě. Tak to bylo možná proto, že jsem měl možná trošku jakoby výtvarnej talent, který byl rozpoznán – a docela si ho vážil pak můj učitel na druhém stupni základní školy. Takže to byl takový velký mezník, který mě hodně zaujal, a pak samozřejmě mě velmi zalichotilo, když mě můj vyučující pověřil, abych zadal početní úlohu jedné mé spolužačce o přestávce, kterou pak měl po přestávce přezkoušet. Jenom tak cvičně. Tak to jsem se už taky cítil taky skoro jak učitel (smích). To jsem byl asi ve třetí třídě, myslím. Jo, ve třetí. A ve čtvrté třídě přišel největší okamžik , motivační okamžik spojený s dějinami, kdy jsem zbystřil, a to bylo, když jsme v rámci vlastivědy hovořili o každodenním životě za císaře pána, za dob císaře pána. Tak to jsem skutečně měl oči na šťopkách a uši úplně nastražený, a to si pamatuju do dneška, úplně. My jsme hovořili o žebřiňácích,

o tom venkovským životě a o té době za toho císaře pána, jak to vlastně bylo. A tohle to mě naprosto začalo fascinovat, a to bylo vůbec poprvé, co jsem slyšel zmínit politický titul hlavy státu, který už neexistuje – monarchistického zřízení. Já jsem vlastně – a netajím se tím, že jsem do jisté míry monarchista – jsem demokrat, ale jsem monarchista, byť nejsem členem toho hnutí. Vždycky jsem o tom uvažoval, ale nakonec si myslím, že člověk asi by se měl udržet na hony dál od politiky - jakéhokoliv projevu a podobně. Veřejně myslím. Můžu vyjádřit svůj názor jen ve svých denících nebo takhle společně, když hovoříme, že to třeba může někomu pomoci v práci, v diplomové práci. Tak to ano, ale že bych jako sám, pokud by si to nepřálo moje okolí, a nějak by si mě vyloženě nevyžádali, a to bych skutečně pak zvažoval tu sílu té služby veřejnosti, tak to bych samozřejmě, pokud by mě nějaká skupina delegovala nebo projevila takovou důvěru, a trvala na tom, tak samozřejmě by to bylo pro mě mnohem důležitější, než nějaké moje vlastní osobní pocity nebo postoje. A to jmenování, nominování bych přijal, protože si to přejou lidi, kterým já sloužím v rámci společnosti. Tak to je vlastně taková ta sociální odpovědnost, kterou bych přijal. Jen za těchto okolností. Jinak sám bych nikdy nešel, nesehnal bych dost sil podat si sám přihlášku a stát se členem nějaké politické strany nebo politického hnutí, asi ne. Do charitativního hnutí ano, mezinárodního, kdyby to byl Červený kříž, to ano, to přiznám, že o tom hodně silně uvažuji, dokonce přiznám, že mám i přihlášku, ale nevím, kam mě čas zavane a nevím, jak bych to aktivně jako aktivní člen jaksi praktikoval. Tak tam se to vlastně zlomilo tyhle ty dvě věci, tyhle ty dva momenty nebo tři momenty, vlastně mě asi docela dost charakterizují a vystihují. A pak samozřejmě jsem začal víc chodit do knihovny. Na základní škole tady do místní knihovny a začal jsem se zajímat v dějinách o egyptské faraony a egyptologii, to mě fascinovalo velmi mnoho. Chtěl jsem být tím archeologem chvilku, ale pak najednou jsem si uvědomil, že to, co mě na tom zajímá, je vlastně jakoby ten úřad, služba – a to jsme pořád zase u té služby té společnosti. A já jsem vždycky jakoby prototypově hledal ty vzorce. U těch panovníků, u těch představitelů nějaké skupiny. A pak to vedlo k těm Habsburkům a od Habsburků to vedlo k Windsorům a...a nejenom jim - a strašně mě zajímá všechno - a pak samozřejmě v dnešní době, když si dovedu odpovědět na řadu otázek proč to tak je vlastně ve společnosti. A historik se vždycky ptá: „Jak to bylo, jak to vlastně bylo?“ Tak to je jedna velká otázka „proč“, „proč to tomu tak je“, kterou si kladu jako historik, když mám něco analyzovat. To hledání té odpovědi na tom je v tomhle tom duchu asi nejdůležitější. Tak to je určitě,

to nezapomenu do konce života, to byl ten první stupeň, a na druhém stupni jsem samozřejmě horoval pro dějepis už velmi silně, ale naprosto do dneška si nevážím, socioprofesionálně si nevážím svého tehdejšího učitele, a tam jsem si přesně řekl, že přesně takový učitel nebudu. Já jsem věděl, že chci být učitel, už od 6. třídy jsem... Kamarádi odešli na gymnázium, a já jsem neměl tak dobré známky, abych šel na gymnázium - prostě jsem musel zůstat ve škole a věděl jsem, že by mě to velmi bavilo ta služba - a v té době jsem nasával do sebe jakoby ty dopisy Alžběty II. a podobně. A viděl jsem v 9. třídě ten dokument Elisabeth I. od toho Mizroeva, o kterém už dneska byla řeč, tak tohle to mě velmi zajímalo, ale ten učitel mě jenom předával informace. Ale já jsem samozřejmě měl nějaké knihy, a tak jsem si sám studoval, ale rozhodně jsem si říkal, že takhle nečestným, nehumánním způsobem, jak on se choval k žákům, že je zesměšňoval, že je urážel a podobně, tak to byl přesně odstrašující případ - naprostá amplituda, naprostý opak toho. Jestliže jsem předtím hovořil o vzorech, tak teďka hovořím o odstrašujícím příkladu, a byl to skutečně první, se kterým jsem se setkal. Ten mě učil v 6. třídě, v 7. třídě jsem dostal někoho jiného, a pak v 8. a 9. ten samý člověk. A nezměnil se. Naopak. To se eskalovalo. Paradoxně se stal k mému údivu v dnešní době výchovným poradcem. Nechápu. To je paradox. Ten, který urážel, zakomplexovával; já třeba měl sestřenici ve vedlejší třídě - a dodnes si nese silné následky komplexu. On ji urážel, řval na ni. Několikrát se tam sesypala ve třídě, no hrozný. Takhle se přece učitel chovat nemá! To už bylo v B. Tak třeba mě jednou, na mě, protože z vesnice, my, kteří jsme dojížděli, tak na začátku školního roku na nás nezbyly už žádné lavice, tak já jsem si sedl dopředu, a on mi viděl pod ruku - a jednou mě prostě začal urážet a zesměšňovat před celou třídou, protože jsem napsal nadpis červeně na jeden celý řádek. On chtěl na dva řádky. A kvůli tomu mě prostě pranýřoval před celou třídou (smích) a začal mi říkat, že „aktivní blbec je horší, než třídní nepřítel“. Tuhle tu větu si dodneška pamatuju. „*To je věta ze Zdeňka Pluhaře, z Opustíš-li mne...*“ No, vidíte, tak. Já jsem to chtěl hodně rychle zapomenout, protože to jistě chápete, že u člověka, který se pak sám stane učitelem, jsou tyhle ty momenty určitě stěžejní. Proto se mi hrozně líbí tenhle ten dotaz, protože mám možnost v něm odpovědět na negativum. Takže tady v tomhle tom si budu pamatovat, že je to Zdeněk Pluhař, Opustíš-li mne... „*Je vidět, že pan učitel četl beletrii. To je vlastně beletrická záležitost, je to o tom, jak po roce 1948 roce utíkali Češi do Německa a je to vlastně popis života emigrantů v těch utečeneckých táborech. Dobře se to čte. Já jsem to četla asi v osmé třídě; nevím, jak by se mi to líbilo teď, ale tehdy mě to zaujalo. Právě mě tehdy zaujala*

tahle věta, co jste říkal, takže ji mám vypsanou, protože mě i překvapilo, že v době totality se tady v té knížce objevily věci, které z mého pohledu byly tak nějak „na hraně“, aby ta knížka byla stažená. Že mě udivovalo, že vůbec prošla cenzurou. To mi opravdu hlava nebrala“...Ono cenzurou prošlo paradoxně mnohem víc věcí, že tomu dali jakýsi nádech, aby... Ti cenzoři přece nebyli nijak extra vzdělaní, to byli prostě jen nějakí agitátoři, ti to ani nečetli – ...a nebo možná četli, a zrovna to dostal do ruky někdo, kdo to ak bral mezi řádky a v rámci svého skrytého protestu to pustil. Když si tam ti emigranty povídali a krátili si chvíli v tom táboře, tak tam proběhla věta, tedy dotaz, ale spíš vtíp: „Jaká je nejelektrikovanější země v Evropě?“ A odpověď byla, že „Československo, že je tam největší odpor, nejvyšší napětí a nikdo se nesmí dotýkat vedení. (smích)“. Tak to stojí taky za vypsání, teda. (smích). Taky to mám napsaný (smích), dokonce mám i stranu, bylo to někde mezi 170. – 200. stranou, ale teď přesně nevím. (Smích). Tak to je vtipný, hodně (smích). To je moc hezký, to bych si měl někde napsat taky, a pak to poslat někomu v nějakém citátu, do něčeho to zakomponovat.

Takže mě to trochu připomíná tahle ta cenzura, to vymývání mozků, to fungovalo tehdy, mě se ten člověk taky snažil vymýt mozek, vlastně tady u komunistického režimu, tam probíhalo něco podobného, ale taky i za toho Rakouska-Uherska. Jenom si jenom vzpomínám - třeba Leoš Janáček měl obrovské problémy s Její pastorkyňou. Tam je ta pasáž „nechceme bojovat“, nebo něco takového, a on to normálně ten cenzor zastavil a řekl, že ne, to tam prostě nesmí zaznít, že se mu hrozně líbí i ta melodie a tak, že je to skutečně geniální, že skutečně i v tom Národním divadle konečně prosadil. Leoš Janáček měl docela problémy tady s tím a ta sláva se dostavila celorepubliková, celozemská - až někdy kolem jeho šedesáti let, jinak ho uznávali jenom někde v Brně - tak nakonec teda chtěl ten cenzor, aby tam bylo „a bojovat chceme“. Jenže když potom, když probíhala premiéra Její pastorkyně, a už se toho nedožila ta jeho myslím Zdenička, že zemřela, tak oni to normálně řekli v tom originále, a když ten cenzor viděl, jak obrovskou, jak velkej aplaus ten Janáček tím získal, tak prostě nad tím mávnul rukou. Tady na tom vidíte, že ta síla té masy a toho přesvědčení dokáže jakoby změnit i celou politickou vizi. A že možná třeba to prošlo - ta knížka *Opustíš-li mne... „Opustíš-li mne, nezažhyneš, opustíš-li mne, zahyneš“ – tady je ta vazba na báseň Viktora Dyky.* Tak možná, že to proběhlo na stejné bázi, že to bylo tak strhující, že to nechali do toho tisku jakoby volněji – ale to skutečně balancuju na ledě plným spekulací.

5. Které kladné hodnoty jste u svých učitelů preferoval/a? Posunul se díky působení učitele nějakým způsobem Váš žebříček hodnot?

Velmi. Velmi. Já jsem se naučil stylu nebo nemůžu říct – „já ten styl ovládám“, ale co já jsem asi sledoval, tehdy jsem si na to nedokázal odpovědět, ale už vím, že jsem skutečně sledoval, že život i psaní musí mít nějaký styl. A samozřejmě čeština – a z toho vyvěrala i ta kulturní projekce, že Češi vlastně nesnáší, když se jakoby někdo nad nima, nějak se vyvyšuje, nebo když se prostě dává jakoby najevo nějaká pompa nebo něco takového. Prostě jednoduché a prosté vyjádření vlastního názoru je mnohem efektivnější, než když třeba se řídíme podle protokolu. Třeba toto bylo vytýkáno císařsko-královskému dvoru – pak prezident Masaryk si povolal toho Guta Jarkovského, který sám tam píše ve Společenském katechismu, že „prezident Československé republiky nemiluje těch zbytečných ceremonií“ A tohle to mě fascinovalo, možná teďka i teď, zpětně mě to fascinuje, a i tehdy mě to jakoby učarovávalo, že to bylo bez nějaké té nadnesenosti. Že to bylo vlastně v duchu, v duchu odlehčeném, vlastně, a proč se trápit vlastně nějakým biflováním nějakých floskulí prázdných, a nezpestřit si to nějakým humorným nebo nějakým prostě takovým – ne větou, ale třeba nějakou ukázkou, nějakým trikem. A to je třeba to, co se mi strašně líbilo, že bylo v podstatě jako škola hrou, jak se říká, jak říkal Jan Amos Komenský, tak to fungovalo perfektně na prvním stupni. Když jsem studoval. Tam skutečně, nevím, jestli to bylo záměrně - nám byla škola hrou. Stoprocentně. A bylo to, když to srovnám se svým pozdějším studiem, na druhém stupni, tak to bylo prostředí zcela bez stresu. Ale naprosto zcela bez stresu.

Já jsem pak měl na druhém stupni řadu velmi přísných učitelů na matematiku hlavně, a to jsem se děsil. A pak jsem měl na gymnáziu podobně šílenou profesorku na němčinu, ale tam to skutečně šlo až jakoby k urážkám. Skutečně. To bylo zase, když jsem si říkal, že takhle prostě učit nechci. Ale první stupeň byl zcela bez stresů. A to je to, co já se musím ještě hodně učit, protože moje výuka nikdy nebyla bez stresů, když já jsem vyučoval, protože na tom středním školství musí už člověk mít nějaký jakoby – samozřejmě všude musí být ten výkon, ale malé děti, jaksi když si hrají, tak se naučí mnohem víc, ale na střední škole prostě nelze si hrát, tady nejsme ve Spojených státech. Na prvním stupni chápu, a tam to funguje. Tam to ještě může krásně fungovat tahle škola hrou, ale nikoli ve středním školství, kdy ředitel má nějakou představu o tom, co se musí dosáhnout, čeho - a teďka se na poradách šlape po vyučujících, vyloženě, že tak to musí být v tabulkách; - skutečně

ten úsměv mrzne na tváři toho učitele - a oni pak s tou náladou přicházejí do té třídy a samozřejmě – byť se snaží to trochu jakoby odlehčit nějakým vtípkiem nebo nějakou vlastní vzpomínkou nebo tak, tak stejně pak v závěru musí tvrdě a nekompromisně vyžadovat nějaký výkon od těch žáků. No a na středním školství, ve středním školství ti žáci už kalkulují mnohem víc, než na prvním stupni, kde nejsou schopni vůbec kalkulovat, takže tam to učení probíhá srdečně. A v angličtině se řekne „učit se nazpaměť“ „learn sth by heart“ – „naučit se srdcem, naučit se to z hlavy“, nazpaměť, a to funguje u malých dětí na prvním stupni. A když se do toho ještě zakomponuje vtip a humor, tak to funguje zcela. Pokud buď to dítě chce se něco naučit a doma se mu alespoň trochu věnujou. A pak samozřejmě přijdou rodiče, když budou žehrat na učitele, že si dělá jenom samej vtípek a podobný, ale v podstatě si nikdy nesednou s těma dětma, tak to je potom těžký. To je potom zanedbaný studijní návyk. No, a ve středním školství už se počítá s tím, že existuje už silný vybudovaný studijní návyk. Jenže paradoxní je, že v současné době chodí k maturitě čím dál více studentů, kteří se vlastně ani neumí učit. Oni neví ani, jak se jim učí dobře. Oni prostě neví, jestli se jim učí dobře s kulisou hudební třeba, jestli se jim učí dobře vsedě, v naprostém klidu, jaká je ta psychohygeina, kterou mají vykonávat, nebo tak. Toto bylo hodně inspirativní v tom, takže... a já si myslím, že se musím ještě hodně co učit, hodně co rozpomínat, na to, jak opeřít tu mou velmi suchopárnou výuku tím humorem. No, a taky je to prostě daný tím naturelem toho vyučujícího, který když má v sobě zakódovaný smysl pro humor, tak to je nesporně velká výhoda - řadu věcí dokáže brát s nadhledem, a já se obávám, že já tenhle typ nejsem. Že aspoň se to budu muset učit. Když mi to nebylo shůry dáno. Takhle bych asi zodpověděl tu otázku v pětce. Taková nestrojenost, humor, lehkost – tak bych to viděl. No, a na základní škole, na druhém stupni, tak to byl stres, jeden velký stres: strojenost, nadsázka, život plný alespoň české aspirace, někteří učitelé sami – a samozřejmě nepřimo ji ukazovali žákům, takže tam byla ta společenská frustrace velmi silná, to byla obrovská nadsázka.

My jsme vycházeli z harmonického, velmi rodinného prostředí, a já jsem navíc trochu kriptobrit, Briti mají rádi venkovskou idylu, směřují k tomu, přírodu – to se ve mně krásně zrcadlí, a z tohoto harmonického prostředí klidného, bez stresů, jsme najednou přišli do prostředí drilu nebo učitelů a systému učitelů, kteří se považovali za pány bohů a polobohů – někteří teda, samozřejmě, že byly výjimky. Bylo dááno najevo, že já jsem dospělý - a ty jsi dítě. A to jsem tehdy nedokázal, já to jenom беру tak zpětně, když se ohlížím. Takže tehdy jsem takto neuvažoval. Trápil jsem se mnohokrát, proč mě -

nebo co na mě - je špatného, co jsem, co se tomu vyučujícímu na mě nelíbí. Jako sám učitel, když jsem se postavil před tu katedru, tak sám už prostě dokážu na řadu věcí si zodpovědět a zvážit to. A tady je otázka ještě k té pětce, a to bych nechtěl opomenout: posunul se nějakým způsobem váš žebříček hodnot? A zdali se skutečně posunul, to bych nechtěl říct, protože to je o lidskosti vždycky, ideály humanitní – o tom psal Masaryk tady o tom - a já si myslím, že už na základní škole, možná dokonce můžu říct, že už v mateřské školce se začíná alespoň ta špetka lidskosti probouzet. No, a pokud se vám děje to, to se dělo mě, že skutečně - nebo proto, že se mě to dělo, jsem k tomu byl jako mnohem víc citlivější, a bral jsem to jako to, že jsem nebyl oblíbeným, a že už jakoby ty učitelky v mateřské školce vyvolaly nějakou jakoby lhostejnost vůči nim samotným jako profesně. Lidsky. Samozřejmě dneska můžeme pochopit, že se nemůžeme zalíbit všichni všem. Není na světě člověk ten, aby se zalíbil lidem všem, je takový starý pořekadlo, který je naprosto, a platný vždycky. Takže tam se asi možná jakoby to moje hledání lidskosti jakoby prohloubilo, když jsem jako malý dítě po tom prahnul. Proč všichni ostatní žáci byli Petříček, Janička, a já jsem prostě byl vždycky Pavloun. *Nebylo to třeba proto, že jste jakoby vybočoval zájmy mimo ty ostatní děti?* Je to docela možný. Možná taky, že třeba to bylo v období, kdy bylo v kurzu takový to škatulkování, to je i dneska vlastně. Takže, když si řekli, kdo jsou mí rodiče, že to nejsou páni doktoři, že to nejsou socioprofesně tak významný osobnosti v tom regionu, tak si myslely, že si ponesu asi některé rysy podobné. Tak možná proto, skutečně nevím. Nedokážu si na to zodpovědět, nikdy jsem se jich na to nezeptal – a ani se jich na to nezeptám, to jako bych si netroufl, abych je respektoval, respektoval bych jejich osobnostní integritu natolik, že bych si netroufl jakoby ji zpochybnit – jejich tehdejší chování, ale rozhodně bych to takhle na jejich místě na svém místě teď v současné době nedělal. A žebříček hodnot se mi právě díky té nespravedlnosti a díky tomu odlehčování a absencí stresu a vštěpování vlastně toho kodexu začal vštěpovat kodex na základní škole. Jaká je hodnota pravdy, jaká je hodnota lži a co má větší váhu a taky si pamatuju, že jednou tam zazněl citát, že lež má krátké nohy a s poctivostí člověk nejdál dojde – tyhle ty hesla jsme slýchávali, to si pamatuju. Takový ty moudra skutečně předávaný generačně. Tak tohle to byly okamžiky, který já si třeba pamatuju velmi dobře. Nevím, jak mí kolegové třeba, jakoby spolužáci dneska, kteří jsou mí vrstevníci, kterým je teď tak třicet, nevím, jestli si to pamatujou taky, ale já si některé věci vybavuju velmi dobře. Tady tyhle ty - a takže ten žebříček hodnot, hlavně ta pravda to trochu ve mně jakoby zanechalo to, že jsem hodně dlouho - a možná ještě dodneška takový

ty pozůstatky ve mně jsou - že vidím společnost černo – bíle. Takový to: buď je to pravda nebo lež, a mezi tím by nic nemělo být, pokud chci být čestný – a aby to bylo čistý vyloženě. Samozřejmě existuje ještě nějaká milosrdná lež, to když prostě nechcete říct někomu na plný pecky, že umírá na rakovinu, tak to, ale to není záležitost prvního stupně základní školy. To je možná až záležitost rodiny, rodičů, že to spíš rodiče v pozdějším věku vysvětlují, proč se to nesmí říct nebo tak. To myslím, že učitel nemá povinnost vysvětlovat. A samozřejmě, že musí stoprocentně fungovat spolupráce mezi vyučujícím a rodiči toho žáka, bez toho to nejde. A musí vzájemně na to dítě působit - a ten žebříček hodnot ve spolupráci budovat. Na druhém stupni základní školy, myslím, že se mi prohloubilo to takový radikální vidění toho negativního zase. To jsem skutečně, já se přiznám zcela otevřeně a veřejně, že jsem byl šikanován na ZŠ nejenom od toho učitele, kterého jsem zmínil, ale i od svých spolužáků, protože jsem vybočoval. Mým životem skutečně byla povinnost nejenom ve škole, ale i doma. To bylo jako u toho Beneše, to jsem furt okolo, to se u toho furt motáme. Já jsem vlastně na prvním místě, co jsem udělal, když jsem přišel ze školy, tak bylo nejprve udělat školní záležitosti – úkoly, a pokud jsem měl splněno, tak jsem teprve pak mohl jít ven. To velmi brzy se odbouralo, protože já jsem začal objevovat takovou tu krásu těch knih a podobně - a to mi dávalo mnohem víc, než jakoby blbnutí někde venku - povrchní, tam to bylo takový, tam se skutečně promítala jakoby do těch mých vrstevníků... že už jsem to tak docela cejtil, vnímal docela jako že si nerozumím se svými vrstevníky. Dneska vím, že to prostě bylo díky těm aspiracím společenským. Oni byli taková ta potomci těch rodin, kteří chtěli být v rámci ničeho něčím, a tady tohle mě nebavilo tyhle přetvářky. V knihách to nějak, to bylo pro mě užitečnější, tak jsem se pak ubíral cestu těch knížek, studoval jsem jazyky jako samouk a vlastně celý ten odpolední můj režim po škole byl vyplněn povinnostmi. A pak večerní nějaká ta telka a nebo knížka, když jsem měl – spíš knížka, ale když byly dokumenty, ale já jsem zbožňoval dokumenty, skutečně. Dodnes zbožňuju. Dokonce jsem si je i nahrával (smích). *Nejste sám.* (smích) Dneska nám samozřejmě nefunguje video - a já teď nemám na čem si to přehrávat. Naštěstí to na youtoubku v dnešní době už je, teda ne všechno. Já mám skutečně některý fakt zajímavý dokumenty, který asi neseženu, a myslím, že už ani dávat nebudou, už jsou asi stažený, protože vznikají nový a nový. A takže ten žebříček hodnot: jakoby povinnost, hodně povinnost se ve mně začala, smysl pro povinnost - prohluboval se ve mě od šesté a sílil, abnormálně sílil v deváté třídě. A to bylo právě díky tomu, že jsem začal vnímat životopisy. Biografie. Že se mi krásně četly. Kvalitní biografii jsem dokázal ocenit –

a líbily se mi moc biografie. Dodneška je mám, dokonce jsem diplomový práce měl pojatý jako biografie. Vidíte, jak člověk krásně pojímá sám sebe a zrcadlí do jiný osobnosti a naopak sleduje osobnost a možná jako historik trošku žije život někoho úplně jinýho, člověk je někde jinde. Určitý problémy, když vyjde ven, tak se na něho prostě sesypou, a když otevře notebook a píše o někom jiným, než sám o sobě, tak si myslím, že to dost dokáže odreagovat člověka a vyčistit hlavu. Takže silný smysl pro povinnost je druhý stupeň. Pravda, lež - první stupeň a smysl pro povinnost a na gymnáziu pak ještě spravedlnost. Pro tu jsem hodně horoval. Tak to je ten řebříček hodnot.

6. Které záporné hodnoty učitele/ů Vám nejvíce vadily?

Záporné hodnoty... Na prvním stupni, záporné hodnoty, nevím, jestli jsem byl schopen. Tam to bylo fakt o tý pravdě a lži, a navíc to bylo směřovaný jakoby mě – já nevím, jestli zpětně zápornou hodnotu? Jako určitě je nějaká záporná hodnota, to určitě všichni máme ty záporný, ale jak to... No, já tam jako zásadní zápornou - třeba na tom druhém stupni, tam to mám jasný, tam mám velkou výhradu, ale na tom prvním zápornou hodnotu...*Třeba přísnost?* Přísnost? No, já si myslím, že jsme nebyli pod takovým tím přísným přístupem, ale počkejte, vím, že když jsme, ale to není záporná, to není záporná hodnota. Když jsme něco vyvedli, tak jsme byli potrestáni, to není záporná hodnota, to sem nepatří, to není záporná hodnota učitele. To bylo zasloužený, ten trest. A přísnost si taky nemyslím, že by byla záporná hodnota. *Já myslím, že třeba jako dítě vnímáte tu přísnost jako negativní, protože – neoprávněnou ne, myslím takovou tu přísnost, že vzhledem - že ten učitel spíš vyžadoval na té základní škole určité věci, který ten žák se měl naučit, a trval na tom, takže jakoby z pohledu toho kantora a z pohledu dospělýho teďka vidíme že je to dobře, že vlastně byl důsledný, že chtěl, aby ty děti se naučily, ale ty děti ze svého pohledu toho žáčka to považovali za nespravedlivý a zbytečný a přehnaný, takhle jsem to myslela tu otázku.* Aha, jako z pohledu toho dítěte. To asi jo, to samozřejmě: něco jsme vyvedli, a jako děcka jsme to nemysleli zle, samozřejmě jsme byli potrestáni, ale jako jsme nechápali, proč musí bejt tak, takový potrestání, proč musí bejt potrestání vůbec, a to je, tím jsme se učili. Tak tohleto asi bych řekl, to jako dítě bych mohl viděl jako zápornou hodnotu, jako že nebyla vždycky zábava, ale taky, že to bylo prostě vo tom hledání těch překročenejch bariér, překročených mezí. Jsou skutečně určité mantinely, přes které se nesmí jít. A to my jsme jako děti nevěděly, kde ty mantinely jsou, a to je prostě takové to spontánní zkoušení, jestli jako... Nevím, jestli jsme to zkoušeli,

to asi ne, jestli jsme byli schopni takhle kalkulovat. Nemyslím si, že bysme takhle kalkulovali, a tohle to jsme asi nechápali, ale to se potom projevilo z dlouhodobého hlediska zase jako plus. Protože jsme viděli, kam se může, a kam se nemůže. A to, když nám neřekli doma, tak nám to řekli, nebo jsme to jakoby vyzkoušeli, ve škole. Tam jsme měli nakázáno, samozřejmě, že jsme na začátku školního roku - ale jako děcka jsme tomu pořádně nerozuměli, když se vytyčilo co se smí, a co se nesmí. Vůbec jsme ani netušili, co znamená slovo „školní řád“, označení „školní řád“. To jako děti jsme nevnímali; to jsem jako dítě začal vnímat co to je, až někdy na druhém stupni, to, že jsou to nějaké etické normy, podle kterých se chovat nebo tak - tak asi tohle to. A ještě na něco si vzpomenu... Nevím, no. Přísnost, to nebylo o přísnosti, to bylo o důslednosti. Jako děcko jsem to mohl vidět jako přehnanou přísnost, když jsme dostali - my jsme totiž dostávali na zadek na prvním stupni. My jsme vlastně nastupovali do školy, já jsem osmdesátý druhý ročník, takže v těch šesti sedmi letech ještě jsme neměli... nebyl převrat, to jsem jakoby v době komunismu začal chodit do školy. A nebylo nic neobvyklého, když jsme něco přepískli, tak myslím, že ta rákoska tam byla taky. *Rákoska?* Myslím že - nebo jsme dostali pohlovek, nebo na zadek - přes tu prdel nebo něco takového. Ale já nevím, jestli jsme tou rákoskou dostávali, nebo jestli tam byla jenom na připomínku, na výstrahu. Já jsem teda rákoskou nedostal. Nikdy. Ale dostal jsem pohlovek (smích). To si pamatuju. To bylo ve čtvrté třídě - dělal jsem, na školní fotografii jsem udělal spolužačce rohy na fotce. Ne, nedostal jsem pohlovek. Jenom jsem dostal kárny pohled - a větu: „Jestli to tam bude vidět, tak uvidíš!“ Naštěstí to tam vidět nebylo. A nebo možná to tam vidět bylo, ale neviděl jsem. Fakt. Asi to pak bylo taktně stornováno, že bylo asi řešeno, děcko je to, tak co už. Takže to byl takovej jakoby pohled kárnej. Počkejte, ještě jednou jsme prostě nerespektovali - na jeden - co jsme udělali: Tady tohle to je to negativní, ten průšvih. Víme: my jako děcka jsme měli to prostředí tak harmonické a tak docela bez stresu, že jsme vlastně nedokázali rozeznat dost dobře, jakoby co je hra, a co je škola. Kdy si hrajeme a kdy už jde skutečně do vážných situací. Kdy se jedná o vážnou situaci - a měli jsme samozřejmě to udělaný tak úžasně, že jsme neměli vlastně rozvrh. My jsme prostě - my jsme ho měli, ale to věděl ten učitel. My jsme samozřejmě měli všechny učebnice, nosili jsme si je, a to se každý den opakovalo, si myslím. A když jsme potřebovali, tak se nám dávaly ve škole knihy, a nebo nám bylo doporučeno, teď si vemte a doma z toho uděláte domácí úkol, a pak je donese zpět - ale tohle je školní učebnice. Pak ale jsme to měli tak úžasně udělaný, že tak, teď už je čas tady na to, a teď je čas zase na to, takže to byla velká výhoda v tom, že jsme nebyli jakoby okleštění.

Ale když přišlo na tělák a chodili jsme ven, tak nám bylo povoleno jít ven – jednou nám to bylo povoleno jít ven i o přestávce. My jsme to měli fakt takhle benevolentní. A my jsme se ale nevrátili s tím zvoněním, že my jsme slíbili, že se vrátíme, až bude zvonit na kostelní věži ve dvanáct. A že pak bude další hodina. A my jsme se nevrátili - a skoro celá třída (smích). A my jsme byli lapení – no, možná jeden nebo dva žáci zůstali ve třídě, že nechtěli si hrát fotbal – a celá třída kromě těch dvou, jsme byli nastoupeni, a ten vyučující přistupoval ke každému jednotlivě a řekl: „Rákosku nebo poznámku?“ A všichni samozřejmě řekli „rákosku“, kromě jednoho, který řekl „poznámku“. My jsme to všichni brali strašně vážně, ta atmosféra byla velmi hustá - a jeden žák si řekl, že chce poznámku. No, a samozřejmě my jsme tou rákoskou nedostali, to bylo jenom použito, když se na to dívám zpětně, jenom k exkalaci toho uvědomění si, kde jsou ty mantinely. Tak samozřejmě my jsme se v tom stresu nakonec vymáchali, protože nás bylo tolik, a pak jsme nakonec nedostávali, tak přestože jsme si zvolili rákosku, ale já si myslím, že jsme možná podvědomě věděli, že to tak možná nebude. Protože my jsme věděli, že ta rákoska někde asi je, ale nedostali jsme prostě tenkrát - a ani ten klučina prostě nedostal tu poznámku. Ale to vím, tenkrát, že to negativní bylo v tom, bych možná řekl, že jsme vlastně neměli vstřípeno to, kdy je hra, a kdy už ta hodina - a kdy je to vážný. Pak tady vidím: které vám nejvíce vadily... Vadilo mi to asi 10 minut, protože ve skutečnosti jsme byli potrestaní jenom tím, že se ten učitel zlobil. To nám asi - mě osobně to vadilo nejvíc, že jsem zlobil, že jsem něco vyvedl. Ne to, že dostanu trest. Tak to mě vadilo nejvíc, to zklamání toho učitele. Tak ale to nejsou záporný hodnoty učitelů. Tak toto je těžký, nevím, jestli dokážu dobře na to odpovědět, a nevím, jestli se dokážu vžít, a navíc taky objektivně, protože víme o čem hovoříme.

Ono to u mě třeba funguje tak, a v psychologii člověka to funguje vždycky tak, že člověk zapomene na to zlý, a pamatujete si to dobrý. Pro mě je skutečně snažší odpovědět, protože vím a znám na to odpověď, co se mi líbilo, jak se mi strukturoval žebříček hodnot - na rozdíl od toho, co mi vadilo na vyučujících.

Na druhým stupni skutečně ta šikana ve mě zachovávala hodně silný podtext. Tak tam já bych se spíš v tý šestce vyřadil na druhý stupeň – *tak se vyřadíte v tom šestým – je to součást základní školy*. Tak jako zápornou hodnotu – já už se toho dotknul, tam mi hodně mi vadila ta neprofesionalita, ale hodně, ale hrubá taktická neprofesionalita,

že srazí učitel toho žáka a když ví, že to je vlastně kolektiv, kterej ho odsune na společenský okraj, že vlastně ten učitel z něho dělá outsidera, tak to mě vadilo hodně. To nesmyslný, proč jsem napsal nadpis na ten řádek, když se prostě nadpisy píšou na dva řádky, a to mi přišlo úplně ad margin - úplně mimo, přitom jsem vzal jinou barvu, napsal jsem to červeně a přes celý řádek, to stačí, ne? A to mě teda vadilo. Pak jednou jsem byl zkoušenej, a dostal jsem otázku, abych řekl, to už bylo něco o 20. století, já jsem tak jako rád gestikuloval - a hlavou jsem pokynul směrem k mapě - jakoby nahoru, a dodal jsem po tom gestu ještě: „Velkou Británii“. A on mě sledoval, a to bylo pořád v tom dějepise, a říkal – a my jsme ho totiž měli předtím na supl v tělocviku - a on, když viděl, jak si pomáhám tím gestem, dokončuju tu větu tím gestem, ukázal tím pohledem na tu Velkou Británii, tak mi byla řečena věta: „Nedostals včera míčem?“ Nebo něco takovýho. Tak to mi přišlo takový jakoby... Ten vyučující taky gestikuloval, pořád, a někdy dělal i humorný gesta - navíc my jsme na prvním stupni ty gesta považovali za součást výuky, a taky nás to bavilo, tak já jsem nevěděl, že je to něco špatnýho. Ale tam samozřejmě bylo, že ten učitel mě prostě chtěl srazit. On sám gestikuloval a rád používal tuhleto gestikulaci, a jak se říká tu řeč těla, aby jakoby ten výklad nebyl jenom rétorickým výkonem, tak mi to potom vadilo. Tak když jsem nevěděl, když to ten učitel může dělat, tak proč to nemůžu dělat já? Že jo? A navíc to nebylo nic takovýho, jenom maličké gesto, jenom pokynutím směrem na Velkou Británii a dořeknutí toho – udělal jsem gesto, a dořekl jsem: do Velké Británie. A bylo to dobře, nebylo to vůbec špatně. Já jsem nevěděl, jestli jsem to řekl špatně, a nic mi neřekl. Špatně jsem to řekl, nebo to bylo dobře? Vadilo mu moje gesto, nebo co? Tak to byla výrazná záporná hodnota učitele, který musí skutečně jednoznačně říct, a naznačit - ano, je to dobře, ne – je to špatně, a skutečně zbavit se všech vnitřních pocitů. Musí se skutečně člověk jakoby povznést nad tu osobnost a jenom hodnotit to, co ten žák řekne. Jestli je to dobře, tak je to dobře. Nebudu se přece rozčilovat jako Margaret Thatcherová, když bylo jednání v Dolní sněmovně, jak se rozčilovali – a někdo z protistrany řekl: „Na můj vkus tato dvojctihodná dáma piští až příliš“, když tam obhajovala to, proč museli zrušit školy, protože tam horníci v tom sedmdesátým čtvrtým stávkovali a tak - a ona se prostě postavila a řekla: „Kdyby se dvojctihodný pán spíš zajímal o to, co tady říkám, než jak to říkám.“ To se mi strašně líbilo, a myslím, že skutečně uhodila hřebíček na hlavičku. Takže tohle to ylo silně negativní, silně negativní hodnota - a ta šikana ze strany učitele; samozřejmě, že přehlížel šikanu ze strany žáků, ale byla jedna učitelka češtiny - a jeden rok byla naší třídní, která se postavila proti té šikaně, kterou viděla v té třídě. Totálně ty žáky

spražila, a nakonec, protože oni dělali takový ty posměšky jako tam bylo nějaký... něco jsme četli, museli jsme v rámci cvičení cvičit čtení, a bylo tam v textu francouzsky napsáno do českého textu „café de laté“. A já, protože jsem se v té době sám učil francouzsky, a mí spolužáci to věděli o mě, že je to moje taková jakoby záliba, tak začali dělat ty ksichty: „No jo, náš šprt, co se tady ještě po večerech učí.: - tak ta je tak sprážila a usadila - a nakonec eště mi navrhla nějakou pochvalu ředitele školy nebo něco takovýho, tak ti supěli. Ono to možná bylo kontraproduktivní, ono to ze mě udělalo většího vyvrhele šprt'áckýho, než jsem byl, ale naopak, ta síla tý autority mě ubezpečila, že skutečně učitel musí za každou cenu vykořenit jakékoliv projevy ponižování u žáka ze strany jiného žáka. Tohle se ve mně zachovalo. Ale toto je spíš kladné, co ta učitelka udělala – ale naopak ten druhý vyučující dělal úplný opak. Naopak ukazoval těm žákům jinými slovy, jak se to má správně dělat, aby to víc bolelo, víc ublížilo...

Ono tady se potvrzuje pravidlo, že IQ jde vždycky na úkor EQ. Ten emoční kvocient je vždycky výrazně nižší, čím inteligentnější ten člověk je nebo má vyšší jakoby inteligenční kvocient. Tohle to je například taková velká nevýhoda vysokoškolských profesorů. Oni jsou v řadě případů tak nadaní a geniální, že jsou vlastně pro praktický život naprosto nepoužitelní. Ten emoční kvocioent je absolutně na nule, a to si myslím, že čím chytřejší učitel... nám dokonce jedna angličtinářka řekla, že dobrých učitelů angličtiny je málo, a špatných je mnoho - průměrných učitelů angličtiny je mnoho – a přitom vlastně popsala svou vlastní průměrnost. Něco v tom samém duchu. Ten učitel, o kterým já hovořím, přišel myslím rok přede mnou, že to byl mladej člověk. On myslím, že přišel z Třebíče nebo tak nějak. To mě hodně vadilo, ale víte co... Já jsem byl na raně v tý první lavici, a navíc mě dějepis bavil, a v některých ohledech jsem věděl víc, než on, vyučující, protože mě to skutečně bavilo - já jsem se ponořoval do toho studia mnohem silněji. A pak tam byly ale slabší žáci, kteří skutečně neměli dáno vůbec - a po těch se teda abnormálně vozil a byl jsem stoprocentně přesvědčen, že to na nich musí zanechat nějaký dopad do budoucna - a skutečně třeba v druhé třídě, ve vedlejší třídě - se vozil po mojí sestřenici, a ta dodnes potvrzuje, že má hrůzu, že se budí hrůzou. Já třeba se dodnes budím hrůzou z němčiny - já z ruštiny. Já si myslím, že toto by učitel neměl mít cílem - usilovat o takové znepríjemnění toho žáka, to je velká záporná hodnota učitelů. Zesměšňování, ponižování, šikanování, ukazovat to jako těm ostatním, jak se to dělá, prostě si musí uvědomit, že vychovává budoucí generace, a musí to být naprosto nadstranný,

jakoby nechci říct nadstranický, aby to nevyznělo propoliticky – to hovoříme o něčem úplně jiným, ale spíš nestranným, ale nad věcí. Tak, to mě vadilo hodně.

7. Vadila Vám jako žákovi přísnost Vašeho vyučujícího?

Asi jo, asi to každému žákovi musí nějakým způsobem vadit, že určitě musel být nějaký okamžik, kdy si myslel sám, že je hodnocen neadekvátně, a ona to přitom byla jenom ta nestranná přísnost - prostě to si žák říká: „On mě soudí příliš přísně“ – a to si myslím, že mi vadilo. A to si myslím, že by lhal každý žák, kdyby řekl, že ne. To mi asi vadilo. Ale rozhodně bych to nepovažoval za zápornou hodnotu. No, i když ale tenkrát, když bych uvažoval tím telecím mozkiem, kdybych uvažoval mozkiem pubertáka, tak bych říkal - mám rád oblíbeného učitele, kdybych dělal řebříček. Ten je dobrý, protože dělá srandu a ták, a je mladý - a prostě, a ten je přísnější - a ten mě nechá, a ten mě zase ba, protože chodíme ven - a tak. Takže asi, asi bych to bral jako zápornou hodnotu, byť vím dneska, že to záporný vůbec není – že to záporný náboj nemá – přísnost. Takže ano, jako žákovi mi přísnost vyučujícího vadila, ale dneska bych jako učitel - musím říct - nejednal jinak. Naprosto chápu - a zpětně hodnotím, že to tak bylo dobře. Jednoznačně. A i pro svoje děti bych potom vyžadoval ještě větší přísnost. Protože bych byl taky přísnější, protože mě to ten učitel naučil. A ono se to hodně vyplatí. **Přísnost na sebe sama jde ruku v ruce se sebekázní, a když máte sebekázeň, tak dosáhnete velmi mnoho.** To jak říká ta Alžběta II., když se zeptala vojáka, kterýho vyznamenávala – to taky bylo v devadesátém roce, když pracovali na tom dokumentu - zeptala se toho vojáka: „Jak jste to všechno dokázal? Nasadit vlastní život.“ A on odpověděl: „Ach, Vaše Veličenstvo, to chce jenom cvik.“ – A ona to zhodnotila – a to byl závěr toho dokumentu. Myslím, že odpověď je: „cvik je odpovědí na mnoho věcí, a myslím, že já jsem připravená byla.“ A začala hudba a s tou přísností je to přesně tak. **Když máte přísnost, pak máte i sebekázeň, a když máte sebekázeň, tak dokážete pochopit to, co je to cvik, a když máte blízko ke cviku, tak dokážete mnohé...**

8. Uvědomujete si některé Vaše současné postoje a jednání, která jsou „okopírováním“ postojů a jednání Vašeho bývalého učitele? Které to jsou?

Ano. Jednoznačně na prvním stupni usilují o to, aby byl vtipný, byť se mi to pořád nedaří, a jsem naturelem spíš vážný člověk, spíš takový ten sušší ráz - a nebylo mi to dáno, ale moc bych chtěl, a samozřejmě taky na prvním stupni - to jsem se zmínil dneska – tam byla taková ta lehkost vyjádření, styl - svébytný styl, lehkost bez nějaké umělé aspirace. Tak to myslím, že je u učitele velká deviza a to mě hodně inspirovalo, to bych se chtěl taky naučit - a v jednání ta přísnost, o které jsme vlastně hovořili, kterou jsem jako dítě neměl rád a kterou jsem nesnášel. Naopak dneska vím, že je životadárná – to bych se chtěl naučit. Objektivní přísnost pokud možno a víceméně to zkopírovat od toho vyučujícího na prvním stupni – no, a samozřejmě rozhled, neuvěřitelný rozhled, který si myslím, že byl dán nejenom tím studiem, a hlavně taky vlastním zažitým, vlastní zažitou zkušeností, ta empirie je nesmírně důležitá a...ano, ty postoje a jednání, prostě postavit se k tomu. No, a určitě smysl pro povinnost – ten tam byl taky na tom prvním stupni, protože jinak by ten učitel nemohl tuto práci dělat.

Politik je oprávněn dosáhnout svých cílů jakoukoliv cestou – i tou nečestnou. Důležité ovšem je, že jeho práce bude po létech nějakým způsobem hodnocena. Bude-li hodnocena jako přínosná, pak byla správná. Ale to, že vlastně ten člověk kráčí nebo kráčel přes mrtvoly, a vedl lživou a pomlouvačnou kampaň, všeočerňující, pak to se z toho dlouhodobého hlediska vůbec nesleduje. To je potom to, co jde na vrub té politické kultury. Nejen v Česku, všude. Takže smysl pro povinnost na všech úrovních společenského spektra, ať už je to král, prezident a podobně, v armádě, duchovenstvu, v úřednictvu – no, a samozřejmě až po zdánlivě v uvozovkách – po nejposlednějšího dělníka, ale ten je samozřejmě důležitý pro společnost stejně životně jako ten politik nebo jako ta hlava státu.

9. Zamyslíte-li se nad utvářením Vašeho hodnotového systému, kdo a které prostředí Vás nejvíce ovlivnilo svým působením - (rodina, učitelé, vrstevníci, vesnické nebo městské prostředí, zájmové a společenské organizace a spolky, hospodářská a politická situace dané doby, kdy jste vyrůstal/a)? Uveďte další vlivy, které pokládáte z Vašeho pohledu za důležité.

Zkusíme to vzít postupně. Já jsem tady samozřejmě už na začátku hovořil o dvou ženách vlastně – dvě ženy, které strukturovaly můj život plně, že jsme se dostávali do kontaktu osobního, a to byla ta moje kolegyně, ta moje sousekka, která mě vyučovala od mých deseti let, a pak samozřejmě moje matka, ta mě v rámci rodiny dala dost, co se týče toho hodnotového systému. Samozřejmě jsme od malička byli vychováni v tom jakou hodnotu má pravda, a jakou opačnou hodnotu má lež, tyhle ty postoje... Vštěpit tomu dítěti pracovitost, která – myslím si, že učitel ji musí mít, to je taková práce, to je takové povolání, možná poslání – už jsem o tom hovořil, že učitel musí být neuvěřitelně pracovitý. Když tady máte povinnost nejenom učit, ale taky samozřejmě před tou výukou se připravit, takže to jsou ty několikahodinové domácí přípravy – a tu pracovitost, tu já jsem nasával hlavně u svojí matky a u jejího otce, u mých prarodičů, protože to byli neuvěřitelně pracovití lidé až do pozdního věku. A dá se říct, že můj dědeček, v současné době již zesnulý, tak ten se víceméně udřel – mě přišlo jako že skutečně pak těch posledních deset let byla tak, že to tělo bylo, ta fyzická schránka byla tak unavená, že už jaksi to psychické myšlení nedokázalo soupeřit s tou fyzickou únavou. To musí být drastická představa, když člověk zůstane jakoby mentálně uzavřen, to tělo vlastně vypovídá tu službu a pak se stává vězněm svého vlastního těla. Takže práce je velmi důležitá - a umět se postavit k práci – to mi zase vštěpoval otec - a ten mi říkal, že člověk se musí ke každé práci umět postavit. Já jako dítě jsem si říkal: „Jak postavit? Co to znamená? Rovně? Z boku? Pevně nohama na zemi? Rukama to uchopit pořádně? Jak vlastně?“ A pak postupem času mi docházelo, že se člověk musí k tomu postavit jakoby morálně ke každé práci, a moje matka, když – a to mi vypráví dodnes – když vzpomíná na svého otce, tak největší dědictví, které on – protože každá rodina si svým způsobem předává myšlenkové dědictví – myšlenkové dědictví mého dědy mé matce spočívalo v tom, že dědeček často říkal, jedna věc je jistá: „Umíte pracovat – a to se nikdy neztratíte.“ A ta věc mě vlastně provází – umět pracovat nad věcí, kterou potřebujeme udělat nebo když připomeneme tu Margareth Thatcherovou a jejího otce: „Vždy cíl musíš mít a za ním si jít...“ Jestliže mám cíl tady napsat, nějakou práci písemně, je tedy jasné, že v rámci smyslu pro pracovitost, smyslu pro zodpovědnost, se k tomu správně postavím k té práci, a vydržím u té práce. Samozřejmě, že tu práci sestavuji a sepisuji tak, jak nejlépe umím. Vlastně při nějaké přísaze se říká: „podle nejlepšího vědomí a svědomí.“ Že to vlastně není něco jen tak jakoby odfláknutého, ale skutečně člověk do toho dává to nejlepší ze sebe sama. Tak, to byla moje rodina.

Dále bylo prostředí, které mě ovlivnilo svým působením. Je tady skupinka „učitelé“. Tak určitě. Já jsem byl vyučován dvěma učitelkami v mateřské školce a velmi živě si to pamatuji - a to bych radši zapomněl, ale samozřejmě řadu věcí, spoustu věcí bych si rád uchoval v paměti, a měl bych si to někam zaznamenat do deníku, co mi bylo předáváno a jak na mě bylo působeno na prvním stupni, a pak na druhém stupni, protože mě přijde, že ta devátá otázka tak trochu souvisí s těmi předchozími nebo alespoň s jednou z nich, že tam byly ty kladné hodnotové systémy. A já samozřejmě jsem lidská bytost a jako takový v rámci psychologie vnímám především to, co bylo dobré, to, co je pro mě dobré, a to, co bylo špatné, jsem vlastně už zapomněl. Tak se to vlastně stane, že se upozadí – a je to úplně logické, přirozené. Takže budu se snažit – a teď tady to vlastně stojí v té otázce „ovlivnění, působení učitele“. Mě se snad nepovede přistupovat ke všem lidem úplně stejně, byť bych strašně rád, ač už jsou to třeba lidé odlišní věkem nebo jsou to třeba odlišní majetkem. Jsou to lidé odlišní vzděláním. Můžu se snažit o to, abych byl tím naprostým gentlemanem, kterým např. byl Frederic Ponsonby, což byl osobní sekretář královny Viktorie. Vzpomínal na něho lord Standfordham- Myslím, že to bylo v knize Kennetha Rouse King George the Fifth – Král Jiří V. a tam zaznívala jedna úžasná věta a já bych se chtěl skutečně v tomto směru přiblížit ke svému učiteli na prvním stupni, protože tak nějak, protože v něm to tak nějak vřelo, takhle na mě ta osoba působila a tím vlastně odpovídám – že bych skutečně chtěl být naprosto nestranným – tam bylo totiž řečeno něco v tomto smyslu. **Naprosté vymazání sebe sama, absolutně žádná domýšlivost, stranění či póza, okouzující vztah k cizím lidem: starým, mladým, velkým, malým, bohatým i chudým...** já bych teďka k tomu ještě přidával vzdělané, nevzdělané, věkem mladé, protože u nás na té venkovské malotřídce to bylo koncipováno tak, že jsme byli rozděleni na „malé“ a „velké“. A protože v jedné místnosti byly vlastně dvě třídy a vyučující musel všechno zvládat – a to je neuvěřitelná věc – v rámci nedostatku těch financí a personálií, musel fungovat za dva lidi najednou - a tam samozřejmě zvládat pestrou škálu dětí, které potřebovaly nějakou profesionální asistenci, jak to funguje dneska – tak to všechno prostě ten člověk musel zvládat. Musel během jedné chvíličky přeskočit z jedné skupiny do druhé a tohle to je naprosto fascinující – a to jsem si třeba odnesl z toho Lukova. Takové to naprosté vymazání sebe sama v okamžiku, kdy pracuji jako učitel. To je ta profesionalita lidská. Že dokáže zapomenout na svoje životní pocity, ale dokáže si uvědomit, že teď hraje tu roli

ve společnosti - a to ho zavazuje. To je ten smysl pro povinnost, to je ten smysl pro disciplinu, kterou může tomu žákovi předávat. To mě fascinuje – tady tohle. To bych uměl moc rád – a tím bych odpověděl na tu devátou otázku z hlediska těch učitelů – to mě ovlivnilo - to působení toho učitele.

Co se týče druhého stupně, tehdy tam určitě taky byli někteří jedinci, kteří se tomuto přibližovali této vizi, kterou jsem jakoby nastínil z té knihy o Jiřím V. od Kennetha Rouse, anglického spisovatele - to byla vyučující zeměpisu, jedna vyučující českého jazyka, my jsme jich tam měli víc, a určitě tam byla řada jiných, ale já jsem ty učitele neměl, ale myslel jsem si to o nich, že profesně jako učitelé by mohli být. Ještě fyzikářka, paní Dv., tak ta na mě taky působila docela...

Vrstevníci, kteří mě ovlivňovali: tak to na prvním stupni si nevzpomínám, že by byli vrstevníci, kteří by mě... v mateřské školce vůbec, to jsem nevnímal, na prvním stupni – už si vzpomínám. Ovlivnili mě. Jak jsme byli vlastně rozděleni na „malé“ a „velké“, tak samozřejmě ten menší člověk má tendence pořád vzhlížet k těm větším a starším. A mě vždycky imponovali vzdělaní jedinci, kterým to vlastně šlo ve škole a kteří byli takovou skutečně tou hvězdou kolektivu a bylo to na nich znát. Skutečně člověk jako zpětně a vnitřně dokáže odhadnout nebo přefiltrovat to jakoby, kteří byli takto osobnostně silní. A skutečně z nich vyrostli silní jedinci. Někteří, to bylo zajímavé sledovat, byli v jejich závěsu, jakoby se slunili v jejich výsluní, ale přece jenom někteří, kteří byli považováni mnou za ty hvězdy kolektivu, to dotáhli k tomu vysokoškolskému vzdělání, a to mě asi taky ovlivnilo. Myslím si, že tato skupina nějak mě oslovovala a asi jsme byli naladěni na stejnou notu. Nakonec se mi teda podařilo dostat se do té skupiny s vysokoškolským vzděláním. Takže vrstevníci – ano – mě ovlivnili na prvním stupni základní školy. Na druhém stupni základní školy jsem byl spíš šikanován pro výraznou odlišnost, protože u mě - to už bylo asi v sedmé - byl vyvíjen nesmírně silný smysl pro povinnost a to bylo v tom období, kdy se to tak jakoby láme, že jo, dvanáct třináct let, a já jsem tam vlastně už hovořil o tom Mizroevovi a o těch indiciích – možná, že jsem nezmínil - „Zámek v Čechách“ s Jiřinou Jiráskovou – a pak ty šlechtické elity a to elitářské myšlení vůbec, které mě fascinovalo nebo chtěl jsem do něho proniknout. Ne, že bych chtěl uvažovat elitářsky, ale proto, že jsem chtěl pochopit, co to vlastně všechno je, proč se to děje a co

y to teda mohlo obnášet, jakým způsobem to vlastně může působit na lidi, a že to vlastně může být i přínosem v rámci sociologie. Takže tady v tom okamžiku mě přestávali mí vrstevníci naprosto rozumět a v šesté třídě vlastně byl odliv těch spolužáků na gymnázium. Já jsem tehdy neměl tak dobré výsledky, abych se na gymnázium vůbec mohl hlásit, ale tehdy chtěl jsem se k nim přidat. A od té doby jsem víc pracoval. Možná to taky přispělo k tomu posílení toho smyslu pro povinnost – samozřejmě filmy a prostředí. A přestával jsem vlastně chodit ven se svými vrstevníky tady ve vsi, ve které jsem od narození víceméně žil – předtím to bylo úplně jinak. Chodívali jsme si hrát a bylo hodně toho času, který jsme společně trávili. Ale kolem toho dvanáctého roku věku se to všechno prostě zlomilo a skutečně mě neuvěřitelně hyperbolicky až narostl ten smysl pro povinnost. Vesnické nebo městské prostředí: tak jako člověk z vesnice, kluk z vesnice, tak jsem do dvanácti třinácti let byl ovlivňován dětským způsobem myšlení. To znamená: chodit ven, hrát si a trávit ten volný čas při hře. Pak nějak v tom „náctiletém“ věku jsem velmi intenzivně začal vnímat vůni přírody a neuvěřitelně jsem zbožňoval rána. To probudit se ráno hlukem traktoru – v sobotu hlavně, o víkendu – to mě vůbec nevadilo. Naopak pro mě to byla taková rajska hudba. Řadě lidí to může být protivné, ale na venkově – já jsem si dokonce vybudoval i zvláštní způsob vnímání vůně mrv. Někteří prostě říkají: hnůj smrdí, zapáchá a podobně. Naopak. Já jsem si otočil ten dalekohled a z toho obrovského jakoby problému, který všichni viděli: špinavé cesty, zápach a podobně – já viděl ten problém mnohem menší – a dá se říci, že místo dalekohledu jsem se na to začal dívat kaleidoskopem. Takže to, co všichni ostatní viděli jako zapáchající nějakou hnědo tmavou hmotu, tak to já jsem vlastně viděl jako životadárnou, život obnovující hmotu, která vlastně je přínosná na těch zahrádkách a zahradách a že z toho potom vyroste ta nádherná zelenavá tráva, že to bude krásně vonět - a pak přišlo období jara – to mám až doteď neuvěřitelně rád, kdy jsem nějak začal silněji vnímat i svátky, hlavně Velikonoce - a zase samozřejmě v tomto období jednou dávali životopisný film o královně Viktorii – to se mi velmi líbilo. Já jsem v té době ještě si ji dával dohromady více ovlivněn tím Edwardem Mizroevem a Elisabeth I., tím filmem, o kterém jsem už mluvil, dával dohromady informace o tom vlastně, jaký je každodenní život – roční životní cyklus toho britského panovníka - i záliby, samozřejmě sem spadaly i oblíbené věci jako například dějiny. Dodnes si pamatuju – s tím souvisí narcisy. My máme před domem zahrádku a ta zahrádka vždycky byla plná narcisků. Fascinuje mě dodneška koncepce britských šlechtických sídel, když si je představím – anglické parky, které je obklopují. Angličané

samozřejmě vymysleli to pojmenování „můj dům, můj hrad“, a tak, jak umí Angličani postavit dům, tak málokdo. – Anglosaský způsob koncepce domu se mi líbí - neuvěřitelně – ale nejen ten interiér, ale taky ten exteriér. A ten exteriér, hlavně ta panská sídla obklopená tím anglickým parkem zvláštním způsobem posetá ostrůvky narcisů. To mě fascinuje - a mám to úplně před očima. A my jsme měli před domem taky ty narcisy a to všechno jakoby okrasně, to samozřejmě nemělo nic společného s nějakým panským sídlem, ale samozřejmě ta kombinace žluté a zelené barvy si myslím, že mi jako součást přírody dala velmi mnoho; to vesnické prostředí. Takže budit se ráno s otevřeným oknem za zpěvu ptáků, sem tam někde z dále hučící traktor a všechno to doslova a do písmene voní a k tomu slunce, které probleskuje – člověk by si neměl zatahovat žaluzie, to jsem nikdy nedělal ve své ložnici, tak pokud si ty žaluzie zatahujete, tak se ochuzujete o to úžasné ranní probouzení – na venkově hlavně těmi slunečními paprsky. Takže tohle to mě nesmírně strukturovalo. Městské prostředí taky, protože jsem samozřejmě chodil na základní školu na druhý stupeň do města. Tam jsem znal spíš tu cestu jenom do školy, na autobus, že jsem prostě vnímal to přemísťování dopravními prostředky a podobně. Pěšky jsem příliš často nechodil, ale hodně mě strukturovaly památky. Starší památky ve městě nebo na vsi byly – to bylo prostředí pro mě. Na venkově, na venkovské škole na prvním stupni, samozřejmě jsem si to všechno tak dobře nedokázal propojit, ale ta přítomnost toho kostela, kam jsme chodili jako děti na katechismus, pak přítomnost toho hřbitova, který jsem začal vnímat někdy v roce 1992, je to deset let, co zemřel můj prastrýc – tak jsem samozřejmě jako si uvědomoval tady některá ta mezníková místa na vsi, a s tím spojené to pořekadlo, že člověk je nervózní, když neví, kde se narodil. Ale zase tak až moc velkou sílu to ve mně nezanechalo, že bych se nedokázal odpoutat od rodné hroudy. Samozřejmě velmi rád přemýšlím o tom, proč jsou ty rodné kořeny člověka a koho ovlivňovaly dřív a předtím... Člověk pátrá po vlastní minulosti. Tak ten hodnotový systém utvářený vesnickým a městským prostředím – vesnické, to bylo takové prostší. Takové dvě misky vah: pozitivní a negativní. A to městské prostředí, tak tam se to snad ještě víc snad eskalovalo, a už jsem začínal mít takovou trošku jakoby představu o tom, že asi bude existovat něco mezi tím.

Zájmové a společenské organizace a spolky: Jako dítě jsem chodil do katechismu. To ve mně zanechalo velmi hlubokou stopu. My jsme mívávali takzvaná „společka“.

Jezdily k nám mladé katechetky z M. B. a předávaly nám obrazové listy a tam byl psán ten příslušný biblický text z toho starého a nového zákona. My jsme se to měli jakoby učit, číst si to, pročitat neustále a tím se to jakoby učit. A samozřejmě nás tím i vychovávaly. A je dobré zmínit je jakoby to moje okolí, které mě hodnotově strukturovalo. A ono to s tím hodně souvisí – i s tou přírodou vlastně, že ty základy katechnismu se vždycky odvíjí od přírody, od Boha. Všichni ho vnímají prostřednictvím přírody, takže tohle má asi velmi silnou konotaci – a co bylo slušné a co bylo neslušné, tak to samozřejmě jsem vnímal skrze příliv toho katolického katechismu. To mě ovlivnilo velmi. To byly společenské organizace a spolky, které jsem absolvoval. Jednu dobu jsem chodil hrát na klavír, měl jsem vyučující, která se ke mně nechovala příliš didakticky, zvolila systém cukru a biče bez cukru, abych to tak řekl - takže minimum pochval, ale maximum kritiky. Vydržel jsem to rok, maximálně demotivován - a chodil jsem tam s trémou, obrovskou trémou, vůbec mě to nebavilo, byť jsem vždycky obdivoval klavír a dodnes lituji, že jsem se nedokázal jakoby postavit tomu čelem. Ale jako osmi devítileté dítě, tak jsem ještě moc dobře nedokázal pochopit, že musím překonat vlastní nepříjemné pocity a že to je hlavně o té disciplíně. Je to škoda. Možná, že kdybych... myslím si, že na to začít hrát na ten klavír, je to hůř proveditelný, ale pořád není pozdě... Znovu se dostáváme k tomu citátu, který řekla Alžběta II.: „Když je člověk řádně připraven, dokáže mnoho“. A navíc jednadvacáté století je století rekvalifikačních kurzů a neustálého sebezdokonalování a já jsem přesvědčen o tom, že každý z nás bude mít jednu až dvě vysoké školy, než skončíme v důchodu. Minimálně dvě bych tak řekl. Že stejně se budeme muset vzdělávat, abychom se udrželi v práci. Že to vzdělání je neuvěřitelně daleko, že člověk bude muset ovládat mimo češtiny ještě jeden světový jazyk, pravděpodobně to bude angličtina, to skutečně bude naprosto běžné, a už teď je vidět, že se prolamují bariéry velmi silně.

Hospodářská a politická situace: Já si teď nevzpomínám na další spolky nebo společenské organizace, do kterých bych já patřil, které by mě ovlivnily, ale to katolické společenství, to jsem tady zmiňoval, tak to velmi – a do žádných jiných jsem nepatřil. Právě naopak jsem se pak stáhl do osobního studia a knihy byly mým spolkem. Knihovna. Hospodářská a hospodářská situace dané doby. Vlastně na prvním stupni základní školy – já jsem slabě vnímal sametovou revoluci, téměř vůbec nijak. Rodiče řekli, že se jakoby něco děje, cinkalo se s klíčkama a sused křičel na mého otce

přes celou náves s věčkem a se slovy na rtech: „Ať žije Občanské fórum!“ Tak to se mi líbilo, jako že to znělo tak lehce tím éterem, a teprve až někdy na základní škole jsem začal si uvědomovat, co to vlastně bylo. Takže ta doba politická, společenská, mě nějak extra neovlivnila. Ani rodiče nějak, že by nějak žehrali, já si nevzpomínám - vůbec. Myslím, že to bylo až tak nějak na druhém stupni, tak to byla nějaká ekonomická krize, to jsem jaksi zaznamenal, ale vzhledem k tomu, že jsem byl dítě školou povinné a nemusel jsem pracovat a rodiče práci měli vždycky, nikdy o ni nepřišli, tak nás se to až tak nějak moc nedotýkalo, nedotklo. Takže já jsem se začal více zajímat o ekonomiku a ekonomii, až když jsem se v těch dějinách dozvídal, co to skutečně byla ta krize – vůbec si nevzpomínám, že bych nějakou trpěl. Že jsem vlastně zažíval takovou tu osobní renesanci, to nasávání všeho kulturního skrze knihy, filmy, video a podobně. Takže to na mě jakoby vůbec nezanechalo stopy a nijak mě to neovlivnilo... Politická situace v dané době: já jsem silně vnímal tu svobodnou volbu - a to rezonovalo všude: slovo demokracie, svoboda – velmi brzy jsem zjistil ve slovníku, v šesté třídě základní školy, co znamená slovo „svoboda“ - a dokonce nám to i vysvětlovali. Já jsem si toho strašně vážil a dá se říct, že jsem to posunul na misku vah, kde byly hodnoty pozitivního rázu – „svoboda“. A dodnes si pamatuju a dodnes silně vnímám, že mimořádně vniklo i do mého soukromí, že si ho hlídám a sřežím abnormálně; nepouštím jen tak někoho k sobě - a hlavně té možnosti svobodné volby ve všem. Ale zvláštní je to v tom, že zbožňuju tu myšlenku, ten pocit vlastně, že člověk může být svobodný, že se může rozhodnout dělat vlastně co chce, ale na druhou stranu bych byl stoprocentně připraven plnit společenské povinnosti. To je zvláštní, to co třeba teď dokážu pojmenovat – a vždycky jsem věděl – už na druhém stupni základní školy – co je smysl pro povinnost. O tom už byla dneska řeč, o tom jsme tady hovořili – tak u mě byla tak silná, že bych byl schopen i zapomenout a výrazným způsobem omezit to povědomí o tom, že jsem zbožňovatel, obdivovatel svobody. Že bych vlastně volil na prvním místě povinnost na úkor svobody. Že by mi to zas až tak nevadilo, když bych samozřejmě si měl vybrat. Skutečně řeknu, bylo by mi řečeno: „Potřebujeme, aby ses zhostil toho a toho – a nebo můžeš se vydat volně bohémky světem, tak co si vybereš? To, co pomůže, nebo sám sebe?“ Samozřejmě, co pomůže. Já až na druhém místě, jak říkají Angličané.

Uved'te další vlivy, které pokládáte z vašeho pohledu za důležité: Tak já jsem tady tak jakoby zmiňoval... možná kulturní, docela dost silně kulturní vlivy. Já jsem nesmírně

silně a intenzivně vnímal vážnou hudbu a klasiku a malbu a malířské umění - a bylo to docela dost nezvyklé, protože pocházím z prostředí, které nikdy nebylo jakoby náročným posluchačem hudby, že to skutečně byli jenom takové ty zvláštní shluky tónů, které odpovídaly danému věku. A klasika pro jedenácti dvanáctileté dítě byla docela dost neobvyklá, ale u mě to bylo úplně naopak. Jako jsem se musel zavírat do úplně oddělených místností, když jsem chtěl, nebo když jsem věděl, že jsem doma sám, tak jsem si pouštěl kazety s vážnou hudbou, s klasikou. Samozřejmě klavírní koncerty, zamiloval jsem si Chopina, do dneška mám strašně rád Strausse, Straussovou produkci; měl jsem rád barokní hudbu – barokní skladatele, a to až způsobem, že jsem si začal zjišťovat. Nesmírně zbožňuju Adama Michnu z Otradovic – jeho Českou mši – Loutnu českou, tu jsem měl moc rád, a řadu dalších, já si teď nevzpomenu. To byly skutečně výběry toho všeho nejlepšího – já jsem si koupil „To nejlepší z Mozarta, Bacha a tak – až s odstupem jsem se začal zajímat, jak se to vlastně nazývá, ta alba a podobně, ale to bychom pořád měli hovořit o prvním a druhém stupni. Ale klasika, ta skutečně měla nezastupitelné místo a to, co mí vrstevníci mi nedokázali odpustit, respektive to, čím jsem se jim strašně vzdaloval, takže kultura – ta hrála obrovskou roli. Já jsem odmalička strašně rád a vášnivě maloval, ať už to bylo tužkou, tuší, čímkoliv prostě. Třeba otec filozofa Luise říkal: „Čtete úplně všechno, letáky třeba, všechno, co vám přijde pod ruku.“ Skutečně ten Louis četl všechno, a tak já jsem maloval a pomaloval úplně všechno, co šlo - takže kultura pro mě byla velmi mnoho a obrazy – protože jsem měl rád biografie, tak jsem samozřejmě chtěl si taky zhmotnit tu osobu, tak jsem nasával všechny možné fotografie v časopisech, o těch lidech, o kterých jsem četl, portréty a dokonce jsem jednu dobu se učil akvarel. Maloval jsem akvarely na druhém stupni základní školy, ale moc se toho nedochovalo, jenom pár kousků – zbytek jsme vyhodili. A velmi rád jsem maloval pastelem. A zbožňoval jsem Egypt – egyptskou tematiku, tak jsem maloval obrovské papíry, obrovské čtvrtky, co mi rodiče nosili z práce z palet, když se prokládaly nějaké obaly, tak to jsem pomaloval. Nad tím jsem strávil celé prázdniny a velmi mě to uklidňovalo. Velmi. Takže kultura, ta skutečně dokáže člověka sladit a zharmonizovat a samozřejmě musíme vnímat i tóny barev. Člověk vnímá i to, jak hraje jedna barva s druhou a jaký tón by měla vlastně na stupnici hudební, tak ta kultura je důležitá. Jednu dobu jsem taky sochal (smích), to jsem dostal od rodičů sochařskou hlínu - tak jsem se snažil dělat busty, protože jsem je viděl v těch místnostech v zámcích, které jsme navštěvovali, jsem viděl ty busty těch významných válečníků, mužů velkého světa, tak jsem se pokoušel své oblíbené

ze své blízkosti vysochat - bez významného úspěchu. Z moduritu jsem potom modeloval a pekl v troubě domečky, to je vlastně harmonie v malém – tak, jak máte rodinu – otec, matka a děti (nukleární), tak dům působí nějakým podobným dojmem, že má tu střechu a má tam ty okýnka a komín a čím vyšší kouř, tak tím je ten akt toho tepla a toho krbu... Jako dítě jsem zbožňoval hrát si se zvířecí farmou. Rodiče mi z Německa přivezli zvířátka všeho druhu, venkovská a domečky - a já jsem je skládal – a vedl jsem farmu (smích) – jako můj dědeček se staral o statek – tak já jsem měl také statky (smích), takže to je to kulturní vnímání. Já si myslím, že určitě musí strukturovat člověka velmi ta představa o harmonickém zázemí. Tak to prostě musí být. Já jsem si samozřejmě postupem času to začal dávat do konotací třeba s tím, co udělal pro Velkou Británii – pro Viktoriánskou Anglii v 19. století princ Albert, manžel královny Viktorie, ten, co zemřel na ten břišní tyfus v 60. letech 19. století - a jak třeba, když stavěl domky pro ty viktoriánské dělníky. To jsou ty krásné cihlové domky – tím se vlastně nechal u nás inspirovat Baťa – tak to zázemí těm lidem, postarat se o ně, tak tohle to mě asi určitě kulturně historicky fascinovalo a strukturovalo. Není nic krásnějšího, než je anglické venkovské stavení, že? To Češi nedokážou postavit takový nádherný dům, byť mám rád českou secesi a prvorepublikánské vilky taky - v M. B. je nádherná ulice směrem ke gymnáziu, ta - nevím, jak se jmenuje... A dneska je tou hloupostí lidí a s nevkusem všechno zateplováno - a ty nádherný štuky, to, co dodává tu atmosféru tomu domu, odstraňují. A já jako kryptobrit, utajovaný Brit, můžu říct, že oni, když řeknou, že ten dům má atmosféru, tak ten by chtěli někdy i třeba v budoucnu vlastnit, že by chtěli mít takový dům. Dům, který má třeba i věžičku, takovou vížku, oni se domnívají, že to dodá domu na jedinečnosti. Samozřejmě byly tam i koncepce na začátku 20. století, kdy ten dům z toho kulturního hlediska už tyhle zdobné prvky neměl, ale že se to přibližovalo tomu utilitárnímu. Krása a prostor – jak se říká v Sáze rodu Forsythů od Galsworthyho - a já si myslím, že tohle sousloví „krása a prostor“ je odpovědí na hledání smyslu harmonie ve všech oblastech lidské činnosti, ať už je to sociologie, tak krásný směr. My můžeme tahle dvě slova dosadit jako do rovnice. Jako dvě xy můžeme dosazovat tu krásu a proporci. A samozřejmě každý má vlastní vnímání světa, vlastní estetické vnímání, takže tam si to každý může uzpůsobovat vlastní fantazii a posunovat ty meze té fantazie a podobně – prostě nezná hranic, nezná žádné bariéry, na které by narazil. Domy jsou z kulturního hlediska jistě fascinující věc. Moje teta – matčina sestra – zbožňuje domy do „L“ – tak si to dokázala představovat - a vzpomínám si třeba na stavby, které se v Británii začaly stavět velmi

zdárně a velmi s velkou oblibou ve 30. letech pro střední třídu, na které dosáhlo čím dál více lidí, které měly tvar „L“, že v tom nároží měli vstup, byly postavené z cihel, nebyla tam žádná omítka, takže zapršelo, ono se to popnulo břečťanem, no a hned jste měli dům, o kterém jste mohli říct, že má svou atmosféru – no. A takový dům by každý chtěl. To nejsou naše satelitová městečka, která vznikají posledních dvacet let na předměstích měst a velkoměst. Někde v jižních Čechách vzniká satelitní městečko ala Holašovice - nějaká ta štika tam sice je, ale je to zateplený, je to výraz nevkusů a jediný, s čím se rozšoupli, jsou fosforeskující barvy. To se až člověk diví. Já sám jsem žáky učil, že když zateplí dům, je to totéž, jako když si koupím u Vietnamců stoprocentně umělou halenku, navlečou se do toho a už to nikdy nesundaj, ani aby se umyli. Nikdy ji nesundaj. To to tělo je pod tou umělotinou. To je jako zeměkoule, když vyhazují papírky – tak ona se obaluje tím plastovým odpadem, nedokáže vůbec dýchat. Je to totéž. Ty domy jsou udušené. Dům musí dýchat. Dům nesmí mít plastová okna. Musí mít dřevěná okna, pokud teda nemá nějakou ventilaci nebo něco takového. Člověk prostě musí počítat s tím, že to teplo halt uteče přes ta dřevěná okna, byť je to neuvěřitelně drahý, ale ten dům musí dýchat – a když ho zateplíme a optimalizujeme to teplo, které se drží uvnitř, tak si neuvědomujeme, že se vlastně uzavíráme do vzduchotěsných sejfů - do slova a do písmene. Pak musíme často větrat, a to je kontraproduktivní úplně. Já si myslím, že skutečně není nad přírodní materiály, protože... kulturní hledisko, to bych k tomu přidal dál.

Četl jsem nádhernou knihu o docentce Dagmar Blůmlové, ona mě učila také, chodil jsem na některé její přednášky – ona vyučovala kulturní dějiny na Jihočeské univerzitě na Filozofické fakultě a studenti jí napsali životopis „Daduška aneb Homo ludens“. Doktoranti to napsali k jejímu životnímu jubileu – myslím, že k šedesátinám jí to dali. Ona je učila, pak oni začali dělat ten doktorát pod jejím vedením a tajně to začali sestavovat - taková ročenka, bibliografické dílo - velmi neotřelé a velmi kulturně vyzrálé. Dostal jsem ten výtisk.

10. Litujete některého svého jednání vůči učiteli (např. lež, podvod, hrubost...)? Čeho se Vaše jednání týkalo?

Asi v mateřské školce tak tím, že v rámci dětské rozjívenosti – ale to si myslím – snad každé dítě je do jisté míry rozjívené... Hráli jsme si, zavřeli jsme se v ředitelně s jednou spolužačkou a drželi jsme dveře - a protože všichni ostatní chtěli taky dovnitř, tak my dva jsme drželi, jakoby jsme se přetahovali o ty dveře, a nějak se mi podařilo rozbít teploměr. A strašně jsem se bál, když jsem přišel domů ze školky. A samozřejmě moje matka to už věděla, protože učitelka jí to strašně ráda chtěla zavolat, nebo dala jí to vědět, nebo počkala si, že jako jsem rozbil ten teploměr a bude se to muset nahradit, tak ona se mě zeptala, jestli bych jí jako nechtěl něco říct nebo něco takového - a jestli se něco nestalo nebo něco takového. A já jsem se otočil tak jako nevinně a divil se, jak to ví? A ona mi řekla: „Maminky vědí všechno“. A pak jsem se jí někdy na základní škole ptal, aby mi vysvětlila věci kolem společenských elit, to mě strašně zajímalo, protože jsme chodili po zámcích - a ona nevěděla! A já jsem samozřejmě jako bystré dítě jí to vlepil zpátky a řekl jsem jí: „Ale jak to, že to nevíš? Říkalas, že maminky vědí všechno!“ Takže to si docela naběhla na smeč – a dodneška mi to připomíná. Takže to byl rozbitý teploměr, za který jsem se styděl, že jsem to rozflákal a že jsem jakoby neposlechl - ale já jsem byl krajně neoblíbeným jedincem od svých učitelek v mateřské školce.

Na prvním stupni, tam jsem vlastně testoval míru citlivosti jedné své spolužačky, protože když začala hodina a my jsme vstali, abychom pozdravili vyučujícího, vzdali mu jakoby úctu, tak jsem chtěl vidět – samozřejmě v bodrém hovoru a hraní během té přestávky předtím, jsem jí šlápl na nohu. Spontánně - nenapadlo mě nic normálnějšího, než jí prostě šlápnout na nohu a ona vykřikla. A teď ten vyučující za mnou přišel a zpražil mě pohledem... A ona samozřejmě řekla, že jsem jí šlápl na nohu, tak jsem, myslím, pak byl po škole a strašně nepříjemně jsem se cítil. Potom jsem šel domů a rodiče se dozvěděli, že jsem byl po škole. Tak jsem samozřejmě byl trestán ještě i doma (smích). Tak takováhle hrubost. Ale vidím, že ta otázka je vůči učiteli. Já si nevzpomínám, že bych byl hrubý vůči svému učiteli. To pro mě byla naprostá autorita, nevzpomínám si, že bych byl hrubý.

Podvod: Nevzpomínám si na podvod na prvním stupni, ani na druhém stupni. Nikdy jsem si nenapsal taháka. Za prvním, ani na druhém stupni. Vždycky jsem se to naučil, prostě. Tam byl ten smysl pro povinnosti. Ale na gymnáziu, přiznávám, že jsem si, když jsem si tahák napsal na lavici, tak jsem pak ho raději smazal, takže to k ničemu nevedlo. Já na tom, upřímně řečeno, nevidím nic špatného – na tahácích. Mnohem horší je tady ta hrubost vůči učitelům, to je skutečně neodpustitelná věc. A podvod – jako například přepsat si známku nebo nadiktovat jinou známku, než jsem dostal z písemky, tak to je lež – a podvod na toho vyučujícího. Takže to jsem na prvním stupni nikdy nedopustil nebo aspoň si to nepamatuju, že bych lhal vyučujícímu. Ale počkejte – lež – ale to je taková milosrdná lež. Já si vzpomínám, že... To normálně není lež, já nevím, jestli to sem můžu zařadit. Já si vzpomínám, že já jsem se párkrát během prvního stupně přihlásil, že potřebuju na toaletu - ale vůbec jsem na toaletu nepotřeboval. Já jsem prostě na té toaletě seděl a vzpomínal jsem na to, jak by mi bylo doma dobře (smích). To je takový to záškoláctví ve škole. Tak to jsem se asi dvakrát třikrát přihlásil, že jsem takhle prostě šel... My jsme tam v tom nikdy neměli problémy, že vyučující byl benevolentní natolik, že věřil, že prostě potřebujeme jít na tu toaletu - a že kdybychom se tam někde pomočili a byla by trapná scéna, takže nás vždycky pouštěl. Takže to dítě šlo za den během hodiny několikrát... A bylo to pořád u toho samého vyučujícího, takže jemu to mohlo připadat nápadné, ale nepřipadalo mu to nápadné. Ale vím, že jedna moje sestřenka pak měla problémy nějak s močovým měchýřem, a tam si toho teda vyučující všimnul, že chodí velmi často na toaletu. A nevěděl, jestli jí může věřit nebo ne. A to bylo asi daný tím, že to bylo to dítě, že jo? Tak to bylo poprvé a naposledy, co jsem si vzpomněl, že mi to potom ta sestřenice řekla, že to vnímala jako takové to neporozumění od toho vyučujícího. Ale mě samotnému se něco takového nestalo, byť to byl z mé strany takový ten podvůdek. A ještě jedna věc: Na toaletu jsem velmi rád odcházel, když se opravovaly písemky. Když se napsaly písemky – a pak se to šlo opravovat. A všichni se tam slítili kolem toho stolu a už to hlásili a vykřikovali – a to já jsem nesnášel vždycky. A seděl jsem v té lavici a čekal na ten ortel – a někteří to strašně rádi dělali, že mí kolegové byli strašně škodolibí jako děti. Tak s takovým tím úsměvem: „Máš za pět!“ Nebo něco takového... Tak já jsem odcházel na toaletu. Vždycky tohle opravování jsem přečkal na toaletě a pak jsem se vrátil a už bylo po tom. Ale bylo to takové menší zlo, než se prostě užírat tím stresem, jak oni to vykřikovali přímo na celou třídu - a tak jsem se prostě sbalil a šel jsem na toaletu... A když jsem přišel... ale to sem snad ani nepatří, tohle to. Do té skupiny.

Na druhém stupni jsem nebyl hrubý, ba právě naopak. Snažil jsem se být zdvořilý – a zdvořilosti není nikdy dost. Zdvořilost – ta je i součástí mezinárodního diplomatického protokolu. To teďka vyšla, tak dva, tři, čtyři roky možná, kniha od autorského kolektivu z VŠE, tak tam je to přesně řečeno, že zdvořilosti není nikdy dost – a v té knize jsem si to později přečetl. A bylo to dobře.

11. Uveďte další zajímavé momenty a postřehy, na které rád/a vzpomínáte a mají vazbu na školní prostředí a učitele.

Mě velmi bavily kreativní hodiny na prvním stupni. A my jsme tam vyráběli strašnou spoustu velmi zajímavých věcí. Lepili jsme na dřevěné medailónky fotografie - například, nebo jsme vyráběli přáníčka k MDŽ, z plastelíny jsme si velmi často modelovali – a to mě strašně moc bavilo. Malování mě bavilo. Já si vzpomínám, že já jsem tam nasával kreativitu od svého vyučujícího, protože my jsme měli namalovat jarní krajinu a já jsem si lámal hlavu nad tím, jak vlastně namalovat pampelišky. A tak jsem to tam pracně začal, tak... a ten vyučující v rámci své pragmatičnosti přišel, a to se mi hrozně líbilo – a to jsem obdivoval – a snažil jsem se to v rámci té efektivity a rychlosti zareagovat v té hodině, tak správně jakoby si zažít a zapamatovat – přišel, namočil mi prst do té barvy, normálně tím prstem začal dělat tečky po té louce, kterou já jsem tam vlastně tou zelenou namaloval – fascinující! Mě to nenapadlo!. Taková geniální jednoduchost, a přitom užitečnost, utilitárnost... Tohle to ve mně zanechalo hluboký dojem potom při studiu jazyka na vysoké škole a zvláště to funguje v angličtině taková Language economy, úspora jazyka nebo ekonomika jazyka. To znamená, že neříkáme příliš rozvětvené věty, ale krátké – a samozřejmě neříkáme každé slovo tak, jak v češtině, ale používáme idiomatická zpracování. Myslím, že jako dítě, který mělo blízko ke kreativnímu sebevyjadřování, tak možná tohle to jakoby byl ten spouštěcí moment při studiu toho jazyka a chápání jednotlivých těch pojmů a označení, jako byla ta úspora jazyka. Prostě: jasně, trefně a elegantně. Taky to trochu souvisí s tím, co jsem řekl, že člověk se musí umět ke své práci postavit. A samozřejmě není to jenom o tom fyzickém postoji, ale taky o té fantazii a o té přidané hodnotě. To je ten synergický efekt vlastně, který vy k tomu přidáváte. Není jedna plus jedna rovná se dva, ale se rovná tři, takže tam to není namalovaný jen tím štětcem a pracně – ostatním se to rozpíjelo, ale naopak namočit ten prst a začít tam patlat, do slova a do písmene – v uvozovkách jednu za druhou, a bylo to skutečně trefný; tak to si myslím, že to je to gró

a to je přesně to jádro pudla, ke kterému je třeba se dohrabat. Tak na tohle to strašně rád vzpomínám.

Rád vzpomínám na to, a dodnes chovám ve svém soukromém archivu – založil jsem celé své rodině soukromý archiv – a oni mají instrukce, kdyby se cokoliv nedej bůh se mnou stalo, tak to musí převézt to do moravskobudějovického archivu a založit to jako rodový archiv, abych to udělal ještě za života a s tím, že by to samozřejmě mělo informační embargo na minimálně ještě padesát let, až budeme bezpečně všichni mrtví. (smích). Ale já se k tomu pořád musím vracet – a to je ta věc, o které chci hovořit – o té paměti. Já jsem dal vyučujícímu na prvním stupni památník a on tam namaloval lukovskou školu. Ale půvabně a akvarelem, zvýrazněnou tuší. Myslím si, že ta lehkost toho štětce a i to písmo – já si pamatuju živě to písmo tím perem namáčeným do toho červeného i do toho černého infoustu, zvláštní, nenapodobitelné písmo je v rámci grafologie výrazem skutečně samostatné, svébytné osobnosti, která je kreativní a myslím si, že na svém místě. Toto dokládá vlastně grafologie – samostatná vědecká disciplína, která dokáže pohovořit o člověku velmi mnoho na základě studia jeho písma. Já jsem zbožňoval například i deníky ministra zahraničních věcí před první světovou válkou, které jsem zpracovával v rámci své diplomové práce. Deníky, nádherný rukopis. To třeba je věc, která v příštích dvaceti letech, když už tady – když už máme Komenia script – bude čím dál víc vzácnější a písemný projev tím naším typickým psacím písmem, žádný jenom tiskací, ale takhle napsaný dopis... Já si toho nesmírně vážím. Já zbožňuju psaní dopisů. Dokonce jsem se vrátil i k psaní perem po nějaké době, kdy jsem byl na vysoké škole, tak jsem si uvědomil, že je trojí úroveň člověka: tak dokonce hodnotí i ersonalista: Člověk, který je mimořádně vytříbený, má mimořádně vytříbený vkus - píše perem, plnicím perem. A samozřejmě od toho se pak odvíjí i různé typy per - keramické pero, pero značkové Parker – já osobně mám Parkera, já jsem ho dostal – oni to o mě věděli mí spolužáci na vysoké škole – z té kolekce Alžběty II., pak jsem měl pero Diplomat, to jsem si schválně koupil, protože jsem... Já jsem se vlastně tou vysokou školou, tím trojím pojetím komerčním právem a právem jako takovým a dalšími předměty profiloval na diplomatickou službu, na diplomacii, ale bohužel se mi to nepodařilo uskutečnit, protože v této době normální diplomacie ustupuje konferenční diplomacii. Není potřeba mnoho diplomatů, kteří by byli vysíláni na diplomatické misie, když se mohou spojit prostě konferenční diplomacii, tak jako my teďka vlastně po tom Skype, tak ještě s tou kamerou. Takže jakoby diplomacii jako takové, začíná zvonit hrana. Čemu si myslím, že se bude teďka

otvírat prostor, je kulturní diplomacie a šíření vlastně kulturních pozůstatků. To je v současném globalizovaném světě velká deviza a hlavně velká výzva. To určitě bude otevřené pole působnosti, kdo bude chtít vyniknout na poli diplomacie, bude se muset orientovat na kulturní diplomacii a nějakým způsobem hledat komunikační mosty mezi jednotlivými kulturami a oprašovat jednotlivé národní kultury a snažit se k nim promlouvat a hledat k nim komunikační bariéry. To je třeba to, co se dělá ve Spojených státech, že se dotuje program, který dotuje ty zahraniční studenty, já jsem do něho byl totiž zahrnut taky, já to mohu i vyučovat, akorát že v Evropě o to vůbec nikdo nemá zájem – a Američani pochopili, že aby dokázali pochopit civilizace - ten střet civilizační, jak o tom píše Samuel Paul Huntington, doporučuji jeho knihu k přečtení doslova a do písmene - Střet civilizací, boj kultur a proměna civilizací, že jsou všechny světy... Svět není jakoby ohrožován nějakými ekonomickými problémy, ale tím, že prostě dochází ke střetům několika odlišných entit, které tím, že se začínají globalizovat a hledat všichni společnou řeč, třeba v politice nebo něco takového, že to je všechno na jedné úrovni, tak tím se začínají stahovat jakoby kulturně, ale ony ty státy, ony ty kultury si pořád budou nést tu modifikovanou podobu vlastního kulturního sebepojetí. A když se nebudou vnímat ty jednotlivé nuance, a bude se to všechno jakoby bude bagatelizovat na jedné úrovni toho anglosaského světa, tak to samozřejmě pak dojde k otevírání nůžek toho vztahu a třeba nebude si rozumět Asie a Evropa. Protože všichni budou vyučováni na ten anglosaský systém a nemůžeme přece mentálně znásilňovat asijský způsob myšlení – stejně tak, jako evropský způsob myšlení nemůže být znásilňován podle amerického vzoru, třeba, byť se to tak děje. Takže tady tyhle ty kulturní střety, kulturní poznatky budou muset být zkoumány. Já se trochu oklikou vracím zpátky k tomu psaní tím perem a trojímu pojetí toho člověka, takže: vysoké vytříbení, tedy plnicí pero, pak je ta propiska, vid'te – a třetí, tak to je ten ledabylý, co až může člověka urazit – já á jsem studoval korespondenci moravských Trauttmansdorff-Weinsbergů, tak jsem si zvlášť všiml toho, že se někteří omlouvali za to, že píšou ty dopisy jenom tužkou. A lámal jsem si hlavu: „A proč se omlouvají?“ – a uvědomil jsem si vlastně, že je to kulturní úroveň člověka, že to vypovídá o člověku, že když někdo chce něco napsat tužkou, tak to nemyslí vážně, protože on to může kdykoliv vymazat. Ale když si vezmete plnicí pero, vezmete si ten papír a začnete tam skládat to slovo za slovem a ta slova se vlévají v myšlenky ve větách a ty věty v ucelené odstavce a potom v souvislý nějaký příběh, tak pak už to nemůžete vzít zpátky. Leda, že byste to škrtili. Ale stejně ten škrtanec je vždycky čitelný. I v těch denících, které jsou vzácné a jsou uloženy v tom Moravském zemském archivu, například. Takže já bych tolik horoval pro to, aby lidi začali psát dopisy klasicky,

aby se vrátili k té staré formě, protože ta elektronická, ta je vlastně cestou do pekel. Kdo si to archivuje? Někdo se snaží ty e-maily ukládat a třídit, ale je to zbytečná práce navíc. Když si vezmu ten papír a vezmu si to pero, tak prostě sice dám těch deset nebo dvanáct korun za ten dopis nebo pohled, ale to vlastně, ta myšlenka, ta komunikace se dá později dohledat. Ten člověk to bude mít ve svém rodinném archivu, pokud má dostatek prozřetelnosti a založil si rodinný archiv a nespálí ty dopisy nebo nevyhodí je, tak to potom je velká výhoda, velký plus, velký přínos potom. Takže ta kreativita se u mě projevuje v tom, že já se snažím psát teda dneska ty dopisy, snažím se do toho vkládat i nějaké ty myšlenky, protože domnívám se – a v tomto směru souhlasím s řadou svých spolužáků z vysoké školy, že nejkrásnějším dárkem je vlastně myšlenka. Že vlastně to je to nejcennější, co můžete darovat. A jak ji mohu darovat, než tím, že ji napíšu nebo natočím na nějakou kazetu. Ale pro mě je spíš písemný projev směrodatnější, protože se říká, „jak je psáno, tak je dáno“. Takže nějakým způsobem vrátit se ke svým hlavičkovým papírům. Třeba si nechat vyrobit svoje vlastní obálky - a to si myslím, že je cesta, která bude vypovídat o tom člověku z kulturního hlediska a bude taky vypovídat o tom, že ten člověk musel projít nějakou kreativní dílnou. Ať už na základní škole, na střední, na vysoké škole. To bude zrcadlo, které nastavíme našim budoucím generacím. Doufám, že nebudu šokován po několika letech, že zjistím, že skutečně všichni nebudou cvakat do těch mobilů ty zkrácené osobní esemesky a nenajdou si chvilku toho času, aby si sedli v klidu a nějak tak jakoby kulturně a promyšleně a procítěně nezachytili pár svých slov do těch řádků a neodepsali tomu člověku. Vrátit se zpátky k tomu písemnému projevu je nejenom dobré, ale taky životně důležité k zachování paměti celého lidstva, si myslím. A není nic osobnějšího, než vlastní rukopis, a domnívám se – a tím bych to završil, že každý kulturní člověk, vzdělaný člověk, by měl pojmout povinnost za svou, a to povinnost, že si začne psát svůj vlastní deník. Nehovořím o deníku typu „Můj milý deníčku, dnes jsem dělal to a to...“, ale o deníku, v němž budu zaznamenávat reflexe. Samozřejmě, že malé děti budou přistupovat k psaní tohoto deníku tímto stylem. Ale budou psát a budou tříbit svoje myšlenky. A my všichni dobře víme, že když budeme psát, tak budeme trénovat dlouhodobou paměť, protože dlouhodobá paměť je podporována trojí metodou učení. Za prvé – že ten text vidím, za druhé – že si ho říkám, a za třetí, že si ho píšu. Já, jako vyučující jazyků, vždycky všem žákům doporučuji při studiu slovní zásoby, když se téměř křížují a zapřísahávají se, že se to nedá naučit – samozřejmě tohle to je jediná efektivní metoda, jak se to dá naučit. Prostě si sednout, nelitovat toho času a toho úsilí a popsaného papíru a toho inkoustu a nebo té propisky, že si prostě ty slovíčka píšou, říkají a vidí je. No a samozřejmě my potřebujeme uchovat i paměť lidstva. Vidíte.

No, a když nebudeme mít psané texty, což nás učili už na prvním stupni základní školy, k nějaké úrovni písemného projevu, a tady se zpátky dostávám k tomu svému prvnímu plnicímu peru, tak samozřejmě asi nedokážeme předat těm budoucím generacím to, co potřebujeme. To jsou důležité momenty, na které musíme rozpomenout, že vlastně psaní – a to, že píšeme, je skutečnost, že to je činnost, kterou děláme rádi. Že to není prostě jenom z donucení, že rychle nacvakám nějakou tu esemesku, ale že to je prostě způsob, jak vyjádřit sebe sama. Že ta kulturní metoda – a do této kulturní metody se zrcadlí každý učitel toho žáka. No a potom samozřejmě my si můžeme zajít do pozůstalostí a říct si po několika letech, tak, no asi ten učitel musel odvést nějakou, dobrou práci, když ten člověk, když ten jeho žák, byl schopen se v tom pozdějším věku, se takhle vyjadřovat

Já si pamatuju na jednu svou přednášku – dobročinnou, kdy můj vyučující z prvního stupně přišel – a asi na to nikdy nezapomenu – a řekl svým známým, kterým mě představil, větu: „Tohohle člověka jsem já učil psát a počítat.“

A tím bych vlastně zakončil tu jedenáctou a zároveň poslední otázku, protože to je to nastavené zrcadlo toho všeho. Tak to jste řekl krásně. Celý ten rozhovor je nádhera, ale ten závěr, ten to opravdu podtrhuje... (povzdech). Takže, já Vám děkuji moc, moc... Rádo se stalo...

6.1.2 Rozhovor č. 2 ze dne 23. 2.2013 – pan Tomáš G. (34 roků)

1. Z jakého sociokulturního prostředí pocházíte (rodiče, sourozenci, vesnice, město...)?

Oba rodiče jsou vysokoškoláci, přičemž mám jednoho bratra, také vysokoškoláka, bydlí taktéž jako já - ve městě.

2. Vykonával někdo z Vašich nejbližších učitelské povolání, případně kde a zhruba ve kterém období? Chtěl/a jste se někdy profesionálně věnovat učitelství?

Mě toto povolání nelákalo a v rodině učitelem nebyl nikdo. Z nejbližší rodiny nikdo a ze širší rodiny taky nikdo.

3. V souvislosti s volbou povolání na Vás jistě působily nejrůznější vzory z Vašeho okolí, filmu, literatury, divadla apod. Kdo byl Vaším vzorem a proč?

U mě je to o zaměření – o zálibě. Já jsem vždycky četl a v knihovně, kde jsem dělal, jsem se cítil vždycky jako doma a přišlo mi to jako úplně přirozené pokračování toho, co mě zajímá. To je spíš asi důsledek nějaký tradice, když už, protože v naší rodině byly vždycky velké knihovny – jeden děda, druhý děda, tatík taky... a mě se ta záliba ve čtení přetrafovala v to, že dělám v knihovně. Ale to nesouvisí se vzory v okolí, to musím říct. To souvisí asi s rodinným prostředím - a potom je to fakt osobní záliba. To bych neřekl, že to souvisí se vzorem – jako se vzorem – člověkem. U mě se ta záliba přetrafovala, protože jsem chtěl dělat v knihovně. Já jsem byl pořád v knihovně, ale že by tam byl nějaký třeba knihovník jako vzor v tom smyslu, tak ten tam taky není. To bylo přirozené prostředí a záliby...

4. Stal se některý z Vašich pedagogů v průběhu základní školní docházky či během dalšího studia Vaším celoživotním vzorem? Pokud ano, rozpovídejte se o něm.

Tak já bych řekl, že na každém stupni asi jeden. Na základní škole, na prvním stupni, to bylo v L., tak to byl Váš tatík, že jo. Tam byli kantoři dva. To byla typická obecní. A na druhém stupni D., to byl S., učitel fyziky a potom na gymplu profesor B., profesor fyziky a takže to jsou tři, který bych řekl jako vzor. To slovo celoživotní je asi silný,

ale jako vzor; bez toho „celoživotní“. Když nad tím tak přemýšlím, tak společný rys bylo, že to, co dělají, je bavilo, a dělali to pořádně. Na těch bylo vidět, že je to asi baví, jakoby. Nebo že to dělají rádi.

Váš tatík byl takovej typickej učitel, jak si ho člověk představuje jakoby že – na tom prvním stupni učitel musí mít všechno možný, že jo, základy ve všem, co jsme se učili na prvním stupni, takže tam měli učitelé povinný i hudební nástroj; to znamená, že on hrál i na housličky, že jo - a prostě byl to takový typický učitel. Já nevím, jak ho popsat. Prostě ho to bavilo, dělal to pořádně a... já nevím, jakoby... jak to líp specifikovat? Choval se normálně jako typickej kantor, ale v tom dobrým slova smyslu. Že to bylo vidět, že ta práce ho baví a že dělal všechny ty věci, který k tomu patří – zájezdy... Já si spíš vybavuju ty dojmy z něj. Ale to je prostě, že to byl typický pan učitel, takový přirozený... Jak byl tenkrát, tak takový je teď taky. Takový ten kantor, kterýho to baví a dělal to tak, jak se to dělat má. Já fakt nevím, jak to líp pojmenovat. Je to takovej typickej kantor na prvním stupni, který s váma začíná a musí to nějak ukočírovat... a má tam spoustu děcek. Tam byly sloučený třídy, že jo. První a třetí a druhý a čtvrtý ročník dohromady – dvě třídy – a to musel nějak ukočírovat a zvládnout a dělal ještě spoustu jinejch věcí a dělal to, jak by to člověk asi měl dělat, že se vám věnuje a vidíte, že to dělá pořádně. Nic z toho, co učí, neflinká.

U učitele S., to už je jinej příběh. Tam už učitelé na druhým stupni mají každej svůj obor. Váš tatík učil všechno, ten jakoby základ, takový všechny úvody. U S. to byl jinej příběh. On tu fyziku prožíval a dokázal to jednak zajímavě podávat a jednak tu výuku provázet zajímavými pokusy, což jiný učitel nedělal. V chemii vám nějaký pokusy proběhnou, ale to množství pokusů, který dělal on, to převyšovalo to, co předepisovaly osnovy. Myslím si, že on dobrovolně výuku okořenil o strašně pokusů navíc. A zase bylo vidět, že ho to baví; navíc na základce jste měla praktika – volitelný – to si pamatuju, jeho fyzikální na úplně závěr. Tam byl kroužek pro ty, který to zajímalo. Já už si přesně nepamatuju, jestli to bylo povinný nebo dobrovolně povinný, už si to nepamatuju. Víím, že standardní fyzika byla, a k tomu nějaký kroužek, kterej se tomu věnoval. A on byl typický experimentátor, že prostě všechno nám názorně předved, což komplementárně k tomu byl profesor B. na gymplu. Co se týče přístupu k výuce, tak to byl jeho pravý opak. Nemyslím přístupu, ale způsobu. Toho profesora B.

to taky strašně bavilo, ale on byl primárně matematik. To znamená důkazy: to bylo jeho! Jak se co odvodí, dokáže. To byl takový klon prvorepublikového roztržitého profesora fyziky a matematiky se vším, co to obnáší. Takže něco si dokázat, odvodit na tabuli, neustále v obleku – i na bramborách – zásadně všem vykal, prostě fakt klon prvorepublikovýho kantora.

Když si ještě vybavím u vašeho tatíka, tak to bylo, přijde mi, že měl k těm svejm žákům vřelej vztah. Že ho to fakt zajímalo – ten každej jeden žák – což asi není úplně samozřejmý.

5. Které kladné hodnoty jste u svých učitelů preferoval/a? Posunul se díky působení učitele nějakým způsobem Váš žebříček hodnot?

Já nevím, jakoby u všech tří tam bylo společný: přístup k práci. To je, že to děláte pořádně a nebo ne, baví vás to nebo ne. Asi tohle. Jasně, vy nevíte, jak se ten člověk choval v kolektivu, myslím ve sborovně, tam nevidíte. Vy můžete posoudit jenom to, jak se choval před vámi, ale... Vy to vedete ve vztahu ke všem, ale to nevádí. To je asi o tom, že jsou určitý pravidla a je potřeba, aby se dodržovaly. Aby to nebylo jako že si na někoho zasedne a pak se po něm vozí, aby někdo učil líp a někdo hůř, ale to je opravdu o tom, aby ho ta práce bavila, aby ji dělal pořádně a potom, aby vytvořil jakoby stejny podmínky pro všechny. A aby nebyl podrazáckej, že se s váma na něčem domluví, a pak je to jinak - a vy jste u toho ten pitomec. Asi to. A ta druhá otázka: já to nedokážu odpovědět, to už jsem zapomněl – bezpochyby jo. Obávám se ale, že z větší části podvědomě, protože já vám nedokážu říct, na kolik procent bych oceňoval kolik jsem převzal od učitelů a kolik od rodiny. Těžko se to posuzuje. Předpokládám, že to, co jsem nejvíc oceňoval, tak jakoby... nebo nějak ta síla osobnosti, ta vás vždycky nějak přetaví, co berete potom jako samozřejmý nebo jako správný, ale já to asi nedokážu specifikovat.

6. Které záporné hodnoty učitele/ů Vám nejvíce vadily?

Na prvním stupni - tam jsou dva učitelé, takže tam to je buď a nebo; takže tam člověk toho zápornýho nepotkal.

Na základce, tam jakoby, tam - kdo se trošku vymykal z řady, byl tělocvikář S., tam to bylo spíš o tom, že on byl do tělocviku blázen, opravdu, takže se choval... On to považoval, že tělocvik je jakoby méněcenný předmět, tak si to tam jako kompenzoval tím, že byl drsněj víc, než musel. I když si myslím, že jako ve finále nebyl zlej, ale působil strašně drsně na ty lidi; tak se dokázal chovat jako čuně. Ale to je, jakoby... to není, že bych se s ním vzácně shodl, spíš mě vadilo jeho chování. Hajzl – to nebyl. Skutečně tyhle typy se objevily až na střední.

Ty typy jste už poznala, buď se po někom vozil, a fakt ho to bavilo – a bylo to vidět. To byl chemikář Sm. na gymplu. Fakt si vytipoval pár slabších kousků a po těch se vozil. Oslovoval je takovejma jako shazujícíma zkratkama jako „ignorant, malík“, už si to rozdělil. To byl chytrej člověk, ale tohle to mi třeba vadí. Potom, jako na gymplu už – jistě, člověku jistě vadí, když ten profesor neumí učit, ale na prvním to nepřipadalo v úvahu a na druhým to byla spíš výjimka – a ti kantoři, kteří to fakt neuměli? Člověk pokrčil rameny – třeba uměl, měl znalosti, ale neuměl učit – to byla třeba češtinářka N. To ji člověk spíš litoval, když to viděl. To mi vadilo, ale ne zásadně. To byl takový už trošku amatérismus. Když to člověk neumí, to si všimnete.

Na gymplu to byl opravdu amatérismus, což byla Sv., ta měla občanskou nauku, což byla disciplína jakoby ideologickýho hrdiny a předcítání něčeho... To je trapný na vysoký, natož na střední. A totéž platilo pro ředitele, příjmení jsem zapomněl, ale říkalo se mu „hroch“, který učil chemii jako ředitel, a tu už opravdu neuměl... a totéž D. – současnej šerif tam, to je taky člověk, kterej na to neměl. Ale to je úplná neprofesionalita - a ještě navíc to byl hajzl – to zjistíte rychle. To se tam jakoby diferencuje.

Na základce vám nevadí, že neumí učit, ale to, že se chová drsně. Pak popojdete vejš a vadí vám, že se chová jako hajzl. A to už pak setrvává. Pak třeba neumí učit jako třeba J. – amatéristický přístup, a ve dvou případech hajzlíci, no. Třetí věc je jakoby, když se kantor neuměl ovládat - a když třeba někoho nesnášel, tak to nedokázal skrýt. S tím měl problémy M.H., můj spolužák. To byla alergie naprosto zjevná. Aby se kantor neudržel, a ta alergie byla viditelná pro zbytek třídy, tak to je tragédie. Já uznávám, že tam to bylo z nějakých důvodů osobních, ale ten kantor se má udržet. Že ten žák

ho provokuje... samozřejmě to dělat nemá, ale ten kantor si to neohlídal vůbec. Když už jsem na nějakého žáka alergickéj, tak si to musím pohlídat, aby to nebylo tak vidět. Pak už si to musí řešit nějak s ním, ale ne, aby to řešil před všema. Takže to asi.

7. Vadila Vám jako žákovi přísnost Vašeho vyučujícího?

Takhle: přísnost ne, pokud byly jasné pravidla. Jako když někoho koupete, protože... Tenhle Sm., když zkoušel chemii, tak to nebyla přísnost, to byla taková ta zákeřnost. Ale obecně přísnost ne. Pokud ten kantor uměl učit, tak to z principu nevadí, ne.

8. Uvědomujete si některé Vaše současné postoje a jednání, která jsou „okopírováním“ postojů a jednání Vašeho bývalého učitele? Které to jsou?

Na úrovni toho, že bych si uvědomoval, že to dělám naprosto vědomě, že jsem to převzal, tak to si nevybavuju nic. Že bych něco úplně převzal. Jestli se tam něco promítlo a může to být ovlivněný některým z těch, co jsem jmenoval, ale to je fakt těžko říct, nakolik je to povaha a nakolik je to převzatý. Je možný, že jsem od S. převzal, že rád experimentuju – že se do věcí vrhám, a pak ji řeším, že se do něčeho přihlásíte nebo to začnete, a až v průběhu toho začnete řešit důsledky. A nebo řešíte náročnost... ale jestli je to převzatý, nebo je to věc povahy, suď bůh. A od J. B. jsem možná převzal, že on lidem pořád vykal, jakoby ... a to myslím, že nebyl odstup, ale spíš způsob... ale je to možný, že tohle. Možná, možná taky ne, suď bůh... Takže asi tak.

9. Zamyslíte-li se nad utvářením Vašeho hodnotového systému, kdo a které prostředí Vás nejvíce ovlivnilo svým působením - (rodina, učitelé, vrstevníci, vesnické nebo městské prostředí, zájmové a společenské organizace a spolky, hospodářská a politická situace dané doby, kdy jste vyrůstal/a)? Uveďte další vlivy, které pokládáte z Vašeho pohledu za důležité.

Nejvíce věcí je převzato z rodiny, ať chcete nebo ne; potom se bojím, že jste přebíral víc od vrstevníků, než učitelů, protože sice někteří učitelé pro vás byli vzory, ale protože jste tomu systému a priority nevěřila, podvědomě, to záleží kdo kde vyrůstal, oficiální autority jste vždycky brala trošku v uvozovkách jakoby.

To znamená, že na druhý místo bych dal vrstevníky, protože ty názory jste jakoby primárně přebírala od nich. Už to nebyla ta éra, kdy byste těm učitelům slepě věřila. Někteřejm jo, ale když to berete jako celek, tak ne. A ti učitelé, když bych řekl, jakoby ty kladný vzory na třetím místě.

To prostředí, to nebylo tak formující – to vesnický a městský. To myslím, že... jako na způsob života jo, ale na ty hodnoty, to si myslím, že ne.

Spolky, ty byly v té době tak pod kontrolou a zprofanovaný, že co bylo organizovaný, toho se člověk neúčastnil, to si můžeme škrtnout a vyloučit to rovnou a hospodářská a politická situace – to jsem vnímal tak strašně obecně, že těžko říct.

Hospodářská a politická situace se promítala do chování vašich vrstevníků, a to že velmi výrazně bych řekl. Ona se vám promítala, ale právě to, proč jsem ty vrstevníky vypíchl před ty kantory. V normální situaci by to bylo obráceně, že byste měla rodinu, kantory a spolužáky – a tady díky situaci se to prohodilo, že jste víc věřila vrstevníkům, než učitelům. Učitelům jenom někteřejm, který jste považoval za vzory. A to bylo kolik? Deset procent sboru? No, takže asi tak.

10. Litujete některého svého jednání vůči učiteli (např. lež, podvod, hrubost...)? Čeho se Vaše jednání týkalo?

Pokud jde o vztah k učiteli, tak si teďka fakt nevybavuju, že bych někoho vytácel. Já jsem byl dobrej žák, takže jsem nepotřeboval taháky, takže tam jedna přirozená věc odpadá. A že bych někteřejm dělal scénky, tak to si taky nevybavuju. Takovou povahu nemám. Já si fakt nevybavuju, že bych někomu dělal potíže v tomto duchu. Někdy si člověk myslí svoje, to je jedna věc, ale abych to dával najevo někomu do ksichtu, to ne. Takový nějaký velký fo paux, to si nevybavuju... a nijak konfliktní věci to nebyly obecně. Nevybavuju si nic...

11. Uved'te další zajímavé momenty a postřehy, na které rád/a vzpomínáte a mají vazbu na školní prostředí a učitele.

Já bych to asi rozdělil na školní prostředí – a učitele. Pokud si vezmu první stupeň, tak já neříkám, že na to člověk vzpomíná intenzivně, ale co si vybavím, kdy se na to přímo zeptáte, tak to je to, že jsme tam byli promíchání ob ten ročník – mladší – starší. Což si myslím, že byla úplně jiná zkušenost, než když jste segmentovaná po vrstevnících. Starší si některé věci hlídali, a my si některé věci od nich přejímali, což jakoby je zajímavá zkušenost.

A ve druhém stupni, tady řešíme prostředí. To už bylo větší, že jo, takže když si něco vybavím, tak tam se člověk poprvé setkal s tím, že mu druhý něco ukradl a pak naprosto tvrdil, že je to jeho. Ale do ksichtu – člověk, kterej se mnou seděl. Paradoxně v důsledku toho já jsem nebyl ani na jednom třídním srazu, protože to nějak... nemám potřebu. A nikdy tam asi nebudu. Neříkám, že bych ty lidi nesnášel, ale nemám důvod. Když je potkám – některé z nich, tak se normálně bavím, ale jakoby nemám vnitřní potřebu... Takže tam jsou už ty větší rozdíly... Takže tam člověk potká nějakou tu šikanu. To jsem si vyřešil sám, ale je to nepříjemný. Nechce to člověk, člověk se s tím popral, chtělo to nějakou rvačku, skončilo to remízou - a od té doby byl klid. Ale zase: je to jakoby poprvé. Některý věci poprvé. Poprvé vám někdo něco šlohne a tvrdí, že je to jeho – na to zíráte a nemáte odpověď. Že se s tím později setkáte znovu, to je jiný příběh – ale poprvé to bylo tam. Šikana, že někdo si někoho vybere a pak jakoby si ho vychutnává, to taky zažijete různě... Pravdou je, když jsme u těch kantorů, - jsem si pak ještě vážil celkem ředitele základky D., což byl dlouhý léta pan J. starší – jeho syn, učitel na gymplu – to bylo tele – ředitel J., to byl takovej ten distingovanej šerif, který to má pod kontrolou. A já, když jsem něco potřeboval, tak jsem mu to řekl rovnou; tak on to udělal – naši třeba po něm potřebovali – já jsem jezdil k moři kvůli alergii, tak mě pustil o měsíc dřív ze školy, což nemusel. To bylo v období komunistů. To bylo řešení: on – a žák. Tady člověk viděl, že někdo je schopnej to řídit. Tak tady to fungovalo, když jste občas potkal tu administrativu, nejenom tu výuku, kterou potká běžně. To je základka, to je asi všechno.

Na střední, tam je to o tom, s kým se potkáte. Tam už se potkávají lidi různých povah. První a druhý stupeň, to je podle spádové oblasti, takže tam potkáte spolužáky z vesnice, takže s těmi máte vztah celý život jakoby. A to je daný tím místem a tou školou sekundárně asi taky. Gympl byla tenkrát výběrová škola a pokud tam poznáte člověka podobný povahy, pak máte kamaráda na celý život. Tam už je širší okruh – což u mě se tak stalo. Měl jsem štěstí na kluky, který měli podobný povahy. Mám odtud kamaráda na celý život, kterýho jsem dalšího takovýho nikdy nepotkal. Ale to je taky věc prostředí.

Tady jste zpětně viděla, jak je to reálně mezi těma, kteří se živí hlavou. Ten sbor pedagogů vám už udělá představu o společnosti: máte tady hajzla, máte tam holčinu, která je jakoby snaživá, ale učit neumí, máte tam syna kantora, kterej fakt jakoby neumí pořádně naučit – typu J., máte tam ještě poslední záblesky starých pořádků – jakoby B., je tam učitel, kterej asi chtěl učit na vejšce, a pak si ty komplexy léčí na študácích – to je Sm., máte tam jako nadšenou komunistku, která tomu fakt věří a snaží se o určitý pořádek, což je ruštinářka N. – fakt už tam vidíte celý ten vějíř povah, kterej potkáte celý život v různých podobách. Řekl bych, že tam potkáte typy lidí mezi kantorama i mezi spolužákama – a málo se stane, že byste v životě nepotkala typ lidí, který byste tam nepotkala. Takže si uděláte elementární rozdělení lidí ve vašem okolí podle povah nebo typů – asi takhle. To je se vším všudy. A ty učitele jsem popisoval – to už by se musely fakt říct historky.

První co si po těch letech vybavím... první je na vašeho tatíka, když mě profackoval poté, když jsem spolužákovi málem vypíchl voko. Což bylo, přiznám, adekvátní a bylo to namístě. Jeho slova: „Já se kvůli tobě nenechám zavřít!“ si pamatuju doteď. Ale von ho neměl vypíchný, von tam jenom řval. Za prvé to byl velikej šmejd, ale to je jedno, ale to je o tom, že jsem to dělat neměl. A to si vybavuju jakoby tu situaci ze školy z L. Protože to byl fakt průšvih. Ze školy z B.? Tam asi nic... Kdybych to měl shrnout, tak to, že většina učitelů to dělala pořádně a ty, kteří to dělají opravdu rádi, ty poznáte. Nebo že se snaží, jako chemikářka. Nebo ta češtinářka – ona to uměla, ale neuměla učit. Ona uměla češtinu, ale neuměla ji předat. To je takovej smutnej případ kantora. Ale jakoby mi přijde, že ti, kteří učí ty předměty, tak to odpovídalo tomu, jak to mělo bejt.

Tu facku v L., tu jsem dostal na chodbě. Když je výuka, tak se učí nahoře, při problému fuk ho, na chodbu dolů, protože tam nikdo během výuky nechodil a buch ho - tam nikdo neslyšel, když řvete – a bylo to i se slovním komentářem. A bylo to vyřízený. Doma jsem se nepochlubil – nebyl důvod - a bylo to na místě. A doma jsem neměl potřebu hlásit, že jsem vůl. Řešilo se to na místě – tečka – a je to vyřízený.

A na tom gymplu... to jsou zase momentky: S., který se nechá vytočit tím mým spolužákem tak, že skrečuje volejbalový zápas za zesměšňování soupeře. Třeba. On předčasně ukončil volejbalový zápas jenom proto, že se nechal vytočit – a to jim šlo o třetí místo. Sm., kterež zesměšňuje žáky, někoho si vybere, zesměšňuje ho a tím se baví – a někteří profesoři měli originální smysl pro humor – například, když po někom švihne voko z krávy. Ty voči jsme v biologii pitvali – to jsme rozřízli, tam je sklivec, čočka – čočka je strašně pružná. To poznáte... a když mu tam někdo kouká, lelkuje – teď po něm hodí to voko... (smích) – to jsou takový momenty, takový situace mám v tý hlavě, ale... To, co tam potkáte, s těmi typy se pak setkáváte v reálném životě...

6.1.3 Rozhovor č. 3 ze dne 23. 1.2013 – pan Vítězslav K. (39 roků)

1. Z jakého sociokulturního prostředí pocházíte (rodiče, sourozenci, vesnice, město...)?

Rodiče – otec vyučen, matka – sš, maturita, sestra (VŠ), bratr (SŠ maturita), vesnice 200 obyvatel

2. Vykonával někdo z Vašich nejbližších učitelské povolání, případně kde a zhruba ve kterém období? Chtěl/a jste se někdy profesionálně věnovat učitelství?

Sestra – gymnázium Mor. Budějovice (cca 1996-2005), ZŠ Kamenný Újezd od r. 2005, já ne.

3. V souvislosti s volbou povolání na Vás jistě působily nejrůznější vzory z Vašeho okolí, filmu, literatury, divadla apod. Kdo byl Vaším vzorem a proč?

Jsem stavební inženýr – vzor v souvislosti s volbou povolání jsem neměl, vycházel jsem z praktických důvodů

4. Stal se některý z Vašich pedagogů v průběhu základní školní docházky či během dalšího studia Vaším celoživotním vzorem? Pokud ano, rozpovídejte se o něm.

Ne.

5. Které kladné hodnoty jste u svých učitelů preferoval/a? Posunul se díky působení učitele nějakým způsobem Váš žebříček hodnot?

Je to dost těžké hodnotit, do ZŠ jsem chodil v době socialismu a na gymnázium v době začátku kapitalismu – tam sami učitelé kolikrát nevěděli, co můžou a nemůžou říkat a dělat.

Vždy jsem preferoval profesní odbornost a znalosti, rovný přístup pedagoga.

6. Které záporné hodnoty učitele/ů Vám nejvíce vadily?

Nadržování, zákeřnost, pokud vyučující nerozuměl tématu.

7. Vadila Vám jako žákovi přísnost Vašeho vyučujícího?

Pokud byla „rovná“, tak ne.

8. Uvědomujete si některé Vaše současné postoje a jednání, která jsou „okopírováním“ postojů a jednání Vašeho bývalého učitele? Které to jsou?

Nevybavuji si.

9. Zamyslíte-li se nad utvářením Vašeho hodnotového systému, kdo a které prostředí Vás nejvíce ovlivnilo svým působením - (rodina, učitelé, vrstevníci, vesnické nebo městské prostředí, zájmové a společenské organizace a spolky, hospodářská a politická situace dané doby, kdy jste vyrůstal/a)? Uveďte další vlivy, které pokládáte z Vašeho pohledu za důležité.

Hodnotový systém - jak se mám chovat – to mám od rodičů. Škola mi dala vzdělání.

Ohledně politické situace - politickou situaci v době mé docházky do ZŠ jsem moc nevnímal, na nějakou výraznou agitaci si již nevzpomínám, ani jsem ji neřešil (přece jenom to nebyly 50. ani 60. léta). Jako dítě mi bylo jedno, že nejsou banány, naopak průvody byly hezky barevné. Kromě pionýru jsem chodil i do náboženství. Později samozřejmě už člověk více vnímal souvislosti.

Samozřejmě, na člověka působí a ovlivňují ho i ty ostatní vlivy, které píšete. Na někoho působí více, na někoho méně. Myslím, že hodně záleží na povaze lidí, která je možná i důležitější než ostatní vlivy. Dospělý člověk by ale měl být schopen základní hodnoty, postoje a stanoviska zachovat a být schopen vyhodnotit, co je správné a co ne – toto ale u dětí a mládeže je docela těžké, zde je proto nejdůležitější rodina

a rodiče. Dnes je navíc úplně jiná situace, než za našich školních dní. Proto si myslím, že u dnešních dětí a mládeže funguje formování hodnot takto:

- a. Rodina (menší děti)
- b. Média – televize, internet atd. (větší děti a mládež)
- c. Vrstevníci (větší děti a mládež)

Škola je dnes v pozadí.

**10. Litujete některého svého jednání vůči učiteli (např. lež, podvod, hrubost...)?
Čeho se Vaše jednání týkalo?**

Non, je ne regrette rien (Ne, ničeho nelituji – překrásná píseň Edith Piaf – poznámka autorky).

11. Uveďte další zajímavé momenty a postřehy, na které rád/a vzpomínáte a mají vazbu na školní prostředí a učitele.

Nevybavuji si.

6.2 SKUPINA RESPONDENTŮ – VYUČENÍ BEZ MATURITY

6.2.1 Rozhovor č. 1 ze dne 19. 1. 2013 – pan Miroslav Č. (48 roků)

1. **Z jakého sociokulturního prostředí pocházíte (rodiče, sourozenci, vesnice, město...)?**

Jsem z vesnice, rodiče, sourozenci všechno jsme dělníci, co dál?

2. **Vykonával někdo z Vašich nejbližších učitelské povolání, případně kde a zhruba ve kterém období? Chtěl/a jste se někdy profesionálně věnovat učitelství?**

Ne, nikdo nevykonával, učitelství se nikdo profesně nevěnoval a dělat jsem to nechtěl.

3. **V souvislosti s volbou povolání na Vás jistě působily nejrůznější vzory z Vašeho okolí, filmu, literatury, divadla apod. Kdo byl Vaším vzorem a proč?**

Mým vzorem na volbu povolání byl strýc, který byl truhlářem a ta truhlařina mě bavila vlastně odmala. Práce se dřevem, se dřevem dělat... já jsem měl od páté třídy vlastně jasno. No jasno... Chtěl jsem to dělat. Teď to nedělám, ale truhlář jsem vyučenej.

4. **Stal se některý z Vašich pedagogů v průběhu základní školní docházky či během dalšího studia Vaším celoživotním vzorem? Pokud ano, rozpovídejte se o něm.**

Já nevím? Netuším...

5. **Které kladné hodnoty jste u svých učitelů preferoval/a? Posunul se díky působení učitele nějakým způsobem Váš žebříček hodnot?**

Hm, tak... Budu přemýšlet, jestli můžu... Preciznost, vedl nás k zodpovědnosti, nesnášel lajdáctví, prostě jsme si museli plnit svy povinnosti, tak, jak byly zadaný. To je vlastně všechno. Víc mě nenapadá.

6. Které záporné hodnoty učitele/ů Vám nejvíce vadily?

No, to mi vadilo až na druhém stupni, vlastně. A tam jsem měl třídního učitele, který byl nepříjemně vzteklý. Jinak bych řekl až tak. Profesně to byl můj učitel češtiny, tělocviku, branné výchovy, občanské nauky.

7. Vadila Vám jako žákovi přísnost Vašeho vyučujícího?

Ne, ne, nikdy. Právě proto, to jsem měl jako že bych... to mi spíš vyhovovalo, protože na mě byla potřeba přísnost trochu, jo?

8. Uvědomujete si některé Vaše současné postoje a jednání, která jsou „okopírováním“ postojů a jednání Vašeho bývalého učitele? Které to jsou?

No, snažil jsem se děti vést taky vlastně k tomu, aby byly zodpovědní, tomu, co mi dával hlavně tvůj tatínek v první třídě. Už vštěpoval tak, aby byli zodpovědní. Byl jsem na ně přísněj, ale nikdy jsem je nebil nebo prostě netrestal jsem je fyzicky, prostě vždycky jsem se snažil s nima domluvit. Když to nešlo, musela bejt výchovná, většinou jsem se snažil s nima prostě domluvit. Musela bejt, musela...

9. Zamyslíte-li se nad utvářením Vašeho hodnotového systému, kdo a které prostředí Vás nejvíce ovlivnilo svým působením - (rodina, učitelé, vrstevníci, vesnické nebo městské prostředí, zájmové a společenské organizace a spolky, hospodářská a politická situace dané doby, kdy jste vyrůstal/a)? Uveďte další vlivy, které pokládáte z Vašeho pohledu za důležité.

Rodina, vesnický prostředí. Ten vliv školy nebyl tak silnej, spíš ty rodiny a ty vesnice vlastně, kde jsem teda vyrůstal, na vesnici prakticky. Chodil jsem do pionýra jako všichni v té době a to vlastně bylo asi bych řekl, do svazarmu potom, a fotbal jsem hrával. To bylo všechno. Ten vliv ty rodiny, tam bych dal tu rodinu, tu bych preferoval.

10. Litujete některého svého jednání vůči učiteli (např. lež, podvod, hrubost...)? Čeho se Vaše jednání týkalo?

Určitě, hrubě jsem se až nechoval, to jsem si nikdy nedovolil, ale že jsem zalhal nebo že se prostě udělal nějaký podvůdek to jsem... - to se stávalo, to neříkám. A lituju toho, protože pak mě to třeba i kolikrát mrzelo za nějaký...a i jako děcko a dnes mě to mrzí mnohem víc, že se to tak stalo, ale prostě stalo se. Bylo to třeba, že jsem neudělal úlohu nebo že jsem ji opsal, prostě: „Tys to opsal!“ – „Neopsal!“ Samozřejmě ne, jasně...(smích). Většinou mi na to přišli, že jsem to opsal, protože...

11. Uved'te další zajímavé momenty a postřehy, na které rád/a vzpomínáte a mají vazbu na školní prostředí a učitele.

Já bych řekl, že škola tenkrát, jako když jsme byli my před těma, no dost letama... takže fungovala daleko, daleko bych řekl líp, vstřícně k dětím, víc se s nima dělalo prostě, byly zájmové kroužky, nebo ani ne zájmové kroužky, ale měli jsme každý pracovní výchovu, kde jsme chodili do zahrady, kde jsme chodili do dílen, což si myslím, že dneska není. A dneska bych řekl, spíš, že učitelé spíš poslouchají děti, jak my jsme museli poslouchat učitele a běda jestli ne tak doma se to objevilo, řešilo se to okamžitě a střelhitě, jak se říká. To, nikdy jsem si nedovolil říct, když jsem dostal náhodou nějaký ten záhlavec – „já sem dostal“... to bych si nedovolil, to bych dostal dvakrát tolik. „Určitěs něco svedl, tak tady máš dvakrát!“... To si myslím, že tam je... a to mi taky dost pomohlo, to hlavně... tady ty pracovní činnosti... Rád vzpomínám třeba i na paní učitelku B., která nás... kterou jsme jako děcka teda moc rádi neměli, ale zase vedla nás prostě tady k tomu – k tý práci, k tomu... a nikdy nevíte, kdy se vám to bude hodit. Pravda to je...i na ostatní učitele potom třeba, jo, protože my jsme měli pak tady v B., ale to bych ti lhal, kdo to tam byl. Tak jako kluci jsme měli dílny, i holky jste mívávaly vaření, no tak to vaření jsme potom mívávali taky a my kluci jsme si z toho dělali blázny. Voni nás dali na tři hodiny tam vařit... a dnes se mi to hodí“ Já si umím uvařit a navíc mě to baví to vaření a navíc asi se mi navíc potatil syn, tak... že protože to je kuchař vyučenej. To je tak všechno asi...

Když jsem něco provedl, ze začátku se to řešilo, že jsem dostal záhlavec hned přesně potom, co se to stalo. Za mě se to řešilo záhlavcem, fungovalo to. Navíc to fungovalo. Poznámku, no tak jsem dostal poznámku (opovržlivě)... To už nebylo ono. To už nemělo tu váhu. Bezprostřední činnost, teďka jsi něco svedl, lup - bylo to před třídou, hned v ten moment, to prostě šlo. Takže,... že ses trošičku styděl před tou třídou. Dá se říct... A můžu říct, že to bylo aji na druhým stupni - ne jenom na prvním, že potom aji dál v tý osmý, devátý třídě. Pan učitel Bo.: „...já to mám od taťky dovolený!“ Cvak mi ju“ Nejlepší v pravej moment, bezprostředně - a to si člověk zapamatuje. To, že mě táta doma zmazal, to už mi bylo skoro jedno. To už ... (mávnutí rukou).

6.2.2. Rozhovor č. 2 ze dne 19. 1. 2013 – pan Michal K. (34 roků)**1. Z jakého sociokulturního prostředí pocházíte (rodiče, sourozenci, vesnice, město...)?**

Takže jsem z vesnice, rodiče – zaměstnání... Rodiče byli zaměstnáni de facto v JZD otec vlastně až do důchodu. Mamka ta vlastně odešla do invalidního důchodu, polovičního, pak vlastně plného taky v JZD pracovala. Sourozence mám dva, mám dvě sestry, jsou středoškoláci.

2. Vykonával někdo z Vašich nejbližších učitelské povolání, případně kde a zhruba ve kterém období? Chtěl/a jste se někdy profesionálně věnovat učitelství?

Tak mí nejbližší učitelské povolání nikdy neměli a já jsem o tom nikdy neuvažoval. Ne, vůbec mě to tak ... (smích). Tak kolikrát si říkám že, ale ne, tak ta školka..., ale ne. Ty prázdniny tam byly zajímavý. Práce chvilku s dětma, ale jinak.... Ne.

3. V souvislosti s volbou povolání na Vás jistě působily nejrůznější vzory z Vašeho okolí, filmu, literatury, divadla apod. Kdo byl Vaším vzorem a proč?

Jo, tak to jsem asi žádný vzor neměl přímo a konkrétní. To bylo možná spíš z nějakého filmu tak, že se mi tam něco líbilo. Co jsem chtěl umět... nějakou dovednost ... nic konkrétního přímo, nějaká osoba to nebyla, ale nějakou tu dovednost, že bych chtěl umět, ale to se zase rozplynulo. V současné době jsem řidič z povolání. Vlastně vod... asi už těch 12 let, od vyučení, dá se říct. A vyučený jsem opravář zemědělských strojů. Tam byla trošku vazba na ty motory...

4. Stal se některý z Vašich pedagogů v průběhu základní školní docházky či během dalšího studia Vaším celoživotním vzorem? Pokud ano, rozpovídejte se o něm.

Tak vzor vlastně ze ZŠ, co týkalo pedagogů, tak to jsem jakoby nikdy neměl, ale byl jsem rád vlastně za ty učitele, co mě učili, tak jsem byl rád, že jsem je vlastně vůbec poznal, že jsem mohl tu školní docházku navštěvovat pod jejich vedením. Neštvali, štvali?... To mě neštvali nikdy - ale spíš důslednost a určitej jakoby respekt vzbuzovali a bylo to tak

správný, líbilo se mi to tak. Brali nás jako žáky, jako rovnocenné partnery... tak jako přátelství, ale byl to zase pan učitel, že jo, víc ví, víc zná, je tam od toho, víc mě naučí...

5. Které kladné hodnoty jste u svých učitelů preferoval/a? Posunul se díky působení učitele nějakým způsobem Váš žebříček hodnot?

Když začnu od konce ten žebříček. Žebříček hodnot jsem nějak neposunul, ale ty kladné hodnoty, jak jsem říkal, ta přísnost, ta přísnost musí být...(smích)...

Kladné nebo negativní hodnoty – podle mě v té dnešní době jsou ty hodnoty divný, zvláštní, prostě, zvláštní. Tam ten žebříček hodnot aspoň z mého posudku – tady bych mohl volně navázat na tu politiku, politickou situaci, takže ten žebříček hodnot tam... ty hodnoty se dost měníjou – záleží na tom, jak ten člověk rozzlobenej. I tak máte stále stabilní svůj žebříček hodnot. Rozzlobený, pak to tak není, to dobré není...Snažíte se i ty děti víst k tomu, že když se bude dobře chovat, .. ale dneska, když není průbojný, tak se nikam nedostane na druhou stranu. De facto ti, co lžou, kradou, jak se nemají chovat, tak jsou vynášeni jak v zaměstnání - je to vidět prostě všude, a na druhou stranu ani ti lidi ani nedržejí spolu. Je to divný. Když to vezmu dle let, já jsem sedmdesátý devátý ročník, převrat byl v roce 1989, to mi bylo 10 let - tak si docela dost pamatuju.

Vím, že co tady bylo, jako děcku se mi to líbilo. Ale co slyším od rodičů: všechno, nějaký zaměstnání, sociální jistoty byly, nebyly žádné nervy, bylo to v takovém klidu. Dneska v práci jste od rána do večera a ještě je to málo, často musím do noci, furt honem, je pilno nějaký. A furt je málo, všeho. Je to prostě, je to takový zvláštní. Je to smutný, prej už dobře bylo. Takhle jsem to vždycky slyšel. Je to blbý... Dobře už bylo. Bude hůř a budu to ještě chválit. Já vím, my se tady o tom bavíme, člověk se u toho usmívá, ale je to smutný, no...

6. Které záporné hodnoty učitele/ů Vám nejvíce vadily?

Záporné hodnoty, ty jsem nikdy neshledal vlastně. Ne, ne, neměl jsem vůbec žádný problém, nikdy, že bych někdy ty záporné hodnoty...

7. Vadila Vám jako žákovi přísnost Vašeho vyučujícího?

Ne v žádném případě nevadila... Přizpůsobíte se, že, jo? Samozřejmě. Když je člověk přísnější, tak se mu přizpůsobím, a když má nějakou jakoby slabinu, taky se přizpůsobíte, že? Dá se říct...

8. Uvědomujete si některé Vaše současné postoje a jednání, která jsou „okopírováním“ postojů a jednání Vašeho bývalého učitele? Které to jsou?

Je, tak to si takhle asi neuvědomuju vůbec, vůbec nic mě nic nenapadá.

9. Zamyslíte-li se nad utvářením Vašeho hodnotového systému, kdo a které prostředí Vás nejvíce ovlivnilo svým působením - (rodina, učitelé, vrstevníci, vesnické nebo městské prostředí, zájmové a společenské organizace a spolky, hospodářská a politická situace dané doby, kdy jste vyrůstal/a)? Uveďte další vlivy, které pokládáte z Vašeho pohledu za důležité.

Je, tak asi kladně. Když od začátku, tak bych začal: rodina, učitelé, to určitě to kladné působení, i to vesnické prostředí. Vlastně z toho města – vlastně nikdy jsem tam nežil, ale vlastně s manželkou jsme tam byli asi dva roky v M.B. v paneláku, no a když jdete z rodinného domu do paneláku, no to bylo takový... - šok. My jsme tam teda byli jen přechodnou dobu, ale i tak, to je nereálný, aby člověk zvykl, když je z rodinného domu.

Zájmové společenské organizace, tam asi neshledávám, že by mě to nějak ovlivňovalo, tak jako spíš, dělám to, co mě baví. Určitým způsobem se nechám unášet. Hospodářská a politická situace, když to беру takhle rychle: politická situace je velice negativní, to je pomale škoda mluvit, to už s tím nenadělá nikdo nic... Přímo mě neovlivňuje, no, a já taky nemůžu říct, že ji mohu ovlivnit. Člověk se diví, co se může vůbec dít. De facto by to mělo být nereálný, a ono je to jednoduše reálný. Bezprostředně by mě to ovlivnilo, kdybych přišel o práci.

Procentuelně bych vliv rozdělil – tak procentuelně...Jak jsem říkal: tak ta rodina je 100% , ta převažuje, dá se říct že ,, rodina 60%, škola 20 a to prostředí 20 procent. Nebo rodina 50, 20 a 30 procent, to už ten důraz je na rodině.

10. Litujete některého svého jednání vůči učiteli (např. lež, podvod, hrubost...)? Čeho se Vaše jednání týkalo?

No, tak nelutuju žádného mého jednání. Nějaká hrubost tam v žádném případě nebyla, podvod, tam taky myslím, že tam nic takového nebylo - a lež, to bylo takové to normální, kdy se člověk snaží z toho nějak vymluvit, takže jako zalhal. To je jasný. Asi jako každý dítě...

11. Uveďte další zajímavé momenty a postřehy, na které rád/a vzpomínáte a mají vazbu na školní prostředí a učitele.

Zajímavé momenty - tak hodně třeba ze ZŠ zajímavé momenty, tak to bylo tady z škoie v L. - od 1. do 4. třídy jsme ji navštěvovali. Celkově, ať se týkalo nějaký – jakoby... oni to nebyly branná cvičení, chodili jsme jako... - řeknu - na branná cvičení – na procházky, tak různě jsme chodili tady jako do přírody, poznávat přírodu a nebo hodně se školní zahrada taky obdělávala ještě v tý době: Tak to taky bylo velice pěkný; a celkově ta výuka, tak jako ne, že by to byla sranda, to nechcu říct, ale bylo to taky pěkný, takže jsem na to vzpomínal rád. Netrápili nás, ne. Nebyl jsem pilnej žáček, ne - snažil jsem se proplouvat a dařilo se, jo (smích)...

6.2.3 Rozhovor č. 3 ze dne 19. 1. 2013 – pan Zdeněk K. (40 roků)**1. Z jakého sociokulturního prostředí pocházíte (rodiče, sourozenci, vesnice, město...)?**

Tak, jsem z vesnice; táta je vyučen, máma má střední školu, sourozenci – bratr a sestra mají vysokou školu. Pokud stačí takhle specifikovat. Rodiče jsou v důchodě, sestra je teďkom na mateřský (Vladka Krotká – viz rozhovor s Pavlem P.) jinak je normální pedagog a bratr je vysokoškolsky vzdělaný člověk, kterej jakoby je stavitel, takže má firmu – vlastně maluje plány, projekty a tak dále. Já jsem elektro silnoproud.

2. Vykonával někdo z Vašich nejbližších učitelské povolání, případně kde a zhruba ve kterém období? Chtěl/a jste se někdy profesionálně věnovat učitelství?

Tak, jak jsem už se zmínil, tak sestra je vlastně pedagog; učila tady na gymnáziu v M.B. - hnedka po vysoký škole. Roky asi nedokážu přesně definovat, potom se provdala, odstěhovala se do Č. B., tam učila na škole nějakou dobu, otěhotněla a teďkon je asi šestým rokem na mateřský, ale předpokládám, že se k tomu vrátí, protože si myslím, že je to smysl jejího života.

Já jsem se nikdy nechtěl věnovat profesi učitele. A Vladka, ta si myslím, že vždycky k tomu tíhla klidem a jelikož je vyznání křesťanského, tak ji to vždycky táhlo do nějakého kolektivu, ráda poučovala, takže... Nevím, jakým stylem učí. Taky kolikrát jsem si taky říkal a měl ty roky, tak jsem jí říkal: „Já bych si k tobě chtěl sednout do hodiny“, protože mě samotnýho zajímalo, jak je schopná předávat informace a takový, ale nikdy jsme k tomu nedospěli, protože je to takový - není to jednoduchý, aby si cizí člověk měl jít sednout do školy a dívat se, jak učí. Ale samozřejmě mě to zajímalo a vím to – takhle jsme se bavili kolikrát s děčkama, tak ji měli jako učitelku rády. Já vím, že když odcházela, tak spousta lidí na tý škole - jako byli docela smutný, kór žáci. Nemyslím jako pedagogický sbor, tam je to jako vo něčem jiným, ale i vlastně měla třídu jako vlastně třídní učitelka, takže s nima vycházela; asi nebyla takový ten pedagog, kterej byl striktní – po mě nic už. *Já jsem Vladce přepisovala diplomku... – a jak se to vrací zpátky.*

3. V souvislosti s volbou povolání na Vás jistě působily nejrůznější vzory z Vašeho okolí, filmu, literatury, divadla apod. Kdo byl Vaším vzorem a proč?

Tak jako v souvislosti s volbou povolání si myslím, že víceméně když se člověk rozhoduje v těch letech, co se rozhoduje, tak největší vliv měli asi mí rodiče – táta je elektrikář, takže tím pádem vlastně nějak jako prvorozenej jsem šel... Ne, že bych se odmala jako malej vrtal v nějaký elektrice, to ne, ale nějak tomu potom člověk přišel na chuť, až když opravdu byl na tý škole.

Nějak film, literatura, divadlo – to je spíš o tom, že film a literatura spíš utvářejí povahu toho člověka – ani ne tak tu volbu povolání, ale spíš charakter toho člověka. A nebo třeba povolání spíš humanitně zaměřený – třeba tu Vlad'ku, tu sestru.

4. Stal se některý z Vašich pedagogů v průběhu základní školní docházky či během dalšího studia Vaším celoživotním vzorem? Pokud ano, rozpovídejte se o něm.

Tak na tom základním stupni si myslím, že jsem měl jako každý svý oblíbený a neoblíbený pedagogy. Asi jsem to vnímal nějak jinak. Ty, kteří po mě toho nijak moc nechtěli, ty jsem měl svým způsobem rád, a ty, kteří byli nároční, tak ty jsem jako mít nemusel. Pak, až člověk trošku víc dospěl, šel na ten druhej stupeň, tím myslím na tu školu střední, tak tam jsem měl myslím hodně velké štěstí na pedagogy, Měli jsme to vyvážený. Měli jsme některé pedagogy, kteří byli opravdu řekl bych mimo – neuměli podat látku, striktně dodržovali to, co bylo v knížkách, a takový – ti na mě taky nechali nějaký vliv – a taky pedagogy, kteří byli mým vzorem a po celou dobu studia si myslím, že to byli lidi, kteří měli charakter a byli suproví.

Byla to profesorka češtiny a vlastně náš třídní učitel. Ten třídní učitel nám byl docela věkově blízký. Zrovna jsem chodil do školy, kdy se to lámalo – to byl ten osmdesátý devátý rok, takže ty lidi jsem mohl pozorovat jak před tou dobou revoluce, tak po ní. Oni se vůbec nezměnili v tom chování. U některých pedagogů to bylo rapidní to přetočení charakteru najednou a tady u těch lidí, s tou profesorkou češtiny my jsme za tu dobu brali třeba, když ještě byl...my jsme si povídali o Krylovi, o různých lidech jakoby, a vůbec jsme to nebrali jako že to je něco, co by se nemělo. Když vlastně přišla ta sametová revoluce, tak ona byla ochotná trávit s náma spoustu času i mimo školu, zodpovídat

naše otázky, protože byli jsme v těch letech, kdy jsme přesně nevěděli proč na tom náměstí stojíme, mysleli jsme si, že je to bomba - jsme za školou, ale opravdu ta učitelka, vlastně pak i ten třídní učitel... Vstoupil do Občanského fóra, ale dovedl nás k maturitě. Potom přerušil dráhu jakoby učitele a věnoval se k politice. Já jsem ho potkal asi po nějakých těch letech - a ona ta politika možná ty lidi trochu změnil - už nebyl takovej, jak já jsem ho znal. Možná taky byl člověk mladší, měl trošku jiný pohled na toho učitele, ale v době toho studia to byli lidi, který v nás - nejenom ve mně, ale i v těch spolužácích, zanechali jakoby ten vzor, no. Neměnili svoje postoje, stáli si za svým názorem, to, co řekli, to de facto jakoby platilo. Nebylo to v tom smyslu, že teď tady to je černý, a přitom je to šedý, ale opravdu byli ochotni třeba i přiznat chybu, když jsme třeba diskutovali. My jsme si vytvářeli nějaký názory, spousta lidí byla schopna jim jakoby oponovat v něčem, a oni dokázali vysvětlit jim, co a jak - a pokud to náhodou nebylo tak, dokázali uznat chybu. Líbilo se mi strašně vzdělávání od té naší profesorky. Ona nikdy nechtěla, abychom si cokoli takhle pamatovali, ale razila takový styl učení z vysoké školy. Já vám tady budu říkat látku, kdo chcete, tak si to pište, co vás zajímá a takový - v bodech, a mě to strašně moc pomohlo, protože ona, když něco říkala, tak já si to zapisoval, a učil se to jak poslechem, tak i tím psaním a s čestnou - ona nás učila češtinu - s češtinou jsem neměl nikdy problém za ty roky, co jsem chodil do školy.

5. Které kladné hodnoty jste u svých učitelů preferoval/a? Posunul se díky působení učitele nějakým způsobem Váš žebříček hodnot?

Ty kladné hodnoty, o tom jsme už mluvili. Žebříček hodnot se posunul působením učitele - určitě. Charakter člověka utváří rodina a škola. Ve škole, když to vezmu, strávíme čtvrtinu vlastně dne, kde na mě nějakým způsobem někdo působí - ať jsou to spolužáci, ať jsou to kantoři, kteří mě učijou, určitě to utváří nějakým způsobem charakter, pak jsem měl štěstí na nějaké učitele, kamarády, rodinu si člověk nějak nevybere, ale ty kamarády ano. Takže určitě na mě nějakým způsobem působili.

6. Které záporné hodnoty učitele/ů Vám nejvíce vadily?

To mi vadilo asi tady na základce, když jsem chodil na druhý stupeň základní školy - taková ta šikana od těch učitelů. Víím, že si pamatuju nějaký věci, že kantor přišel - člověk

přišel v riflích do školy, ty jsme neměli nosit ty kalhoty, a učitel přišel a štípal nás do stehna a říkal: „Co to máš, co to máš, co to nosíš?“ A pak jsem měl na těch nohách modřiny, na těch stehnech. Nebo další kantor: „Ty ses neučil.“ A tahal takhle za ty kotlety - a to bolelo – a to jsou věci, který člověku v tý paměti zůstanou. Těch učitelů si pak člověk nebyl schopne si ani vážit, protože to nebylo jednání... Tady ten učitel přes ty kalhoty, byl humanitní – učil hudební výchovu – a ten přes ty kotlety, ten učil český jazyk. Myslím si, že teď - s odstupem času - si uvědomujete, koho bavilo učit, že si zpětně vybavuje jakoby, který lidi bavilo učit a který tam chodili jenom proto – jako povolání. To bylo poznat na tom přístupu k tomu žákovi.

7. Vadila Vám jako žákovi přísnost Vašeho vyučujícího?

Přísnost učitele: na základce přísnost nebyla, pak na tom dalším stupni mi to nějak, když ta přísnost byla normální, oprávněná – když chtěl něco jakoby ten kantor naučit a já to neumím – to není o tom, abych... Já jsem třeba měl učitelku na technický předmět, která chtěla větu od věty – to, co bylo napsané v tý knížce. Člověk jí řekl, odpověděl, chápal princip elektromotoru, řekl jí to svýma slovy – ona tomu nerozuměla. „Takhle to tady není napsané, takhle to nemůže fungovat.“ Jak to nebylo větu od věty – taková ta přísnost, jak říkám, to nebyla přísnost, to je takový ten dril, nimráni se v něčem. Člověk jí řekl, odpověděl, chápal princip elektromotoru, řekl jí to svýma slovy – ona tomu nerozuměla. „Takhle to tady není napsané, to nemůže fungovat.“ Jak to nebylo větu od věty – taková ta přísnost, jak říkám, to nebyla přísnost, to je takový ten dril, nimráni se v něčem, v čem není potřeba.

Na tý základce mi to přišlo – člověk byl v letech, kdy nemusíš se učit, nemusíš mít úkoly a stačilo mi to jakoby k životu. Když si člověk uvědomoval, že k životu bude potřebovat trošku víc, ta přísnost, která byla opodstatněná – neměl jsem s tím problémy. Více mi vadila přísnost neopodstatněná a ta, která žáka jakýmkoliv způsobem poškozovala.

8. Uvědomujete si některé Vaše současné postoje a jednání, která jsou „okopírováním“ postojů a jednání Vašeho bývalého učitele? Které to jsou?

Negativním vzorům se snažím vyhýbat a snažím se je i jakoby pocitově vyčlenit – snažím se být - jak jsem třeba uváděl tu profesorku nebo toho učitele, když něco slíbím, snažím se

to splnit – protože když jsem četl různé knížky, když muž něco slíbí, měl by to splnit, takže se snažím žít spíš takovejma hodnotama. Říkám, hodně na mě zapůsobili tady ti kantoři dva, kteří opravdu jakoby si za svýma věcma stáli, když něco se slíbilo, snažili se to splnit a asi to je tak všechno.

9. Zamysleli-li se nad utvářením Vašeho hodnotového systému, kdo a které prostředí Vás nejvíce ovlivnilo svým působením - (rodina, učitelé, vrstevníci, vesnické nebo městské prostředí, zájmové a společenské organizace a spolky, hospodářská a politická situace dané doby, kdy jste vyrůstal/a)? Uveďte další vlivy, které pokládáte z Vašeho pohledu za důležité.

Tak já bych začal, tak já můžu říct, že v žádném případě na mě nezapůsobily nějaká politická nebo hospodářská situace, protože tu jsem tak nějak nevnímal. Možná je to tím, že bydlím na vesnici, i když myslím, že tady ve městě tady markantní rozdíl proti tomu nebyl, protože jsme vcelku takový malý město tady v B. Na vesnici vidíme a viděli jsme vždycky jeden druhému na zahrádku, takže tam, vím že třeba od rodičů jsem zaslechl, no, ti jsou takoví, ti jsou makoví, ale to šlo bokem, to jsem neřešil. Ta doba – byl jsem malej, tak jsem to nevnímal; ani dneska nevnímám jakoby ten politickéj rozdíl, je mi to celkem šuma fuk.

Zájmové a společenské – začínám teda odzadu – já jsem hrával fotbal, takže ten kolektiv. Podle mě, když má člověk – hodně na tom záleží – s kým ten čas tráví. Pokud hraje šachy, hraje fotbal, chodí kamkoliv, je to o tom, jakou má partu a pokud ta parta je dobrá, tak ho dokáže správným směrem jakoby vést. Pokud ta parta dobrá není, tak je jen otázkou času, kdy ten člověk z toho spolku, z té organizace jakoby odejde. Takže já jsem hrával fotbal, byli jsme skvělá parta, když se pak změnil režim, začal jsem chodit do skauta, protože to byl můj sen chodit do skauta, četl jsem knížky od Setona, takže jsem chtěl vždycky tady to, po tý stránce jít. Myslím si, že měl jsem tady po tý stránce štěstí, že jsem měl opravdu dobrý kamarády, vrstevníky. Když má člověk v životě dva tři lidi – a to je tak maximum – a já jsem v té době měl a myslím si, že i dneska, když se nevidáme, mám dobrýho kamaráda. Bráchy nepočítám, protože to je – byli jsme taková jakoby parta, strávili jsme spolu spousty času, spousty vylomenin a myslím si, že jsme se taky vždycky řídili právě podle takovejch knížek, kde jakoby

ukazovali na ty kladný vlastnosti. Takže když byly takový ty abnormální věci, jako drogy, alkohol – pochopitelně pozdějc, když jsem je vyzkoušel – drogy teda né – ale tak nějak to, ale... Rodina, učitelé... rodiče mám skvělý, bydlela vlastně s námi kdysi dávno i babička, takže člověk si tak nějak ty větší rodiny užívá a u nás v rodině byl táta ten přísněj, máma byla taková, která nám občas i něco aji povolila.

Ve škole, tam taky byli kamarádi, ale říkám, nejlepší kamarád byl ten, který chodil do jiný třídy, byl o dva roky mladší. Kdybych to měl procentuelně rozdělit, tak rodina – té bych dal asi tak těch 50 procent, přece jen si myslím, že na mě působila nejvíc, vrstevníkům a učitelům – ten kamarád... těm můžu dát tak 30 procent a 20 procent tak ty škole. Protože přece jen ta škola, i když tam člověk stráví spoustu času, tak spoustu toho času musí trávit tak, že musí sedět v lavici a poslouchá toho učitele. Ten čas na tu komunikaci není, a o přestávkách jsme pak přecházeli různě – ty kamarádi tam jsou, ale není to opravdu takový, že by... Třeba se mnou šli do B. lidi, který jsem měl v L., asi tak sedm nebo osm nás šlo, do stejné třídy nás přišlo tak pět, takže jsme se znali víc, protože ta vesnická škola je jakoby rodinná škola – už jenom to, že jsou promíchaný třídy. Třeba druhá a čtvrtá, první a třetí, takže ten prostor jakoby tam na to byl větší. Pak v těch B. ty školy jakoby městský, jakoby si myslím, že ten prostor takovej nebyl. Člověk se s mnohýma lidma znal, věděl, kde bydlí, třeba ani nevěděl, jaký má zázemí, ani v těch letech jsme se o to nezajímali, takže jako... takže šikanu ve vesnický škole jsem nezažil ani ze strany spolužáků, ani učitelů. Měl jsem náznak takový šikany, když jsme jezdili v autobuse - takový kluci se povyšovali, ale ono je to strašně rychle přestalo bavit. To byla ta doba, když jsme sbírali céčka - měl jsem céčka. „Dej mi céčka“... Příště taky jakoby tenhle... ale to jsou věci, který Nakonec jsem zjistil, že ten jeden, který se jakoby snažil bejt ten hlavní jakoby šikanizér, tak ten měl spolužáky v mé třídě (dvě třídy spojené, takže ve stejné třídě, ale jiném ročníku – poznámka autorky), takže ho to strašně rychle přestalo bavit. Ale jinak musím zaťukat, že nikdy jsem se na škole nikdy s takovou opravdovou šikanou, tvrdou šikanou, nesetkal. Nejhorší byla ze strany těch kantorů, jak jsem uváděl ty rifle, to tahání za ty vlasy a takový to: „Nastav ruku!“ a tím pravítkem to... To člověku jakoby zůstane v tý paměti. Jinak...

10. Litujete některého svého jednání vůči učiteli (např. lež, podvod, hrubost...)? Čeho se Vaše jednání týkalo?

Neuvědomuju si vůbec. Pokud člověk někdy zalhal, když neměl úkol, ani to si nijak nevybavuju, protože naši rodiče nás vychovali v tom, že my jsme si ty věci do školy plnit museli. Měli jsme takovou přirozenou autoritu našich rodičů, že jsme si nedovolili něco takového jako na to kašlat. Takže jako nějaký podvod, to vůbec ne, hrubost vůči kantorům, to bych si nedovolil nikdy - jak říkám, ten vzor v těch rodičích jakoby byl – to bych těžko asi doma nějak vysvětloval.

11. Uveďte další zajímavé momenty a postřehy, na které rád/a vzpomínáte a mají vazbu na školní prostředí a učitele.

No, tak to jsem uváděl, ten přelomovej rok 1989. – to bylo takový přelomový období, kdy člověk jako, těšil se do té školy plnej očekávání, co ty další dni přinesou. Nějak nevím, co bych jako... Učitelé byli dobří i špatní, každěj má vždycky nějaký den.

Měl jsem strašně rád i mou třídní učitelku tady na základce, to byla skvělá ženská, ona sice učila jenom ruštinu, ale i dneska, protože i jakoby I dneska se všichni snažijou mluvit anglicky, a my i v práci potřebujeme ruskej jazyk, takže azbuku v práci nepřečte nikdo, a já vím, že ona mi dala takovej ten základ – takže azbuku a tak - to nemám problém, i když jsem ze školy relativně dost dlouho. Nepoužíval jsem ho strašně dlouho, ale člověk se diví, že to zůstane v hlavě. Kolegové říkají, co je to za znaky – vůbec to nedokážou přečíst, oni to sice čtou jako „b“, ale ono to „b“ vůbec není (smích). Některý věci, který mi ti kantoři položili jako základy, to tam zůstalo - a myslím si, že asi svým způsobem učili dobře, když to v té hlavě je. Že člověk do té školy nechodil jenom proto, že tam musel chodit.

Ta učitelka na tu češtinu - ta mě naučila takovým způsobem, takže když se v zaměstnání musím učit, tak využívám tu její metodu – když někde jsem, tak si věci píšu, píšu zkratkovitě, ale už vím, proč jsem si to poznamenal, takže ta hlava si pak vzpomene – a to si myslím, že na mě taky zanechalo dojem. Takový to, že si někdo pamatuje básničky, tak to já si v žádným případě nepamatuju, protože to byly věci,

který do ty hlavy šly nějakým způsobem násilně - a strašně rychle to vyprchalo. Někdo je schopnej recitovat básničky a takový, ale na to já v žádném případě nejsem. Já už si víc nevzpomenu...

6.3 TELEOLOGICKÁ A KAUZÁLNÍ EXPLANACE – ZJIŠTĚNÍ VLIVU UČITELE JAKO VZORU NA VÝVOJ HODNOTOVÉHO SYSTÉMU ŽÁKŮ

Výzkum byl proveden na vzorku tří vysokoškolsky vzdělaných respondentech a tří respondentech vyučených bez maturity.

1. Z jakého sociokulturního prostředí pocházíte (rodiče, sourozenci, vesnice, město...)?

Vyučení: všichni respondenti pocházejí z vesnice; vzdělání rodičů všech respondentů se pohybovalo od základního do středoškolského s maturitou (včetně).

Vysokoškoláci: všichni respondenti pocházejí z vesnice; vzdělání rodičů všech respondentů se pohybovalo od vyučení bez maturity po vysokoškolské (včetně).

2. Vykonával někdo z Vašich nejbližších učitelské povolání, případně kde a zhruba ve kterém období? Chtěl/a jste se někdy profesionálně věnovat učitelství?

Vyučení: žádného respondenta nelákalo učitelské povolání, sestra jednoho dotazovaného vykonává učitelské povolání

Vysokoškoláci: jednoho z oslovených lákalo učitelské povolání už od dětství, dnes toto povolání také vykonává. Sestra jiného osloveného vykonává učitelské povolání.

3. V souvislosti s volbou povolání na Vás jistě působily nejrůznější vzory z Vašeho okolí, filmu, literatury, divadla apod. Kdo byl Vaším vzorem a proč?

Vyučení: jeden respondent označuje jako nejvýraznější motivátor pro volbu povolání pouze rodinu, další pouze média a kulturní prostředí, poslední pak rodinu a média a kulturní prostředí. Vliv okolí, vliv nějaké osobnosti nebo učitele neuvádí žádný z respondentů.

Vysokoškoláci: dva oslovení kladou velký důraz na motivování pro volbu povolání rodinu, média a kulturní prostředí. Jeden z respondentů k předchozím motivátorům ještě uvádí vliv prostředí, osobností a učitele základní školy.

Poslední dotazovaný neoznačil žádnou ze sledovaných kategorií jako takovou, která by ovlivnila jeho volbu povolání.

Pokud bych výše uvedené údaje analyzovala podle jednotlivých respondentů, první uváděl vliv všech sledovaných kategorií, druhý uvedl vliv rodiny a médií a kulturního prostředí, třetí oslovený neoznačil žádnou z uvedených kategorií.

4. Stal se některý z Vašich pedagogů v průběhu základní školní docházky či během dalšího studia Vaším celoživotním vzorem? Pokud ano, rozpovídejte se o něm.

Vyučení: žádný respondent neuvedl **učitele prvního stupně** základní školy jako svůj vzor pro tvorbu hodnotového žebříčku.

Učitele druhého stupně základní školy jako vzor uvádí jeden ze tří oslovených respondentů.

Vysokoškoláci: **Učitel prvního stupně** základní školy byl vzorem pro dva ze tří oslovených.

Učitel druhého stupně základní školy byl vzorem pro jednoho z respondentů.

Pokud zanalyzuji vysokoškolsky vzdělané respondenty, pak první z nich chápe učitele prvního stupně základní školy za svůj vzor, druhý oslovený našel vzory pro svoje chování a postoje mezi učiteli obou stupňů základní školy, třetí oslovený našel svůj vzor až v průběhu středoškolského studia – učitelé základní školy v obou stupních ho neovlivnili natolik výrazně, aby je chápal jako vzory.

5. Které kladné hodnoty jste u svých učitelů preferoval/a? Posunul se díky působení učitele nějakým způsobem Váš žebříček hodnot?

Vyučení: Všichni respondenti kladně hodnotili **u učitele prvního stupně** základní školy následující hodnoty: **preciznost, odpovědnost, nesnášení lajdáctví, důslednost, stmelování soudržnosti třídního kolektivu, umění udržení si žakovského respektu, přistupování k žákovi jako**

k rovnocennému partnerovi, přísnost, dodržování daného slova, humor.

Jeden oslovený kladně hodnotil **u učitelů druhého stupně** jejich **trvalé a neměnné postoje** (politické před a po změně režimu).

Vysokoškoláci: První oslovený zmiňuje **u učitele základní školy na prvním stupni** následující hodnoty, které ho zaujaly: **poctivost, pravda, lehkost vyjadřování, humor, pragmatičnost, nestrojenost, uznávání základních lidských hodnot, kladný postoj k práci, efektivita v práci, vkládání určité nadhodnoty ze sebe sama do učitelského povolání.**

Druhý uvádí **u učitele prvního stupně** základní školy: **kladný přístup k práci, láska k práci, vytváření stejných podmínek pro všechny žáky, síla osobnosti, spravedlivé a slušné jednání, spravedlivý přístup k dětem, profesní a organizační zdatnost učitele.**

Třetí oslovený uvádí **u učitele prvního stupně** následující hodnoty: **rovný přístup ke všem žákům, profesní znalosti a dovednosti.**

U učitelů druhého stupně základní školy uvádí první respondent: **ničím kladným ho nezaujali, druhý respondent uvádí: zaměstnání jako celoživotní lásku a koníček, třetí zmiňuje zajímavé výukové metody.**

6. Které záporné hodnoty učitele/ů Vám nejvíce vadily?

Vyučení: Žádný respondent si nevybavuje **u učitele prvního stupně** základní školy záporné hodnoty.

Učitelé druhého stupně základní školy „zaujali“ dva ze tří oslovených svou **vzteklostí, učitelskou šikanou a zdůrazňováním učitelské pozice moci a nadřazenosti nad žákem.** Třetí oslovený si nevybavuje záporné vlastnosti učitelů druhého stupně základní školy.

Vysokoškoláci: **U učitelů prvního stupně základní školy** si jeden respondent nevybavuje žádné záporné hodnoty; další dva **z pohledu dítěte** hovořili **o důslednosti a přísnosti,** kterou neměli rádi, **z pohledu dospělého však uznávají, že byla potřebná** - důležité bylo, že byla stanovená ur-

čítá pravidla, která se měla dodržovat - žáci tato pravidla znali. Stejně kladně z pohledu dospělého uznávají i učitelovu důslednost.

U učitelů druhého stupně základní školy první oslovený uvádí jako zápornou hodnotu **pedagogickou neprofesionalitu** (znalosti měl, ale neuměl je předat dál), druhý poukazuje na učitelovo **neurvalé chování, zákeřnost, šikanování žáků, neuměl učit, výbušnost a neuměl ovládat svoje emoce, výuka pod silným vlivem ideologie, podvody v jednání učitele**. Třetí zmiňuje **zákeřnost, nadřžování, neodbornost**.

7. Vadila Vám jako žákovi přísnost Vašeho vyučujícího?

Vyučení: Žádnému respondentovi **nevadila** učitelova přísnost.

Vysokoškoláci: **Jednomu** respondentovi učitelova **přísnost vadila, dvěma** dalšími **nevadila**. Respondent, jemuž přísnost jako žákovi vadila upřesňuje, že z dnešního pohledu dospělého byla správná a jako učitel by se ji chtěl naučit a svého učitele okopírovat. Dále všichni shodně uvádějí, že je nutné, aby přísnost vůči žákům byla, ale aby byla oprávněná, aby byla určena pravidla, musí být spravedlivá a rovná vůči všem žákům.

8. Uvědomujete si některé Vaše současné postoje a jednání, která jsou „okopírováním“ postojů a jednání Vašeho bývalého učitele? Které to jsou?

Vyučení: Jeden respondent **neuvádí okopírování postojů** a jednání učitele. Druhý zmiňuje **zodpovědnost, snahu domluvit se, přísnost, snaha vyhnout se fyzickým trestům, ale občas připouští, že i fyzický trest je nevyhnutelný**. Poslední respondent uvádí **dodržování daného slova, vždy stát za svým názorem a neměnnost postojů**.

Vysokoškoláci: První respondent uvádí, že se snaží „okopírovat“ **od učitele prvního stupně základní školy: lehkost vyjadřování, vtipnost, styl, rozhled získaný studiem i životní zkušeností, objektivnost, přísnost, postoje a způsoby jednání, smysl**

pro povinnost. Druhý uvádí snahu „kopírování“ způsobu jednání učitele **na druhém stupni základní školy**, a to **v určité míře experimentování, udržování si určitého odstupu od druhých lidí, vykáání kolegům.**

9. Zamyslíte-li se nad utvářením Vašeho hodnotového systému, kdo a které prostředí Vás nejvíce ovlivnilo svým působením - (rodina, učitelé, vrstevníci, vesnické nebo městské prostředí, zájmové a společenské organizace a spolky, hospodářská a politická situace dané doby, kdy jste vyrůstal/a)? Uveďte další vlivy, které pokládáte z Vašeho pohledu za důležité.

Vyučení: Všichni shodně kladou **na první místo rodinu**, na **druhém** místě se objevuje **vzor z prostředí, učitel a vrstevníci**, na **třetím** místě **u dvou** respondentů vliv okolí **prostředí**, u **jednoho vrstevníci**, na **čtvrtém** místě **u jednoho** respondenta **vliv učitele.**

Vysokoškoláci: První respondent uvádí důležitost vlivu v následujícím pořadí: **prostředí, rodina, učitel, vrstevníci** (vzdělanější).

Druhý respondent: **rodina, vrstevníci, učitel**, další neuvádí.

Třetí respondent: **rodina, prostředí, vrstevníci, učitel.**

10. Litujete některého svého jednání vůči učiteli (např. lež, podvod, hrubost...)? Čeho se Vaše jednání týkalo?

Vyučení: První respondent litoval občasných **dětských lží** vůči svému učiteli bezprostředně poté, co se staly – v dospělosti lituje také, že učitele nějakým způsobem podvedl.

Druhý ničeho nelituje.

Třetí občas jako dítě **zalhal**, dnes toho **nelituje** – jednalo se o běžné dětské prohřešky.

Vysokoškoláci: První respondent **lituje drobné dětské lži**, bylo mu líto i jako dítěti, že učitele obelhal a zklamal jeho důvěru. **I dnes mu vadí, že sedopustil na učitele drobného podvodu.**

Zbývající dva se nedopustili vůči učiteli ničeho, čeho by litovali.

11. Uved'te další zajímavé momenty a postřehy, na které rád/a vzpomínáte a mají vazbu na školní prostředí a učitele.

Vyučení:

První respondent:

- a. učiteli se věřilo, ne dítěti, jak je tomu dnes
- b. dnešní učitelé musejí (skoro) poslouchat svoje žáky
- c. škola byla dříve k dětem vstřícnější
- d. dříve bylo víc mimoškolních aktivit
- e. pracovní vyučování bylo v učebních osnovách – hodnotí kladně jako prvek, který naučí děti pracovním návykům i činností, které je nebavily, ale musely je dělat. Přínos vidí v osvojení si praktických dovedností pro další život (naučil se vařit).

Druhý respondent:

- f. kladně hodnotí práci během pracovního vyučování na školním pozemku
- g. rád měl hodiny, kdy chodili do přírody a učili se zde
- h. bavily ho vycházky a branná cvičení

Třetí respondent:

- i. v rámci prvního a druhého stupně neuvádí žádné momenty, které by ho zaujaly.
- j. vzpomíná na kvalitní jazykovou výuku na střední škole a upozorňuje na znalosti, které využívá v současné pracovní praxi.

Vysokoškoláci:

První respondent: - zaujaly ho hodiny kreativní tvorby

Druhý respondent: - zajímavá byla zkušenost z málotřídní školy, kdy v jedné třídě byly dva ročníky (první a třetí třída)

- zajímavé mezižákovské vztahy

- zajímavý způsob výuky

- pozorování organizačních schopností učitele

Třetí respondent: - nevzpomíná si na žádné zajímavé momenty.

SHRNUTÍ

Teleologická explanace

Přebírání učitelova vzoru žákem základní školy **v průběhu svého vzdělávání na základní škole, a to z jakýchkoliv důvodů, případně z jakéhokoliv účelu** nebylo zjištěno ani u vyučených, ani u vysokoškolsky vzdělaných respondentů.

Kauzální explanace

Posloupností určitých příčin došlo k tomu, že žáci začali učitele chápat jako svůj vzor. Bez ohledu na úroveň jejich nejvyššího dosaženého vzdělání vzpomínají shodně na kladné vlastnosti a hodnoty učitele, kterými je zaujal. Uvádějí následující vlastnosti a hodnoty, které z pohledu analýzy považují za důležitý axiologickotvorný prvek:

preciznost, odpovědnost, nesnášení lajdáctví, důslednost, stmelování soudržnosti třídního kolektivu, umění udržení si žakovského respektu, přistupování k žákovi jako k rovnocennému partnerovi, přísnost, dodržování daného slova, humor, trvalé a neměnné (politické) postoje, poctivost, pravda, lehkost vyjadřování, humor, pragmatičnost, nestrojenost, uznávání základních lidských hodnot, kladný postoj k práci, efektivita v práci, vkládání určité nadhodnoty ze sebe sama do učitelského povolání, kladný přístup k práci, láska k práci, vytváření stejných podmínek pro všechny žáky, síla osobnosti, spravedlivé a slušné jednání, spravedlivý přístup k dětem, profesní a organizační zdatnost učitele, rovný přístup ke všem žákům, profesní znalosti a dovednosti, zaměstnání jako celoživotní lásku a koníček, zajímavé výukové metody.

Existencí výše uvedených příčin došlo k tomu, že žáci začali chápat učitele jako svůj vzor – **jeden ze tří vysokoškolsky vzdělaných** respondentů uvedl, že mu byl učitel na prvním stupni základní školy vzorem **pro výběr budoucího povolání**. Pedagogiku vystudoval, učitelem se stal a stále toto povolání vykonává.

Zbývající dva respondenti – **vysokoškoláci** - učitele na prvním stupni základní školy neuvedli jako vzor pro výběr povolání, učitelem se žádný z nich nestal, ani tento studijní obor nevystudoval. Jako hlavní vzor pro volbu povolání považují rodinu.

Skupina respondentů „**vyučení bez maturity**“ – ani jeden z dotázaných neuvedl učitele jako vzor pro volbu svého budoucího povolání. Větším poměrem hlasů poukazují na vliv rodiny.

Na druhém stupni základní školy se nestal žádný z učitelů vzorem pro volbu povolání, ani vzorem pro přebírání kladných hodnot a postojů pro žádného z oslovených respondentů. Pokud učitelské postoje hodnotili kladně, pak vnímali jeho kladný a příkladný vztah a postoj k práci, zajímavé učební metody, trvalost postojů a názorů.

Někteří učitelé druhého stupně naopak **zaujali** (bez ohledu na výši dosaženého vzdělání) svými **zápornými vlastnostmi, hodnotami a nevhodností chování** - a pokud se žákům stali „vzorem“, pak takovým, kdy by respondenti nechtěli těchto „hodnot a kvalit“ nikdy dosáhnout.

Jednalo se o: **vzteklost, učitelskou šikanu a zdůrazňování své učitelské mocenské pozice a nadřazenosti nad žákem, pedagogickou neprofesionalitu** (znalosti měl, ale neuměl je předat dál), **neurvalé chování, zákeřnost, šikanování žáků, výbušnost a neschopnost ovládnutí svých emocí, výuka pod silným ideologickým vlivem, podvody v jednání učitele vůči žákům, zákeřnost, nadržování, neodbornost, neoprávněná přísnost, která poškozovala žáky.**

6.4 NÁVRHY HYPOTÉZ – NÁVRHY DALŠÍCH EMPIRICKÝCH VÝZKUMŮ

Po zpracování analýzy shromážděných údajů jsem zjistila, že i přes náhodnost výběru byli osloveni pouze muži a v rámci hodnocených skupin jsem zjistila, že dva z oslovených vysokoškoláků v současné době vykonávají humanitně směřované zaměstnání, dva vyučení respondenti pracují v oblasti služeb a jeden vysokoškolák a jeden vyučený respondent pracují v technické oblasti.

Pro následné, bližší a upřesňující výzkumy bych doporučovala empirické výzkumy:

- porovnat vnímání vlivu učitele na tvorbu hodnotového systému u skupiny vysokoškoláků a vyučenců **technicky zaměřených**,
- porovnat vnímání vlivu učitele na tvorbu hodnotového systému u skupiny vysokoškoláků a vyučenců **humanitně zaměřených**,
- porovnat citlivost vnímání učitelského vlivu mezi **skupinou žen a skupinou mužů** s maximálním vzděláním **vyučen – vyučena**,
- porovnat citlivost vnímání učitelského vlivu mezi **skupinou žen a skupinou mužů** s maximálním vzděláním **vysokoškolským**,
- u respondentů - mužů, kteří **kladli hlavní důraz na rodinu při volbě povolání**, provést výzkum, **jak a do jaké míry ovlivnila úroveň vzdělání rodičů volbu respondentovy profese – výzkum provést s ohledem ke vzdělání „vyučen“**,
- u respondentů - mužů, kteří **kladli hlavní důraz na rodinu při volbě povolání**, provést výzkum, **jak a do jaké míry ovlivnila úroveň vzdělání rodičů volbu respondentovy profese –výzkum provést u respondentů vysokoškoláků**,
- u respondentů, kteří **kladli hlavní důraz na rodinu při volbě povolání**, provést výzkum, **jak a do jaké míry ovlivnila úroveň vzdělání rodičů volbu respondentovy profese – jednotlivé výzkumy pak členit podle vzdělanostní úrovně respondentů vyučených s technickým zaměřením**,
- u respondentů, kteří **kladli hlavní důraz na rodinu při volbě povolání**, provést výzkum, **jak a do jaké míry ovlivnila úroveň vzdělání rodičů volbu respondentovy profese – jed-**

notlivé výzkumy pak členit podle vzdělanostní úrovně respondentů vyučených s humanitním zaměřením,

- u respondentů, kteří kladli hlavní důraz na rodinu při volbě povolání, provést výzkum, jak a do jaké míry ovlivnila úroveň vzdělání rodičů volbu respondentovy profese – jednotlivé výzkumy pak členit podle vzdělanostní úrovně respondentů vysokoškoláků s technickým zaměřením,

- u respondentů, kteří kladli hlavní důraz na rodinu při volbě povolání, provést výzkum, jak a do jaké míry ovlivnila úroveň vzdělání rodičů volbu respondentovy profese – jednotlivé výzkumy pak členit podle vzdělanostní úrovně respondentů vyučených s humanitním zaměřením.

Jistě by mě napadlo ještě dost dalších druhů výzkumů, kterými by bylo možno mnou provedenou „sondu“ do žákovských pocitů blíže upřesnit...

ZÁVĚR

Lidstvo se zabývalo a zabývá problematikou hodnot po celou dobu své existence. Z historických podkladů a písemných zdrojů je možné zdokumentovat, že se hodnotovou problematikou zabývali již nejznámější filozofové antického období Sókrates, Platón a Aristoteles; dobro a zlo, klady a zápory, pravda a lež, morální a nemorální jednání – to byla filozofická témata každé historické epochy, problémy společnosti se pak promítaly ve filozofických tématech – nejdůležitějším jsem se věnovala v diplomové práci.

Zdokonalováním oborů lidské činnosti a díky nástupu modernějších technologií se původní obsah klasické filozofie oddělil a souběžně vznikaly další specializované vědní obory.

Poznatky lidstva byly stále hlubší, širší a detailnější – odborníci dokázali již odpovědět na otázky, které je nejvíce tížily; filozofie i vědecké poznatky začínaly pronikat do každodenního života i nejobyčejnějších lidí. Teprve na konci 19. století se začíná objevovat ve filozofickém významu slovo „hodnota“. Filozofie řeší problematiku štěstí v životě, umění jak žít, co je správné, jaké vlivy působí na člověka, aby byl opravdu šťastný... Filozofie hodnot se promítá do života osobního, soukromého, praktického, politického, společenského... S filozofií se setkáváme v mnoha oblastech, aniž bychom si to uvědomovali.

V diplomové práci jsem se zabývala problémem, jak vnímal žák základní školy působení svého učitele a jak pociťoval jeho vliv na vývoj svého hodnotového žebříčku.

Výzkum jsem uskutečnila pomocí řízených strukturovaných rozhovorů u tří respondentů s vysokoškolským vzděláním a tří vyučených respondentů (bez maturity), kteří ve svých rozhovorech zavzpomínali na svoje školní roky.

Pouze jeden z oslovených (vysokoškolák) uvedl, že vnímal učitele již na prvním stupni základní školy jako vzor. Příkladal jeho působení velký důraz, učitelský vzor ovlivnil ne-

jen vývoj žákova hodnotového systému, ale ovlivnil ho i v oblasti volby povolání. Respondent vystudoval pedagogiku a učitelskému povolání se v současné době věnuje profesně.

Zbylých pět oslovených uvádí, že začali chápat učitele základní školy jako vzor pro tvorbu hodnotového žebříčku až na druhém stupni základní školy. Ani pro jednoho z oslovených se nestal vzorem pro volbu povolání, nicméně učitele uvádějí jako vzor pro přijetí svých určitých hodnot a postojů.

Pocházím z učitelské rodiny a téma diplomové práce vyplynulo z prostředí, v němž jsem vyrůstala, navíc jsem chtěla (i z osobního zájmu) provést výzkum učitelského vlivu na žáka. Výběr respondentů jsem zdůvodnila a vysvětlila v metodologické části této práce.

Osobně jsem předpokládala, že učitel na prvním stupni ovlivňuje žáky mnohem výrazněji, než jsem při rozhovorech zjistila. Svou domněnku jsem opírala o zdůvodnění, že dítě se nástupem do první třídy základní školy dostává do zcela odlišného prostředí, než na které bylo zvyklé z domova a předškolních zařízení a v učiteli hledá „náhradu a oporu za rodičovskou autoritu“, která nemůže být při výuce přítomna. Dítěti se výrazným způsobem změni každodenní režim – z dříve bezstarostného období přechází do období povinností.

Z výše předložené analýzy a výsledků výzkumu vyplývá, že žák začíná výrazněji vnímat učitele jako vzor až v průběhu výuky na druhém stupni základní školy.

Fakt, že pouze jeden ze šesti oslovených respondentů uvedl, že již na prvním stupni základní školy viděl ve svém učiteli vzor pro tvorbu svého hodnotového i profesního žebříčku, mě překvapil. Předpokládala jsem, že procento vlivu bude výraznější. Uvedený fakt si vysvětluji tím, že děti v mladším školním věku ještě nejsou vývojově zcela schopné tyto detaily vnímat. Respondent pracuje v humanitní sféře a je možné, že již jako dítě byl na vnímání těchto vlivů citlivější.

Výraznější vnímání učitelského vlivu v průběhu výuky na druhém stupni základní školy přikládám vyspělejšímu osobnostnímu zrání, získaným zkušenostem, umění vnímat abstraktní procesy a témata...

Respondenti byli vybráni náhodně. Teprve v průběhu zpracování analýzy jsem zjistila, že tvořili dvojice s pracovním zařazením v oblasti humanitní, technické a v oblasti služeb. V návrzích pro další výzkumy jsem uvedla několik druhů výzkumů, které by mohly odpovědět na otázky nastiněné v závěrečné části analýzy.

„V mladším školním věku, zvláště v 1. a 2. třídě závisí vztahy mezi žáky a struktura skupiny intenzivně na učiteli jako na autoritativním a spontánně přijímaném dospělém. Sociometrické studie objevily v počátečních třídách nejvyšší počet sociometrických hvězd. Učitelé a sociometricky významní spolužáci jsou přijímáni jako představitelé a strážci norem, jejichž význam již dítě poznalo a je schopno jim porozumět, přijmout je za své a také je plnit. Objevují se tedy základní prvky skupinové struktury – normy a pravidla – ovšem zatím dané shora. Spolužáci jsou hodnoceni a přijímáni nebo odmítáni podle toho, jak plní normy a jak je hodnotí učitel. Na tomto vývojovém stupni jsou žáci ještě ochotni jednomyslně souhlasit i s negativním postojem učitelů na rozdíl od vyšších ročníků. Za předpokladu dobrého vedení panuje ve třídě pozitivní klima. Chápající postoj učitele může vést k rozvoji příznivé emocionální atmosféry ve třídě, která může vyrůst z dětské tendence k nápodobě.“³⁴⁸

V závěru práce považuji za důležité vyslovit poděkování všem učitelům, kteří se našemu vzdělávání a výchově věnovali. Teprve s odstupem určitých roků od ukončení školní docházky si uvědomujeme, čím nás ten či onen pedagog zaujal, co nás naučil a oceňujeme jeho důležitost v našem životě.

³⁴⁸ Jakubec, Aleš. Vliv školy na hodnotový systém žáka. Brno, 2008. Bakalářská práce. Institut mezioborových studií. Vedoucí bakalářské práce Dagmar Pitnerová. s. 14 - 15

Vynikající česká herečka Hana Maciuchová ve vzpomínce na svého oblíbeného učitele uvedla: „Ano. Působili na nás velmi důsledně. Měli přirozený respekt. Ve mně tehdy nebyla žádná vzpoura nebo druh nekázně. Jsem jim velmi vděčná... Z dnešních dětí mám pocit, že jsou příliš rozvolněné a mluví a dívají se jen po svých právech. Nemají žádná měřítká ani hranice. Co mohou, co smí, co by neměly a co už nesmí. Tyto kategorie jako by neplatily. Já si pořád myslím, ač je to možná staromódní, že rodiče dětem pomohou, když jim řeknou: tím se nezabývej. To nemá smysl. Nebo zkus se věnovat tomuto. A tohle nedělej. Rodiče by měli vést a navigovat. Aby se někdo potácel v neuvěřitelném spektru možností, všechny je využil, zhodnotil a v sobě přetrásl, na to mu přece jeden život stačit nemůže!“³⁴⁹

Každému učiteli přeji, aby byl v průběhu své praxe rádcem a „přítelem“ svých žáků, aby se nebáli za ním přijít, když musí řešit svoje dětská trápení, aby u svého učitele našli vždy potřebnou radu a pomoc.

Na konci učitelské praxe přeji každému učiteli, aby na zasloužený odpočinek odcházel s pocitem dobře vykonané práce a vědomím, že bude žákům chybět. Přeji mu, aby z chování a reakcí bývalých žáků cítil, že si ho vážili a stále váží, měli ho rádi jako člověka a dokázali vnímat jeho profesní i osobnostní kvality...

Přeji každému učiteli, aby mu bývalí žáci i po mnoha letech posílali takové dopisy, jaké se objevují v poštovní schránce mého tatínka – učitele, který svou práci vykonával déle než 44 let, a věnoval se zejména výuce žáků v 1. a 3. třídě základní školy.

Jeden z mnoha dopisů si dovolím citovat:

³⁴⁹ Rozhovor herečky Hany Maciuchové s Lucií Jancovou, Právo, zveřejněno v Novinky.cz dne 7.1.2012

„Milý pane učiteli,

děkuji Vám za čas, který jste mi se svou ženou věnovali. Bylo mi s Vámi moc hezky. Děkuji Vám za všechno a nezlobte se, že vše nezvládám, jak bych měla.

Postavte krásný domeček. Vyzařovala z Vás veliká touha dodělat ho pro svou milovanou dceru. Jste moc hodní rodiče. Kdyby takových bylo! To by pak děti nemusely dělat lumpárny. Dítě touží (každé) být milováno svými rodiči. Vy prostě žijete a děláte plno dobra. Jeden citát za všechny: **„Teplu domova se netvoří v kamnech, ale v lidských srdcích.“**

Tu hašlerku s sebou nosím v tašce do práce jako připomínku toho, že **jsem měla „PANA“ učitele, který nás měl opravdu rád**, dělal s námi skopičiny, chodil na procházky **a bylo mezi námi slunce. Ten čas jako by prosvítil celý můj život – a kdykoliv Vás vidím, moje srdce zpívá.**

Zůstaňte takový, jaký jste.

Máte dobré srdce a chodíte s plným rancem randy – a to je prima.

Jsem za Vás vděčná.

Jana³⁵⁰

³⁵⁰ Dopis bývalé žačky Jany Pešlové svému učiteli Františku Čábelovi ze dne 16.12:2011 z 21.01 hod. – soukromý archiv učitele, e-mailová pošta

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Aksamítová Jana, Nová Akropolis – Zrcadlo kultury č. 5, článek Jan Amos Komenský – Labyrint života Jana Amose Komenského [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://www.akropolis.cz/default.asp?page=document&4=10000661>

Anzenbacher, Arno. Úvod do etiky. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3.

Aristotelés. Magna moralia. Praha: Petr Rezek, 2010. ISBN 80-8602-734-1.

Beřko, Martin. Nejlepší pirát Ježího Veličenstva. Otazníky historie. 2012, č. 10. Brno: Extra publishing. ISSN 1804-7424.

Brezinka, Wolfgang. Filozofické základy výchovy. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-169-5.

Broadbent, E. H. Putující církev in Poutníci. Jednota bratrská. [online].[cit. 2013-01-15]. Dostupné z: <http://www.poutnici.com/jednota-bratraska-poprava-ceskych-panu-a-bitva-na-bile-hore.html> čerpáno

Budinský, Libor. Deset prezidentů. Praha: Knižní klub, 2003. ISBN 80-242-0966-7.

Cíhová, Jitka. Ježíš třikrát jinak. Živá historie. 2012, č. 12. Brno: Extra Publishing. ISSN 1802-2278.

Crescenzo, Luciano de. Příběhy středověké filozofie. Praha: Dokořán, 2006. ISBN 80-7363-031-1.

Čechura, Jaroslav. Budiž zničeno tělo hříchu. Živá historie. 2012, č. 1 – 2. Brno: Extra Publishing. ISSN 1802-2278

Čechura, Jaroslav. Kdo byl skutečný Jan Hus? Živá historie. 2012, č. 1 – 2. Brno: Extra Publishing. ISSN 1802-2278

Černý, Karel et Havlík, Jiří M. Jezuité a mor. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-967-6.

Česká televize 2. Zákulisí Vatikánu. Vysíláno dne 22. 12. 2012 od 20.00 hod. - 20.45 hod.

Dobrovolská, Dana et Duplinský, Josef. Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot. Praha: SPN, 1981.

Dohnalíková, Daniela. Jak jeden geniální nápad změnil svět. Otazníky historie. 2012, č. 12. Brno: Extra Publishing. ISSN 1804-7424.

Durdík, Josef. O Kantově Kritice čistého rozumu. Praha: nakladatelství J. Otty, 1896.

Durdík, Josef. O významu filosofie Descartesovy. Praha: nakladatelství J. Otto, 1897.

Fischl, Viktor, Hovory s Janem Masarykem. Praha: Česká expedice a Riopress, 1996. ISBN 80-85281-42-2 a ISBN 80-85611-69-4.

Floss, Pavel. Breviář myšlenek Jana Amose Komenského. Brno: Integrál Brno, 2008. ISBN 978-80-87176-01-6.

Fuhrmann, Manfred. Seneca a císař Nero. Praha: H & H Vyšehradská s.r.o., 2002. ISBN 8086022773.

Fülöp-Miller, René. Moc a tajemství Jezuitů. Praha: Rybka Publishers, 2000. ISBN 80286182-14-2.

Gaarder, Jostein. Soffin svět. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01748-2.

Gavora, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

Graeser, Andreas. Česká filozofie klasického období. Praha: nakladatelství Oikoymenh, 2000. ISBN 80-7298-019-X.

Gulová, Lenka. Výchova k hodnotám a hodnotová orientace současné mládeže in Studie z teorie a metodiky výchovy II, Brno: Masarykova univerzita Brno, 2006. ISBN 80-86633-43-8.

Hartl, Pavel. Stručný psychologický slovník. Praha: Portál, 2004. ISBN 8071788031.

Herben, Jan. Chudý chlapec, který se proslavil. Praha: Česká expedice a DOLMEN, 1990, ISBN 80-85281-03-1 a ISBN 80-900123-3-7.

Holešovská výzva. [online].[cit.2012-09-23]. Dostupné z:

<http://holesovskavyzva.zacit.cz/aktualni-deni.html>

Hora Hořejš, Petr. Toulky českou minulostí díl 444, podtitul Segeš, Nivnický, Komenský [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://www.radioservis-as.cz/archiv04/0104/01tipy6.htm>

Hudeček, Jaroslav. Hodnotová orientace v motivační sféře osobnosti. Praha: Academia, 1986.

Hungr, Pavel. Teorie práva II, Brno: Institut mezioborových studií, 2006.

Chioreli, Marco. Blaze tomu, kdo slyší tato slova. Praha: Paulínky, 1997.

Chudoba, František. Kniha o Shakespearovi. Praha: Jan Laichter, 1941.

Jakubec, Aleš. Vliv školy na hodnotový systém žáka. Brno, 2008, Bakalářská práce. Institut mezioborových studií. Vedoucí bakalářské práce Dagmar Pitnerová.

J. A. Komenský o obrodě duchovních hodnot – díl 1. [online].[cit. 2012-11-10]. Dostupné z: <http://www.os-obroda.cz/?c=j-a-komensky-o-obrode-duchovnich-hodnot-dil-1>

Jan Ámos Komenský byl Maďar [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z: <http://hedvicek.blog.cz/0811/jan-amos-komensky-byl-madar>

Jancová, Lucie. Rozhovor s herečkou Hanou Maciuchovou. Právo, zveřejněno na Novinky.cz dne 7.1.2012

Jůva Vladimír sen. et. al. Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.

Jůzl, Miloslav. Základy pedagogiky. Brno: Institut mezioborových studií, 2010.

Kant, Immanuel. Kritika praktického rozumu. Praha: Svoboda, 1996. ISBN 80-205-0507-5.

Kičková, Mariana. Shakespearovo největší tajemství. Otazníky historie. 2012, č. 8. Brno: Extra Publishing. 2012. ISSN 1804-7424

Klukan, Petr. Jihlavské listy ze dne 28. 12. 2012 ISSN 1212-740X

Komenský, Jan Ámos. Jak (se) učit – vybrané myšlenky o vzdělání a výchově. Pro všechny přátele uspořádal Jan Kumpera, 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1123-2

Krowatschek, Dieter. Domsch, Holger. Do školy beze strachu. Brno: Computer Press, a.s., 2007. ISBN 978-80-251-1767-5.

Kučerová, Stanislava. Úvod do pedagogické antropologie a axiologie. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0141-0.

Law, Stephen. Akta F – filozofie pro záškoláky. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-676-9.

Lékařské slovníky. Myelodysplazie. [online].[cit. 2012-12-24]. Dostupné z:
<http://lekarske.slovníky.cz/pojem/myelodysplazie>

Lesný, Ivan. Druhá zpráva o nemocech slavných. Praha: Agentura V. P. K., 1994. ISBN 80-85622-35-1.

Lesný, Ivan. Zpráva o nemocech slavných. Líbeznice: Víkend, 1991. ISBN 80-900331-8-0.

Liška, V. Neslavné konce mocných. 3 – Boží mlýny v dějinách. Vůdcové, kteří chtěli změnit svět. Olomouc“ Fontána, 2007. ISBN 80-7336-375-5.

Locke, John. Dvě pojednání o vládě. Praha: Československá akademie věd, 1965.

Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

Locke, John. Rozprava o lidskom rozume. Bratislava: Pravda, 1983.

Lovasová Lenka. Rodinné vztahy. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.

Mahler, Zdeněk. Ano, Masaryk. Praha: PRIMUS, 2002. ISBN 80-86207-40-4.

Masaryk, T. G. Ideály humanitní – Problém malého národa – Demokratism v politice. Praha: Melantrich, 1968.

Masaryk, T. G. Mravní názory. Praha: Státní nakladatelství, 1923.

Masaryk, T. G. Myšlenky a otázky rovnocennosti žen. Brno: Nový lid, 1920.

Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

Maturová, Andrea. Žebříček hodnot křesťansky vychovaných jedinců a člověka bez vyznání v období mladé dospělosti. Brno, 2012. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí bakalářské práce Martin Stanoev.

Moje názory [online].[cit. 2012-12-23]. Dostupné z: <http://www.moje-nazory.estranky.cz/clanky/temata--svatky--mista/opet-tu-mame-dusicky--z-historie-svatku-dusicek.-proc-slavime-svatky-vsech-svatych-a-verných-zemrelych-.html>.

Mühlpachr, Pavel. et al. Sociální pedagogika II. Brno: Institut mezioborových studií, 2011.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, Bílá kniha, Praha 2001.

Novotný, Pavel. Tajemná bible jítí emoce: Tužil Ježíš příchod Mohameda? Mladá fronta dnes dne 28. 2. 2012, příloha, s. A7 Příloha č. 10. ISSN 1210-1168

Paprotny, Thorsten. Stručné dějiny antické filozofie. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-900-3.

Pedagogická fakulta. [online].[cit. 2013-02-27]. Dostupné z:

<http://www.muni.cz/people/190/cv>

Pedagogická fakulta. [online].[cit. 2013-02-27]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/osoba/211#cv>

Pedagogická fakulta. [online].[cit.2013-02-26]. Dostupné z:

<http://www.muni.cz/ped/people/5686/cv>

Petr, Jaroslav. Stvůra a zbabělec nebo osvícený panovník? Otazníky historie. 2012, č. 11. Brno: Extra publishing, 2012. ISSN 1804-7424.

Platón – filozofický stát.[online].[cit.2012-12-15]. Dostupné z:

[http://encyklopedie.seznam.cz/search?q=Platón filozofický stát](http://encyklopedie.seznam.cz/search?q=Platón+filozofický+stát)

Polišenský, Josef et al. Jan Amos Komenský a jeho odkaz dnešku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

Polišenský, J., J. A. Komenský a jeho místo ve společenském dění 17. století a vznik jeho díla. In Králík, St. Otázky současné kmenologie. Praha, 1981, s. 28 – in Locke, John. O výchově. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

Prague stay. [online].[cit. 2013-03-15]. Dostupné z:

<http://cz.prague-stay.com/lifestyle/clanek/179-topicuv-dum/>

Rádl, E. Dějiny filozofie I. Starověk a středověk. Praha: Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1.

Rádl, Emanuel. Kantův význam pro dnešní dobu. Praha: B. Kočí, 1924.

Rousseau, Jean Jacques. Dumy samotářského chodce. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962.

Rousseau, Jean Jacques. J. J. Rousseau a jeho pedagogický odkaz. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.

Rousseau, Jean Jacques. Rozpravy. Praha: Svoboda, 1998.

Rousseau, Jean Jacques. Sny samotářského chodce. Praha: K + D Svoboda, 2002. ISBN 80-903140-0-7.

Rousseau, Jean Jacques. Vyznání. Praha: Odeon, 1978.

Řehulka, Evžen. Úvod do studia psychologie. Brno: Paido, 1995.

Scruton, Roger. Kant. Praha: Argo. 1996. ISBN 80-85794-92-6.

Souček, Josef. Úvod do učitelství. Úvodní přednáška, PF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (místo a rok vydání neuvedeno).

Soukromý dopis autorky diplomové práce s kamarádkou z Itálie. E-mailová pošta ze dne 10.3.2013.

Soukromý dopis bývalé žačky Jany Pešlové svému učiteli Františku Č. ze dne 16.12:2011 z 21.01 hod. – soukromý archiv učitele, e-mailová pošta

Strunecká, A. et Patočka, J. Doba jedová. Praha: Triton,. 2011. ISBN 978-80-7387-469-8.

Střelec, Stanislav et al. Problém kázně a svobody ve výchově in Studie z teorie a metodiky výchovy II. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 2006. ISBN 80-210-3687-7

Švec, Vlastimil. Sebereflexe učitelova výchovného působení in Studie z teorie a metodiky výchovy I, Střelec, Stanislav et. al., 2. vyd. Brno, Katedra pedagogiky pedagogické fakulty Masarykova univerzita Brno, 2004. ISBN 80-86633-00-4.

Toffler, Alvin. Šok z budoucnosti. 1. vyd. Praha: Práce, 1992. ISBN 80-208-0160-X.

Ústavní republika nebo vláda lidu? [online],[cit.2012-09-20]. Dostupné z: <http://www.dfens-cz.com/view.php?cisloclanku=2010111406>

Valeš, Lukáš. Dějiny politických teorií. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 954-535-379-1.

Veselý, Josef. Jan z Husince. Tajemství české minulosti, 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing. ISSN 1804-2260.

Veselý, Josef. Kazatel a kacíř. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing. ISSN 1804-2260.

Veselý, Josef. Kupčení s vírou. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing. ISSN 1804-2260.

Veselý, Josef. Smutný konec. Tajemství české minulosti. 2010, č. 3. Brno: Extra Publishing. ISSN 1804-2260.

Vít, Martin. Sociální pedagogika v jezuitském školství a její vliv na současný školský systém. Bakalářská práce. 2012. Brno: Institut mezioborových studií. Vedoucí bakalářské práce Miloš Jůzl.

Vítová, Hana. Práce učitele ZŠ, jeho hodnotový systém na počátku a konci celoživotní praxe. Bakalářská práce. 2011. Brno: Institut mezioborových studií. Vedoucí bakalářské práce Miloš Jůzl.

Výzkumný ústav pedagogický: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha, 2005.

Wells, Stanley. Věčný Shakespeare. 1. vyd. Praha: BB/art, 2004. ISBN 80-7341-405-8.

Weyr, František. Podstata filosofie Immanuela Kanta. Praha: B. Kočí, 1924.

Wikipedie. Aristoteles [online].[cit. 2012-12-16]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotel%C3%A9s>

Wikipedie. Augustin. [online].[cit. 2012-12-25]. Dostupné z:
http://en.wikipedia.org/wiki/Augustine_of_Hippo

Wikipedie. Augustin z Hippa. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:

http://sk.wikipedia.org/wiki/August%C3%ADn_z_Hippa

Wikipedie. Církevní restituce. [online].[cit. 2013-02-17]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/C%C3%ADrkevn%C3%AD_restituce_v_%C4%8Cesku

Wikipedie. Decalogue [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Decalogue_parchment_by_Jekuthiel_Sofer_1768.jpg

Wikipedie. Desky [online].[cit. 2013-02-18] Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Desky_z%C3%A1kona

Wikipedie. Hodnota.[online].[cit.2012-10-21]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.7val.com/wiki/Hodnota>

Wikipedie Chanuka. [online].[cit. 2012-12-23]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Chanuka>

Wikipedie. Immanuel Kant. [online].[cit. 2013-02-09]. Dostupné z:

http://sk.wikipedia.org/wiki/Immanuel_Kant#Kantov_.C5.BEivot

Wikipedie. Immanuel Kant. [online].[cit. 2013-03-15]. Dostupné z:

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Immanuel_Kant_\(portrait\).jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Immanuel_Kant_(portrait).jpg)

Wikipedie J. A. Komenský o obrodě duchovních hodnot – díl 1. [online].[cit. 2012-11-

10]. Dostupné z: <http://www.os-obroda.cz/?c=j-a-komensky-o-obrode-duchovnich-hodnot-dil-1>

Wikipedie. Jan Amos Komenský [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Amos_Komensk%C3%BD

Wikipedie. Jan Hus. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Wikipedie. Jean Jacques Rousseau. [online].[cit. 2013-02-06]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau

Wikipedie. Jirchářství [online].[cit. 2013-01-29]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Jirch%C3%A1%C5%99>

Wikipedie. John Amos Komenius. [online].[cit. 2013-03-14]. Dostupné z:
http://en.wikipedia.org/wiki/John_Amos_Comenius

Wikipedie. Katechismus katechismus katolické církve. [online].[cit. 2012-12-23]. Dostupné z:
wikipedia.org/wiki/Katechismus_katolick%C3%A9_c%C3%ADrkve

Wikipedie Komenský. [online].[cit. 2012-09-30]. Dostupné z:
<http://hedvicek.blog.cz/hledani?page=1&query=Komensk%C3%BD&search=ublog>

Wikipedie. Masaryk. [online].[cit. 2013-03-14]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Masaryk>

Wikipedie. Morové epidemie. [online].[cit. 2011-09-20]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Morov%C3%A9_epidemie_v_%C4%8Cesk%C3%BDch_zem%C3%ADch

Wikipedie. Oldra Sedlmayerová. [online].[cit. 2013-02-17]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Oldra_Sedlmayerov%C3%A1

Wikipedie. Platón. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Plat%C3%B3n>

Wikipedie. Pražský groš. [online].[cit. 2013-03-16]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Diskuse:Pra%C5%BEsk%C3%BD_gro%C5%A1

Wikipedie. Předsokratci [online].[cit.2012-10- 21]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99eds%C3%B3kratici>

Wikipedie. Přemysl Pitner. [online].[cit.2013-01-01]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99emysl_Pitner

Wikipedie. Ranný středověk. [online].[cit. 2012-12-23]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk

Wikipedie. René Descartes. [online].[cit. 2013-01-05]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Descartes

Wikipedie. René Descartes. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Descartes

Wikipedie. René Descartes. [online].[cit. 2013-01-15]. Dostupné z:
Saint-Germain-des-Prés, in http://cs.wikipedia.org/wiki/Klášter_Saint-Germain-des-Prés

Wikipedie. Soubor. [online].[cit. 2012-10-21]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Greek.JPG>

Wikipedie. Středověk. [online].[cit.2012-12-23]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Ran%C3%BD_st%C5%99edov%C4%9Bk

Wikipedie. Tomáš Akvinský. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_Akvinsk%C3%BD

Wikipedie. William Shakespeare. [online].[cit. 2013-01-11]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/William_Shakespeare

Zrcadlo blog. Maslowova pyramida. [online].[cit. 2013-02-17]. Dostupné z:

<http://zrcadlo.blogspot.cz/2008/06/maslowova-pyramida.html>

Zůna, Miroslav. Portréty – Francis Bacon. Praha: Svoboda, 1970.

Žák Milan et al. Velká ekonomická encyklopedie. 2. vyd. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-86131-32-7.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd. – a tak dále

apod. – a podobně

cit. - citováno

cca - přibližně

např. – například

Pražský groš – „V první polovině XIV. století stál kůň asi 240 grošů, vůz 24 groše, yperské sukno na osobu 400 grošů.

Ve druhé polovině XIV. století si vydělával tesař v létě asi 20 grošů a nádeník 4-6 grošů za týden. Slepice stála 12 haléřů, tj. téměř groš.“.

Zatímco v první polovině XIV. století stál kůň asi 250 grošů a havíř si průměrně vydělával 22 grošů.

Ve druhé polovině XVI. století však ceny velmi vzrostly: kůň stál kolem 960 grošů a mzda havíře klesla na pouhých 6 grošů týdně.“

vyd. – vydání

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1	Sokrates.....	302
Obrázek č. 2	Platón.....	303
Obrázek č. 3	Aristoteles... ..	304
Obrázek č. 4	Stará bible – hodnota několika set milionů korun českých.....	305
Obrázek č. 5	Rukopis s Desaterem z 2. století, tzv. Nashův papyrus.....	306
Obrázek č. 6	Rembrandt van Rijn, Mojžíš s deskami Zákona.....	307
Obrázek č. 7	Pergamen (612x502 mm) z r. 1768 od Jekuti'ela Sofera zpodobňující Desatero z r. 1675 v amsterdamské synagoze Esnoga.....	308
Obrázek č. 8	sv. Augustin.....	309
Obrázek č. 9	sv. Tomáš Akvinský.....	310
Obrázek č. 10	Jan Hus souzen na sněmu kostnickém r. 1415 (detail obrazu Václava Brožíka).....	311
Obrázek č. 11	René Descartes.....	312
Obrázek č. 12	Kostel Saint Germain des Prés v Paříži s ostatky René Descartese.....	313
Obrázek č. 13	Francis Bacon v posledních letech života.....	314
Obrázek č. 14	Podobizny Jana Amose Komenského.....	315
Obrázek č. 15	Pamětní deska s uvedením jména J. A. Komenského jako János Szeges.....	316
Obrázek č. 16	Topičův dům v Praze.....	317
Obrázek č. 17	Celkový pohled na Naarden.....	318
Obrázek č. 18	Rejstřík hrobu.....	319
Obrázek č. 19	Rozmístění mrtvých v hrobě.....	320
Obrázek č. 20	Bývalý kostel valonské církve v Naardenu (místo posledního odpočinku J. A. Komenského).....	321
Obrázek č. 21	Umístění hrobu Komenského v kostele.....	322
Obrázek č. 22	Lebka Jana Amose Komenského.....	323

Obrázek č. 23 Kostra pravé ruky Jana Amose Komenského.....	324
Obrázek č. 24 John Locke.....	325
Obrázek č. 25 Jean Jacques Rousseau.....	326
Obrázek č. 26 Rousseauův rukopis.....	327
Obrázek č. 27 Immanuel Kant.....	328
Obrázek č. 28 Pamětní deska v Královci.....	329
Obrázek č. 29 Tomáš Garrigue Masaryk začátkem 20. století.....	330
Obrázek č. 30 T. G. Masaryk – posmrtná fotografie.....	331

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 Nejvýznamnější filozofové předsokratovského období.....	332
--	-----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Maslowova pyramida lidských potřeb.....	333
Příloha č. 2 Názory Platóna na athénskou demokracii.....	334
Příloha č. 3 Popis hrobu Jana Ámose Komenského.....	336
Příloha č. 4 Antropologický popis – Jan Ámos Komenský.....	337
Příloha č. 5 Rozměry a indexy dlouhých kostí – Jan Ámos Komenský.....	341
Příloha č. 6 Rozměry a indexy lebeční - Jan Ámos Komenský.....	342

Obrázek č. 1

Demokratické zřízení doplatí na to, že bude chtít vyhovět všem.

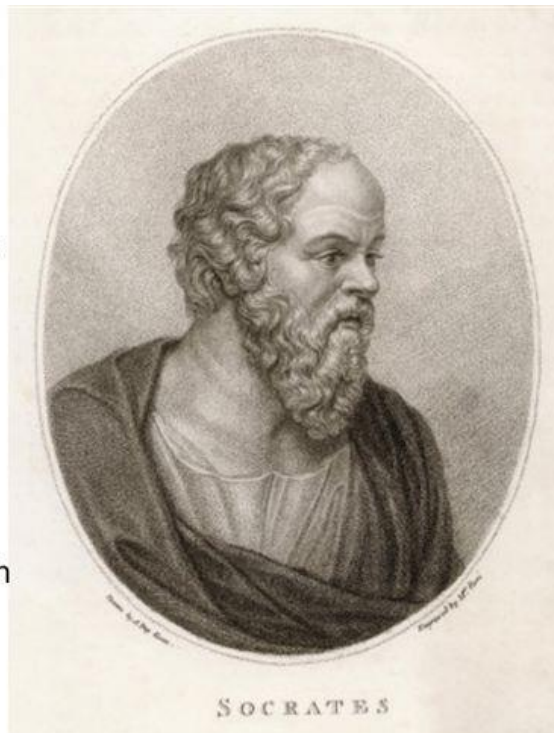
Chudí budou chtít část majetku bohatých.
A demokracie jim to dá.

Mladí budou chtít práva starých, ženy budou chtít práva mužů, cizinci budou chtít práva občanů.
A demokracie jim to dá.

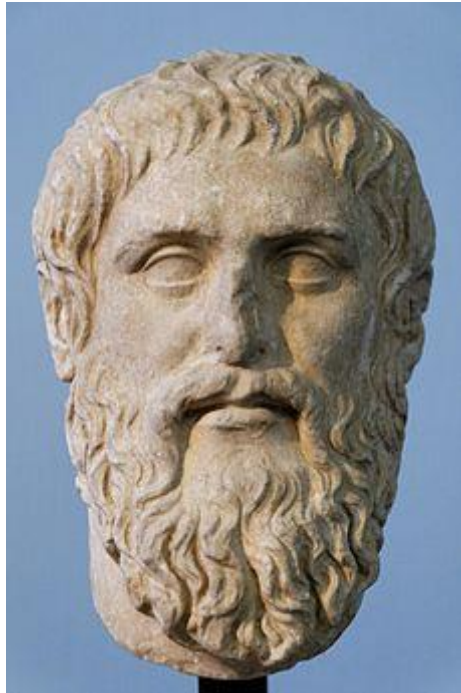
Zločinci budou chtít obsadit veřejné funkce.
A demokracie jim to umožní.

A až zločinci demokracii nakonec ovládnou, protože zločinci od přírody tíhnou po pozicích moci, vznikne tyranie horší, než dovede nejhorší monarchie anebo oligarchie.

Sokrates

Obrázek č. 2

Platón

Wikipedie. Platón. [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Plat%C3%B3n> čerpáno dne 18.2.2013

Obrázek č. 3

Aristoteles

Wikipedie. Aristoteles [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Aristotel%C3%A9s>

Obrázek č. 4

Stará bible – hodnota několika set milionů korun českých

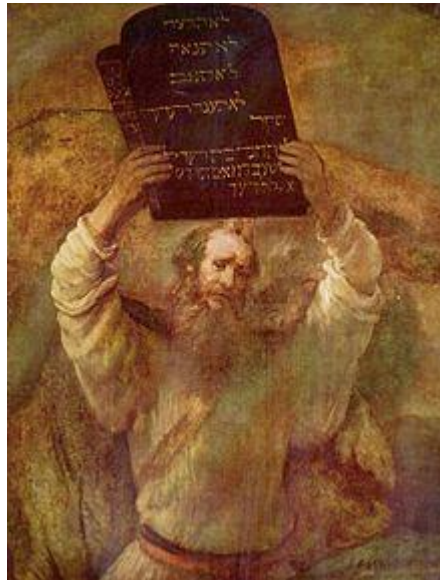
Obrázek č. 5

Rukopis s Desaterem z 2. století, tzv. Nashûv papyrus

Wikipedie. Desky [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Desky_z%C3%A1kona

Obrázek č. 6

Rembrandt van Rijn, Mojžíš s deskami Zákona

Wikipedie. Desky [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Desky_z%20C3%A1kona

Obrázek č. 7

Pergamen (612x502 mm) z r. 1768 od Jekuti'ela Soferazpodobňující Desatero
z r. 1675 v amsterdamské synagoze Esnoga

Wikipedie. Decalogue [online]. [cit. 2013-02-18]. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Decalogue_parchment_by_Jekuthiel_Sofer_1768.jpg

Obrázek č. 8

sv. Augustin

Wikipedie. Augustin z Hippa. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
http://sk.wikipedia.org/wiki/August%C3%ADn_z_Hippa

Obrázek č. 9

sv. Tomáš Akvinský

Wikipedie. Tomáš Akvinský. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Tom%C3%A1%C5%A1_Akvinsk%C3%BD

Obrázek č. 10

Jan Hus souzen na sněmu kostnickém r. 1415

(detail obrazu Václava Brožíka)

Wikipedie. Jan Hus. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Hus

Obrázek č. 11

René Descartes

Wikipedie. René Descartes. [online].[cit. 2013-02-18]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/René_Descartes

Obrázek č. 12

Kostel Saint Germain des Prés v Paříži s ostatky René Descartese

Wikipedie. René Descartes. [online].[cit. 2013-01-15]. Dostupné z:

Saint-Germain-des-Prés, in http://cs.wikipedia.org/wiki/Klášter_Saint-Germain-des-Prés čerpáno dne 5.1.2013

Obrázek č. 13

Francis Bacon v posledních letech života

Obrázek č. 14

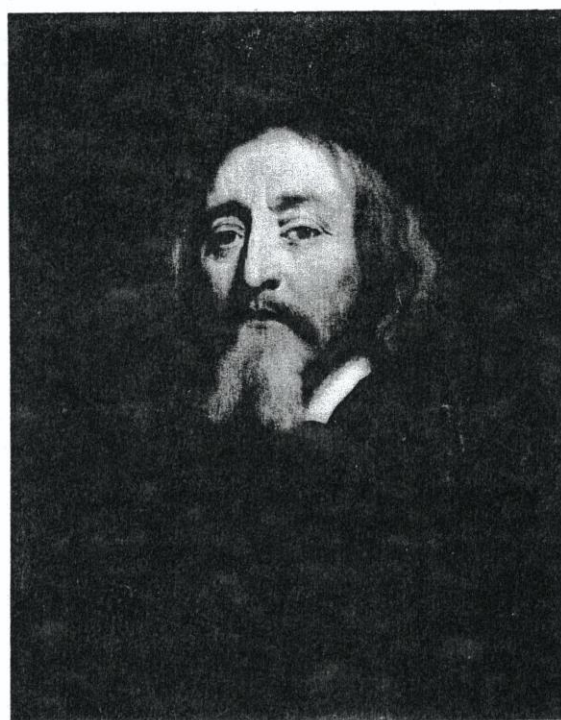

JOHAN-AMOS COMENIUS.
 Anno Christi MDC.LXV. ætatis suæ LXXIV.
*Effigiem hanc delineavit, æriq; incidi curavit. et
 Viri Clariss. honori dicavit, CRISTIANUS DE PAS.*
Chr. Hagena delineavit et sculpsit

Exempl. M. S. G. Glouer. sc.

*'See, here an Exile' who to serve his God,
 Hath sharply tasted of proud Pashur's Reed
 Whole learning, Piety, & true worth, being knownne
 To all the world, makes all the world his owne
 F. D.*

Podobizny Jana Amose Komenského

Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

Obrázek č. 15

Pamětní deska s uvedením jména J. A. Komenského jako János Szeges

Obrázek č. 16

Topičův dům v Praze

Prague stay. [online].[cit. 2013-03-15]. Dostupné z:
<http://cz.prague-stay.com/lifestyle/clanek/179-topicuv-dum/>

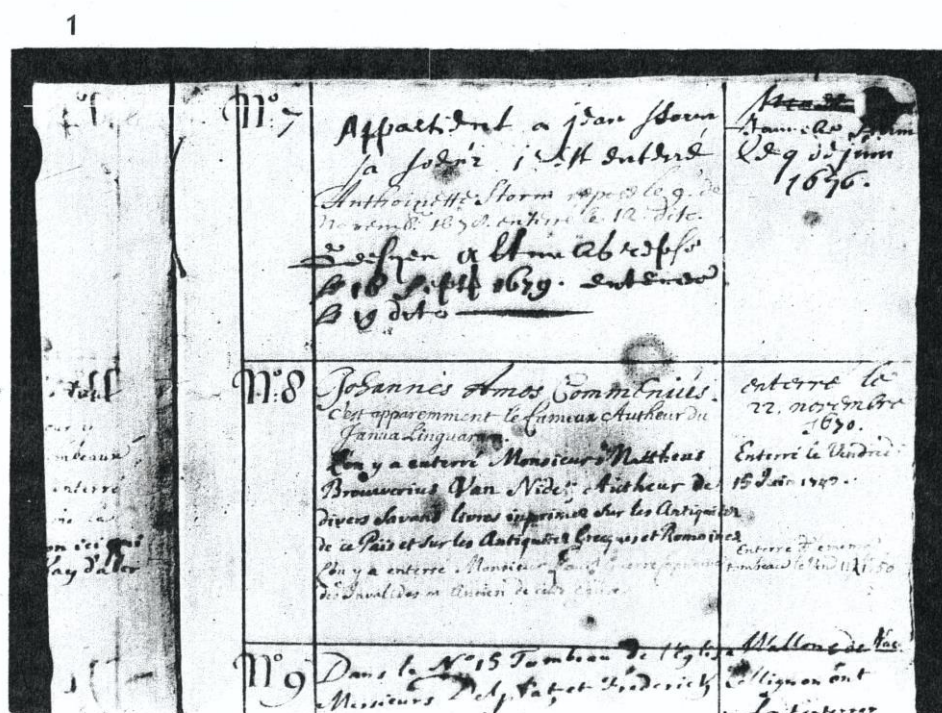
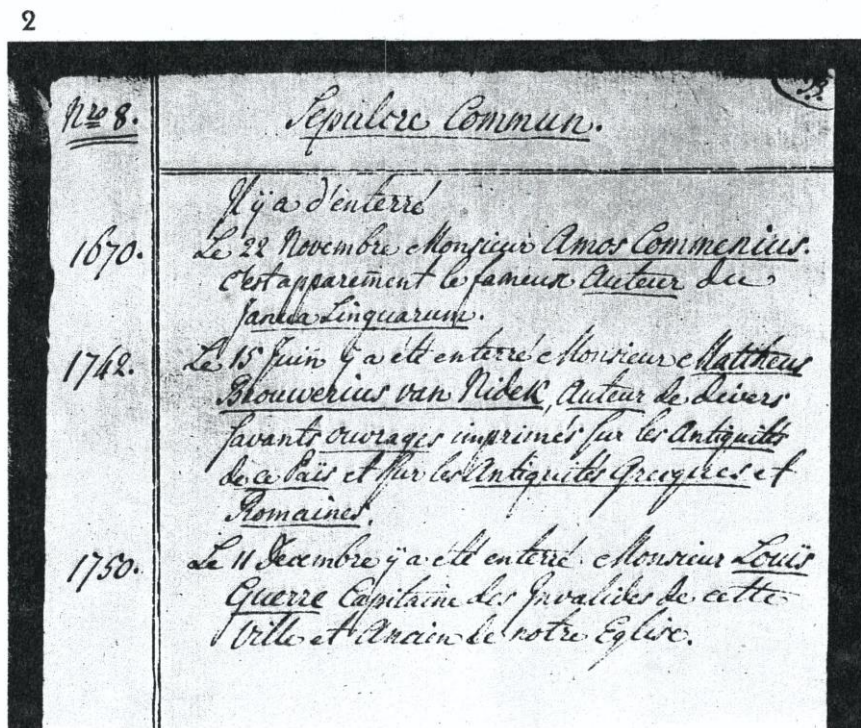
Obrázek č. 17

Celkový pohled na Naarden

Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

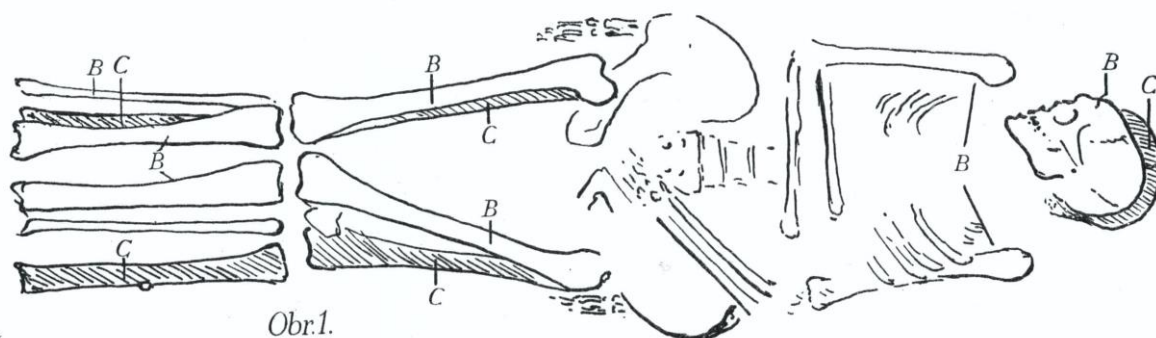
Obrázek č. 18

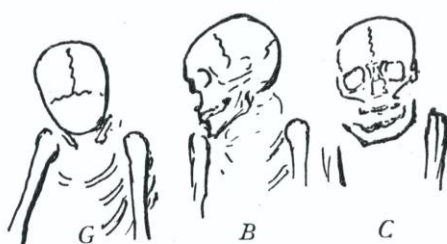
Rejstřík hrobu

Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

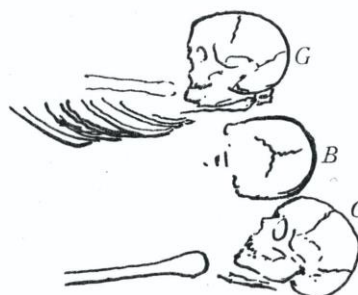
Obrázek č. 19

Obr.1.

Obr.3.

Obr.2.

Rozmístění mrtvých v hrobě

Obr. 1 Poloha koster B a C

Obr. 2 Poloha lebek nad sebou

Obr. 3 Poloha hlav

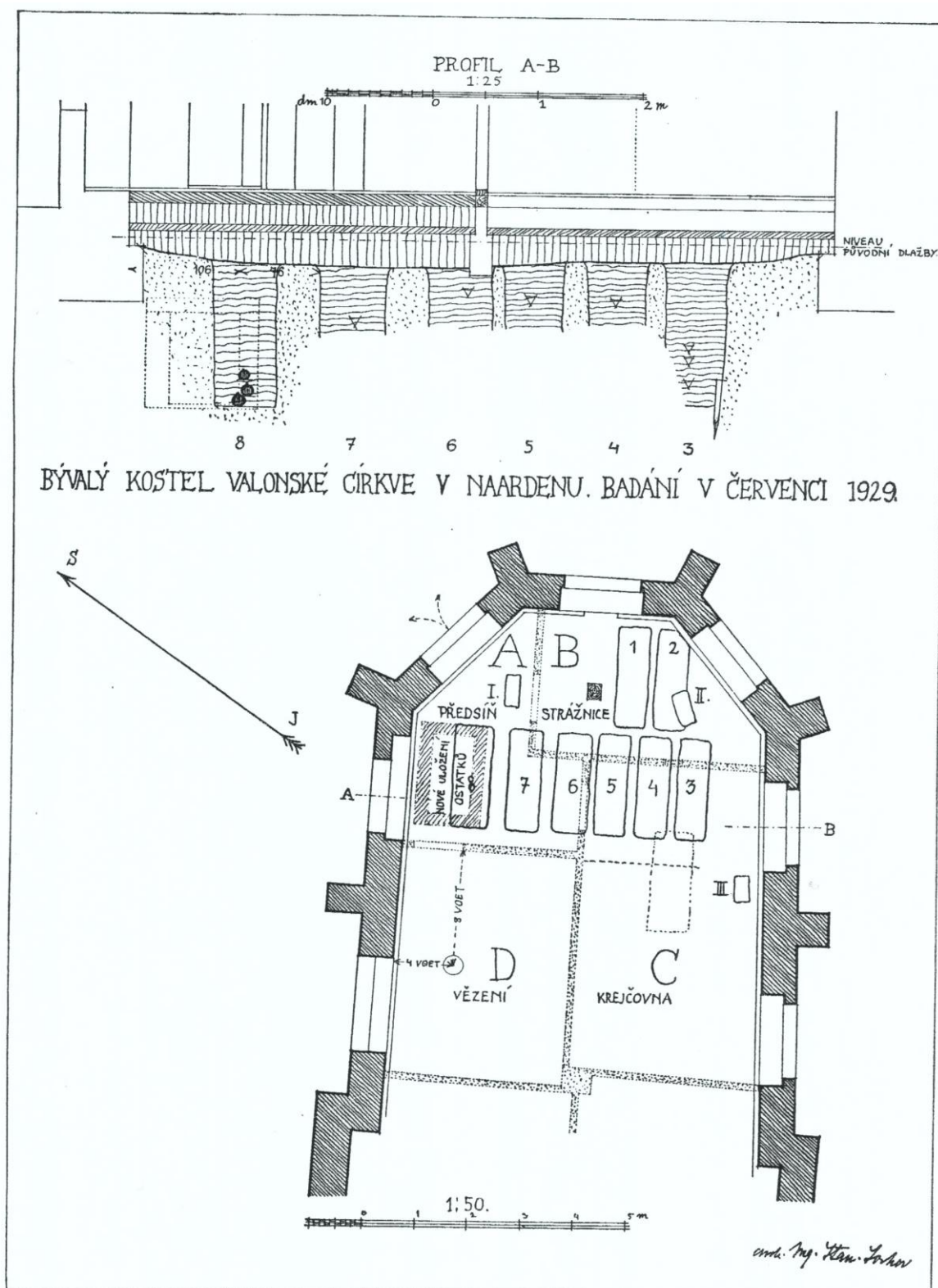
Obrázek č. 20

**Bývalý kostel valonské církve v Naardenu
(místo posledního odpočinku J. A. Komenského)**

Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

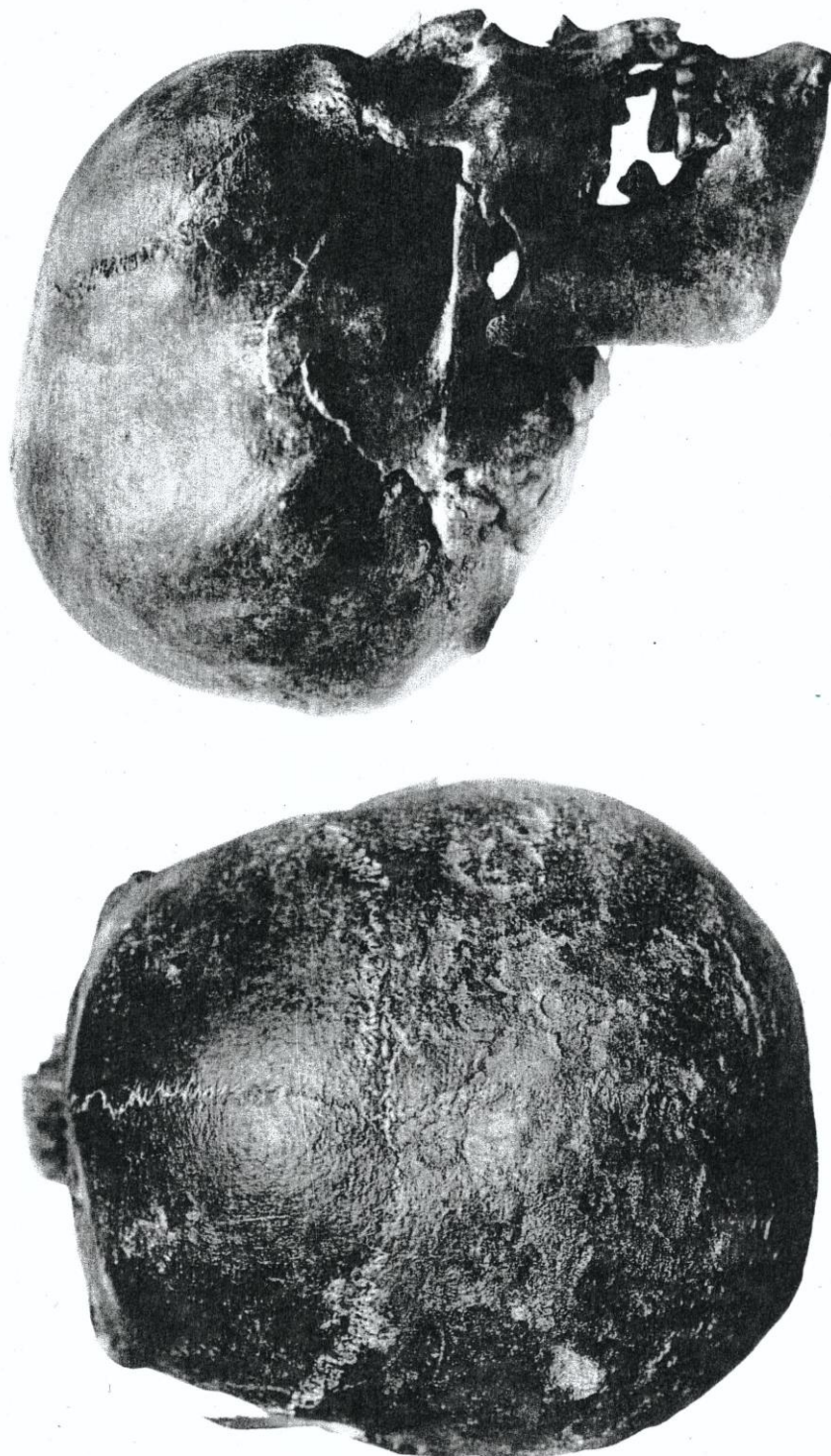
Obrázek č. 21

Umístění hrobu Komenského v kostele

Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

Obrázek č. 22

Lebka Jana Amose Komenského

Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

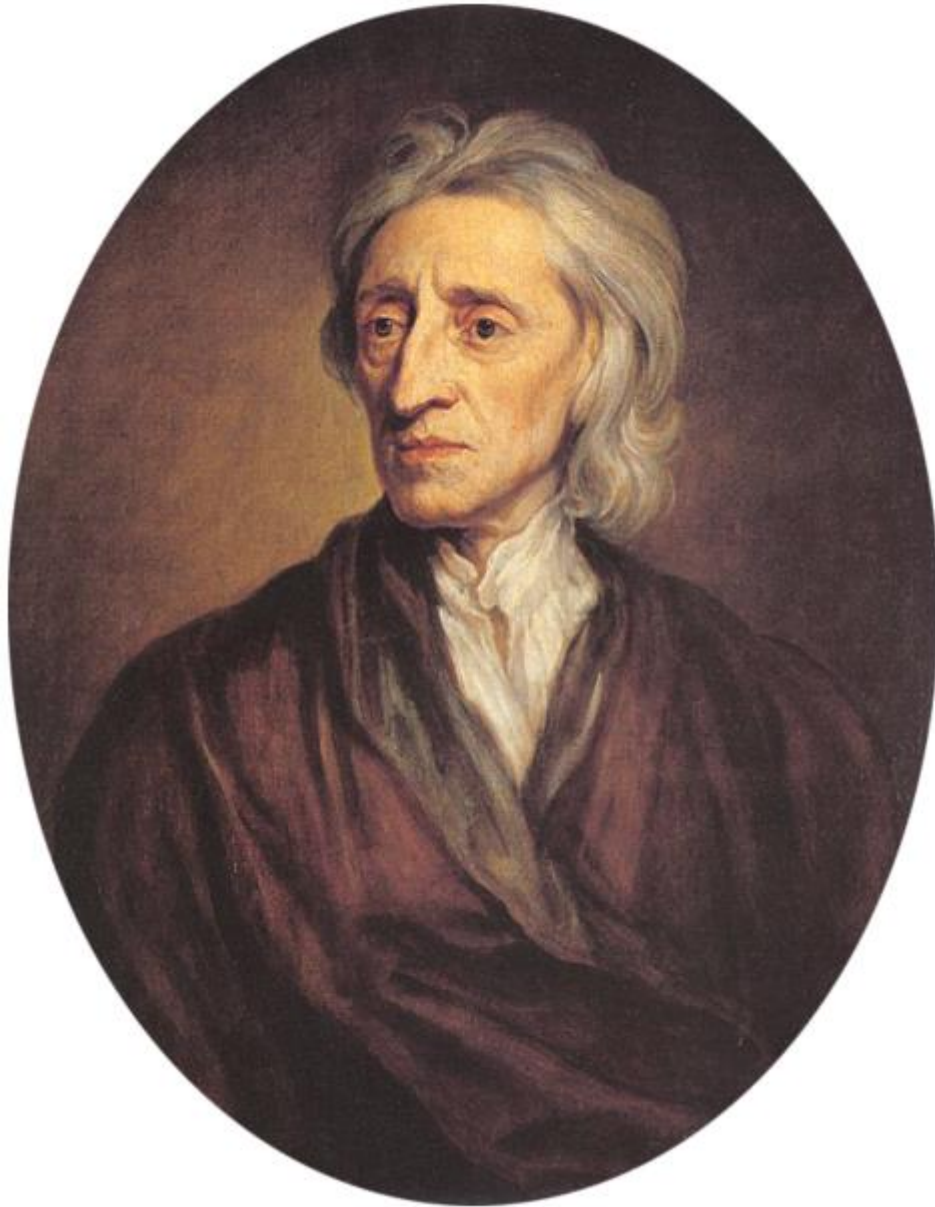
Obrázek č. 23

Kostra pravé ruky Jana Amose Komenského

Matiegka, J. et al. Zpráva o výsledku pátrání po hrobě J. A. Komenského a jeho tělesných pozůstatků. Praha: Česká akademie věd a umění, 1933.

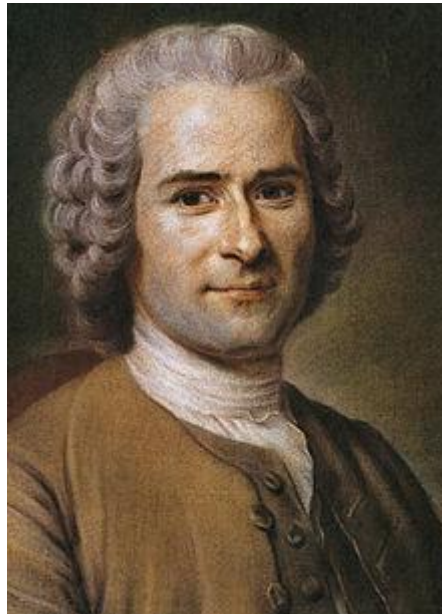
Obrázek č. 24

John Locke

Wikipedie. John Locke. [online].[cit. 2013-03-14]. Dostupné z:
http://en.wikipedia.org/wiki/John_locke

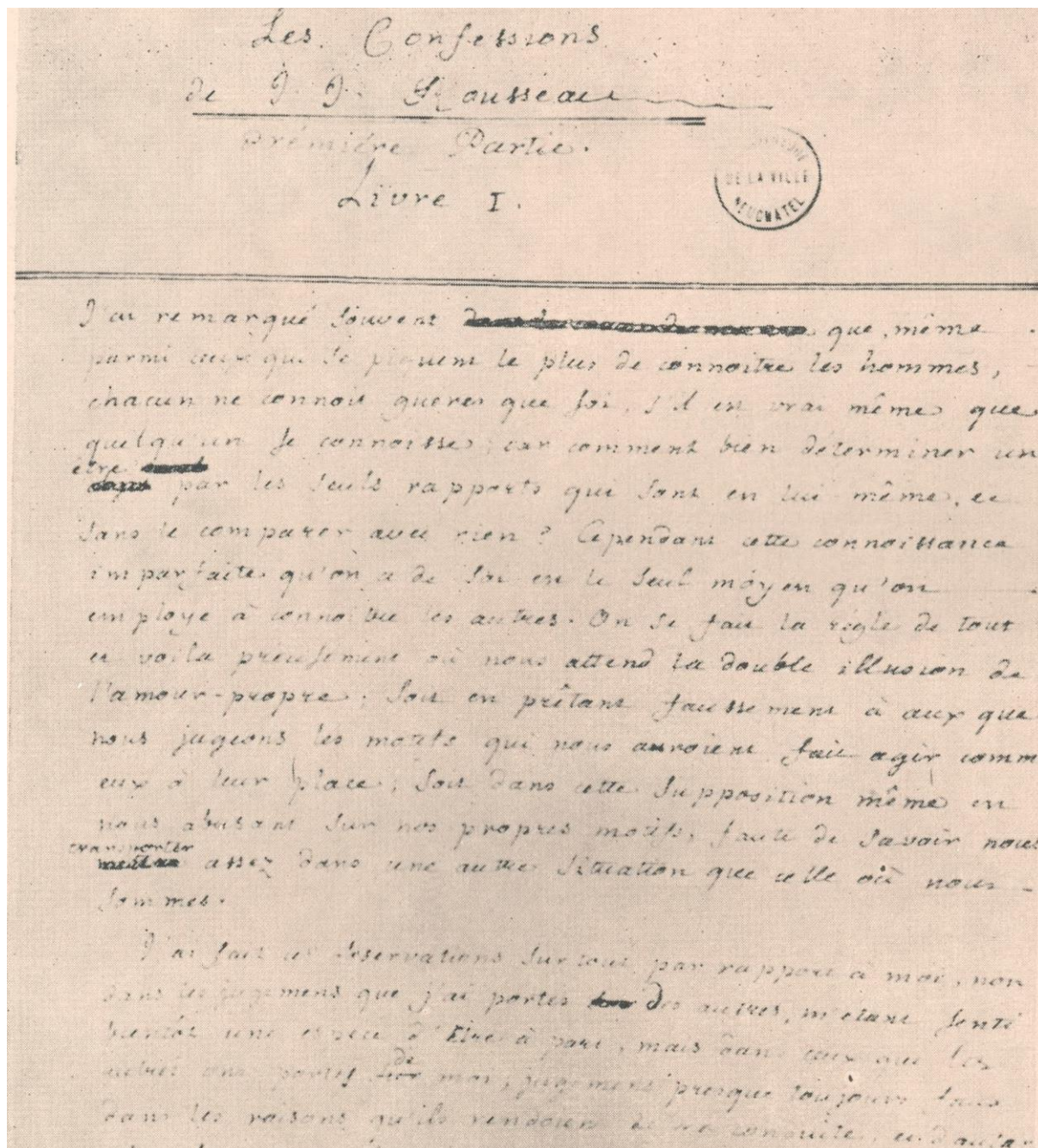
Obrázek č. 25

Jean Jacques Rousseau

Wikipedia. Jean Jacwues Rousseau. [online].[cit. 2013-03-15]. Dostupné z:
http://en.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau

Obrázek č. 26

Rousseauv rukopis

Rousseau, Jean Jacques. J. J. Rousseau a jeho pedagogický odkaz. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967, s. 49

Obrázek č. 27

Immanuel Kant

Wikipedie. Immanuel Kant. [online].[cit. 2013-03-15]. Dostupné z:
[http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Immanuel_Kant_\(portrait\).jpg](http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Immanuel_Kant_(portrait).jpg)

Obrázek č. 28

Pamětní deska v Královci

Wikipedie. Immanuel Kant. [online].[cit. 2013-03-14]. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Immanuel_Kant

Obrázek č. 29

Tomáš Garrigue Masaryk začátkem 20. století

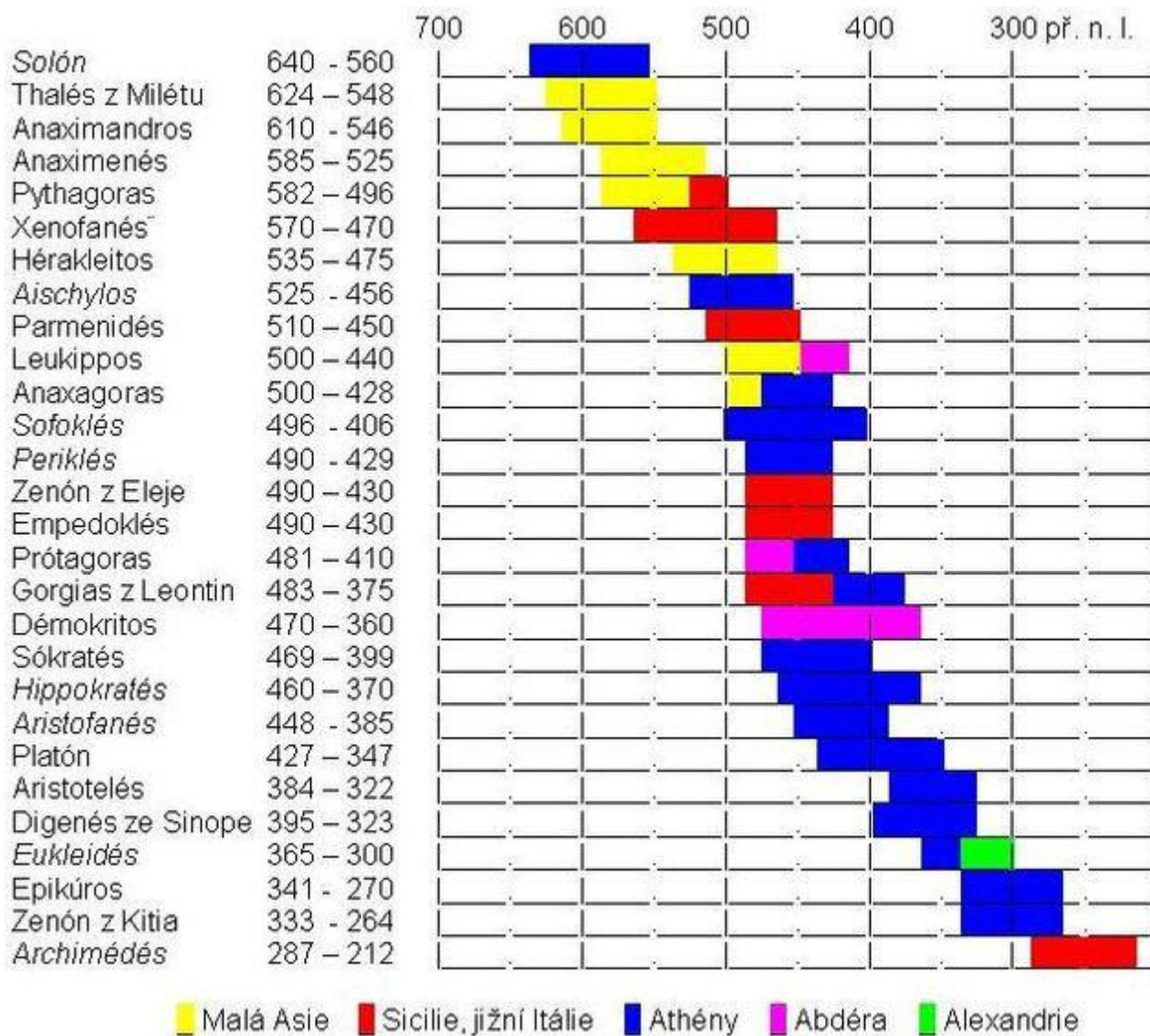
Wikipedie. Masaryk. [online].[cit. 2013-03-14]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Masaryk>

Obrázek č. 30

T. G. Masaryk – posmrtná fotografie

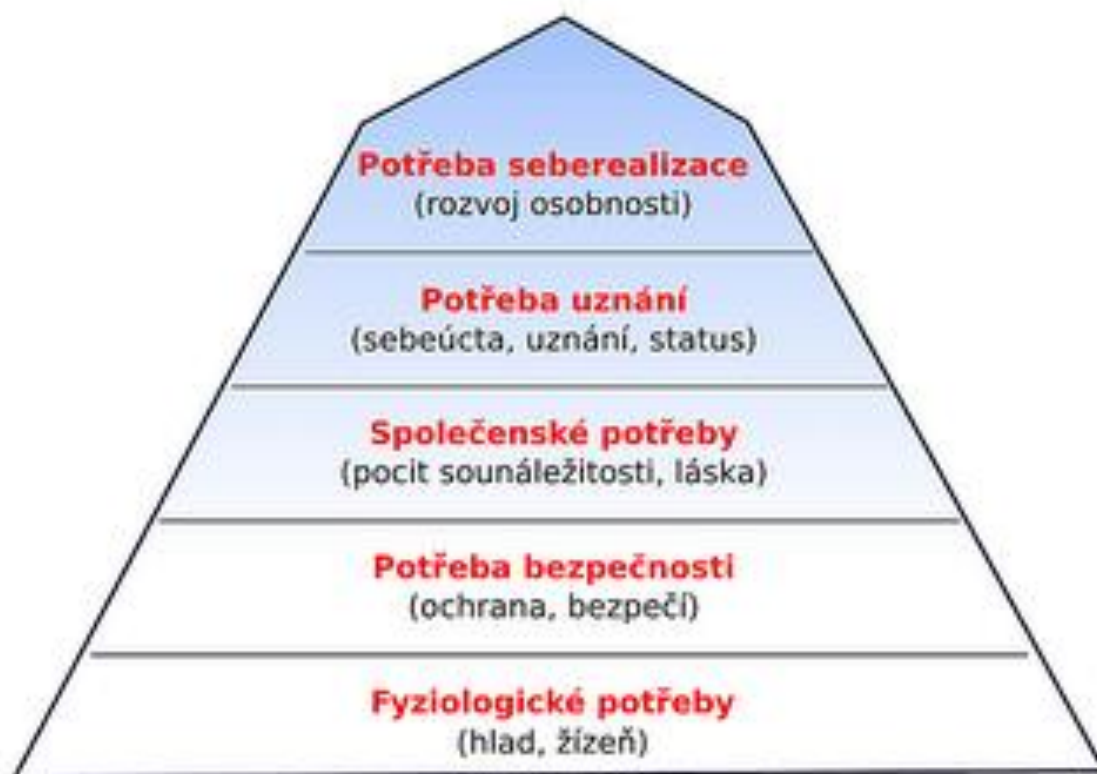
Tabulka č. 1

Nejvýznamnější filozofové předsokratovského období

Wikipedie. Soubor. [online].[cit. 2012-10-21]. Dostupné z:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Greek.JPG>

Příloha č. 1

Maslowova pyramida lidských potřeb

Příloha č. 2

Názory Platóna na athénskou demokracii

„Platon nesouhlasil s aténskou demokracií a opovrhoval každou tyranii. Obě státní formy stály podle jeho názoru v příkrém rozporu s klíčovým bodem filozofování: s úsilím o jednotu obce, která by měla být zařízena tím nejlepším způsobem, analogicky ke „kosmu“, k dobře uspořádané struktuře vesmíru, podle člověka, jehož duše směřuje k rozumnosti. Demokracie na něho působí dojmem, jako by byla zařízena po návštěvě „vetešnictví státních ústav“. Libovolně se v ní dohromady smontuje to, co se právě zdá aktuální.

V demokracii rozhoduje většinový princip; stát je sám v sobě rozpolcen, v případě války může každý dělat, co se mu zlíbí, místo aby občané prokázali nezlomnou jednotu. Vládnout může i aliance neschopných lidí. Kdo není připuštěn k soudcovské funkci, může se nechat zvolit státníkem. S odsouzenými se nakládá mírně a chovají se samolibě. Nikdo se politikou nezabývá vážně v demokratickém státě, který s rovným a nerovným zachází stejně, totiž podle principu aritmetické rovnosti, neboť ta rozhoduje absolutně podle hlasu, nespravedlivě, a tudíž špatně, v protikladu ke geometrické rovnosti, která je utvářena proporcionálně podle nemateriálních zásluh. Výsledkem demokratické formy vlády jsou nevzdělaní mladíci vyhledávající povyražení všeho druhu, nikoli však vážně vzdělaní, pro něž je všechno, i blaho státu, jenom hra. Lichocením platí za ctnost, nevázanost za charakterovou zralost, chaos za osvícenost, hýření za vybraný způsob života a neuctivost za srdnatý optimismus. Demokratický člověk vyhledává vzrušení a zábavu, účastní se slavností a prostopášností, pak provozuje sport a dlouho zachovává dietu, žije bezstarostně a apaticky ze dne na den, tváří se, jako by se věnoval vědeckému studiu. V politice se nechává strhnout do domněle státnické pózy, moralizujícího rozhořčení a velkohubých řečí libovolného obsahu, puze revnivostí a potřebou uznání jedná podle své chuti a nálady. Spojuje v sobě všechna rozpolezení mysli a všechny zvyky, je proměnlivou postavou, které druzí závidí její způsob života; je vzdálen každému řádu a nutnosti, jež by mohly řídit jeho život, považuje se za roztomilého a svobodného, chová se, jak se mu zlíbí, i ty nejdůležitější věci dělá tak, jako by život byl pouhým dětinským šprýmem. To je projev ústavy, v níž vládne anarchická svoboda, tedy čirá

bezzákonnost, a paradoxně tu jako zástupce zdánlivě uspořádaného státu funguje člověk, jehož duše není správně uspořádána...“

Platón demokracii spojoval s anarchickou vzpourou, s vládou nevědomosti, s kolísavostí bez pevného základu, s nevázanou bezuzdností, zchoulostivělostí a neustálým úpadkem mravů.

Nejhorší ze všech státních forem, tyranie, vzniká zneužitím svobody. Liberálnost bez pravidel se mění v tvrdou porobu a mluvčí lidu, agitátor a demagog se stává tyranem. Všechny obvinění, právních pří a konfliktů dokáže využít ve svůj prospěch. Vystupuje jako zachránce, zavádí režim teroru, právo obrací v bezpráví a vládne tak, že „se nezdrží prolít krev svých krajanů“. Tyran je opanován ničemností a propadl prudkým, divokým žádostem a vášním. Nikomu není přítelem, je panovačný, neschopen být svrchovaný a svobodný, chová se nedůvěřivě ke všem, rodině, obci i sobě samému. Není-li triumf více možný, drtí, podobně bdícímu snílkovi, v bezhlavé zběsilosti všechno, co ještě zůstalo. Tyran je skutečnou noční můrou, je to člověk, který jako nejnespravedlivější ze všech způsobuje největší zlo a nic neví, že svým brutálním, bezohledným a bestiálním chováním připravuje druhým těžké utrpení, ale zároveň jako člověk činící bezpráví sám sebe uvrhá do neštěstí.“³⁵¹

Příloha č. 3

<u>N^{ro} 8</u>	<u>Sepulcre Commun.</u>
	Il y a d'enterré
1670.	Le 22 Novembre Monsieur <u>Amos Commenius</u> . C'est apparemment le fameux <u>Auteur</u> du <u>Janua Linguarum</u> .
1742.	Le 15 Juin y a été enterré Monsieur <u>Mattheus</u> <u>Brouwerius van Nidek</u> , Auteur de divers savants <u>ouvrages</u> imprimés sur les <u>Antiquités</u> de ce Païs et sur les <u>Antiquités Grecques et</u> <u>Romaines</u> .
1750.	Le 11 Décembre y a été enterré Monsieur Louis <u>Guerre</u> Capitaine des Invalides de cette ville et Ancien de notre Eglise.

2

Popis hrobu Jana Ámose Komenského

Příloha č. 4

Antropologický popis – Jan Ámos Komenský

Na lebce zjištěné rozměry a indexy jsou vykázány v připojené tabulce.

Část epifys dlouhých kostí není ještě připojena, tak hlavice kostí ramenní, distální epifysy kostí stehenních a proximální konce kostí holenních.

Měření délky dlouhých kostí dalo tyto výsledky:

Kost ramenní.....	vpravo	299,	vlevo	302 mm,
„ stehenní (maximálně)	„	422,	„	421 mm,
„ „ (en position)	„	417,	„	412 mm,
„ holenní	„	347,	„	350 mm.

Podle rozměrů těch možno tělesnou výšku odhadovati na 160 až 163 cm.

B) Lebka tato jeví velmi význačně typ mužský. Arcus superciliares jsou dobře vytvořeny; processus mastoidei, dlouhé processus styloidei a poněkud vyhrnuté anguli mandibulae svědčí o silněji vyvinutém svalstvu. Švy jsou sice vesměs ještě zachovány, ale kosti svědčí o zralém věku osoby, zuby částečně defektní, částečně silněji ubroušené.

Lebka má při pohledu shora více stejnoměrně ovální, pravidelný tvar. V normě laterální jeví se klenba její spíše nízká, s plošším temenem a s poněkud vypouklým týlem. V normě occipitální má obrys klenby tvar stejnoměrného oblouku střední výšky. Při pohledu zepředu spatřuje se obličej střední výšky s mírnou alveopognathíí, s nosem střední výšky a nižšími, rhombickými, mírně šikmo stojícími očnicemi. Rozměry a indexy lebky jsou uvedeny v připojené tabulce.

Na dlouhých kostech byla zjištěna tato délka:

Kost ramenní	vpravo	328,	vlevo	324 mm,
„ vřetenní	„	—,	„	277 mm,
„ loketní.....	„	244,	„	246 mm,
„ stehenní (maximálně)	„	443,	„	440 mm,
„ „ (v poloze přirozené)....	„	440,	„	438 mm,
„ holenní	„	355,	„	355 mm,
„ lýtková	„	344,	„	347 mm.

Podle rozměrů dlouhých kostí možno celkovou výšku těla odhadovati asi na 164 až 166 cm.

Budiž ještě podotknuto, že processus spinosi dvou obratlů hrudních byly ostiticky mezi sebou sloučeny, což svědčí o arthritickém onemocnění.

C) Přímo nad lebkou C ležící lebka B způsobila částečně porouchání, částečně deformaci její, tím způsobem, že nad levou očnicí jest mírná deprese a že od horního okraje této očnice vybíhá do šupiny čelní kosti trhlinka v délce 30 mm, na svém počátku 1.6 mm široká. Dále oddělila se obličejová část od mozkové části ve švech frontozygomatických a tím, že Processus frontalis obou horních maxill byly napříč zlomeny. Podařilo se sice obličejovou část k mozkové připojiti, ale aniž by bylo možno spojití Proc. frontalis ossis zygom. sin. s příslušným Proc. zygom. kosti čelní. Následkem toho nepřipojuje se také levá kost jařmová k levé kosti skráněvé. S touto deformací v levé polovici čelní souvisí přirozeně deformace na spodině, která se jeví v asymetrickém stlačení otvoru týlního a s odchýlením se těla kosti týlní na levou stranu (srv. normu basilaris), jakož i na týlu tím, že v krajině pravého asteria šupina týlní nepřiléhá k pravé kosti temenní, nýbrž že zde povstala mezera 14 m měřící. Stlačení lebky dovoluje však přec rozpoznati celkový tvar lebky a zjistiti její hlavní rozměry.

Tvar klenutého čela, úpony svalové, rozměry chrupu a jiné znaky svědčí pro pohlaví mužské. Žádný šev není srostlý ani sutura metopica! Všechny švy jsou celkem střední složitosti. Jen levá

polovice švu věncového jest uvnitř částečně srostlá. Kostí parietální jsou podle švu šípového v krajině obelia poněkud zapadlé. Kostí lebeční jsou povšechně slabší.

Stav chrupu jest z následujícího vzorce patrný:

$$\text{dextr.} \frac{\text{--- k --- k C I}_2 \text{ I}_1 \text{ I}_1 \text{ I}_2 \text{ C --- P}_2 \text{ k ---}}{\text{k --- M}_1 \text{ P}_2 \text{ P}_1 \text{ C I}_2 \text{ I}_1 \text{ I}_1 \text{ I}_2 \text{ C P}_1 \text{ P}_2 \text{ M}_1 \text{ --- M}_3} \text{ sin.}$$

(k značí kořínky)

P₂ inf. sin., dále C sup. sin. a I₂ sup. dextr. jsou vykotleny (caries). — Horní vnitřní řezáky jsou široké, za to zevní velmi úzké. Horní zuby (řezáky, špičáky a P₂) jsou ubroušeny, zvláště pak jsou dolní silně opotřebovány, vyjma P₁ sin., který zapadá do mezery mezi horní C a P₂ sin. — Zkousnutí jest nůžkovité.

Alveoly zubní na dolní čelisti jsou tím způsobem atrofické, že kořeny zubů jsou vysoko obnaženy a byly patrně (hlavně na straně lingualní) drženy pohromadě jen zubním kamenem a dásněmi; aby se zuby zachovaly v čelisti, bylo třeba je hned zalepiti.

Lebku možno podle celkového tvaru označiti jako sphaeroides; v normě parietalis jest skoro úplně kulatá a široké čelo přichází plně k platnosti. — V normě occipitalis má klenba tvar nízkého oblouku s plochým temenem. — Při pohledu se strany (norma lateralis) vidíme za značně klenutým čelem temeno poněkud oploštěné a rychle ke kulatému týlu přecházející. — Norma facialis ukazuje obličej celkem střední výšky, očníce vysoké, čtyřhranné, nos úzký, vysoký, kořen nosní dosti široký (15 mm), nosní kůstky velké (jejich nejmenší šířka měří 11·5 mm); jejich délka pro defekt hrotů neurčitelná. — Apertura piriformis poměrně nápadně úzká.

Rozměry lebky jsou z připojené tabulky patrné. Z nich lze vypočítati indexy pro charakteristiku lebky důležité.

Pozoruhodné jsou nálezy na páteři, která se skládá — jak bývá normálně — ze 7 obratlů krčních, 12 hrudních a 5 bederních. Oprou-li se krční obratle svými těly o sebe, tvoří páteř krční oblouk dopředu konkávní; zvláště zdá se pak páteř hrudní silněji dopředu nahnutá, což se dá vysvětliti značnějším shrbením starobním.

Jednotlivé obratle jeví pak známky pokročilé chronické arthritidy.

Na processus odontoides druhého obratle krčního (epistropheus) zachoval se ossifikovaný počátek vazů ligamentum apicis.

Od třetího obratle hrudního k čtvrtému protahuje se processus spinosus a 4. a 5. hrudní obratel jsou sloučeny kostěným spojením jejich výběžků trnových (ossifikace vazů ligamenta interspinalia).

Přední okraje těla 1. hrudního obratle, méně již obratlů pátého až desátého, jsou poněkud naduřelé; zvláště silně jsou okraje těl 11. a 12. hrudního a hlavně 3. a 4. obratle bederního exostoticky deformované.

Mimo to jsou též okraje kloubních plošek na processus transversus mnohých obratlů hrudních zřejmě zesíleny.

Všechny tyto změny možno pokládati za známky dlouhotrvajícího onemocnění Arthritis či Spondylitis deformans (Rokytanský), které vede k bujení tkaniva a deformaci těl obratlových, na rozdíl od druhé choroby páteře, totiž Spondylarthritis ankylopoetica (Bechterew, Strimpel-Marie), která při zachování integrity těl obratlových vede k slučování obratlů v kloubech mezi jednotlivými processus articulares.

Zajímavý byl nález, že třetí obratel bederní měl oddělený arcus, což jest však pouhou anomalií, nemající významu pathologického.

Kost křížová (Os sacrum) sestává z 6 obratlů, a to tak, že první obratel kosti kostrční (ossis coccygis) jest k ní připojen. Sacrum jest poměrně úzké, silně zakřivené; jeho canalis sacralis jest veskrze uzavřen, jen pod prvním trnem vede mediánní dírka k němu.

Šířka basis kosti křížové měří 114 mm, přímá, přední délka kosti, posunovacím kružidlem měřená, 96 mm (s připojeným obratlem kostrčním 105 mm), oblouková přední délka, měřená podle konkavity mírou páskovou 113 mm (s obratlem kostrčním 128 mm).

Sternum, jehož tři části jsou kostěnně sloučeny, měří v celku 165 mm, bez processus xiphoides 136 mm; manubrium sterni má největší (projekční) délku 55 mm, od incisura jugularis 52 mm, největší šířku 67 mm. Největší šířka corporis sterni měří 51 mm.

Pravá clavicula jest poněkud více zakřivená než levá; její přímá délka měří 144 mm, levá 147 mm.

Žebra nejsou zvláště široká.

Délka scapulae od horního okraje kloubní plošky k dolnímu úhlu (angulus caudalis) měří 155 mm; délka kloubní plošky samé vpravo 38 mm, vlevo 36 mm, příčný rozměr její vpravo 27, vlevo 26 mm.

Kosti pánevní (ossa coxae) jsou massivní, silnými cristae iliacae opatřené; tyto nabývají napřed tloušťky 27, vzadu 24 mm, uprostřed toliko 8·5 mm. Výška kosti kyčelní pravé měří 212 mm, šířka její (Spina iliaca ant. sup. — Spina il. post. sup.) 155 mm. Acetabulum měří ve výšce 57, v šířce 54 mm.

Rozměry dlouhých kostí, pokud byly zjištěny, jsou zaznamenány v připojené tabulce.

K tomu nutno připomenouti, že úpony svalové, tak pro Musc. deltoides na humeru a pro biceps na radiu, jsou dobře vytvořeny. Na levé fibule jest capitulum poněkud poroucháno. Obě fibulae jsou pak tak dovnitř a do předu prohnuty, že po přiložení k tibiím přiléhají v dolní třetině svými diafysami. Jest těžko nález tento vysvětlovati rhachitidou v mládí, poněvadž na celé kostře pro takový výklad není žádných dokladů.

Z délky kostí a jejich nejmenšího obvodu možno vypočítati indexy robusticity; podle nich jde o robusticitu kostí středního stupně.

Také index pilastricus (vpravo 107·4, vlevo 103·6) svědčí též o mírném vývinu lineae asperae.

Kost stehenní jest v své horní třetině poněkud oploštěná (index platymericus měří vpravo i vlevo 70·0).

Rozměry kůstek metacarpálních a článků prstů pravé ruky jsou vytčeny v této tabulce:

Délka	P r s t				
	I.	II.	III.	IV.	V.
Metacarpus	45	66	65	57	54
Phalanx I.	31	42	42	40	35
„ II.	22	28	29	23	22
„ III.	—	19	19	19	?

Posudek: Poloha hrobu v přední (druhé) řadě, a to při zdi tak položeného, že při střídavém číslování řad hrobových se dochází k č. 8 „registru sepulchrorum“, jakož i obsah toliko tří koster, které lze s největší pravděpodobností pokládati za mužské, konečně i vyloučení jiných hrobů, jejichž obsah byl zjištěn, vše to svědčilo o tom, že jde o hrob hledaný.

Z tří koster, jejichž původní uložení nebylo během doby porušeno, náležela by podle udání „registru“ nejvýše, tedy nejpozději uložená kapitánu Louis Guerreovi, střední holandskému spisovateli M. Broweriusovi van Nidek, a nehlouběji pohřbená J. A. Komenskému.

Znaky lebky této nejnižší položené kostry jsou slučovatelny s vysokým stářím Komenského. Neboť ačkoliv zachování všech švů ve vyšším věku jest zjev vzácný, chovají se v sbírkách anatomických příklady toho druhu. Tak má na př. prof. Bolk ve svém ústavě v Amsterdamě pod č. 110 lebku 80leté ženy, na níž jsou zevně všechny švy zachovány a jen uvnitř sutura coronalis srostlá, kdežto sutura sagittalis a lambdoidea počínají mizeti. V témže ústavě chová se dále lebka ženy 96leté, jejíž švy jsou zevně vesměs zachovány, kdežto uvnitř zdají se šev šípový a věncový již srostlými.

Také ústav pro soudní lékařství (prof. V. Slavík) chová ve svých sbírkách lebku 70leté ženy s úplně zachovalými švy. F. Pommerol zmiňuje se o lebce muže dokonce 102 let starého, jejíž švy byly většinou zachované.

Zachovalý šev čelní (Metopismus) jest zjev u evropských lebek dosti obecný. Prof. L. Bolk jej našel mezi 1400 lebkami amsterdamského hřbitova z druhé polovice XIX. století 134krát, t. j. 9·5%, Matiegka mezi téměř 300 lebkami z českých kostnic v 6·9% (u mužů v 8·2, u žen v 4·8%). Z anatomických sbírek dalo by se pak mnoho příkladů uvésti, že právě tento šev často vzdoruje synostose, když jiné švy mizí.

Gratiolet a Broca a též Ribbe, přiváděli — ne bez námitek z jiných stran — zachovalost švů v souvislost s možností dalšího vývoje duševního. Z lebek osob vynikajících uvádí se jako příklad dlouhého zachování švů lebka 80letého filozofa Imanuela Kanta, popsaná Kupfferem a Besselhagenem, a lebka 82letého maršálka Hesse, popsaná Toldtem a Weisbachem; také na lebce 66letého slavisty Pavla Jos. Šafaříka jsou švy z velké části otevřené. V těchto případech nešlo ovšem o onen stupeň zachovalosti švů jako na lebce Komenského. Posledně uvedená lebka, již chybělo jen 6 zubů, a lebka básníka Jana Kollára, ovšem teprve 59letého s chrupem úplným, až na jediný molar, mohou býti uvedeny jako příklady zachovalého chrupu ve vyšším věku.

Typ lebky hyperbrachycefální, (ind. ceph. 89·71), hypsicefální (ind. v : d 77·64, ind. v : š 86·56), eurymetopní (ind. čelní transversální 81·89), mesoprosopní, t. j. s obličejem střední výšky (ind. obličejový 85:55, ind. obličej horního 49·63), mesokonchní, s vysokými očními (ind. 93·75) a leptorrhinní s vysokým, úzkým nosem (ind. 45·30) vyskytuje se v Československu, a to nikoliv zřídka. Tvary a rozměry lebky C upomínají v mnohém na lebku právě jmenovaného soukmenovce Komenského, totiž J. Kollára, jak ukazuje následující srovnání indexů:

Index šířko-délkový	J. A. Komenský :	89·71	J. Kollár :	89·65
„ výško-délkový	„	77·64	„	79·31
„ výško-šířkový	„	86·56	„	88·46
„ fronto-parietální I.	„	68·19	„	63·46
„ fronto-parietální II.	„	83·28	„	85·25

Naproti tomu jeví se velké rozdíly při srovnání lebky Komenského s lebkou Brouweria, která má typ málo zastoupený v Československu.

Příloha č. 5

Rozměry a indexy dlouhých kostí – Jan Ámos Komenský

		dext.	sin.
		mm	
Humerus	délka — Longueur	328	324
	nejmenší obvod diafysy — Circonférence minim. de la diaphyse	67	65
	příční průměr hlavice — Diamètre transv. du caput	42	42
	kolmý průměr hlavice — Diamètre vertical du caput	47	48
	šířka dolní epifysy — Largeur de l'épiphyse inf.	56	55
Délka kosti vřetenní — Longueur du radius		227	225
Nejmenší obvod kosti vřetenní — Circonférence minim. du radius		42	41
Délka kosti loketní — Longueur de l'ulna		245	245
Nejmenší obvod kosti loketní — Circonférence minim. de l'ulna		38	40
Fémur — Femur	největší délka — Longueur maxim.	441	445
	délka en position — Longueur en position	437	440
	obvod diafysy — Circonférence de la diaphyse	85	86
	průměr ant. post. diafysy — Diamètre ant. post. de la diaphyse	29	29
	„ příční diafysy — Diamètre transv. de la diaphyse	27	28
	„ hlavice kolmý — Diamètre vertical du caput	48	50
	„ hlavice příční — Diamètre transvers. du caput	47	49
	„ ant. post. horní třetiny diafysy — Diamètre ant. post. du tiers supérieur de la diaphyse	28	28
	„ transv. ant. post. diafysy — Diamètre ant. post. de la diaphyse	40	40
	šířka dolní epifysy — Largeur de l'épiphyse inférieure	82	81
Tibia	délka — Longueur	357	356
	nejmenší obvod — Circonférence minim.	71	71
	šířka horní epifysy — Largeur de l'épiphyse supérieure	76	75
	průměr ant. post. ve výšce otv. vyživ. — Diam. ant. post. au niveau du foramen nutr.	30	29
	průměr příční ve výšce otv. vyživ. — Diam. transv. au niveau du foramen nutr.	23	23
Délka kosti lýtkové — Longueur du péroné		345	345?
Nejmenší obvod kosti lýtkové — Circonférence min. du péroné		33	30
Index robusticity Index de robusticité	Humerus	20-42	20-06
	Radius	18-50	18-22
	Ulna	15-51	16-32
	Femur	19-45	19-54
	Tibia	19-88	19-94
Fibula	9-56	8-69	
Proportions Proportions	kosti vřetenní k ramenní — du radius au humérus	69-2	69-4
	kosti holenní k stehenní — du tibia au fémur	80-9	80-0
	horní končetiny k dolní — du membre supér. au membre inf. (H + R) : (F + T)	69-5	68-5

Příloha č. 6

Rozměry a indexy lebeční - Jan Ámos Komenský

	L'homme inconnu	M. Brouwerius van Nidek	J. Am. Comenius	
	<i>mm</i>			
Největší délka — Longueur max.	176	182	170	
Největší šířka — Largeur max.	140	140	152—153	
Výška — Hauteur Basion-Bregma	123	131	132	
Dolní šířka čela — Largeur front. inf.	94	101	104	
Horní šířka čela — Largeur front. sup.	112	—	127	
Šířka týlu — Largeur biastérique	125	128	121?	
Délka spodiny — Ligne naso-basilaire	—	99.5	91	
Šířka spodiny — Largeur biaurculaire	—	—	134.2	
Délka týlního otvoru — Longueur du trou occip.	—	34	36.8?	
Obvod horiz. — Circonférence horizontale	498	521	518	
Oblouk příční — Courbe transverse	—	—	299	
Oblouk čelní — Courbe du Nasion à Bregma	—	—	116	
„ temenní — Courbe du Bregma à Lambda	—	—	124	
„ týlní — Courbe du Lambda à Opisthion	—	—	123	
Sagittální oblouk v celku — Courbe sagittale totale	—	—	363	
Tetiva nasion-bregma — Corde du Nasion à Bregma	—	109	101.7	
„ bregma-lambda — Corde du Bregma à Lambda	—	113	109.5	
„ lambda-opisthion — Corde du Lambda à Opisthion	—	102	104	
„ lambda-basion — Corde du Lambda à Basion	—	120.2	122	
Šířka obličejce — Largeur bizygomatique	124	131	137	
„ biorbitální — Largeur biorbitaire	102	104	110	
„ meziočnicová — Largeur interorbitaire	—	26	21.8	
„ čelistní — Largeur bimaxillaire	—	—	99.3	
Výška svrchn. obličejce — Distance Nasion - p. alvéolaire	—	60.2	68	
„ Nasion-dentale sup. — Distance Nasion-Dentale sup.	79	74	77.7	
„ obličejce v celku — Distance Nasion-Gnathion	115.5	112	117.2	
Délka obličejce — Distance Basion-Prosthion	70.4	97	86	
Výška očníce — Hauteur de l'ouverture orbitaire	33	31	37.5	
Šířka očníce — Largeur de l'ouverture orbitaire	37	38	40	
Výška nosu — Hauteur nasale	49	40.8	50.7	
Šířka nosu — Largeur nasale	24	20.3	23.0	
Dolní čelist Mandibule	Šířka biartikulární — Largeur biarticulaire ext.	—	122	
	Vzdálenost úhlů — Largeur bigoniaque	91	100.5	
	Vzdálenost výběžků vranních — Distance entre les Proc. coronoidei	—	—	104
	Výška symfysy — Hauteur de la symphyse (Gnathion-alvéol.)	—	—	29.3
	Výška brado-zubová — Distance Gnathion-Dentale inf.	—	—	42.5
	Tangent. šířka ramen — Largeur tangent. du ramus ascend.	—	—	41
Nejmenší šířka ramen — Largeur minim. du ramus ascend.	—	—	33.3	
Indexy — Indices:				
Šířko-délkový — Ind. céphalique (largeur: longueur)	79.54	76.92	89.71	
Výško-délkový — Ind. vertical (hauteur: longueur)	69.88	87.85	77.64	
Výško-šířkový — Ind. transv. vertical (hauteur: largeur)	87.85	93.56	86.56	
čelní příční — Ind. frontal transverse	—	—	81.89	
obličejce v celku — Ind. facial total	92.74	85.49	85.55	
obličejce svrchn. — Ind. de la face supérieur	55.64	45.95	49.63	
očnicový — Ind. orbitaire	89.20	81.58	93.75	
nosní — Ind. nasale:	48.98	49.75	45.30	